

06 QD-AG-05-001-DAC

ÅRSRAPPORT 2004

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS DOMSTOL

DA

CVRIA

ISSN 1680-8282

DE EUROPÆISKE
FÆLLESSKABERS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2004

SALG OG ABONNEMENTER

De betalingspublikationer og -produkter, som Publikationskontoret udgiver, fås igennem vore salgskontorer overalt i verden.

Hvordan anskaffer man en publikation eller et produkt?

Vælg på listen over salgskontorer det salgskontor, der geografisk passer bedst, kontakt kontoret, og afgiv bestillingen.

Hvordan får man listen over salgskontorer?

- Enten på Publikationskontorets websted: <http://publications.eu.int/>
- Eller ved at sende en fax til (352) 2929-42758; listen vil så blive tilsendt i papirform.

DE EUROPÆISKE
FÆLLESSKABERS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2004

Oversigt over
arbejdet ved
De Europæiske
Fællesskabers
Domstol og Retten
i Første Instans

Luxembourg 2005

www.curia.eu.int

De Europaiske Fællesskabers Domstol
L-2925 Luxembourg
Telefon: (352) 43 03-1
Justitskontorets telex: 2510 CURIA LU
Domstolens telefax: (352) 43 03-2600
Presse- og Informationsafdelingens fax: (352) 43 03-2500

De Europaiske Fællesskabers Ret i Første Instans
L-2925 Luxembourg
Telefon: (352) 43 03-1
Rettens telefax: (352) 43 03-2100

Domstolens internetadresse: <http://www.curia.eu.int>

Redaktionen afsluttet den 21. januar 2005

Yderligere oplysninger om EU fås på internet via Europa-serveren (<http://europa.eu.int>)

Bibliografiske data findes bagest i denne publikation

Luxembourg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 2005

ISBN 92-829-0745-7

© De Europæiske Fællesskaber, 2005
Eftertryk tilladt med kildeangivelse

Printed in Italy

TRYKT PÅ IKKE-KLORBLEGET PAPIR

Indhold

side

Forord ved Domstolens præsident, G.C. Rodríguez Iglesias	5
---	---

Kapitel I

De Europæiske Fællesskabers Domstol

A — Domstolens udvikling og arbejde i 2004	9
B — Domstolens sammensætning.....	47
1. Domstolens medlemmer.....	49
2. Ændringer i Domstolens sammensætning i 2004.....	65
3. Sammensætning efter rangfølge	67
4. Tidligere medlemmer af Domstolen.....	73

Kapitel II

De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans

A — Arbejdet ved Retten i Første Instans i 2004.....	77
B — Retten i Første Instans' sammensætning.....	127
1. Retten i Første Instans' medlemmer.....	129
2. Ændringer i Retten i Første Instans' sammensætning i 2004	139
3. Rettens sammensætning efter rangfølge	141
4. Tidligere medlemmer af Retten i Første Instans.....	145

Kapitel III*Møder og besøg*

A — Officielle besøg og arrangementer ved Domstolen og Retten i Første Instans i 2004	149
B — Studiebesøg ved Domstolen og Retten i Første Instans i 2004 Opdeling i grupper.....	153
C — Højtidelige retsmøder i 2004	157
D — Besøg og deltagelse i officielle arrangementer i 2004	159

Kapitel IV*Statistik over retssagerne*

A — Statistik over retssagerne ved Domstolen.....	165
B — Statistik over retssagerne ved Retten i Første Instans	189

Organisationsplan	207
-------------------------	-----

Domstolens adresse og øvrige data.....	209
--	-----

Forord

År 2004 vil bestemt gå over i Den Europæiske Unions historie som året, hvori Unionens største udvidelse fandt sted. Udvidelsen har ikke været uden indvirkning på Domstolens organisation og virke. Tiltrædelsen af ti nye dommere ved Domstolen og ti nye dommere ved Retten i Første Instans samt en forøgelse af antallet af ansatte ved institutionen på ca. 50%, er i sig selv tilstrækkeligt til at illustrere den udfordring, som udvidelsen har været for Domstolen. En grundig forberedelse og navnlig den usædvanlige hengivenhed, personalet har viet opgaven, har gjort det muligt for Domstolen, med de begrænsede midler, som stod til dens rådighed, at tage udfordringen op med succes.

I det forgangne år kunne der for første gang gøres status over effekten af de ændringer, der blev foretaget i Domstolen og Retten i Første Instans' virke ved Nice-traktaten. Hertil kommer, at Domstolen har truffet en række interne foranstaltninger for at øge effektiviteten af sine arbejdsmetoder. Endelig fortjener oprettelsen af Retten for EU-personalesager at blive nævnt blandt de begivenheder, der har kendetegnet 2004.

Denne rapport indeholder en beskrivelse af institutionens udvikling i dette skæringsår og, traditionen tro, det væsentligste af Domstolens og Retten i Første Instans' judicielle virksomhed, ledsaget af statistiske oplysninger.

V. Skouris
Domstolens præsident

Kapitel I

De Europæiske Fællesskabers Domstol

A — Domstolens udvikling og arbejde i 2004

ved Domstolens præsident, Vassilios Skouris

Denne del af årsrapporten indeholder en sammenfatning af Domstolen for De Europæiske Fællesskabers virke i 2004. For det første giver den en oversigt over Institutionens udvikling i dette år med vægt på de institutionelle ændringer, der har berørt Domstolen, og udviklingen for så vidt angår den interne organisation og dens arbejdsmetoder (afsnit 1). For det andet indeholder den en analyse af statistikkerne vedrørende udviklingen i institutionens arbejdsbyrde samt den gennemsnitlige sagsbehandlingstid (afsnit 2). For det tredje præsenterer rapporten den væsentligste udvikling i retspraksis, inddelt efter emne (afsnit 3).

1. Udvidelsen af Den Europæiske Union og de organisatoriske ændringer, som denne udvidelse har medført for Domstolen, har uden tvivl haft den største betydning for Domstolens udvikling i 2004 (afsnit 1.1). Det fortjener dog også at blive nævnt, at visse kompetencer er blevet overført fra Domstolen til Retten i Første Instans, og at Retten for EU-personalesager er blevet oprettet (afsnit 1.2), at Domstolen har truffet en række vigtige beslutninger for at øge effektiviteten af sine arbejdsmetoder (afsnit 1.3), og at der er blevet foretaget visse ændringer af statuten og procesreglementet for Domstolen (afsnit 1.4).

1.1. Udvidelsen af Den Europæiske Union har været en stor udfordring for Domstolen, såvel på det judicielle som på det administrative plan. Institutionen skulle nemlig modtage 20 nye dommere og deres respektive kabinetter (ti dommere ved Domstolen og ti dommere ved Retten i Første Instans) samt forberede sig på indførelsen af ni nye, officielle sprog. For at imødegå udvidelsen under de bedst mulige betingelser havde Domstolen allerede i begyndelsen af år 2002 truffet visse foranstaltninger. Disse vedrørte navnlig planlægningen af de nye kabineters etablering, dannelsen af en kerne af personale i de nye sprogheder i oversættelsestjenesten og nedsættelsen af en ad hoc-arbejdsgruppe, hvis formål det var at identificere de forskellige tjenestegrenes behov i forbindelse med de kommende tiltrædelser.

Udvidelsen blev en realitet for Domstolen den 11. maj 2004, hvor de ti nye medlemmer af Domstolen aflagde ed ved det højtidelige retsmøde. Den 12. maj 2004, hvor ni nye dommere ved Retten i Første Instans aflagde ed ved det højtidelige retsmøde, trådte Domstolen for første gang sammen med 33 medlemmer. De nye medlemmer ved Retten i Første Instans har således aflagt ed for en Domstol med medlemmer, som kommer fra deres eget land. Både for Domstolen og for Retten fandt sidste etape i udvidelsen sted den 7. juli 2004, da det tiende nye medlem af Retten i Første Instans aflagde ed.

På det organisatoriske plan har tiltrædelsen af de nye dommere gjort det nødvendigt at oprette en ny afdeling bestående af fem dommere ved Domstolen. Ved Domstolen er der således fremover tre afdelinger bestående af fem dommere (Første, Anden og Tredje Afdeling) samt tre afdelinger bestående af tre dommere (Fjerde, Femte og Sjette Afdeling). Der er tilknyttet otte dommere til hver afdeling bestående af fem dommere og syv dommere til hver afdeling bestående af tre dommere. Afdelingerne sættes efter den rotationsordning, der er fastsat i procesreglementet. Det skal ligeledes bemærkes, at formændene for afdelinger bestående af fem dommere ikke er tilknyttet en afdeling bestående af tre dommere.

Oprettelsen og etableringen af de nye kabinetter skete hurtigt og uden problemer. Der blev afholdt forskellige uddannelses- og informationsseminarer for de nye dommeres medarbejdere, hvilket har gjort deres integration i Domstolens henholdsvis Rettens judicielle arbejde betydeligt lettere. Hver ny dommer fik ved sin tiltrædelse tildelt et vist antal sager. I flere af disse sager er der blevet fremlagt foreløbige rapporter, og i visse sager har der været afholdt mundtlig forhandling, generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse, og i enkelte sager er der endog blevet afsagt dom. Den hurtige etablering og integration af de nye dommere og deres medarbejdere har haft en betydelig indvirkning på statistikkerne vedrørende Domstolen (se afsnit 2).

På det sproglige plan har udvidelsen betydet indførelsen af ni nye officielle sprog – uden tvivl en udfordring for en institution med en komplet sprogordning – hvilket indebærer, at Domstolen skal kunne fungere med 20 potentielle processprog, som giver 380 mulige sprogkombinationer. Der er blevet oprettet ni nye sprogafdelinger i Domstolens oversættelsestjeneste, en til hvert af de nye sprog. Ansættelsen af personale til disse afdelinger har været særlig effektiv. Den 31. december 2004 var ca. 83% af de nominerede stillinger i disse afdelinger allerede besat. De første tegn med hensyn til, om dommene foreligger på nye sprog på afsigelsesdagen, er meget opmuntrende: Det kan f.eks. nævnes, at ca. 85% af de domme, der blev afsagt den 16. december 2004, forelå på de nye sprog på afsigelsesdagen.

På det administrative plan har udvidelsen ikke haft mindre betydning. Antallet af ansatte ved institutionen er steget med ca. 50% i 2004. Der er blevet udfoldet store anstrengelser i forbindelse med ansættelsen af personale, og der er blevet foretaget adskillige ændringer i institutionens tjenestegrene for så vidt angår organisation og virke. En opregning heraf vil dog falde uden for formålet med denne del af årsrapporten.

1.2. Udviklingen i Den Europæiske Unions domstolsarkitektur har ligeledes kendetegnet 2004:

På den ene side har Rådet ved sin afgørelse 2004/407/EF, Euratom af 26. april 2004 om ændring af artikel 51 og 54 i protokollen vedrørende statuten for De Europæiske Fællesskabers Domstol (EUT L 132, s. 5) overført visse kompetencer, der hidtil var forbeholdt Domstolen, til Retten i Første Instans. Retten i Første Instans er således blevet kompetent til at påkende direkte annullations- eller passivitetssøgsmål, som medlemsstaterne har anlagt, og som er rettet mod:

- Rådets beslutninger vedrørende statsstøtte
- retsakter vedtaget af Rådet i medfør af en rådsforordning om handelspolitiske beskyttelsesforanstaltninger
- Rådets retsakter, hvorved det direkte udøver gennemførelsesbeføjelser, og
- retsakter udstedt af Den Europæiske Centralbank og af Kommissionen, bortset fra retsakter vedrørende et tættere arbejde inden for EF-traktatens rammer.

Mængden af sager, som herved er blevet overført til Retten i Første Instans, skønnes til ca. 5% af sagerne ved Domstolen (25 sager, som verserer ved Domstolen, er i 2004 blevet overført til Retten i Første Instans).

På den anden side har Rådet for første gang gjort brug af den ved Nice-traktaten indførte mulighed for, at der oprettes særlige retsinstanser, der i første instans skal træffe afgørelse i visse typer af sager, med mulighed for appel til Retten i Første Instans. Ved afgørelse 2004/752/EF, Euratom af 2. november 2004 (EUT L 333, s. 7) oprettede Rådet Retten for EU-personalesager. Denne ret, som har kompetence til at træffe afgørelse i EU-personalesager, vil begynde sit arbejde i løbet af 2005. Oprettelsen af Retten for EU-personalesager er et afgørende skridt i retning af at gøre retsplejen i Fællesskabet mere effektiv. Der fjernes herved en ikke ubetydelig mængde sager fra Retten i Første Instans (ca. 25% af de sager, der anlægges hvert år), og appellerne i disse sager fjernes fra Domstolen (ca. 10% af de sager, der anlægges hvert år).

1.3. I de første måneder af 2004 gjorde Domstolen sig grundige overvejelser vedrørende dens arbejdsmetoder for at forbedre effektiviteten og imødegå en forlængelse af den gennemsnitlige sagsbehandlingstid. Disse overvejelser førte til vedtagelsen af en række foranstaltninger, som gradvist er blevet gennemført fra maj 2004.

Til de vigtigste foranstaltninger hører indførelsen af strengere kontrol med Domstolens judicielle arbejde. Denne kontrol sikres ved hjælp af et edb-værktøj udviklet alene til dette formål. Desuden har Domstolen for at fremme den skriftlige forhandling i direkte søgsmål og appeller besluttet at være betydeligt mere restriktiv for så vidt angår muligheden for at udsætte fristen for indlevering af processkrifter.

I øvrigt skal retsmøderapporterne, som de refererende dommere udarbejder, fremover affattes kortere og mere sammenfattende og skal kun indeholde sagens væsentligste elementer. Den refererende dommer udarbejder ikke længere en rapport i sager, hvor den mundtlige forhandling i medfør af bestemmelserne i procesreglementet udelades. Ifølge ordlyden af artikel 20 i statuten for Domstolen er en sådan rapport alene påkrævet, når der sker mundtlig forhandling.

Endelig har Domstolen beskæftiget sig med sin praksis vedrørende offentliggørelse af domme i Samling af Afgørelser. Kernen i denne problemstilling omfatter to elementer. Dels er det blevet konstateret, at Samlingen af Afgørelses størrelse, der i 2002 oversteg 12 000 sider og i 2003 oversteg 13 000 sider, kan bringe adgangen til retspraksis i alvorlig fare. Dels skal alle domme, som offentliggøres i Samling af Afgørelser, nødvendigvis oversættes til alle Unionens officielle sprog, hvilket udgør en betydelig arbejdsbyrde for Domstolens oversættelsestjeneste. I betragtning af, at ikke alle afsagte domme har samme betydning for EU-rettens udvikling, har Domstolen efter moden overvejelse besluttet sig for en selektiv offentliggørelse af dens afgørelser i Samling af Afgørelser.

Til at begynde med vil domme i direkte søgsmål og i appelsager ikke blive offentliggjort i Samling af Afgørelser, såfremt de er blevet afsagt af en afdeling bestående af tre dommere, eller af en afdeling bestående af fem dommere, og sagen i medfør af artikel 20 i statuten for Domstolen pådømmes uden generaladvokatens forslag til afgørelse. Den afdeling, som behandler sagen, kan imidlertid under særlige omstændigheder beslutte, at afgørelsen skal offentliggøres i sin helhed eller delvist. Det skal dog bemærkes, at afgørelser, som ikke offentliggøres i Samling af Afgørelser, er tilgængelige for offentligheden i elektronisk format på det (de) sprog, afgørelserne forekommer på.

Domstolen har besluttet, at denne nye praksis ikke skal omfatte præjudicielle forelæggelser, da de er vigtige for den ensartede fortolkning og anvendelse af fællesskabsretten i alle medlemsstater.

Domstolens oversættelsestjeneste har i 2004 tydeligt kunnet mærke den aflastning, der fulgte med vedtagelsen af en selektiv offentliggørelsespolitik. Den samlede besparelse som følge af den selektive offentliggørelse var i 2004 ca. 20 000 sider.

1.4. Domstolens overvejelser vedrørende retsforhandlingernes forløb og dens arbejdsmetoder har ført til, at Domstolen har foreslået visse ændringer af sit procesreglement, stadig med henblik på at forkorte sagsbehandlingstiden. Disse forslag, der vedrører forskellige aspekter af sagsbehandlingen ved Domstolen, er stadig til diskussion i Rådet og er endnu ikke blevet godkendt.

I 2004 blev der imidlertid vedtaget en afgørelse om ændring af procesreglementet. Som følge af tiltrædelsen af de nye medlemsstater og under hensyn til, at Rådet havde ændret bestemmelsen i protokollen vedrørende statuten for Domstolen om antallet af dommere i den store afdeling, har Domstolen tilpasset bestemmelserne i procesreglementet vedrørende sammensætningen af denne afdeling. Den store afdeling består således fremover af 13 dommere.

2. Den samlede virkning af foranstaltningerne, der blev truffet for at øge effektiviteten af Domstolens arbejdsmetoder, af de ændringer, der blev foretaget i Domstolens og Retten i Første Instans' virke ved Nice-traktaten, og af tiltrædelsen af ti nye dommere som følge af udvidelsen ses tydeligt i statistikkerne vedrørende Domstolens judicielle arbejde i 2004. Det bemærkes, at antallet af afsluttede sager er steget med ca. 30%, at antallet af verserende sager er faldet ca. 12%, og at der er sket en væsentlig forbedring med hensyn til sagsbehandlingstiden ved Domstolen.

Domstolen har afsluttet 603 sager i 2004 (netttotal efter forening af sager). Af disse sager, blev 375 afsluttet ved dom, mens der i 226 blev afsagt kendelse. Der er tale om en betydelig stigning i forhold til det foregående år (hvor 455 blev afsluttet). Der blev anlagt 531 nye sager ved Domstolen (561 i 2003, bruttotal). Antallet af verserende sager ved udgangen af 2004 er 840 (brutttotal), hvor det var på 907 ved udgangen af 2003.

Tendensen mod en forøget sagsbehandlingstid, som har kunnet konstateres i de seneste år, vendte i 2004. For så vidt angår de præjudicielle forelæggelser har sagsbehandlingstiden været på ca. 23 måneder, mens den i 2003 var på ca. 25 måneder. For så vidt angår de direkte søgsmål er sagsbehandlingstiden faldet fra ca. 25 måneder i 2003 til 20 måneder i 2004. Den gennemsnitlige sagsbehandlingstid for appelsager har været 21 måneder (mod 28 måneder i 2003).

Som i det foregående år har Domstolen i 2004 i varierende omfang gjort brug af de forskellige muligheder, den har for at fremme behandlingen af visse sager (pådømmelse af en sag forud for andre, hasteprocedure, forenklet procedure og muligheden for at pådømme sagen uden generaladvokatens forslag til afgørelse). For tredje gang har Domstolen anvendt hasteproceduren, som fastsat i procesreglementets artikel 62a og 104a, men denne gang i et direkte søgsmål (dom af 13.7.2004, *Kommissionen mod Rådet*, sag C-27/04, Sml. I, s. 6649, se afsnit 3.11). Da hasteproceduren gør det muligt

at springe visse led i sagsbehandlingen over, kunne domme derfor afsiges mindre end seks måneder efter, at sagen blev anlagt. Hasteproceduren var begæret anvendt i tolv andre sager, men de i procesreglementet opstillede betingelser om særlige undtagelsestilfælde fandtes ikke at være opfyldt. I overensstemmelse med en ny praksis antages eller afvises begæringer om anvendelse af hasteproceduren ved en begrundet kendelse af Domstolens præsident.

Desuden har Domstolen regelmæssigt anvendt den forenklede procedure i procesreglementets artikel 104, stk. 3, med henblik på at besvare visse præjudicielle spørgsmål. Der er således blevet afsagt 22 kendelser med hjemmel i denne bestemmelse.

I øvrigt har Domstolen ofte gjort brug af den i statuttens artikel 20 fastsatte mulighed for at pådømme en sag uden generaladvokatens forslag til afgørelse, når sagen ikke rejser nye retsspørgsmål. Det bør i denne forbindelse nævnes, at ca. 30% af sagerne i 2004 blev afsagt uden forslag til afgørelse.

For så vidt angår fordelingen af sagerne kan det nævnes, at Domstolen i 2004 har afgjort ca. 12% af sagerne i plenum (plenum, stor afdeling, tidligere plenum), mens 54% af sagerne er blevet afgjort af afdelinger bestående af fem dommere og 34% af afdelinger bestående af tre dommere. Der er en stigende tendens til, at sagerne behandles i afdelinger bestående af fem dommere (50% af de afsluttede sager i 2002). Afdelinger bestående af fem dommere bliver således den almindelige sammensætning for behandling af de sager, der indbringes for Domstolen. Det fortjener ligeledes at blive nævnt, at der er sket en betydelig stigning i sager behandlet i afdelinger bestående af tre dommere (20% af de afsluttede sager i 2003).

Flere statistiske oplysninger om retsåret 2004 findes i kapitel IV i denne rapport.

3. Det er imidlertid Domstolens judicielle virksomhed, som vi beskæftiger os nærmere med i denne årsrapport. Dette afsnit præsenterer den vigtigste udvikling i retspraksis inddelt efter emne som følger:

institutionelle forhold (afsnit 3.1); unionsborgerskab (afsnit 3.2); frie varebevægelser (afsnit 3.3); arbejdskraftens frie bevægelighed (afsnit 3.4); fri udveksling af tjenesteydelser (afsnit 3.5); frie kapitalbevægelser (afsnit 3.6); konkurrencereglerne (afsnit 3.7); varemærker (afsnit 3.8); indbyrdes tilnærmelse af lovgivningerne (afsnit 3.9); socialpolitik (afsnit 3.10); økonomisk og monetær politik (afsnit 3.11).

Denne udvælgelse omfatter kun 34 ud af de 603 domme og kendelser, som Domstolen har afsagt i 2004. Præsentationen heraf er dog mere fuldstændig end i tidligere udgaver af Domstolens årsrapport. Selv om der naturligvis er tale om domme af større betydning, i hvilke generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse, er det alene af praktiske hensyn knyttet til størrelsen af denne rapport, at forslagene til afgørelse, som trods alt er uundværlige for en bedre forståelse af problemstillingen i en given sag, ikke behandles her. Den fulde ordlyd af alle Domstolens domme, kendelser og udtalelser offentliggjort i Samling af Afgørelser samt af generaladvokaternes forslag til afgørelse er tilgængelige på alle Fællesskabets officielle sprog på Domstolens hjemmeside (www.curia.eu.int) samt på webstedet Europa (www.europa.eu.int/eur-lex). For at undgå misforståelser og for at gøre rapporten lettere at læse henvises der, medmindre andet er angivet, til den

nummerering af artiklerne i traktaten om Den Europæiske Union og i EF-traktaten, der blev gennemført ved Amsterdam-traktaten.

3.1. Blandt sagerne vedrørende **forfatningsmæssige eller institutionelle forhold** fortjener fire sager at blive fremhævet, hvoraf én drejede sig om Fællesskabets indgåelse af internationale aftaler med tredjelande, og de tre andre drejede sig om medlemsstaternes myndigheders anvendelse og overholdelse af fællesskabsretten. I sagen *Frankrig mod Kommissionen* (dom af 23.3.2004, sag C-233/02, Sml. I, s. 2759) frifandt Domstolen Kommissionen i en sag, hvor Frankrig havde anlagt sag med påstand om annullation af den retsakt, hvorved Kommissionen havde indgået en aftale med Amerikas Forenede Stater om retningslinjer, der tilsigtede at forbedre de to parter forskriftssamarbejde og fremme gennemsigtighed i forhold til tredjeparter i forbindelse med vedtagelsen af tekniske bestemmelser for varer, der henhørte under WTO-TBT-aftalen (»WTO-overenskomsten om tekniske handelshindringer«).

Ifølge den franske regerings hovedargument havde Kommissionen indgået en bindende international aftale – i form af retningslinjer – selv om indgåelse af en sådan aftale normalt henhører under Rådets enekompetence i henhold til artikel 300 EF.

Kommissionen gjorde derimod gældende, at retningslinjerne ikke havde bindende karakter, og at alene denne omstændighed var tilstrækkelig til, at den havde kompetence til at vedtage dem.

Domstolen nuancerede sit svar, idet den forkastede den franske regerings argument uden af den grund fuldt ud at give Kommissionen medhold. Domstolen fastslog, at den omstændighed, at en retsakt – ligesom de i sagen omhandlede retningslinjer – ikke er bindende, ikke er tilstrækkelig til at give Kommissionen kompetence til at vedtage den. Domstolen præciserede, at »[f]astsættelsen af de betingelser, der skal være opfyldt for, at en sådan akt kan vedtages, kræver [...] – da der i det foreliggende tilfælde er tale om en akt, der tilsigter at begrænse risikoen for spændinger knyttet til tilstedeværelsen af tekniske handelshindringer – at der tages behørigt hensyn til kompetencefordelingen og den institutionelle ligevægt, der er fastsat i traktaten på området for den fælles handelspolitik« (præmis 40).

Den omstændighed, at retsakten ikke var bindende, var således ikke det eneste kriterium, der var afgørende for, om Kommissionen var kompetent til at vedtage retsakter som retningslinjerne. Der skulle også tages hensyn til kompetencefordelingen og den institutionelle ligevægt, der er fastsat i traktaten på det omhandlede område. Domstolen præciserede herefter, at det er parternes hensigter, der er »det afgørende kriterium for at fastslå, om retningslinjerne har bindende virkning« (præmis 42). Efter en gennemgang af retningslinjernes ordlyd nåede Domstolen frem til, at det i sagen var åbenbart, at retningslinjerne ikke var bindende, og at de i logisk konsekvens heraf ikke var omfattet af artikel 300 EF.

Det var således på baggrund af en konkret vurdering, dvs. retsakten anbragt i sin kontekst, at Domstolen kunne fastslå, hvilken institution der var kompetent til at indgå den omhandlede aftale.

I *Kühne og Heitz-sagen* (dom af 13.1.2004, sag C-453/00, Sml. I, s. 837) ønskede College van Beroep voor het bedrijfsleven (Nederlandene) under en sag om toldtarifiering

affjerkrækød og fastsættelsen af størrelsen af eksportørens eksportrestitution Domstolens svar på, om fællesskabsretten, og navnlig princippet om loyalitetsforpligtelsen over for Fællesskabet i artikel 10 EF, indebar, at et forvaltningsorgan var forpligtet til at omgøre en afgørelse, som ellers var blevet endelig, for at sikre den fulde virkning af fællesskabsretten, således som denne skulle fortolkes i lyset af en senere præjudiciel afgørelse.

Fra december 1986 til december 1987 eksporterede selskabet Kühne & Heitz NV, Nederlandene, nogle partier fjerkrædele til tredjelande, og selskabet meddelte de nederlandske toldmyndigheder forskellige angivelser med henblik på at få tildelt eksportrestitutioner for partierne af fjerkrækød. Varerne blev beskrevet som henhørende under en bestemt underposition i den fælles toldtarif. På grundlag af disse angivelser tildelte Productschap de til denne underposition hørende eksportrestitutioner og udbetalte eksportselskabet det tilsvarende beløb.

Efter kontrol af de udførte varers beskaffenhed omtariferede Productschap varerne i en anden underposition, og som følge af denne omtarifiering pålagde Productschap eksportselskabet at tilbagebetale et vist beløb. Da selskabets klage over tilbagebetalingskravet blev afvist, iværksatte det en appel af afvisningen for College van Beroep voor het bedrijfsleven. Uden at finde det nødvendigt at anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse afviste denne ret i 1991 appellen med den begrundelse, at de pågældende varer ikke var omfattet af begrebet »lår« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i den af eksportøren angivne underposition.

Med støtte i Domstolens tidligere praksis, der underkender den af de nederlandske domstole fastholdte løsning (dom af 5.10.1994, sag C-151/93, *Voogd Vleesimport en -export*, Sml. I, s. 4915), anmodede eksportøren om udbetaling af de restitutioner, som denne var blevet nægtet, og den ret, for hvilken der var anlagt sag mod myndighedernes andet afslag på denne anmodning, ønskede Domstolens svar på det ovenfor tidligere nævnte spørgsmål.

Domstolen fastslog indledningsvis, at det for det første påhviler samtlige medlemsstaters myndigheder at sikre overholdelsen af fællesskabsretten, og for det andet, at tilbagevirkende kraft er forbundet med domme om fortolkningsspørgsmål. Samtlige statens forvaltningsorganer skal derfor inden for deres kompetenceområde anvende en fællesskabsretlig regel, der er fortolket i forbindelse med en anmodning om præjudiciel afgørelse selv på retsforhold, der er opstået og stiftet, inden Domstolen afsagde den præjudicielle dom.

Hvad angår denne forpligtelse – uanset at en national forvaltningsafgørelse er blevet endelig, før der på baggrund af en præjudiciel dom fra Domstolen anmodes om genoptagelse af afgørelsen – var der ifølge Domstolen grund til at tage hensyn til retssikkerhedsprincippet, som er et af de grundlæggende principper i fællesskabsretten. I den foreliggende sag formåede Domstolen at finde en balance mellem disse to forpligtelser ved at fastslå, for det første, at et forvaltningsorgan efter nederlandsk ret altid havde mulighed for at omgøre en forvaltningsafgørelse, der var blevet endelig, for det andet, at forvaltningsafgørelsen først var blevet endelig efter en dom afsagt af en ret, hvis afgørelser ikke kunne appelleres, for det tredje, at denne dom først var baseret på en fortolkning af fællesskabsretten, som i betragtning af en efterfølgende dom fra Domstolen

viste sig at være urigtig, og afsagt, uden at Domstolen var blevet forelagt et præjudicielt spørgsmål i medfør af artikel 234, stk. 3, EF, og for det fjerde, at den berørte part ufortøvet efter at have fået kendskab til denne retspraksis havde rettet henvendelse til forvaltningsorganet.

Efter således at have behandlet oplysningerne i den omhandlede sag fastslog Domstolen, at det under disse omstændigheder påhvilede det pågældende forvaltningsorgan, der var blevet forelagt en anmodning herom, i henhold til samarbejdsprincippet i artikel 10 EF at genoptage den endelige forvaltningsafgørelse med henblik på at tage hensyn til den fortolkning af den relevante bestemmelse, som Domstolen i mellemtiden havde foretaget.

I sagen *Kommissionen mod Frankrig* (dom af 7.10.2004, sag C-239/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) blev Frankrig kritiseret for ikke at have truffet »egnede foranstaltninger til at forebygge, begrænse og bekæmpe den kraftige og langvarige forurening af kyst søen i Berre« (præmis 88).

Det var den stærke forringelse af vandmiljøet i denne kyst sø, som i det væsentlige var forårsaget af udledninger fra et vandkraftværk, der drev Kommissionen til at anlægge en sag ved Domstolen om tilsidesættelse af Barcelona-konventionen af 16. februar 1976 og af Athen-protokollen af 17. maj 1980 om beskyttelse af Middelhavet mod forurening.

Indledningsvis skulle Domstolen tage stilling til, om den var kompetent til at behandle sagen. I naturlig forlængelse af Domstolens retspraksis fra *Demirel*-sagen (dom af 30.9.1987, sag 12/86, Sml. s. 3719) fastslog den, at »når medlemsstaterne sikrer overholdelsen af de forpligtelser, som udspringer af en aftale indgået af Fællesskabets institutioner, opfylder de i henhold til fællesskabsretten en forpligtelse over for Fællesskabet, som har påtaget sig ansvaret for aftalens rette gennemførelse, [og] når medlemsstaterne sikrer overholdelsen af de forpligtelser, som udspringer af en aftale indgået af Fællesskabets institutioner, opfylder de i henhold til fællesskabsretten en forpligtelse over for Fællesskabet, som har påtaget sig ansvaret for aftalens rette gennemførelse« (præmis 25 og 26). Under anvendelse af denne argumentation på sagen bemærkede Domstolen, at disse blandede aftaler vedrørte et område, der i vidt omfang er omfattet af fællesskabsretten, nemlig miljøbeskyttelse. Af denne grund henhørte aftalernes gennemførelse under Fællesskabets kompetenceområde. Den omstændighed, at sagens genstand ikke var omfattet af en særlig fællesskabsregulering, syntes at være uden relevans. Afrundende for denne argumentation fastslog Retten, at den var kompetent til at tage stilling til anvendelsen af disse internationale aftaler.

Herefter gik Domstolen over til en bedømmelse af realiteten. Efter en gennemgang af de omhandlede aftalers indhold bemærkede Domstolen, at det er »en særlig streng forpligtelse, som påhviler de kontraherende parter«, nemlig at »gennemføre en stærk begrænsning« af landbaseret forurening i området ved at træffe »hensigtsmæssige foranstaltninger« (præmis 50). Forekomsten af andre forureningskilder, såsom industrialiseringen af kyst søens bredder eller befolkningsudviklingen i de tilgrænsende kommuner, var ikke af en sådan beskaffenhed, at det kunne drage den landbaserede forurening, som skyldtes driften af vandkraftværket, i tvivl. Herefter manglede Domstolen at behandle spørgsmålet om, hvorvidt de af de franske myndigheder trufne foranstaltninger i forhold til deres fællesskabsretlige forpligtelse var egnede til at gennemføre en begrænsning af landbaseret forurening.

I denne forbindelse fastslog Domstolen, at de mængder ferskvand og slam, der blev udledt fra vandkraftværket, reelt var alt for store, og at dette fandt sted på trods af de foranstaltninger, som myndighederne havde truffet for at reducere mængderne. Endvidere var sådanne udledningers skadelige virkninger almindelig kendt, og alene denne omstændighed vidnede om, at de af de franske myndigheder truffne foranstaltninger havde været utilstrækkelige. Således fastslog Domstolen efter denne nøje gennemgang, at de af myndighederne truffne foranstaltninger ikke var hensigtsmæssige, og dømte derfor Frankrig for traktatbrud.

I X-sagen (dom af 7.1.2004, sag C-60/02, Sml. I, s. 651) rejstes spørgsmålet om sanktionerne for en national rets tilsidesættelse af fællesskabsretten. Selskabet Rolex, som er indehaver af flere varemærker for ure, anmodede i november 2000 om, at der blev indledt en forundersøgelse mod X som følge af opdagelsen af et parti varemærkeforfalskede ure, som ukendte gerningsmænd havde forsøgt at indføre fra Italien til Polen, hvorved Rolex' varemærkerettigheder var blevet krænkede. Som afslutning på sagen krævede Rolex varerne beslaglagt og tilintetgjort. I juli 2001 have selskaberne Tommy Hilfiger, Gucci og Gap også anmodet om, at der blev indledt forundersøgelser vedrørende kopivarer fra Kina, der skulle indføres til Slovakiet. Den forelæggende østrigske ret stod over for følgende problemstilling: Indledningen af en forundersøgelse på grundlag af den østrigske Strafprozessordnung forudsætter, at den påtalte adfærd udgør en strafbar handling. Ifølge denne ret var det kun ind- og udførsel af en varemærkeforfalsket vare, der i medfør af den nationale lovgivning om beskyttelse af varemærker var en strafbar handling, men ikke en sådan vares transit gennem det nationale område. Den forelæggende ret ønskede også oplyst, om denne lov var forenelig med forordning nr. 3295/94 ¹, som ifølge denne ret også omfattede transit.

Indledningsvis bekræftede Domstolen, at dette var tilfældet, idet den fastslog, at forordningen ligeledes fandt anvendelse på varer, der var i transit mellem to tredjelande, og som foreløbigt var taget i bevaring i en medlemsstat af denne stats toldmyndigheder. Desuden præciserede Domstolen, at fortolkningen af forordningens anvendelsesområde ikke afhang af arten af det nationale søgsmål (civilretligt, strafferetligt eller administrativt), hvorunder denne fortolkning var gjort gældende. Domstolen fastslog i øvrigt, at der ikke herskede enighed om fortolkningen af den østrigske lov om beskyttelse af varemærker. Den østrigske regering og de sagsøgende selskaber bestred nemlig den forelæggende rets udlægning, idet de mente, at transit efter den østrigske lov uden videre var en strafbar handling. Dette vedrørte ifølge Domstolen fortolkningen af national ret, som det ikke tilkom den, men den nationale ret, at træffe afgørelse om. Såfremt denne ret skulle fastslå, at de nationale bestemmelser, i strid med forordningen, faktisk ikke forbød transit, ville det påhvile denne ret inden for de ved fællesskabsretten fastsatte grænser at fortolke de nationale retsforskrifter med henblik på at fremkalde det resultat, der var foreskrevet ved fællesskabsbestemmelsen, og i dette tilfælde at anvende de civilretlige sanktioner, der i national ret var foreskrevet for andre overtrædelser, på transit af varemærkeforfalskede varer gennem det nationale område, i det omfang sanktionerne

¹ Rådets forordning (EF) nr. 3295/94 af 22.12.1994 om fastsættelse af visse foranstaltninger i forbindelse med indførsel i Fællesskabet og udførsel og genudførsel fra Fællesskabet af varer, der krænger visse former for intellektuel ejendomsret (EFT L 341, s. 8), som ændret ved forordning (EF) nr. 241/1999 af 25.1.1999 (EFT L 27, s. 1).

ville være effektive, stå i et rimeligt forhold til overtrædelsen og have en afskrækkende virkning. Domstolen bemærkede imidlertid, at der opstod et særligt problem vedrørende anvendelsen af princippet om en fortolkning i overensstemmelse med fællesskabsretten på det strafferetlige område. Den fastslog, at dette princip nemlig finder sine grænser i de almindelige retsgrundsætninger. Eftersom forordning nr. 3295/94 giver medlemsstaterne kompetence til at vedtage sanktioner for overtrædelser af adfærd, som efter forordningen er forbudt, bør den af Domstolen udviklede retspraksis vedrørende direktiver, hvorefter disse ikke i sig selv og uafhængigt af en national lov vedtaget af en medlemsstat til gennemførelse af direktiverne kan danne grundlag for at afgrænse eller skærpe strafansvaret for dem, der overtræder direktivernes bestemmelser, også finde anvendelse herpå. Dette ledte Domstolen frem til at fastslå, at såfremt den forelæggende ret skulle finde, at østrigsk ret ikke forbyder transit af varemærkeforfalskede varer, forbyder princippet om, at straffebestemmelser ikke kan have tilbagevirkende gyldighed, der er en almindelig fællesskabsretlig grundsætning, at der kan pålægges en strafferetlig sanktion for en sådan adfærd, uanset at en national lov skulle være i strid med fællesskabsretten.

3.2. Unionsborgerskabet og dets konsekvenser var et centralt element i to sager.

I *Pusa*-sagen (dom af 29.4.2004, sag C-224/02, Sml. I, s. 5763) forelagde Korkein oikeus et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 18 EF. Spørgsmålet blev rejst under en sag, der førtes mellem en finsk statsborger, Heikki Antero Pusa, som oppebar en invalidepension fra Finland, og de kooperative bankers gensidige forsikringsselskab, der drejede sig om, i hvor stor en andel af den pension, som den pågældende modtog i Finland, der kunne gøres udlæg til fordel for forsikringsselskabet med henblik på inddrivelse af en gæld, som han havde pådraget sig over for forsikringsselskabet. I henhold til den finske lov om tvangsfuldbyrdelse var en andel af indtægterne nemlig undtaget fra udlæg, og denne andel var beregnet på grundlag af det beløb, som var tilbage, når den lovfæstede indeholdelse for forskudsopkrævning af skat i Finland var blevet gennemført. Problemstillingen i sagen var knyttet til det forhold, at Heikki Antero Pusa, der havde bopæl i Spanien, i overensstemmelse med bestemmelserne i dobbeltbeskatningsoverenskomsten var indkomstskattepligtig dér, så der følgelig ikke blev indeholdt kildeskat for hans vedkommende i Finland. Den andel af hans pension, hvori der kunne gøres udlæg, blev derfor beregnet ud fra bruttopensionen, hvilket nødvendigvis var en større andel end det ville have været, hvis han var blevet boende i Finland.

Korkein oikeus ønskede i det væsentlige oplyst, om en sådan situation var forenelig med bl.a. retten til frit at færdes og opholde sig på medlemsstaternes område, som unionsborgerne er sikret i medfør af EF-traktaten.

Idet Domstolen erindrede om, at formålet med unionsborgerskabet er at skabe den grundlæggende status for medlemsstaternes statsborgere, og at en unionsborger i alle medlemsstaterne skal undergives samme retlige behandling som den, der tilkommer statsborgere fra disse medlemsstater, der befinder sig i samme situation, fastslog den for det første, at såfremt loven om tvangsfuldbyrdelse skulle fortolkes således, at den overhovedet ikke gav mulighed for at tage hensyn til den skat, der blev betalt af Heikki Antero Pusa i Spanien, var det en sikker og uundgåelig konsekvens af den forskellige behandling, der dermed blev udøvet, at Heikki Antero Pusa blev stillet ringere på grund af,

at han havde gjort brug af retten i henhold til artikel 18 EF til frit at færdes og opholde sig i medlemsstaterne. For det andet fastslog Domstolen, at denne manglende hensyntagen til den skat, som skulle betales i bopælsmedlemsstaten, når denne var forfalden til betaling og havde en tilsvarende indvirkning på det faktiske niveau af de midler, som debitor rådede over, ikke kunne begrundes med de legitime formål at sikre retten til at inddrive udestående gæld og at sikre, at udlægget ikke fratog debitor en minimumsindkomst til at opretholde et eksistensminimum, som en sådan lov tilsigtede.

Til besvarelse af det af Korkein oikeus forelagte præjudicielle spørgsmål fastslog Domstolen derfor: »Fællesskabsretten er principielt til hinder for en lovgivning i en medlemsstat, hvorefter den andel af en pension – der i denne medlemsstat regelmæssigt udbetales til en debitor – hvori der kan foretages udlæg, beregnes ved, at den indkomstskat, der bliver indeholdt som kildeskat i denne stat, fratrækkes pensionen, mens der ved beregningen af den andel af pensionen, hvori der kan gøres udlæg, overhovedet ikke tages hensyn til den skat, som modtageren af en sådan pension efterfølgende skal betale af pensionen i den medlemsstat, hvor han bor« (præmis 48). Domstolen fastslog dog følgende: »Derimod er fællesskabsretten ikke til hinder for en sådan national lovgivning, hvis den foreskriver, at der tages et sådant hensyn, men stiller som betingelse herfor, at debitor dokumenterer, at han faktisk har betalt eller inden for en fastsat frist skal betale et bestemt beløb i indkomstskat i den medlemsstat, hvor han bor.« Imidlertid præciserede Domstolen, at dette kun gælder, »for så vidt som, for det første, den berørte debtors ret til at opnå, at der tages et sådant hensyn, fremgår tydeligt af den nævnte lovgivning, og, for det andet, betingelserne for, at der tages et sådant hensyn, sikrer den pågældende ret til på årsbasis at opnå en justering af den andel af hans pension, hvori der kan gøres udlæg, i samme omfang, som hvis skatten var blevet indeholdt som kildeskat i den medlemsstat, der har udstedt lovgivningen, og, for det tredje, de nævnte betingelser ikke bevirker, at udøvelsen af denne ret bliver umulig eller uforholdsmæssigt vanskelig« (præmis 48).

Sagen *Zhu og Chen* (dom af 19.10.2004, sag C-200/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) drejede sig om ægteparret Chen, der var kinesiske statsborgere, og hvis første barn var født i Kina. Ægteparrets ønske om at få endnu et barn stødte på vanskeligheder i forhold til den såkaldte et-barnspolitik, som Folkerepublikken Kina på grund af fødselskontrolpolitikken fører. Derfor besluttede de, at hustruen skulle nedkomme i udlandet. Parrets andet barn kom således til verden i september 2000 i Belfast, Nordirland. Valget af dette fødested var ikke uden bagtanke, da enhver, der bliver født på øen Irland – selv om fødslen finder sted uden for den politiske afgrænsning af Republikken Irland – nemlig ifølge irsk ret kan få irsk statsborgerskab. Barnet fik derfor irsk statsborgerskab. Da barnet derimod ikke opfyldte de betingelser for statsborgerskab, der var fastsat i Det Forenede Kongeriges gældende lovgivning, fik det ikke britisk statsborgerskab. Efter fødslen bosatte mor og barn sig i Cardiff, Wales, hvor de anmodede om at få permanent opholdstilladelse, hvilket der blev givet afslag på. Den forelæggende appelinstant anmodede Domstolen om at tage stilling til, om dette afslag var lovligt, idet den understregede, at mor og barn var selvforsørgende, at de ikke var afhængige af offentlig støtte, at der ikke var nogen realistisk mulighed for, at de ville blive det, og endelig, at de var omfattet af en sygeforsikringsordning.

Det forhold, at sagens faktiske omstændigheder vedrørte et lille barn, gjorde det muligt for Domstolen at fremsætte en første bemærkning. Domstolen fastslog, at adgangen til

at være indehaver af rettigheder i medfør af traktaten og afledt ret vedrørende personers frie bevægelighed ikke forudsatte, at den pågældende havde opnået den alder, der krævedes for retligt at være i stand til selv at udøve disse rettigheder. Endvidere var adgangen til at udnytte disse rettigheder ikke undergivet et krav om en mindstealder.

Hvad angik barnets opholdsret henledte Domstolen opmærksomheden på den direkte virkning, som er knyttet til artikel 18 EF. Alene i sin egenskab af statsborger i en medlemsstat, og dermed unionsborger, kunne barnet påberåbe sig opholdsretten i medfør af denne bestemmelse. Man skulle imidlertid tage højde for de begrænsninger og betingelser, hvormed og hvorpå denne ret blev anerkendt, navnlig artikel 1, stk. 1, i direktiv 90/364², som gør det muligt for medlemsstaterne at kræve, at de pågældende er omfattet af en sygeforsikringsordning og råder over tilstrækkelige midler. Domstolen fastslog, at dette var tilfældet i den foreliggende sag. Den præciserede desuden, at den omstændighed, at barnets tilstrækkelige midler var sikret af dets moder, og at det ikke selv rådede over nogen midler, var uden relevans, idet Domstolen hertil fastslog, at man ikke kunne føje et krav vedrørende midlernes oprindelse til betingelsen om tilstrækkelige midler. Endelig hvad angik den omstændighed, at barnets moder var rejst til Irland med det ene formål, at hendes barn fik statsborgerskab i en medlemsstat med henblik på at hun og hendes barn efterfølgende kunne få opholdsret i Det Forenede Kongerige, påpegede Domstolen, at kriterierne for erhvervelse og fortabelse af statsborgerskab hører under medlemsstaternes kompetence. En medlemsstat kan ikke begrænse virkningerne af en anden medlemsstats tildeling af statsborgerskab ved at kræve yderligere betingelser for anerkendelse af dette statsborgerskab, når det drejer sig om udøvelse af de i traktaten hjemlede grundlæggende friheder.

Hvad angik moderens opholdsret fastslog Domstolen, at direktiv 90/364 anerkender opholdsret for slægtninge i opstigende linje til indehaveren af opholdsretten, når de »forsørges af vedkommende«, hvilket forudsætter, at familiemedlemmets materielle behov dækkes af indehaveren af opholdsretten. Domstolen bemærkede, at det i denne sag netop var den omvendte situation, der var tale om. Moderen kunne således ikke anses for at være en slægtning, der »forsørges« af sit barn. Eftersom barnets opholdsret i medfør af artikel 18 EF og direktiv 90/364 var anerkendt, kunne man derimod ikke give en forælder afslag på at tage ophold med et barn, denne tager sig af, i værtsmedlemsstaten, da man ellers ville fratage barnets opholdsret enhver effektiv virkning.

3.3. For så vidt angår de **frie varebevægelser** skulle Domstolen bl.a. tage stilling til nationale bestemmelser om sammensætningen af levnedsmidler og kosttilskud samt bestemmelser om emballering af drikkevarer.

I sagen *Greenham og Abel* (dom af 5.2.2004, C-95/01, Sml. I, s. 1333) forelagde Tribunal de grande instance de Paris (Frankrig) Domstolen i medfør af artikel 234 EF, i forbindelse med en straffesag mod to direktører for et selskab, der forhandler levnedsmidler, spørgsmålet, om en medlemsstat kan forbyde markedsføring – medmindre der er givet forudgående tilladelse – på sit område af levnedsmidler, der er lovligt fremstillet og markedsført i en anden medlemsstat, fordi der til disse levnedsmidler er tilsat næringsstoffer, som det i medfør af den nationale lovgivning ikke er tilladt at

² Rådets direktiv 90/364/EØF af 28.6.1990 om opholdsret (EFT L 180, s. 26).

tilsætte fødevarer, samt vitaminer i et omfang, der oversteg den anbefalede daglige tilførsel eller overskred de sikkerhedsgrænser, der er fastsat på nationalt niveau.

Efter at have fastslået, at en national ordning som den, der var genstand for hovedsagen, er en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion, fastslog Domstolen, at en sådan ordning kan være begrundet i medfør af artikel 30 EF på visse betingelser. For det første skal en sådan ordning give adgang til en procedure, hvorefter de erhvervsdrivende kan få opført et næringsstof på den nationale liste over tilladte stoffer. Denne procedure skal være let tilgængelig, kunne afsluttes inden for en rimelig frist, og resultatet skal i givet fald kunne indbringes for domstolene. For det andet må en ansøgning om at få et næringsstof opført på den nationale liste over tilladte stoffer kun afslås af de nationale myndigheder, hvis dette stof udgør en reel fare for folkesundheden. Domstolen præciserede, at sidstnævnte betingelse skal vurderes på grundlag af de mest pålidelige videnskabelige data, der er til rådighed, og de seneste internationale forskningsresultater. Endelig bemærkede Domstolen, at en sådan ordning, der fraviger princippet om frie varebevægelser inden for Fællesskabet, skal være begrænset til det reelt nødvendige for at sikre beskyttelsen af folkesundheden og stå i rimeligt forhold til det mål, der forfølges.

I en dom afsagt samme dag (sag C-24/00, *Kommissionen mod Frankrig*, Sml. I, s. 1277) var det netop fordi Frankrig hverken havde fastsat en procedure for at få stoffer optaget på listen over tilladte næringsstoffer, der både var tilgængelig, gennemsigtig og af en rimelig varighed, eller havde begrundet afslagene på at optage stoffer på listen på grundlag af en grundig evaluering af den reelle risiko for folkesundheden, at Domstolen fastslog, at denne medlemsstat havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 28 EF.

I sagerne *Kommissionen mod Tyskland* (dom af 29.4.2004, sag C-387/99, Sml. I, s. 3751) og *Kommissionen mod Østrig* (dom af 29.4.2004, sag C-150/00, Sml. I, s. 3887) var det i anledning af, at Kommissionen havde modtaget flere klager over den administrative praksis i Tyskland og Østrig, hvorefter produkter på grundlag af vitamin- og/eller mineralpræparater, der lovligt blev fremstillet og markedsført som kosttilskud i den medlemsstat, hvorfra produktet blev importeret, systematisk klassificeredes som lægemidler, når indholdet af disse præparater udgjorde mere end den dagligt anbefalede dosis (sag C-150/00) eller mere end tre gange denne dosis (sag C-387/99), at Kommissionen anlagde to traktatbrudssøgsmål mod disse to medlemsstater ved Domstolen med påstand om tilsidesættelse af princippet om de frie varebevægelser, der er indeholdt i artikel 28 EF.

Til støtte for disse søgsmål gjorde Kommissionen i det væsentlige gældende, at det skal afgøres i hvert enkelt tilfælde, om et vitamin eller mineral er et lægemiddel under hensyntagen til hvert enkelt vitamins farmakologiske egenskaber, som er anerkendt som sådanne på det eksisterende videnskabelige udviklingstrin. Skadelighedsgraden varierer nemlig afhængigt af vitamin- eller mineraltypen. En samlet generel og abstrakt fremgangsmåde for alle disse præparater går videre, end hvad der er nødvendigt for at opnå folkesundhedsbeskyttelsesformålet, der er anerkendt i artikel 30 EF, hvorfor denne fremgangsmåde ikke er forholdsmæssig. Hindringen af de frie varebevægelser, der følger af de omtvistede ordninger, kunne således ikke anses for begrundet, selv om ordningerne forfulgte et rimeligt formål.

Domstolen bekræftede Kommissionens vurdering, idet den fastslog, at for at afgøre, om vitamin- eller mineralpræparater skal betegnes som lægemidler som omhandlet i direktiv

65/65 om medicinske specialiteter, skal de nationale myndigheder tage stilling under domstolskontrol i hvert enkelt tilfælde ud fra en samlet bedømmelse af præparaternes egenskaber, herunder bl.a. deres sammensætning, farmakologiske egenskaber, deres anvendelsesmåde, deres udbredelse, forbrugernes kendskab hertil samt de risici, som brugen heraf kan medføre. Domstolen bemærkede videre, at en klassificering af et vitamin- eller mineralpræparat som lægemiddel, der alene er begrundet i den anbefalede daglige tilførsel af det næringsstof, det indeholder, ikke fuldt ud opfylder kravet om en klassificering afhængigt af hvert vitamin- eller mineralpræparats farmaceutiske egenskaber. Selv om den vitamin- og mineralkoncentration, fra hvilken et præparat klassificeres som et lægemiddel, følgelig varierer afhængigt af det omhandlede vitamin eller mineral, følger det ikke nødvendigvis heraf, at alle præparater, der indeholder mere end en dosis – eller mere end tre – af den daglige tilførsel, henhører under definitionen af et lægemiddel i direktiv 65/65's forstand ³.

Domstolen fastslog videre, at det under sådanne betingelser måtte fastslås, at den anfægtede praksis udgjorde en hindring for samhandelen, fordi sådanne præparater, der lovligt markedsføres eller fremstilles som kosttilskud i de andre medlemsstater, først kunne markedsføres i Tyskland eller i Østrig efter at have været omfattet af proceduren for en markedsføringstilladelse for et lægemiddel. Denne hindring kunne ikke anses for begrundet med henvisning til artikel 30 EF. Selv om denne bestemmelse giver medlemsstaterne en vis skønsmæssig beføjelse vedrørende beskyttelsen af folkesundheden, skal de midler, medlemsstaterne vælger, imidlertid stå i rimeligt forhold til det mål, der forfølges, hvilket ikke kunne være nået ved foranstaltninger, der i mindre omfang begrænser samhandelen inden for Fællesskabet. I den forbindelse bemærkede Domstolen, at den systematiske karakter af den anfægtede praksis ikke gjorde det muligt at fastlægge og evaluere en reel risiko for folkesundheden, hvilket ville kræve en indgående evaluering i hvert enkelt tilfælde af de virkninger, som tilsætningen af de omhandlede vitaminer og mineraler kan have. For et vitamin- eller mineralpræparat, hvis markedsføring ikke frembyder en reel risiko for folkesundheden, skulle der således også indhentes en markedsføringstilladelse som lægemiddel. På grundlag af disse bemærkninger fastslog Domstolen, at Tyskland og Østrig havde tilsidesat de forpligtelser, der påhviler dem i medfør af artikel 28 EF.

I forbindelse med to forskellige sager, *Kommissionen mod Tyskland* (dom af 14.12.2004, sag C-463/01, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) og *Radlberger Getränke og S. Spitz* (dom af 14.12.2004, sag C-309/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), tog Domstolen stilling til spørgsmålet om foreneligheden med de fællesskabsretlige regler af foranstaltninger vedtaget i Tyskland for at løse de miljømæssige problemer forbundet med emballage til drikkevarer. I Tyskland er producenter og forhandlere af drikkevarer i engangsemballager i princippet undergivet en pligt til pantoprævning og tilbagetagning. Imidlertid kan de fritage sig fra denne forpligtelse ved at deltage i en samlet indsamlingsordning. Denne mulighed ophører, såfremt den samlede andel af drikkevarer, der bliver bragt på markedet i genbrugsemballage i Tyskland i to på hinanden følgende år, er lavere end en vis procentdel.

Sag C-463/01 vedrørte et traktatbrudssøgsmål anlagt af Kommissionen mod Tyskland. Ifølge Kommissionen, der er traktatens vogter, indebar ovennævnte lovgivning en

³ Rådets direktiv 65/65/EØF af 26.1.1965 om tilnærmelse af lovgivning om medicinske specialiteter (EFT, serie I kapitel 1965-1966 s. 17, org.ref.: EFT 1965 L 22, p. 369).

hindring af samhandedlen. De producenter af mineralvand, der har pligt til i medfør af et fællesskabsdirektiv at foretage påfyldning ved kilden, vil nemlig blive pålagt en særlig byrde, når de er etableret i andre medlemsstater.

Den præjudicielle afgørelse i sag C-309/02 vedrørte en tilsvarende materiel problemstilling. De østrigske virksomheder Radlberger og Spitz eksporterede drikkevarer til Tyskland og havde tilsluttet sig den samlede ordning for indsamling af affald, nemlig »Der Grüne Punkt«. Disse to virksomheder anlagde sag ved Verwaltungsgericht Stuttgart, hvorunder de gjorde gældende, at den tyske kvoteordning for genbrugsemballage og de hertil knyttede forpligtelser til pantoprævning og tilbagetagelse var i strid med direktiv 94/62⁴ og traktatens bestemmelser om de frie varebevægelser. Den tyske ret besluttede at udsætte sagen og at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål.

Domstolen fastslog, at eftersom direktiv 94/62 ikke indebærer en fuldstændig harmonisering af de nationale ordninger, der er bestemt til at fremme genbrug af emballager, skulle den tyske lovgivning vurderes i lyset af traktatens bestemmelser om de frie varebevægelser.

Selv om de nationale bestemmelser finder anvendelse uden forskel, påvirker bestemmelserne ikke afsætningen af drikkevarer, der er produceret i Tyskland, og afsætningen af drikkevarer, der hidrører fra andre medlemsstater, på samme måde. Overgangen fra en samlet indsamlingsordning for emballage til en ordning med pantoprævning og individuel tilbagetagelse medfører generelt yderligere omkostninger for alle producenter. Imidlertid er det en kendsgerning, at de producenter, der er etableret uden for Tyskland, anvender betydeligt mere engangsemballage end de tyske producenter. Af denne grund er bestemmelserne egnet til at hindre markedsføringen af mineralvand, der importeres fra andre medlemsstater.

For så vidt angår begrundelsen vedrørende beskyttelse af miljøet fastslog Domstolen, at indførelsen af en ordning med pantoprævning og individuel tilbagetagelse kan være medvirkende til at forbedre genanvendelsen af emballageaffald og medvirke til at mindske mængden af affald i naturen. Endvidere er sandsynligheden for, at ordningen vil blive ændret til en ordning med pant, medvirkende til at mindske affald til bortskaffelse, idet virksomhederne gives et incitament til at anvende genanvendelig emballage. Det nationale lovgivning er således nødvendig med henblik på at sikre opnåelsen af formålet.

Desuden skal lovgivningen, der lader iværksættelsen af en ordning med pantoprævning og individuel tilbagetagelse afhænge af en andel af genbrugsemballage, være i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet. Domstolen fastslog, at dette kun vil være tilfældet, hvis de berørte producenter og forhandlere gives en rimelig overgangsfrist til at kunne deltage i en operationel ordning.

I sag C-309/02 konkluderede Domstolen, at det tilkommer den nationale ret at vurdere, om denne betingelse er opfyldt.

I sag C-463/01, der vedrørte mineralvand, der skal påfyldes ved kilden, fastslog Domstolen, at den nationale lovgivning ikke var i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet, fordi den gennemførelsesfrist, som myndighederne havde fastsat, kun var seks måneder.

⁴ Europa-Parlamentet og Rådets direktiv 94/62/EF af 20.12.1994 om emballage og emballageaffald (EFT L 365, s. 10).

3.4. På området for **arbejdskraftens frie bevægelighed** skal særligt fremhæves fire præjudicielle sager forelagt for Domstolen. Den første sag, *Collins*-sagen (dom af 23.3.2004, C-138/02, Sml. I, s. 2703), var led i en tvist for en domstol i Det Forenede Kongerige. I denne medlemsstat er »støtte til arbejdssøgende« betinget af, at den arbejdssøgende enten har sædvanligt opholdssted i Det Forenede Kongerige, kan betegnes som arbejdstager i henhold til forordning nr. 1612/68 ⁵, eller har opholdsret i Det Forenede Kongerige i overensstemmelse med direktiv 68/360. Brian Francis Collins, født i De Forenede Stater, havde dobbelt amerikansk-irsk statsborgerskab. Efter at have tilbragt et semester i Det Forenede Kongerige i 1978 i forbindelse med sine universitetsstudier og herefter ca. ti måneder i 1980 og 1981, hvor han lejlighedsvis arbejdede i barer og inden for salg, vendte han tilbage til Det Forenede Kongerige i 1998 for at finde beskæftigelse. Han ansøgte om støtte til arbejdssøgende, men fik afslag under henvisning til, at han ikke havde sædvanligt opholdssted i Det Forenede Kongerige, ikke var arbejdstager i henhold til forordning nr. 1612/68 og heller ikke havde ret til ophold i medlemsstaten i medfør af direktiv 68/360 ⁶. I denne kontekst blev Domstolen forelagt tre præjudicielle spørgsmål, hvoraf de to første vedrørte forordningen, henholdsvis direktivet, mens det tredje var et åbent formuleret spørgsmål om, hvorvidt der fandtes en bestemmelse eller et princip i fællesskabsretten, som den berørte kunne støtte ret på.

For så vidt angår kvalifikationen som arbejdstager i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i forordning nr. 1612/68, fandt Domstolen ikke, at B.F. Collins havde en tilstrækkelig tæt tilknytning til arbejdsmarkedet i Det Forenede Kongerige, idet der var forløbet syv år siden hans sidste erhvervsmæssige beskæftigelse i landet. B.F. Collins' situation kunne således sammenlignes med den situation, som enhver anden person befinder sig i, når vedkommende for første gang søger arbejde. Domstolen bemærkede i denne forbindelse, at der skal sondres mellem på den ene side de personer, som søger beskæftigelse i værtsmedlemsstaten uden endnu at have haft arbejde dér, og på den anden side de, som allerede befinder sig på arbejdsmarkedet i denne medlemsstat. Mens førstnævnte kun er omfattet af ligebehandlingsprincippet for så vidt angår adgangen til beskæftigelse, kan sidstnævnte i henhold til artikel 7, stk. 2, i forordning nr. 1612/68 påberåbe sig de samme sociale og skattemæssige fordele som indenlandske arbejdstagere. I den foreliggende sag fandt Domstolen ikke, at den berørte part var arbejdstager, da denne betegnelse kun omfatter personer, som allerede befinder sig på arbejdsmarkedet. Eftersom begrebet »arbejdstager« imidlertid ikke anvendes på ensartet vis i forordning nr. 1612/68, opfordrede Domstolen den nationale ret til at undersøge, om det var klart, at lovgivningen i Det Forenede Kongerige henviste til denne betydning af begrebet.

Med hensyn til direktiv 68/360 bemærkede Domstolen indledningsvis, at statsborgere i medlemsstaterne, der søger beskæftigelse på andre medlemstaters område, allerede efter traktaten har en opholdsret, som dog kan tidsbegrænses. Den opholdsret, der følger af direktiv 68/360, er forbeholdt statsborgere, som allerede har beskæftigelse i den pågældende medlemsstat. Da dette ikke var tilfældet for B.F. Collins, kunne han ikke påberåbe sig direktivet.

⁵ Rådets forordning nr. 1612/68/EØF af 15.10.1968 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet (EFT 1968 L 257, s. 2).

⁶ Rådets direktiv 68/360/EØF af 15.10.1968 om afskaffelse af restriktioner om rejse og ophold inden for Fællesskabet for medlemsstaternes arbejdstagere og deres familiemedlemmer (EFT 1968 L 257, s. 13).

Afslutningsvis undersøgte Domstolen Det Forenede Kongeriges lovgivning i lyset af det grundlæggende ligebehandlingsprincip. I denne forbindelse udtalte Domstolen, at statsborgere i en medlemsstat, som søger beskæftigelse i en anden medlemsstat, er omfattet af anvendelsesområdet for traktatens artikel 48 og dermed omfattet af retten til ligebehandling, som fastsat i bestemmelsens stk. 2. Spørgsmålet var dog, om denne ret til ligebehandling kunne udstrækkes til økonomiske ydelser, såsom støtte til arbejdssøgende? Dette spørgsmål måtte a priori besvares benægtende henset til den ovenfor nævnte praksis fra Domstolen, hvorefter retten til ligebehandling hvad angår sociale og skattemæssige fordele kun gælder for de personer, der allerede befinder sig på arbejdsmarkedet, mens de øvrige alene kan benytte sig heraf for at få adgang til beskæftigelse. Domstolen bemærkede imidlertid, at når henses til indførelsen af unionsborgerskabet og den i retspraksis anlagte fortolkning af unionsborgernes ret til ligebehandling, kan traktatens artikel 48, stk. 2, der udtrykker det grundlæggende ligebehandlingsprincip, ikke længere fortolkes således, at en økonomisk ydelse, som har til formål at lette adgangen til beskæftigelse på en medlemsstats arbejdsmarked, ikke er omfattet af bestemmelsens anvendelsesområde. I det foreliggende tilfælde kunne den britiske lovs krav om sædvanligt opholdssted lettere opfyldes af statens egne statsborgere. Det ville alene kunne begrundes, såfremt det var uafhængigt af de berørte personers nationalitet og stod i rimeligt forhold til det formål, der lovligt var tilstræbt med den nationale lovgivning. Domstolen bemærkede, at det er legitimt for den nationale lovgiver at ville sikre sig, at der består en reel forbindelse mellem arbejdsmarkedet og den, der ansøger om ydelser, bl.a. ved at det fastslås, at den omhandlede person i et rimeligt tidsrum, faktisk og reelt har søgt arbejde. For at være forholdsmæssig må den opholdsperiode, der stilles krav om i så henseende, ikke være længere, end hvad der er nødvendigt for, at de nationale myndigheder kan sikre sig, at den berørte faktisk søger beskæftigelse.

Den anden sag, *Trojani* (dom af 7.9.2004, C-456/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), vedrørte en fransk statsborger uden økonomiske midler, der var indlogeret i et herberg under Armée du Salut (Frelsens Hær) i Bruxelles, hvor han mod logi og lidt lommepenge udførte forskellige ydelser i ca. 30 timer om ugen som led i et individuelt integrationsprojekt. Spørgsmålet var, om vedkommende kunne påberåbe sig en ret til ophold som lønnet arbejdstager, som selvstændig erhvervsdrivende eller som tjenesteyder eller modtager af tjenesteydelser i den forstand, hvori disse udtryk er anvendt i henholdsvis artikel 39 EF, artikel 43 EF og artikel 49 EF? Hvis dette ikke var tilfældet, kunne han da alene i sin egenskab af unionsborger støtte ret direkte på artikel 18 EF?

Selv om sagen var blevet anlagt ved den nationale ret som følge af et afslag fra Centre public d'aide sociale de Bruxelles (CPAS) på at tildele den berørte ydelser til sikring af et eksistensminimum (»minimex«), var det således spørgsmålet om opholdsret, som Tribunal du travail de Bruxelles havde forelagt Domstolen.

Med hensyn til opholdsret som arbejdstager mindede Domstolen indledningsvis om arbejdstagerbegrebets fællesskabsretlige rækkevidde. Kendetegnet ved et arbejdsforhold er, at en person i en vis periode præsterer ydelser mod vederlag for en anden og efter dennes anvisninger. Det er i denne forbindelse ikke afgørende, om arbejdsforholdet efter national ret har en sui generis-karakter, om den pågældende er mere eller mindre produktiv, hvorledes midlerne til at sikre aflønningen tilvejebringes, eller om denne aflønning er af begrænset størrelse. Domstolen konstaterede, at

grundelementerne for ethvert ansættelsesforhold, dvs. et over-/underordningsforhold og betaling af et vederlag, var til stede i det foreliggende tilfælde. De naturalydelser og kontantydelse, som Armée du Salut ydede den berørte, var således vederlag for de ydelser, som han udførte for herberget og efter dets anvisninger. Det måtte imidlertid også undersøges, om disse ydelser havde en reel og faktisk karakter, eller om der derimod var tale om beskæftigelse af så ringe omfang, at den fremtrådte som et rent marginalt supplement, i hvilket tilfælde den pågældende ikke kunne anses for »arbejdstager«. Domstolen overlod det til den forelæggende ret at afgøre, om beskæftigelsen havde en reel og faktisk karakter, men gav retten nogle retningslinjer. Den forelæggende ret skulle bl.a. kontrollere, om de ydelser, der udførtes, normalt ville kunne anses for henhørende under arbejdsmarkedet, henset til reglerne for og sædvane på herbergsinstitutionen, indholdet af projektet for social integration samt arten af og vilkårene for udførelsen af ydelserne.

Domstolen afviste i øvrigt, at bestemmelserne om etableringsretten skulle kunne finde anvendelse, da der i det foreliggende tilfælde utvivlsomt forelå lønnet beskæftigelse. Bestemmelserne om fri udveksling af tjenesteydelser fandt heller ikke anvendelse, idet de ikke omfatter virksomhed, som udøves permanent eller i hvert fald uden forudselig tidsbegrænsning.

Med hensyn til opholdsretten for unionsborgere i medfør af artikel 18, stk. 1, EF mindede Domstolen om, at denne bestemmelse har direkte virkning, men præciserede dog i umiddelbar forlængelse heraf, at retten til at påberåbe sig denne bestemmelse ikke er ubetinget. Den kan undergives begrænsninger og betingelser, som blandt andre artikel 1 i direktiv 90/364⁷, hvorefter medlemsstaterne kan nægte opholdsret for unionsborgere, der ikke råder over tilstrækkelige midler. Anvendelsen af disse begrænsninger og betingelser skal dog finde sted under overholdelse af fællesskabsretten og i særdeleshed af proportionalitetsprincippet. I den foreliggende sag bemærkede Domstolen, at det var mangelen på midler, der fik den berørte til at ansøge om en ydelse som »minimex«, hvilket medførte, at direktiv 90/364 fandt anvendelse, og udelukkede, at vedkommende kunne påberåbe sig artikel 18 EF.

Domstolen konstaterede imidlertid, at den berørte havde opholdstilladelse. Af egen drift bemærkede Domstolen desuden, at den berørte for så vidt angår en social forsorgsydelse som »minimex« kunne påberåbe sig artikel 12 EF med henblik på at få samme behandling som indenlandske statsborgere.

Den tredje sag, *Baldinger*-sagen (dom 16.9.2004, C-386/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), vedrørte anvendelsen af den i år 2000 vedtagne østrigske lov om erstatning til krigsfanger, hvorefter krigsfanger tildeles en månedlig ydelse på den betingelse, at de har østrigsk statsborgerskab. Domstolen blev ved en præjudiciel forespørgsel anmodet om at tage stilling til, hvorvidt en sådan lovgivning er forenelig med bestemmelserne om arbejdskraftens frie bevægelighed. I det foreliggende tilfælde var en tidligere østrigsk statsborger, som havde været krigsfange i USSR fra 1945 til 1947, blevet nægtet denne ydelse, fordi vedkommende havde opnået svensk statsborgerskab i 1967 og derved havde mistet sit østrigske statsborgerskab.

⁷ Rådets direktiv 90/364/EØF af 28.6.1990 om opholdsret (EFT L 180, s. 26).

Domstolen vurderede den omhandlede lovgivning i forhold til forordning nr. 1408/71⁸, forordning nr. 1612/68⁹ og artikel 39, stk 2, EF.

Med hensyn til forordning nr. 1408/71 bemærkede Domstolen, at en sådan ydelse var udelukket, fordi den henhører under artikel 4, stk. 4, hvorefter forordningen ikke finder anvendelse »på ordninger til fordel for ofre for krig eller dens følger«. Domstolen fastslog nemlig, at den omhandlede ydelse erlægges for at give tidligere krigsfanger, der kan bevise at have været i længere fangenskab, et bevis for den nationale anerkendelse af deres prøvelser, ligesom ydelsen er et vederlag for at have stået i deres lands tjeneste.

Med samme begrundelse konkluderede Domstolen følgende med hensyn til forordning nr. 1612/68: En sådan ydelse er udelukket fra forordningens anvendelsesområde, da den heller ikke er en fordel, der ydes den indenlandske arbejdstager hovedsagelig på grund af dennes status som arbejdstager, eller fordi den pågældende har bopæl på det nationale område, og derfor har ydelsen ikke de karakteristiske egenskaber for »sociale fordele« som omhandlet i forordningens artikel 7, stk. 2.

Endelig kom Domstolen frem til den samme konklusion med hensyn til artikel 39, stk. 2, EF vedrørende betingelser for beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår. Domstolen fastslog, at denne artikel ikke omfatter erstatningsydelser knyttet til, at de pågældende i krigstid har stået i deres lands tjeneste, når formålet med ydelserne er at tilbyde dem en begunstigelse for de prøvelser, de har udstået for deres land.

Den fjerde dom, *Merida-sagen* (dom af 16.9.2004, sag C-400/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), udsprang af en sag for en tysk domstol. I Tyskland bestemmer den kollektive overenskomst, der finder anvendelse på civile arbejdstagere inden for de udenlandske styrker, der er udstationeret på nationalt område bl.a., at den tyske stat skal betale en »overgangshjælp« til disse arbejdstagere, når deres kontrakt er blevet bragt til ophør. Gerard Merida, der boede i Frankrig, og som havde arbejdet for de franske styrker, der var udstationeret i Baden-Baden indtil 1999, havde modtaget hjælpen fra dette tidspunkt. Beregningsmåden for hjælpen gav ham imidlertid anledning til at anlægge sag mod den tyske stat. Hjælpen blev nemlig beregnet på grundlag af lønnen, der imidlertid fiktivt blev fratrukket tysk skat af lønindkomst, og dette selv om – som det var tilfældet for Gerard Merida – lønnen blev beskattet i bopælslandet, i den foreliggende sag Frankrig, i henhold til en dobbeltbeskatningsoverenskomst mellem de to lande. Bundesarbeitsgericht forelagde Domstolen spørgsmålet, om artikel 39 EF var forenelig med den omhandlede beregningsmåde.

For at besvare det forelagte spørgsmål henviste Domstolen ud over den nævnte traktatbestemmelse til forbuddet mod forskelsbehandling, der fremgår af artikel 7, stk. 4, i forordning nr. 1612/68¹⁰. Domstolen anførte, at en national retsforordning – medmindre den

⁸ Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14.6.1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere, selvstændige erhvervsdrivende og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet, som ændret og ajourført ved Rådets forordning (EF) nr. 118/97 af 2.12.1996 (EFT 1997 L 28, s. 1).

⁹ Rådets forordning nr. 1612/68/EØF af 15.10.1968 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet (EFT 1968 II, s. 467).

¹⁰ Rådets forordning nr. 1612/68/EØF af 15.10.1968 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet (EFT 1968 II, s. 467).

er objektivt begrundet og står i rimeligt forhold til det tilstræbte formål – er et udtryk for en indirekte forskelsbehandling, når den efter selve sin karakter er egnet til i højere grad at berøre vandrende end indenlandske arbejdstagere og dermed risikerer navnlig at stille de vandrende arbejdstagere ringere. Domstolen konstaterede herefter, at det forhold, at der fiktivt fradrages tysk skat af lønnen for at opnå beregningsgrundlaget for overgangshjælpen, i det foreliggende tilfælde stiller grænsearbejdere som Gerard Merida ringere. Mens anvendelsen af denne beregningsmåde i det første år efter ansættelseskontraktens ophør sikrer personer med bopæl i Tyskland en indkomst, der svarer til en aktiv arbejdstagers indkomst, er dette ikke tilfældet for personer med bopæl i Frankrig, hvis overgangshjælp, ligesom det var tilfældet med deres løn, beskattes i Frankrig.

For at retfærdiggøre anvendelsen af den omtvistede beregningsmetode på grænsearbejderne henviste den tyske regering imidlertid til, at denne medførte en forenkling af administrationen og en begrænsning af de finansielle byrder. Domstolen afviste utvetydigt disse indsigelser, der under alle omstændigheder ikke kunne berettige en tilsidesættelse af de forpligtelser, der fulgte af EF-traktaten.

3.5. Den frie udveksling af tjenesteydelser var omhandlet i *Omega*-sagen (dom af 14.10.2004, C-36/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser). Omega er et selskab stiftet efter tysk ret, som i Bonn (Tyskland) drev et anlæg bestemt til udøvelse af en sport kaldet »laser-sport«, inspireret af filmen »Star Wars«, og med anvendelse af den nyeste laserteknologi. Anlægget havde maskinpistolignende lasersigtepistoler samt strålesensorer, der dels var installeret på skydebanerne, dels på veste båret af spillerne. Da politimyndigheden fandt, at underholdningsspil, hvor der udøves simulerede drabshandlinger, var i strid med den menneskelige værdighed og derfor udgjorde en fare for den offentlige orden, udstedte den et forbud over for selskabet mod anvendelse af dette udstyr bestemt til beskydning af mennesker. Efter at selskabet havde fået afslag på en administrativ klage over politiets afgørelse og havde tabt et søgsmål anlagt til prøvelse af afslaget, iværksatte det »revisionsanke« for Bundesverwaltungsgericht.

Til støtte for anken påberåbte selskabet sig bl.a., at det omtvistede forbud var i strid med den frie udveksling af tjenesteydelser i henhold til artikel 49 EF, idet selskabets anlæg anvendte knowhow fra et britisk selskab. I denne forbindelse medgav Bundesverwaltungsgericht, at selv om den kommercielle drift af et drabsspil tilsidesatte menneskelig værdighed i strid med den tyske forfatning, således som førsteinstansen havde bemærket, udgjorde et forbud herimod dog en tilsidesættelse af den frie udveksling af tjenesteydelser garanteret ved artikel 49 EF. Bundesverwaltungsgericht besluttede derfor at spørge Domstolen i medfør af artikel 234 EF, om det er foreneligt med artikel 49 EF, at en bestemt erhvervsmæssig virksomhed forbydes i henhold til national ret, bl.a. fordi virksomheden strider mod nationale forfatningsmæssige værdier.

Domstolen bemærkede i denne forbindelse, at idet det omtvistede forbud forbød Omega at drive sit underholdningsspilleanlæg i overensstemmelse med de spillemodeller, der var udviklet af et britisk selskab og lovligt markedsført af dette selskab i Det Forenede Kongerige, navnlig under en franchiseordning, påvirkede det den frie udveksling af tjenesteydelser, som ved artikel 49 EF sikres såvel tjenesteydere som modtagere af ydelser, der er etableret i en anden medlemsstat. Endvidere udtalte Domstolen, at eftersom såvel Fællesskabet som medlemsstaterne har pligt til at respektere menneskerettighederne, er beskyttelsen af disse et legitimt hensyn, som i princippet kan

begrunde en undtagelse til de forpligtelser, der er pålagt ved fællesskabsretten; dette gælder også for forpligtelser, der følger af en i traktaten garanteret grundlæggende frihed, såsom den frie udveksling af tjenesteydelser. Restriktive foranstaltninger for den frie udveksling af tjenesteydelser kan imidlertid kun begrundes i hensynet til den offentlige orden, hvis de er nødvendige for at beskytte de interesser, som de skal sikre, og kun såfremt disse mål ikke kan nås ved mindre indgribende foranstaltninger. Domstolen bemærkede dog, at det ikke er udelukket, at sådanne bestemmelser er nødvendige og forholdsmæssige, blot fordi en medlemsstat har valgt en beskyttelsesordning, der er forskellig fra den, en anden medlemsstat har indført. Med andre ord kunne Tyskland altså godt forbyde, hvad Det Forenede Kongerige tillod, såfremt det kunne fastslås, at forbuddet var nødvendigt og forholdsmæssigt, hvilket efter Domstolens opfattelse faktisk var tilfældet i den foreliggende sag. For det første var forbuddet mod kommercielle underholdningsspil, der indebærer simulering af voldshandlinger mod personer, navnlig udøvelse af simulerede drab på mennesker, i overensstemmelse med det beskyttelsesniveau for menneskelig værdighed, som den nationale forfatning sikrede på Forbundsrepublikken Tysklands område. For det andet gik det omtvistede forbud ikke ud over, hvad der var nødvendigt for at nå det mål, som de nationale myndigheder forfulgte, ved udelukkende at forbyde den type laserspil, hvor formålet er at skyde på menneskelige mål og derfor at udføre fiktive drabsspil på mennesker. Domstolen konkluderede, at forbuddet herefter ikke kunne anses for en foranstaltning, der ubegrundet begrænsede den frie udveksling af tjenesteydelser.

3.6. For så vidt angår de **frie kapitalbevægelser** skal *Manninen*-sagen fremhæves (dom af 7.9.2004, sag C-319/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), som vedrørte de finske bestemmelser om udbyttebeskatning. Disse bestemmelser forskriver, at en aktionær i et indenlandsk selskab foruden udbyttet får en skattegodtgørelse, som beregnes i forhold til den selskabsskat, virksomheden har betalt. Denne godtgørelse medregnes ved udbyttebeskatningen, således at aktionæren i praksis ikke skal betale yderligere skat af disse kapitalindkomster. Retten til godtgørelse for selskabsskat er imidlertid udelukket, når selskabet har hjemsted i en anden medlemsstat.

En sådan ordning, som indebærer, at udbytte i sidste instans ikke bliver beskattet hos aktionæren, udgjorde efter Domstolens mening utvivlsomt en restriktion for den frie bevægelighed for kapital i artikel 56 EF's forstand, eftersom godtgørelsen for selskabsskat udelukkende fandt anvendelse med hensyn til udbytte, der blev udbetalt af selskaber, der er hjemmehørende i Finland, og dette til trods for, således som Domstolen mindede om, at direkte beskatning henhører under medlemsstaternes kompetence. Ordningen stiller personer, som modtager udbytte fra selskaber med hjemsted i andre medlemsstater, mindre fordelagtigt, idet de afholdes fra at investere deres kapital i selskaber, der har hjemsted i en anden medlemsstat, og samtidig har den en restriktiv virkning for selskaber, der er hjemmehørende i andre medlemsstater, da den udgør en hindring for at tilvejebringe kapital i Finland. For så vidt angår den eventuelle begrundelse for denne restriktion forkastede Domstolen argumentet vedrørende artikel 58, stk. 1, litra a), EF, som giver ret til at sondre imellem skatteydere, hvis situation er forskellig med hensyn til det sted, hvor deres kapital er investeret. Domstolen fastslog, at denne undtagelse skal fortolkes strengt, og at den er begrænset af samme bestemmelses stk. 3, der omfatter vilkårlig forskelsbehandling eller en skjult begrænsning. For at en sådan forskellig behandling kan anses for tilladt efter stk. 1, og ikke udtryk for vilkårlig forskelsbehandling, der er forbudt efter samme artikels stk. 3, skal behandlingen vedrøre situationer, som

ikke er objektivt sammenlignelige, eller være begrundet i tvingende almene hensyn, herunder hensynet til at sikre sammenhængen i beskatningsordningen. Behandlingen skal endvidere være i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet.

Domstolen forkastede for det første argumentet om, at de to situationer ikke skulle være sammenlignelige. Domstolen fastslog, at henset til formålet med den finske beskatningsordning, nemlig at undgå dobbeltbeskatning – selskabsskat og herefter indkomstskat – af overskud, der udloddes af det selskab, i hvilket investeringen er foretaget, befinder aktionærer, der er fuldt skattepligtige i Finland, sig i en sammenlignelig situation, uanset om de modtager udbytte fra et selskab, der er hjemmehørende i Finland, eller fra et selskab, der har hjemsted i en anden medlemsstat, idet udbytte i begge disse tilfælde, når der ses bort fra godtgørelsen for selskabsskat, rammes af dobbeltbeskatning.

Til støtte for den omtvistede lovgivning gjorde de regeringer, der havde afgivet indlæg i sagen – den finske regering, men også den franske og Det Forenede Kongeriges regering – ligeledes hensynet til at sikre sammenhængen i den nationale beskatningsordning gældende. Efter at dette hensyn blev anerkendt i princippet af Domstolen i *Bachmann*-sagen (dom af 28.1.1992, sag C-204/90, Sml. I, s. 249) og i sagen *Kommissionen mod Belgien* (dom af 28.1.1992, sag C-300/90, Sml. I, s. 305) som en potentiel begrundelse for en begrænsning af udøvelsen af de grundlæggende friheder, der er sikret ved traktaten, er dette hensyn blevet gjort gældende ved gentagne lejligheder, men frem til nu uden held. *Manninen*-dommen gav Domstolen fornyet lejlighed til at understrege, at for at et anbringende, der bygger på en sådan begrundelse, kan tages til følge, skal det være fastslået, at der foreligger en direkte sammenhæng mellem den pågældende skattemæssige fordel og udligningen af denne fordel ved en bestemt skatteopkrævning. Et sådant anbringende skal desuden vurderes under hensyn til det formål, der forfølges med den pågældende beskatningsordning. I denne sag var formålet med lovgivningen at undgå dobbeltbeskatning, men selv om ordningen bygger på en sammenhæng mellem skattefordelen (avoir fiscal) og den tilsvarende skatteopkrævning af overskud, der udloddes af selskaber, der er hjemmehørende i Finland, er en sådan lovgivning ikke nødvendig for at bevare sammenhængen i beskatningsordningen. En indrømmelse til en aktionær i et selskab, der har hjemsted i en anden medlemsstat, af en godtgørelse for selskabsskat, der beregnes i forhold til den selskabsskat, selskabet skal betale i denne medlemsstat, er en mindre restriktiv foranstaltning, der ikke bringer sammenhængen i beskatningsordningen i fare.

Domstolen fastslog, at under disse omstændigheder skal der ved beregningen af en godtgørelse for selskabsskat, der indrømmes en aktionær, som har modtaget udbytte fra et selskab hjemmehørende i en anden medlemsstat, tages hensyn til skat, der faktisk er betalt af dette i den medlemsstat. Eventuelle vanskeligheder med hensyn til at fastslå den skat, der faktisk er blevet betalt, kan under alle omstændigheder ikke begrunde en hindring for den frie bevægelighed for kapital som den, der følger af den finske lovgivning.

3.7. For så vidt angår **konkurrencereglerne** skal der fremhæves ni sager, heraf fire forenede sager.

I de forenede sager *AOK-Bundesverband m.fl.* (dom af 16.3.2004, sag C-264/01, C-306/01, C-354/01 og C-355/01, Sml. I, s. 2493) havde Oberlandesgericht Düsseldorf og Bundesgerichtshof forelagt Domstolen adskillige præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af EF-traktatens artikel 81, 82 og 86 i forbindelse med flere retssager

mellem sygekasseorganisationer og lægemiddelproducerende virksomheder vedrørende de faste maksimumsbeløb for sygekassernes afholdelse af udgifter til medicin og hjælpemidler, som den tyske lovgiver havde fastsat for at imødegå underskuddet i den lovbestemte sygesikringsordning.

Oberlandesgericht Düsseldorf og Bundesgerichtshof ønskede nærmere bestemt oplyst, om EF-traktatens konkurrenceregler er til hinder for, at sammenslutninger af sygekasser, såsom sygekasseorganisationerne, fastsætter maksimumsbeløb svarende til den maksimumspris for lægemidler, som sygekasserne afholder udgifterne til. Bundesgerichtshof ønskede desuden oplyst, om der i bekræftende fald består krav dels om ophør af den skadevoldende omstændighed, dels om erstatning for det tab, der er lidt som følge af anvendelsen af faste maksimumsbeløb, som gælder for disse sammenslutninger.

Domstolen fulgte sin afgørelse i sagen »Poucet og Pistre«, hvorefter begrebet virksomhed i EU-konkurrenceretten ikke omfatter organer, der har til opgave at varetage lovbestemte sygesikrings- og pensionsordninger, forfølger et rent socialt formål og udøver ikke en økonomisk virksomhed. Den antog derfor, at dette tillige gjaldt for sygekasser, som, selv om lovgiver har indrømmet dem en vis frihed til at fastsætte bidragssatserne for at fremme en god forvaltning, er retligt forpligtet til at yde deres medlemmer obligatoriske ydelser, som i det væsentlige er identiske, og som er uafhængige af bidragenes størrelse. Domstolen fastslog derfor i denne sag, at »sygekasseorganisationerne ved fastsættelsen af de faste maksimumsbeløb alene udfører en forvaltningsopgave vedrørende den tyske socialsikringsordning, som er pålagt dem ved lov, og at de ikke handler som virksomheder, der udøver økonomisk virksomhed« (præmis 64). Artikel 81 EF og 82 EF finder dermed ikke anvendelse på sådanne foranstaltninger.

I den præjudicielle sag *IMS Health* (dom af 29.4.2004, sag C-418/01, Sml. I, s. 5039) forelagde Landgericht Frankfurt am Main Domstolen spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 82 EF i forbindelse med en tvist mellem to virksomheder, der er specialiseret i markedsundersøgelser inden for salg inden for medicinalindustrien og sektoren for sundhedsprodukter. Den ene virksomhed påstod, at den brugte en blokstruktur, som var blevet udviklet af den anden til levering af regionale salgsdata for lægemidler i Tyskland.

I betragtning af, at en virksomhed ikke kan udøve sin ret til at forbyde enhver uretmæssig udnyttelse af selskabets værk, såfremt selskabet handler retsstridigt i artikel 82 EF's forstand ved at afvise at meddele licens til en anden virksomhed på rimelige vilkår, har Landgericht Frankfurt am Main forelagt Domstolen tre præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af den nævnte traktatbestemmelse.

Domstolen fandt på den ene side, at »ved undersøgelsen af, om en virksomhed, der indtager en dominerende stilling, eventuelt udøver misbrug, når virksomheden nægter at meddele licens til anvendelse af en ophavsretligt beskyttet blokstruktur, som virksomheden er indehaver af, er omfanget af brugernes deltagelse i udviklingen af den nævnte struktur og de – især økonomiske – udgifter, som de potentielle brugere skal yde for at kunne købe undersøgelser vedrørende det regionale salg af lægemidler, der fremvises på grundlag af en alternativ struktur, omstændigheder, som skal tages i

betragtning ved afgørelsen af, om den beskyttede struktur er nødvendig for afsætningen af denne slags undersøgelser» (præmis 30). Ved at anvende den såkaldte »Magill«-retspraksis fandt Domstolen på den anden side, at »den omstændighed, at en virksomhed, som har en dominerende stilling, og som er indehaver af ophavsretten til en blokstruktur, der er nødvendig med henblik på fremvisning af regionale salgsdata for lægemidler i en medlemsstat, nægter at meddele licens til anvendelse af denne struktur til en anden virksomhed, der ligeledes ønsker at levere sådanne oplysninger i den samme medlemsstat, udgør et misbrug af en dominerende stilling som omhandlet i artikel 82 EF, når følgende betingelser er opfyldt: – Den virksomhed, der har anmodet om licens, har til hensigt på markedet for levering af de pågældende data at tilbyde nye produkter eller tjenesteydelser, som rettighedshaveren ikke tilbyder, og som der er en potentiel efterspørgsel på fra forbrugernes side; – nægtelsen er ikke begrundet i objektive hensyn; – nægtelsen forbeholder markedet for levering af salgsdata for lægemidler i den pågældende medlemsstat for indehaveren af den intellektuelle ejendomsret og udelukker enhver konkurrence på dette marked« (præmis 52).

De fire andre sager, som fortjener at blive fremhævet i forbindelse med konkurrencereglerne, vedrører statsstøtte.

I sagen *Italien mod Kommissionen* (dom af 29.4.1994, sag C-372/97, Sml. I, s. 3679) udtalte Domstolen sig om Den Italienske Republiks sag om delvis annullation af Kommissionens beslutning af 30. juli 1997, der fandt, at den støtte, som Friuli-Venezia Giulia-regionen har ydet til denne regions vejgodstransportvirksomheder, var delvis uforenelig med fællesmarkedet, og som påbød delvis tilbagebetaling heraf. Friuli-Venezia Giulia-regionen vedtog faktisk også to på hinanden følgende love, der i det væsentlige var ens, hvor den ene erstattede den anden, om støtte til fremme og udvikling af transport af interesse for regionen og vejgodstransport. Disse love indeholdt tre foranstaltninger til fordel for virksomheder inden for denne branche med hjemsted i regionen; de bestod i henholdsvis rentenedsættelser for lån indgået med henblik på at opbygge virksomhedens infrastruktur og køb af anlæg og inventar på den ene side, i en finansiering af omkostningerne ved leasing af nye vogne, anhængere og sættevogne og udstyr til håndtering af gods, og i vedligeholdelse og reparation af vogne, på den anden side, samt endelig til koncerner og andre selskabsformer en finansiering af op til 50% af investeringer i opførelse eller køb af installationer og udstyr.

I Kommissionens beslutning vedrørende vurderingen af den omtvistede støtteordning i relation til artikel 87, stk. 1, EF blev der sondret mellem dels den støtte, som blev ydet transportvirksomheder, der udførte international transport, og dels den støtte, der blev ydet transportvirksomheder, der udelukkende virkede på nationalt, regionalt eller lokalt plan og for de sidste, efter om de havde modtaget den, inden eller fra forordning nr. 4059/89 trådte i kraft den 1. juli 1990, hvorved dette andet marked blev åbnet for indbyrdes konkurrence i Fællesskabet. Da den anfægtede beslutning dog i mellemtiden var blevet delvist annulleret af Retten for så vidt angår visse af de modtagende virksomheders sager (dom af 15.6.2000, forenede sager T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97-T-607/97, T-1/98, T-3/98-T-6/98 og T-23/98, *Alzetta mod Kommissionen*, Sml. II, s. 2319), og da annullationssøgsmålet i denne sag således delvist var uden genstand, samt da Kommissionen havde accepteret Rettens fortolkning vedrørende den støtte, der er ydet fra den 1. juli 1990 til de virksomheder, der udelukkende udfører lokal, regional eller national transport, skulle Domstolen endeligt kun vurdere denne beslutning i det

omfang, den måtte erklære den omtvistede støtte ulovlig, der blev ydet til virksomheder, der udfører international vejtransport.

Den italienske regering fremsatte flere anbringender eller argumenter, der skulle minimere vigtigheden af den således ydede støtte, enten i relation til dens beskedne størrelse, eller at den virksomhed, som de fleste modtagere af den omtvistede støtte udøvede, i det væsentlige var lokal, og hvoraf regeringen udledte støttens minimale indvirkning på samhandelen mellem medlemsstaterne og konkurrencen i et forsøg på at påvise, at den ikke faldt ind under forbudsbestemmelsen i artikel 87, stk. 1, EF. Domstolen afviste dem alle sammen og fastslog igen visse principper udledt af retspraksis. Selv om Den Italienske Republik argumenterede for, at Kommissionen ikke havde påvist, at der bestod en reel og konkret trussel om fordrejning af konkurrencen, erindrede Domstolen således om, at så snart en støtte var blevet ydet af en medlemsstat, uden at Kommissionen forud var blevet underrettet om den påtænkte støtte, burde den beslutning, der konstaterer, at denne støtte er uforenelig med fællesmarkedet, ikke være motiveret af påvisningen af den reelle påvirkning af denne støtte for konkurrencen eller samhandelen mellem medlemsstaterne. Domstolen bekræftede ligeledes igen, at en støttes forholdsvise ubetydelighed eller den støttemodtagende virksomheds forholdsvis beskedne størrelse ikke på forhånd udelukker, at samhandelen mellem medlemsstater påvirkes. I samme forbindelse erindrede Domstolen derudover om, at betingelsen for at anvende traktatens artikel 87, stk. 1, EF, i henhold til hvilken støtten skal kunne påvirke samhandelen mellem medlemsstater, ikke afhænger af, om de leverede transportydelser er lokale eller regionale, eller af størrelsen af det omhandlede aktivitetsområde. I øvrigt fastslog Domstolen på ny, at den omstændighed, at en medlemsstat ved iværksættelse af ensidige foranstaltninger søger at tilnærme konkurrencevilkårene inden for en bestemt økonomisk sektor til de vilkår, som gælder i de øvrige medlemsstater, ikke fratager disse foranstaltninger deres karakter af statsstøtte. Tilbage bliver, at hvis det i visse tilfælde kan fremgå af selve de omstændigheder, hvorunder statsstøtten ydes, at den kan påvirke samhandelen mellem medlemsstaterne og fordreje eller true med at fordreje konkurrencevilkårene, påhviler det i hvert fald Kommissionen at angive disse omstændigheder i beslutningens begrundelse. Herudover erindrede Domstolen om, at ved undersøgelsen af en støttes indvirkning på konkurrencen og samhandelen inden for Fællesskabet påhviler det Kommissionen at foretage en afvejning af støttens gavnlige virkninger med dens negative virkninger på samhandelsvilkårene og på opretholdelsen af en ikke fordrejet konkurrence. Domstolens kontrol med udøvelsen af dette skøn begrænser sig til en efterprøvelse af, om procedurereglerne og begrundelsesforskrifterne er overholdt, om de omstændigheder, der er lagt til grund, er materielt korrekte, og om der ikke er begået en retlig fejl eller er foretaget et åbenbart urigtigt skøn ved vurderingen af de faktiske omstændigheder eller begået magtfordrejning. Den Italienske Republik fremsatte også et argument om, at den omtvistede støtte havde haft en ubetydelig indflydelse på de modtagende virksomheders situation, for derved at gøre gældende, at en tilbagesøgning af denne støtte ville være i strid med proportionalitetsprincippet. Domstolen fastslog igen, at tilbagesøgning af en ulovligt udbetalt statsstøtte principielt ikke kan betragtes som hverken en foranstaltning, der ikke står i rimeligt forhold til formålene i traktatens bestemmelser om statsstøtte, eller Kommissionens manglende forståelse for sin skønsbeføjelse, eftersom en sådan foranstaltning alene herved genopretter den oprindelige situation. Som svar på et sidste argument fra den italienske regering fastslog Domstolen endelig igen, at selv om en virksomhed, der har modtaget en ulovlig støtte, vil kunne henvise til ekstraordinære omstændigheder, der retmæssigt

har kunnet skabe en berettiget forventning om, at denne støtte var lovlig, og på grundlag heraf undgå tilbagebetaling, kan en medlemsstat, hvis myndigheder har ydet støtte i strid med de i artikel 88 EF fastlagte procedureregler, ikke påberåbe sig denne berettigede forventning og dermed unddrage sig sin forpligtelse til at træffe de foranstaltninger, der er nødvendige for at gennemføre en kommissionsbeslutning, hvorefter denne medlemsstat skal søge støtten tilbage. Domstolen afviste derfor den del af Den Italienske Republiks sag om, at der fortsat var en genstand for sagen.

En anden sag, *Italien mod Kommissionen* (dom af 29.4.1994, sag C-298/00 P, Sml. I, s. 4087), indskrev sig også i forbindelse med tvisten vedrørende den statsstøtte, som Friuli-Venezia Giulia-regionen ydede til vejgodstransportvirksomheder mellem 1981 og 1995. Sagen hidrører mere præcist fra en appel indgivet af Den Italienske Republik, der var indtrådt under førsteinstanssagen til støtte for sagsøgerne, og som anfægtede førnævnte dom afsagt af Retten i Første Instans den 15. juni 2000, *Alzetta m.fl. mod Kommissionen*, hvorved Retten delvist havde afvist den sag, som blev anlagt af bestemte begunstigede virksomheder, og hvori Retten delvist annullerede Kommissionens beslutning 98/182/EF af 30. juli 1997. Kommissionen indgav i øvrigt en kontraappel, under hvilken den påberåbte sig, at de omtalte virksomheders sag ved Retten i Første Instans skulle afvises. Kommissionen vurderede, at selv om tilbagesøgningen af støtten blev krævet i beslutningen, vedrørte beslutningen, der var rettet mod Den Italienske Republik, og som handlede om en lovlig statsstøtteordning, ikke individuelt de begunstigede virksomheder, og at Retten derfor ex officio burde have behandlet formalitetsindsigelsen.

Domstolen afviste for det første den af Kommissionen indgivne kontraappel, idet den fandt, at en virksomhed, som ligesom sagsøgerne i førsteinstansen ikke kun er berørt af den pågældende beslutning som virksomhed i den pågældende sektor og som potentielt begunstiget af den omtvistede støtteordning, men også i dens egenskab af en egentlig begunstiget af en støtte, som individuelt er blevet ydet i henhold til denne ordning, og som Kommissionen har pålagt bliver tilbagebetalt, befinder sig i en anden situation end de ansøgere, for hvilke en kommissionsbeslutning antager form af en foranstaltning af generel rækkevidde.

Med hensyn til realiteten skulle Domstolen i særdeleshed udtale sig om spørgsmålet om, i hvilket omfang den omtvistede støtte kunne påvirke samhandelen i Fællesskabet og konkurrencen. Domstolen skulle derudover tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt princippet om beskyttelse af den berettigede forventning og proportionalitetsprincippet var i strid med tilbagesøgningen af støtten.

For så vidt angår det første punkt mindede Domstolen om, at »Kommissionen i forbindelse med sin vurdering af ny støtte, som i henhold til [...] artikel 88, stk. 3, EF skal anmeldes til Kommissionen forud for gennemførelsen, ikke er forpligtet til at godtgøre denne støttes faktiske indvirkning på samhandelen mellem medlemsstaterne og konkurrencen, men til at godtgøre, om den nævnte støtte kan påvirke denne samhandel«, og understregede, at »dersom Kommissionen i beslutningen havde været forpligtet til at godtgøre den faktiske virkning af allerede ydet støtte, ville det være ensbetydende med, at man begunstigede medlemsstater, der yder støtte under tilsidesættelse af anmeldelsespligten ifølge artikel [88], stk. 3, [EF], på de medlemsstaters bekostning, der giver underretning om en projekteret støtte« (præmis 49). I øvrigt fastslog Domstolen på ny, at »den

omstændighed, at en støtte er forholdsvis ubetydelig, eller at den støttemodtagende virksomhed er af beskeden størrelse, ikke på forhånd [udelukker], at samhandelen mellem medlemsstaterne kan være påvirket«, og at »[s]elv en relativt beskeden støtte kan påvirke konkurrencen og samhandelen mellem medlemsstaterne, når der er en skarp konkurrence inden for den sektor, hvor de støttemodtagende virksomheder opererer« (præmis 54). Domstolen fastslog endelig følgende holdning, ifølge hvilken »den omstændighed, at en medlemsstat ved iværksættelse af ensidige foranstaltninger søger at tilnærme konkurrencevilkårene inden for en bestemt økonomisk sektor til de vilkår, som gælder i de øvrige medlemsstater, ikke kan fratage disse foranstaltninger deres karakter af støtte« (præmis 61).

I det andet led i appelsagen erindrede Domstolen dels om, at da ophævelsen af en ulovlig støtte ved tilbagesøgning er den logiske følge af, at støtten er fundet ulovlig, kan tilbagesøgning af en ulovligt udbetalt statsstøtte for herved at genoprette den oprindelige situation principielt ikke betragtes som en foranstaltning, der ikke står i rimeligt forhold til formålene i traktatens bestemmelser om statsstøtte (præmis 75). Dels afviste Domstolen i den foreliggende sag at anvende den løsning, som den havde fastholdt i dommen *RSV mod Kommissionen* (dom af 24.11.1987, sag C-223/85, Sml. s. 4617, præmis 17), ifølge hvilken der »på grund af den tid, der går, før Kommissionen træffer beslutning om, at en støtte er ulovlig, og at den skal ophæves og tilbagesøges af medlemsstaten, under visse omstændigheder hos modtagerne af den nævnte støtte [kan] opstå en berettiget forventning, som er til hinder for, at Kommissionen pålægger medlemsstaten at kræve støtten tilbagebetalt« (præmis 90). Domstolen fandt således, at de omstændigheder som havde berettiget en sådan løsning, i denne sag ikke var opfyldt. I lighed med den af Kommissionen iværksatte kontraappel afviste Domstolen ligeledes den af Den Italienske Republik iværksatte appel.

I sagen *Tyskland mod Kommissionen* (dom af 29.4.2004, sag C-277/00, Sml. I, s. 3925) traf Domstolen afgørelse i den af Forbundsrepublikken Tyskland anlagte sag med påstand om annullation af Kommissionens beslutning 2000/567/EF af 11. april 2000 om Forbundsrepublikken Tysklands statsstøtte til en virksomhed i den tidligere Tyske Demokratiske Republik, som i denne periode var førende på markedet for fremstilling af kundespecifikke kredsløb, og som efter flere omstruktureringer ændrede navn til System Microelectronic Innovation GmbH (SMI), en virksomhed, som for størstedelen på 51% ejes af delstaten Brandenburg, da resten af kapitalen var blevet købt af det amerikanske selskab Synergy Semiconductor Corporation (Synergy). Da SMI allerede havde opnået økonomisk støtte såvel fra delstaten Brandenburg som fra Treuhandanstalt, et tysk offentligt organ, der havde til opgave at omstrukturere virksomhederne i det tidligere DDR, og det organ, der efterfulgte det, enten i form af støtte til investeringer eller med henblik på flytteaktiviteter eller i form af lån. Som følge af de vanskeligheder, den fik i sine aktiviteter, var SMI dog tvunget til at indgive en konkursbegæring, hvilket medførte, at virksomheden ændrede navn til »SMI iG«, virksomhed under konkurs, og anmodede om, at der blev udnævnt en likvidator som med henblik på, at SMI kunne videreføre sine aktiviteter og redde 105 af sine arbejdspladser, oprettede et afviklingsselskab, selskabet »SiMI«, da aktivitetsområderne rådgivning, markedsføring, udvikling og udformning i forbindelse med mikroelektroniske produkter og tjenesteydelser var blevet overdraget 100% til sit datterselskab, »MD & D«. Delstaten Brandenburg og det organ, der havde efterfulgt Treuhandanstalt, gav således deres fiansielle støtte til inddelingsstrukturen, inden SiMI og MD & D fandt en erhverver, eftersom MD&D ikke endeligt genopkøbte anparterne i SiMI.

Da Kommissionen i den anfægtede beslutning fandt, at den således bevilgede støtte og lånene til henholdsvis SMI og derefter inddelingsstrukturen var uforenelige med fællesmarkedet, bestemte den, at Forbundsrepublikken Tyskland skulle træffe alle nødvendige foranstaltninger for at tilbagesøge den omtvistede støtte hos støttemodtagerne, hvilket ifølge Kommissionen var virksomhederne SMI, SiMI og MD&D, samt enhver anden virksomhed, hvis aktiver i en eller anden form er blevet eller vil blive overdraget for at omgå konsekvenserne af denne beslutning.

Mens den tyske regering gjorde gældende, at den støtte, der blev ydet SMI af Treuhandanstalt, ligesom den, der hidrørte fra det organ, der fulgte det, var omfattet af det regelgrundlag, som regulerede Treuhandanstalts virksomhed, som bestod i at omstrukturere virksomhederne i det tidligere DDR og at sikre disses overgang fra en planøkonomi til en markedsøkonomi, da støtten var blevet ydet i forbindelse med det, der blev betragtet som privatiseringen af SMI, fandt Domstolen, at »begrebet »privatisering« i forbindelse med Treuhandanstalts støtteordninger skal fortolkes indskrænkende« (præmis 24), og at det »således ikke kan udelukkes, at erhvervelsen af en minoritetspost i en offentlig virksomhed ledsaget af en overdragelse af den faktiske kontrol med denne virksomhed kan anses for at være en »privatisering« som omhandlet i ordningerne for støtte fra Treuhandanstalt« (præmis 25), hvilket ikke var tilfældet i denne sag, da Treuhandanstalt i mange henseender havde bevaret kontrollen over SMI, efter at Synergy var indtrådt i SMI's kapital. Domstolen fastholdt derudover af de samme grunde den samme løsning angående de lån, der blev ydet SMI af delstaten Brandenburg.

Den tyske regering gjorde i øvrigt subsidært gældende, at den i artikel 87, stk. 2, EF fastsatte undtagelse, ifølge hvilken støtteforanstaltninger for økonomien i visse af Forbundsrepublikken Tysklands områder, som er påvirket af Tysklands deling, er forenelige med fællesmarkedet, i det omfang de er nødvendige for at opveje de økonomiske ulemper, som denne deling har forårsaget. Domstolen afviste også dette anbringende under henvisning til, at den tyske regering ikke havde ført bevis for, at den omtvistede støtte var nødvendig for at opveje en økonomisk ulempe forårsaget af Tysklands deling. Om dette punkt henviste Domstolen således til, »at når artikel 87, stk. 2, litra c), EF finder anvendelse på de nye delstater efter Tysklands forening, kan denne anvendelse kun foregå på de samme betingelser som dem, der var gældende i de gamle delstater i perioden forud for genforeningstidspunktet«. Ordene »Tysklands deling« henviser historisk set til etableringen af skillelinjen mellem de to besættelseszoner i 1948. »Derfor kan »de økonomiske ulemper, som denne deling har forårsaget«, kun omfatte de økonomiske ulemper, der i visse tyske regioner blev forårsaget som en følge af den isolering, der fulgte med etableringen af denne fysiske grænse, som f.eks. afbrydelsen af samfærdselsårener eller tab af naturlige afsætningsmuligheder efter forstyrrelser i forretningsforbindelserne mellem de to tyske områder. Den opfattelse, hvorefter artikel 87, stk. 2, litra c), EF gør det muligt helt at opveje den langsomme økonomiske udvikling, hvor ubestridt det end måtte være, som de nye delstater lider under, tager imidlertid hverken hensyn til, at der er tale om en undtagelsesbestemmelse, eller til den sammenhæng, som bestemmelsen indgår i, og de formål, som den forfølger. De økonomiske ulemper, som de nye delstater generelt lider under, er ikke direkte forårsaget af den geografiske deling af Tyskland i artikel 87, stk. 2, litra c), EF's forstand, og det kan derfor fastslås, at udviklingsforskellene mellem de gamle og de nye delstater beror på andre forhold end den geografiske skillelinje, der følger af Tysklands deling, og navnlig skyldes de forskellige politisk-økonomiske systemer, der blev etableret i de to stater på hver sin side af grænsen« (præmis 49-53).

Den tyske regering bestred endelig det pålæg om tilbagesøgning, som var indeholdt i den anfægtede beslutning, navnlig på grund af en ulovlig udvidelse af kredsen af støttemodtagere. Det er på dette punkt, at den anfægtede beslutning blev annulleret af Domstolen. Domstolen fandt dels, at Kommissionen ved at pålægge MD & D, som erhverver af SiMI at tilbagebetale den statsstøtte, som blev ydet denne, tilsidesatte de principper, som gælder for tilbagesøgning af statsstøtte. Den mindede i denne henseende om, at »når en virksomhed, som har modtaget ulovlig statsstøtte, bliver solgt til markedsprisen, dvs. til den højeste pris, som en privat investor, der handlede på normale konkurrencevilkår, ville være parat til at betale for selskabet i den situation, som det befinder sig i, bl.a. efter at have modtaget statsstøtte, er støtteelementet blevet vurderet til markedsprisen og indbefattet i købsprisen. Under disse omstændigheder kan køberen ikke anses for at have haft nogen fordel i forhold til de øvrige aktører på markedet« (præmis 80). Dels annullerede Domstolen den anfægtede beslutning, for så vidt den bestemte, at afviklingsselskabet skulle tilbagebetale den støtte, som blev ydet det selskab, hvis virksomhed den skulle fortsætte. Domstolen fastslog således, at »det kan ganske vist, i tilfælde, hvor afviklingsselskaber stiftes med henblik på at videreføre en del af den støttemodtagende virksomheds aktiviteter, efter at denne er gået konkurs, ikke udelukkes, at disse selskaber også i givet fald kan være forpligtet til at tilbagebetale den omhandlede støtte, såfremt det er godtgjort, at de faktisk nyder godt af den med støtten forbundne konkurrencefordel. Dette kan således bl.a. være tilfældet, når afviklingsselskaberne erhverver aktiver fra det konkursramte selskab uden at betale en pris svarende til markedsprisen herfor, eller når det er godtgjort, at stiftelsen af sådanne selskaber har medført en omgåelse af forpligtelsen til at tilbagebetale støtten«. Det bemærkes imidlertid, at den omstændighed, at et sådant selskab lejede den støttemodtagende virksomheds anlæg i en vis periode, ikke i sig selv kan godtgøre, at denne har fået en konkurrencefordel som følge af den støtte, som var ydet til udlejer næsten tre år, før lejer blev stiftet som selskab (præmis 86, 88 og 89). Da forpligtelsen til at tilbagebetale den til SMI ydede støtte, som er blevet pålagt MD & D, såvel som udvidelsen af denne tilbagebetalingspligt til at omfatte »enhver virksomhed, som SMI's, SIMI's eller MD & D's aktiver i en eller anden form er blevet eller vil blive overdraget til med henblik på at omgå konsekvenserne af denne beslutning«, ligeledes var blevet annulleret af Domstolen, var det kun SMI og SiMI, der var forpligtet til at tilbagebetale den støtte, som var blevet ydet dem.

I den præjudicielle sag *Pearle m.fl.* (dom af 15.7.2004, sag C-345/02, Sml. I, s. 7139) havde Hoge Raad der Nederlanden forelagt Domstolen en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 87, stk. 1, EF og artikel 88, stk. 3, EF, som var blevet rejst under en sag vedrørende lovligheden af afgifter, som en offentlig erhvervsorganisation, Hoofdbedrijfschap Ambachten (herefter »HBA«), har pålagt sine medlemmer, der handler med optikerudstyr. Den pågældende foranstaltning var »en formålsbestemt afgift« til finansiering af en kollektiv reklamekampagne for optikervirksomhederne.

Med de tre første spørgsmål ønskede Nederlandenes højesteret nærmere bestemt oplyst, om finansieringen af HBA's reklamekampagne for virksomhederne i optikerbranchen kan betragtes som statsstøtte i den forstand, hvori begrebet er anvendt i artikel 87, stk. 1, EF, og, hvis dette er tilfældet, om HBA's bekendtgørelser, der pålagde organisationens medlemmer afgifter til finansiering af kampagnen, henset til de minimis-reglen, som led i støtteordningen burde have været anmeldt til Kommissionen i henhold til artikel 93, stk. 3, EF. Retten ønskede således præciseret, om de formålsbestemte afgifter, som er pålagt sagsøgerne i hovedsagen, på grund af disses direkte forbindelse

med den eventuelle ikke-anmeldte støtte ligeledes er ulovlige, således at de i princippet skal tilbagebetales. Med det fjerde og femte spørgsmål ønskede den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om fællesskabsretten under omstændigheder som de i den foreliggende sag gældende er til hinder for de kompetente domstoles anvendelse af den i nederlandsk retspraksis opstillede regel om formel retskraft, hvorefter domstolene ikke har mulighed for på ny at tage stilling til lovligheden af HBA's afgørelser om at pålægge sagsøgerne i hovedsagen afgifter i tilfælde, hvor de bekendtgørelser, med hjemmel i hvilke afgørelserne er truffet, er gennemført i strid med traktatens artikel 88, stk. 3, EF.

Efter at have konstateret, at det på trods af, at HBA er et offentligt organ, ikke fremgår af den foreliggende sag, at reklamekampagnen blev finansieret ved hjælp af midler, som var til de nationale myndigheders rådighed, og at det derimod fremgår af forelæggelsesdommen, at de midler, der blev anvendt af HBA til finansiering af den omhandlede reklamekampagne, blev indsamlet fra de medlemmer, der drog fordel af kampagnen, i form af formålsbestemte afgifter til tilrettelæggelse af reklamekampagnen på initiativ af en privat optikerorganisation, fastslog Domstolen, at »traktatens artikel [87], stk. 1, [EF] og artikel [88], stk. 3, [EF] skal fortolkes således, at bekendtgørelser, der er vedtaget af en offentlig erhvervsorganisation vedrørende finansieringen af en reklamekampagne iværksat til fordel for organisationens medlemmer og besluttet af disse, gennemført ved hjælp af midler indsamlet hos disse medlemmer med det bestemte formål at finansiere den nævnte kampagne, ikke udgør en integrerende del af en støtteforanstaltning i henhold til disse bestemmelser og ikke skulle anmeldes forudgående til Kommissionen, da det er fastslået, at finansieringen er gennemført ved hjælp af midler, som den offentlige erhvervsorganisation ikke på noget tidspunkt har haft fri rådighed over« (præmis 41). Det var således ikke længere nødvendigt at besvare de to sidste spørgsmål.

3.8. På området for **EF-varemærker** skal opmærksomheden henledes på sagen *Koninklijke KPN Nederland* (dom af 12.2.2004, sag C-363/99, Sml. I, s. 1619). Den 2. april 1997 indgav selskabet Koninklijke KPN Nederland en ansøgning til Beneluxvaremærkemyndigheden (BVM) om registrering af ordet »Postkantoor« (»postkontor« på nederlandsk) som varemærke for papir, pap og varer heraf samt for diverse tjenesteydelser. BVM afviste registreringen, idet tegnet udelukkende er beskrivende for varer og tjenesteydelser med tilknytning til et postkontor. Gerechtshof te 's Gravenhage, som KPN indbragte BVM's afgørelse for, forelagde Domstolen en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af det første direktiv om varemærker ¹¹.

Det drejede sig navnlig om at fastslå, om den omstændighed, at et varemærke i en medlemsstat er blevet registreret for visse varer eller tjenesteydelser, har betydning for prøvelsen af en ansøgning om registrering af et lignende varemærke for varer eller tjenesteydelser af samme art i en anden medlemsstat. Domstolen besvarede spørgsmålet benægtende: Denne omstændighed har ingen betydning. Den kompetente myndighed skal foretage en konkret bedømmelse af det, der karakteriserer varemærket, i forhold til de pågældende varer og tjenesteydelser. Den nederlandske ret har ligeledes forelagt Domstolen et spørgsmål om, hvorvidt forbuddet mod beskrivende tegn i direktivets artikel 3, stk. 1, litra c), omfatter tegn eller angivelser, som betegner egenskaber ved de pågældende varer eller tjenesteydelser, når der findes tegn eller angivelser, der er mere

¹¹ Rådets første direktiv 89/104/EØF af 21.12.1988 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varemærker (EFT 1989 L 40, s. 1).

almindeligt benyttet for at betegne de samme egenskaber. Domstolen bemærkede, at bestemmelsen med et forbud mod beskrivende tegn forfølger et mål af almen interesse, nemlig at sådanne tegn frit skal kunne bruges af alle, og dermed hindre, at de forbeholdes en enkelt virksomhed på grund af deres registrering som varemærke. Under disse betingelser skal den kompetente myndighed, såfremt den konstaterer, at tegnet efter de relevante kundekredsens mening udgør en beskrivelse af egenskaber ved de pågældende varer eller tjenesteydelser, eller om det med rimelighed kan forudses, at dette vil blive tilfældet i fremtiden, afvise registreringen af varemærket. Det er i denne henseende uden betydning, at der eksisterer andre tegn eller angivelser, som er mere almindeligt benyttet. Det drejer sig også om, at de rettigheder, der er forbundet med et varemærke, som er affattet på et af Benelux-området nationale eller regionale sprog, i henhold til varemærkeretten i Benelux også omfatter uden videre oversættelsen til de øvrige af disse sprog. Domstolen fastslog, at dette i realiteten er ensbetydende med, at der sker en registrering af flere forskellige varemærker. Den kompetente myndighed skal derfor for hver af disse oversættelser kontrollere, at varemærket ikke er beskrivende. Domstolen skulle desuden træffe afgørelse om forholdet mellem fornødent særpræg og beskrivende karakter. Den forelæggende ret havde forelagt følgende spørgsmål: Såfremt et varemærke er beskrivende i forhold til visse varer eller tjenesteydelser, men ikke i forhold til andre varer eller tjenesteydelser, skal det da anses for at have fornødent særpræg i forhold til disse andre varer eller tjenesteydelser? Dette gav Domstolen lejlighed til at bemærke, at alle registreringshindringerne er uafhængige af de andre og kræver en separat prøvelse, selv om der er en åbenbar overlapning mellem deres respektive anvendelsesområder. Heraf følger, at det forhold, at et varemærke ikke er omfattet af en af disse hindringer, ikke udelukker, at det kan være omfattet af en af de andre. Derudover bemærkes, at spørgsmålet, om et varemærke har fornødent særpræg, skal bedømmes i forhold til de varer eller tjenesteydelser, som er nævnt i registreringsansøgningen; når der ansøges om registrering af et varemærke for diverse varer eller tjenesteydelser, skal det kontrolleres, at varemærket ikke er omfattet af nogen af registreringshindringerne i forhold til hver enkelt af disse varer eller tjenesteydelser, hvilket kan føre til forskellige resultater, alt afhængig af de undersøgte varer eller tjenesteydelser. Følgelig fandt Domstolen, at den kompetente myndighed derfor ikke kan fastslå, at et varemærke ikke mangler fornødent særpræg for visse varer og tjenesteydelser, med den ene begrundelse, at varemærket er beskrivende for egenskaber ved andre varer eller tjenesteydelser. For så vidt angår den omstændighed, at ordet »Postkantoor« er sammensat af bestanddele, der hver for sig er beskrivende for egenskaber ved de varer og tjenesteydelser, for hvilke der er ansøgt om registrering, præciserede Domstolen, at for at et varemærke kan anses for at være beskrivende, er det ikke tilstrækkeligt, at det fastslås, at bestanddelene hver for sig eventuelt er beskrivende; det skal ligeledes fastslås, at ordet selv er beskrivende. Selv om den blotte kombination af bestanddele, der hver for sig er beskrivende for egenskaber ved de varer eller tjenesteydelser, som hovedregel forbliver beskrivende, er dette imidlertid ikke tilfældet, når denne kombination skaber et indtryk, der ligger tilstrækkeligt langt fra det indtryk, man får ved blot at sammenlægge de beskrivende bestanddele, såfremt kombinationen er mere end summen af de nævnte bestanddele på grund af kombinationens usædvanlige karakter i forhold til de pågældende varer eller tjenesteydelser, eller såfremt ordet er blevet en del af den daglige sprogbrug og heri har fået sin egen betydning, således at det nu er selvstændigt i forhold til de bestanddele, som det er sammensat af (dog under forudsætning af, at ordet ikke i sig selv er beskrivende). Det bemærkes, at Domstolen i forbindelse med en sag forelagt af Benelux-domstolen, som vedrørte BMV's afvisning af at registrere tegnet »BIOMILD« for

levnedsmidler på grund af tegnets beskrivende karakter, har givet et lignende svar i sagen *Campina Melkunie* (dom af 12.2.2004, sag C-265/00, Sml. I, s. 1699).

3.9. Inden for den righoldige retspraksis om fællesskabsforanstaltninger til **indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning** skal der gøres opmærksomhed på de tre *Fixtures Marketing*-sager (domme af 9.11.2004, sag C-46/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, sag C-338/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, sag C-444/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) og sagen *The British Horseracing Board m.fl.* (dom af 9.11.2004, sag C-203/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), som vedrørte det, man kalder *sui generis*-retten i henhold til direktiv 96/9¹² samt rækkevidden af denne retlige beskyttelse på området for sportsvæddemål. Domstolen blev forelagt en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af nævnte direktivs bestemmelser i forbindelse med tvister, der var opstået som følge af, at visse arrangører i Sverige, Grækenland, Finland og Det Forenede Kongerige havde anvendt offentliggjorte informationer, hvis forvaltning og tilrettelæggelse netop var overdraget til andre enheder, nemlig sagsøgerne i hovedsagen. I de tre sager bestod den omtvistede anvendelse i, at der på tipskuponer blev gengivet data vedrørende programmer for engelske og skotske fodboldmesterskaber, der var lagret elektronisk og offentliggjort bl.a. i brochurer, men for hvilke forvaltningen ved hjælp af licenskontrakter var blevet overdraget til sagsøgeren i hovedsagen. I den fjerde sag drejede det sig om, at der på to internetsider om hestevæddeløb var udbredt oplysninger fra aviser og rådata, der blev leveret af visse selskaber, som havde fået tilladelse hertil af sagsøgeren, som ledte hestevæddeløbsbranchen i Det Forenede Kongerige og i denne forbindelse varetog udviklingen og vedligeholdelsen af databasen, for hvilken sagsøgerne gjorde beskyttelsen gældende.

Sagsøgerne i hovedsagerne anførte, at de virksomheder, der således havde anvendt deres data til at opstille væddemål, greb ind i den ret, som de var tillagt i medfør af national ret, der blev ændret som følge af gennemførelsen af direktivet om retlig beskyttelse af databaser. Som gennemførelsesforanstaltninger skulle de nationale bestemmelser derfor fortolkes i lyset af direktivet.

Den finske Vantaan Käräjäoikeus, den engelske Court of Appeal, den svenske Högsta Domstolen og den græske Monomeles Protodikeio Athinon, hvor sagerne var anlagt, forelagde Domstolen flere præjudicielle spørgsmål vedrørende genstanden og anvendelsesområdet for den beskyttelse, der blev indført ved direktivet, herunder direktivets artikel 7, stk. 1, der giver databasens fremstiller en ret til at forbyde udtræk og/eller genanvendelse af hele basens indhold eller en væsentlig del deraf, vurderet kvalitativt eller kvantitativt, når indsamling, kontrol eller præsentation af en databases indhold ud fra et kvalitativt eller kvantitativt synspunkt er udtryk for en væsentlig investering.

På de fire forelæggende retters forespørgsel om, hvad kravet om en »væsentlig investering« i sidstnævnte bestemmelses forstand dækker, fastslog Domstolen, at »begrebet investering, der er forbundet med indsamling af indholdet til en database, i artikel 7, stk. 1, i direktiv 96/9 skal forstås således, at det betegner de midler, der anvendes til fremskaffelsen af eksisterende materiale og til samlingen heraf i den nævnte database, og at det ikke omfatter midler, der anvendes til frembringelse af de bestanddele, der udgør en databases indhold«

¹² Europa-Parlamentet og Rådets direktiv 96/9/EF af 11.3.1996 om retlig beskyttelse af databaser (EFT L 77, s. 20).

(sag C-46/02, C-338/02, C-444/02 og C-203/02, domskonklusionens punkt 1). Domstolen udtalte endvidere, at »i forbindelse med udarbejdelsen af et program for kampe med henblik på afviklingen af fodboldmesterskaber omfatter begrebet derfor ikke de midler, der anvendes til fastsættelse af datoer, klokkeslæt og kombinationen af de hold, der skal spille mod hinanden to og to, med hensyn til de forskellige kampe i disse mesterskaber«. Indsamlingen af de oplysninger, som disse programmer består af, krævede nemlig ingen særlig indsats fra de professionelle ligaer, som direkte medvirkede til frembringelsen af disse oplysninger, og de midler, der anvendtes til kontrol og præsentation af programmet, krævede heller ikke en selvstændig investering i forhold til den investering, der var forbundet med frembringelsen af de oplysninger, som programmet bestod af (sag C-46/02, C-338/02 og C-444/02). Domstolen præciserede desuden i sagen vedrørende hestevæddeløb, at »begrebet investering, der er forbundet med kontrollen af databasens indhold i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 7, stk. 1, i direktiv 96/9, skal forstås således, at det omfatter de midler, der med henblik på at sikre troværdigheden af den information, der er indeholdt i den nævnte database, anvendes til at kontrollere det fremskaffede materiales rigtighed ved oprettelsen af databasen, og mens den er i drift«, og »de midler, der anvendes med henblik på kontroloperationer i den fase, hvor data- eller materialefrembringelsen finder sted, og derefter samles i en database, er ikke omfattet af dette begreb« (sag C-203/02, præmis 42). Domstolen udtalte således, at »de midler, der anvendes til oprettelse af en liste over heste, der deltager i et løb, og til de kontrolforanstaltninger, der er forbundet hermed, udgør ikke en investering, der er forbundet med indsamling og kontrol af indholdet af den database, hvori denne liste findes« (sag C-203/02, præmis 42).

3.10. På området for **socialpolitik** skal særligt to domme nævnes. I den første dom, *Alabaster*-sagen (dom af 30.3.2004, sag C-147/02, Sml. I, s. 3101), skulle Domstolen på anmodning fra Court of Appeal tage stilling til, om der ved beregningen af den lovbestemte barselsydelse skulle tages hensyn til lønforhøjelser.

I denne sag var Michelle K. Alabaster, der var britisk lønmodtager, gået på barselsorlov fra den 8. januar 1996. Kort forinden fik hun lønforhøjelse med tilbagevirkende kraft fra december måned. Ved beregningen af den lovbestemte barselsydelse var der imidlertid ikke taget hensyn til denne lønforhøjelse, eftersom den gældende nationale bekendtgørelse ved beregning af den normale løn tog hensyn til en forudgående periode, der svarede til september og oktober måned.

Indledningsvis fastslog Domstolen, at de spørgsmål, som den nationale ret havde rejst, ikke kunne besvares fyldestgørende med henvisning til direktiv 92/85¹³. Efter en undersøgelse af alle fællesskabsbestemmelserne nåede Domstolen frem til at udskille de for sagen relevante retsgrundsætninger. Domstolens væsentligste argumenter byggede på artikel 141 EF og direktiv 75/117¹⁴.

Ifølge Domstolen kunne den ydelse, som udbetales til en kvinde med barn under hendes barselsorlov, sidestilles med løn. Ganske vist kunne den pågældende ikke kræve fuld

¹³ Rådets direktiv 92/85/EØF af 19.10.1992 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af sikkerheden og sundheden under arbejdet for arbejdstagere, som er gravide, som lige har født, eller som ammer (tiende særdirektiv i henhold til artikel 16, stk. 1, i direktiv 89/391/EØF) (EFT L 348, s. 1).

¹⁴ Direktiv 75/117/EØF af 10.2.1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder (EFT L 45, s. 19).

løn, eftersom hun befandt sig i en særlig situation i modsætning til en arbejdstager, som faktisk arbejdede. Dette var en gængs anvendelse af princippet om forbud mod forskelsbehandling. I det omfang den ydelse, der blev udbetalt, svarede til en løn (jf. i denne retning dom af 13.2.1996, *Gillespie m.fl.*, sag C-411/96, Sml. I, s. 475), førte princippet om forbud mod forskelsbehandling dog til, at hendes ret til lønforhøjelsen blev anerkendt i det omfang, hun, hvis ikke hun var blevet gravid, havde modtaget en højere løn. Dette krav var ikke begrænset til de tilfælde, hvor lønforhøjelsen var tilbagedateret til den nævnte periode. Dette var en anvendelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder.

Domstolen nægtede imidlertid at tage stilling til den konkrete fremgangsmåde for gennemførelsen af princippet, da den mente, at dette ville gå ud over dens kompetence i forbindelse med proceduren for præjudicielle forelæggelser.

Domstolen nægtede også at udtale sig om, hvordan man skulle forholde sig til en eventuel lønnedgang, eftersom dette spørgsmål i den foreliggende sag forekom at være af hypotetisk karakter. Dette spørgsmål står derfor stadig åbent.

I den anden dom, i sagen *Pfeiffer m.fl.* (dom af 5.10.2004, forenede sager C-397/01 – C-403/01, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), som ligger i forlængelse af *Jaeger*-dommen (dom af 9.9.2003, sag C-151/02, Sml. I, s. 8389) vedrørende lægers vagttjeneste, fastslog Domstolen, at den maksimale ugentlige arbejdstid for reddere, der arbejdede i en redningstjeneste, ikke måtte overstige 48 timer.

I de forenede sager C-397/01 – C-403/01 var Bernhard Pfeiffer og de andre sagsøgere ansat som reddere af Deutsches Rotes Kreuz, der er en privatretlig institution, som bl.a. yder redningstjeneste over landjorden, som udføres ved hjælp af udrykningskøretøjer og lægeambulancer. I de forskellige ansættelseskontrakter med denne arbejdsgiver var det blevet aftalt, at en kollektiv overenskomst skulle gælde, hvorefter den normale ugentlige arbejdstid – iberegnet reddernes pligt til at indgå i et permanent arbejdsberedskab på mindst 3 timer pr. dag i gennemsnit – udgjorde mellem 38,5 timer og 49 timer. Under det permanente arbejdsberedskab skulle de pågældende reddere være til rådighed for arbejdsgiveren på arbejdspladsen, og var desuden forpligtet til hele tiden at holde sig beredt til at gå i arbejde omgående, hvis der opstod behov herfor.

Under sagen for Arbeitsgericht Lörrach gav de pågældende arbejdstagere udtryk for, at de ønskede, at Domstolen fastslog, at deres ugentlige arbejdstid ikke måtte overstige 48 timer som fastsat i direktiv 93/104¹⁵, og at de skulle få betaling for det overarbejde, de havde ydet ud over dette ugentlige timetal. Den tyske ret anmodede Domstolen om at afklare dette. Denne rets præjudicielle spørgsmål vedrørte fortolkningen af visse bestemmelser i direktiv 89/391¹⁶ og 93/104.

Indledningsvis fastslog Domstolen, at den aktivitet, der udøves af reddere, inden for rammerne af en redningstjeneste er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 89/391

¹⁵ Rådets direktiv 93/104/EF af 23.11.1993 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden (EFT L 307, s. 18).

¹⁶ Rådets direktiv 89/391/EØF af 12.6.1989 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed under arbejdet (EFT L 183, s. 1).

og 93/104. Ingen af undtagelserne heri var således relevante i den foreliggende sag. Det drejede sig nemlig hverken om tjenester, der var uundværlige for beskyttelsen af sikkerhed og sundhed og den offentlige orden i tilfælde af alvorlige omstændigheder af exceptionelt omfang, som eksempelvis en ulykke – som i sagens natur ikke muliggør en planlægning af arbejdstiden – eller om vejtransport, eftersom den omhandlede aktivitets hovedformål var at yde lægelig førstehjælp til en syg eller tilskadekommet person. På denne baggrund fastslog Domstolen, at en overskridelse af den maksimale ugentlige arbejdstid på 48 timer kun var gyldig, hvis den fandt sted efter, at hver enkelt arbejdstager udtrykkeligt og frit havde tilkendegivet deres accept, og at det således ikke i denne henseende var tilstrækkeligt, at der i den pågældendes arbejdsaftale var henvist til en kollektiv overenskomst, der tillod en sådan overskridelse.

Idet Domstolen sidestillede lægers vagttjeneste med reddernes perioder med permanent arbejdsberedskab, fastslog den i forlængelse af *Jaeger*-dommen, at der skulle tages hensyn til sådanne perioder i deres helhed ved fastlæggelsen af den maksimale daglige og ugentlige arbejdstid. Domstolen præciserede, at maksimumsgrænsen på 48 timer hvad angår den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, herunder overarbejde, udgør en særlig vigtig regel inden for Fællesskabets sociallovgivning, der gælder for hver arbejdstager som en minimumsforskrift, der skal sikre beskyttelsen af hans sikkerhed og sundhed. En national lovgivning, hvorefter der i forbindelse med perioder med permanent arbejdsberedskab, som udføres af reddere – i givet fald i kraft af en kollektiv overenskomst eller virksomhedsaftale, der er støttet på en sådan overenskomst – gives mulighed for en overskridelse af den maksimale ugentlige arbejdstid på 48 timer, var derfor uforenelig med kravene i direktiv 93/104.

Endelig fastslog Domstolen, helt i tråd med dens tidligere praksis, at direktiv 93/104 i forhold til den maksimale ugentlige arbejdstid opfyldte alle nødvendige betingelser for at have direkte virkning i det omfang, direktivets bestemmelser ud fra et indholdsmæssigt synspunkt fremstod som ubetingede og tilstrækkeligt præcise. Om end det lå fast, at et direktiv ikke i sig selv kan skabe forpligtelser for private, og at en direktivbestemmelse derfor ikke som sådan kan påberåbes over for sådanne personer, henledte Domstolen imidlertid opmærksomheden på princippet om ensartet fortolkning af national lovgivning og fastslog, at en national domstol, der er forelagt en tvist, hvori der alene er private parter, når den anvender nationale bestemmelser, der er vedtaget med det formål at gennemføre de forpligtelser, der er fastsat i et direktiv, skal tage samtlige bestemmelser i national ret i betragtning og i videst muligt omfang skal fortolke dem i lyset af direktivets ordlyd samt formål for at nå til en løsning, der er i overensstemmelse med det formål, der forfølges med direktivet. Anvendelsen af dette princip på sagen indebar, at den forelæggende ret skulle gøre alt, hvad der henhørte under dens kompetence, for at forhindre overskridelsen af den maksimale ugentlige arbejdstid, der var fastsat til 48 timer.

3.11. Endelig måtte Domstolen ligeledes gribe ind på området for den økonomiske og monetære politik. I sagen *Kommissionen mod Rådet* (dom af 13.7.2004, sag C-27/04, Sml. I, s. 6649) skulle Domstolen tage stilling til gennemførelsen af stabilitetspagten. Det bemærkes, at med henblik på at sikre gennemførelsen af Den Økonomiske og Monetære Union vedtog Det Europæiske Råd på mødet i Amsterdam i juni 1997 en resolution om stabilitets- og vækstpagten, der havde til formål at forebygge et uforholdsmæssigt stort underskud og at sikre en sund forvaltning af de offentlige finanser i eurozonen. Det er inden for disse rammer, at der i 2003 blev indledt en procedure i forbindelse med uforholdsmæssigt store underskud mod Frankrig og Tyskland.

På grundlag af en henstilling fra Kommissionen fastslog Rådet, at der forelå et uforholdsmæssigt stort underskud i disse to medlemsstater. Rådet vedtog således to henstillinger, hvori medlemsstaterne opfordredes til at nedbringe deres underskud, og hvori der fastsattes en frist til at træffe foranstaltninger til at rette op på situationen (på grundlag af artikel 104, stk. 7, EF). Efter udløbet af disse frister henstillede Kommissionen til Rådet, at det vedtog beslutninger, hvori det blev fastslået, at hverken Tyskland eller Frankrig havde truffet passende foranstaltninger til nedbringelse af deres underskud for at efterkomme Rådets henstillinger. Kommissionen anmodede således Rådet om at pålægge de to omhandlede medlemsstater at træffe foranstaltninger til nedbringelse af deres underskud (artikel 104, stk. 9, EF). Da Rådet under samlingen den 25. november 2003 imidlertid var ude af stand til at opnå det krævede flertal til at træffe denne beslutning, indskrænkede det sig til at vedtage konklusioner, hvori Rådet besluttede at stille proceduren i forbindelse med uforholdsmæssigt store underskud i bero, og hvori Rådet erklærede sig rede til at træffe beslutning i henhold til artikel 104, stk. 9, EF, hvis det skulle vise sig, at den berørte medlemsstat ikke overholdt sine forpligtelser. Da Kommissionen fandt, at der var tale om en tilsidesættelse af traktatens bestemmelser, anlagde den i januar 2004 sag til prøvelse af såvel Rådets passivitet i forhold til at træffe en beslutning som Rådets konklusioner.

Først afviste Domstolen den del af søgsmålet, der angik den omstændighed, at det var umuligt for Rådet at træffe den beslutning, som Kommissionen havde henstillet til. Domstolen fastslog, at Rådets manglende vedtagelse af de retsakter, som var omhandlet i artikel 104, stk. 8 og 9, EF, og som Kommissionen havde fremsat henstilling om, ikke kunne anses for at give anledning til retsakter, der kunne anfægtes i henhold til artikel 230 EF. Når Kommissionen retter henstilling til Rådet om at vedtage beslutninger i henhold til artikel 104, stk. 8 og 9, EF, og når det krævede flertal ikke opnås i Rådet, vedtages der således ikke nogen beslutning i nævnte bestemmelses forstand. Domstolen tilføjede hertil, at »[...] såfremt Rådet ikke vedtager de officielle instrumenter, som Kommissionen har fremsat henstilling om i henhold til artikel 104, stk. 8 og 9, EF, kan sidstnævnte anvende det retsmiddel, som er foreskrevet i artikel 232 EF, under overholdelse af de deri fastsatte betingelser« (præmis 35).

Den del af søgsmålet, der var anlagt til prøvelse af Rådets konklusioner, blev derimod antaget til realitetsbehandling. Faktisk tilsigtede konklusionerne at skabe retsvirkninger, i det mindste for så vidt som de suspenderede de verserende procedurer i forbindelse med uforholdsmæssigt store underskud og i faktisk henseende ændrede de henstillinger, som Rådet tidligere havde vedtaget i henhold til artikel 104, stk. 7, EF. Domstolen konstaterede, at Rådet således havde gjort en eventuel beslutning, der skulle vedtages i henhold til artikel 104, stk. 9, EF, betinget af en vurdering, der ikke længere som referencekriterium havde indholdet af henstillinger vedtaget i henhold til denne bestemmelses stk. 7, men den berørte medlemsstats ensidigt påtagne forpligtelser.

Dernæst fastslog Domstolen, at Rådet ikke havde overholdt procedurereglerne. Den beslutning, der var indeholdt i konklusionerne, ændrede de henstillinger, der var vedtaget af Rådet i henhold til artikel 104, stk. 7, EF, og tilsidesatte således artikel 104, stk. 7 og 13, EF, dvs. at den tilsidesatte Kommissionens initiativret og afstemningsreglerne. Retten fandt imidlertid, at »[d]et følger [...] af indholdet og opbygningen af den ordning, der er indført ved traktaten, at Rådet ikke kan frigøre sig fra de regler, der er indeholdt i artikel 104 EF, og de regler, som det har pålagt sig selv ved forordning nr. 1467/97. Rådet kan således ikke følge

en alternativ procedure, f.eks. til at vedtage en retsakt, som ikke er selve den beslutning, der er foreskrevet for en bestemt fase, eller som vedtages under andre betingelser end dem, som er foreskrevet i de bestemmelser, der finder anvendelse» (præmis 81).

I sagen *Verbraucher-Zentrale Hamburg* (dom af 14.9.2004, sag C-19/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), der angik en sag mellem en tysk organisation med ansvar for at forfølge overtrædelser af forbrugerbeskyttelseslove (Verbraucher-Zentrale) og mobiltelefonselskabet O2, forelagde Landgericht München Domstolen præjudicielle spørgsmål om fortolkningen af forordning nr. 1103/97¹⁷.

Sagen drejede sig om, hvorvidt den metode O2 anvendte til at omregne beløb, der indtil da var angivet i deutschmarks, til euro var i overensstemmelse med nævnte forordning. O2 omregnede nemlig minutprisen for selskabets forskellige tariffer ved at afrunde til nærmeste cent, dvs. den højeste cent.

Det følger af nævnte forordnings artikel 5, at »[p]engebeløb, der skal betales eller kontoføres, når der foretages en afrunding efter en omregning til euroenheden [...], afrundes opad eller nedad til nærmeste cent«.

I første omgang skulle Domstolen afgøre, om en tarif som den minutpris, hvortil O2 fakturerer sine kunders telefonsamtaler, udgør et pengebeløb, der skal betales eller kontoføres, i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 5, første punktum, i forordning nr. 1103/97, eller om kun det endelige beløb, der faktisk faktureres kunden, udgør et sådant beløb.

I det omfang sådanne begreber ikke er defineret i fællesskabsretten, må Domstolen benytte sig af en formålsfortolkning og således beskæftige sig med formålene med den omhandlede retsakt. Der udspringer to generelle retsprincipper af forordning nr. 1103/97, nemlig nødvendigheden af at beskytte borgernes retlige sikkerhed ved overgangen til euroen og det tilsvarende behov for ikke at påvirke kontinuiteten i aftaler og andre retlige instrumenter, og disse principper er et led i et generelt formål i forbindelse med indførelsen af den nye fælles valuta, nemlig formålet om at sikre neutraliteten i overgangen til euroen for borgerne og for virksomhederne. Dette formål forudsætter imidlertid, at der er »en høj grad af nøjagtighed i omregningerne«, jf. 12. betragtning til forordningen.

Under hensyntagen til disse formål anlagde Domstolen en indskrænkende fortolkning af artikel 5 i forordningen om euroen og anførte, at »[e]n tarif som den i hovedsagen omhandlede minutpris ikke udgør [...] et pengebeløb, der skal betales eller kontoføres, i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 5, første punktum, i [...] forordning [...] nr. 1103/97 [...], og skal derfor ikke i alle tilfælde afrundes til nærmeste cent [...]« (domskonklusion 1).

Dernæst opstod spørgsmålet om, hvorvidt forordning nr. 1103/97, navnlig dens artikel 5, første punktum, skal fortolkes således, at den er til hinder for, at andre beløb end dem, der skal betales eller kontoføres, afrundes til nærmeste cent. Selv om Domstolen fandt, at der ikke principielt er noget forbud på området, er det imidlertid »på betingelse af, at

¹⁷ Rådets forordning (EF) nr. 1103/97 af 17.6.1997 om visse bestemmelser vedrørende indførelsen af euroen (EFT L 162, s. 1).

denne afrundingspraksis overholder [...] princip[pet] om kontraktkontinuitet [...] og [...] princip[pet] om neutralitet ved overgangen til euroen [...], dvs. at denne afrundingspraksis ikke berører de kontraktlige forpligtelser, de erhvervsdrivende, herunder forbrugerne, har indgået, og at den ikke har nogen reel indvirkning på den pris, som faktisk skal betales« (domskonklusionens punkt 2).

I den konkrete sag fastslog Domstolen, at den omhandlede omregning godt kunne »have en reel indvirkning på den pris, som forbrugerne faktisk betaler« (præmis 54). Domstolen kom ikke nærmere ind på fortolkningen, men overlod det til den nationale ret at bedømme den »reel[le] indvirkning på prisen«.

B — Domstolens sammensætning

(Sammensætning efter rangfølge pr. 14.10.2004)

Første række, fra venstre mod højre:

Dommer C. Gulmann, afdelingsformændene A. Borg Barthet, R. Silva de Lapuerta, A. Rosas og P. Jann, Domstolens præsident, V. Skouris, afdelingsformand C.W.A. Timmermans, førstegeneraladvokat L.A. Geelhoed, afdelingsformand K. Lenaerts og generaladvokat F. G. Jacobs.

Anden række, fra venstre mod højre:

Generaladvokat A. Tizzano, dommer N. Colneric, generaladvokat D. Ruiz-Jarabo Colomer, dommerne J.-P. Puissechot og A.M. La Pergola, generaladvokat P. Léger, dommerne R. Schintgen, S. von Bahr og J.N. Cunha Rodrigues.

Tredje række, fra venstre mod højre:

Dommerne G. Arestis, P. Küris, og K. Schiemann, generaladvokaterne J. Kokott, C. Stix-Hackl og L.M. Poiares P. Maduro, dommerne J. Makarczyk og E. Juhász.

Fjerde række, fra venstre mod højre:

Dommerne A. Ó Caoimh, U. Löhmus, J. Malenovský, M. Ilešič, J. Klučka og E. Levits samt justitssekretær R. Grass.

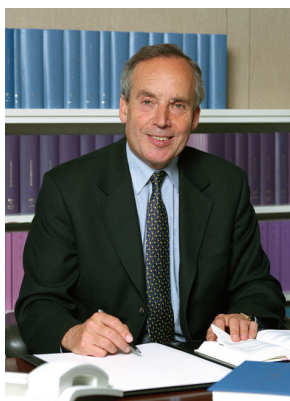
1. Domstolens medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Vassilios Skouris

Født i 1948; juridisk eksamen fra Det Frie Universitet i Berlin (1970); dr.jur. i forfatningsret og forvaltningsret ved Hamburgs universitet (1973); lektor ved Hamburgs universitet (1972-1977); professor i offentlig ret ved Bielefeld universitet (1978); professor i offentlig ret ved Thessalonikis universitet (1982); indenrigsminister (1986 og 1996); medlem af bestyrelsen for Kretas universitet (1983-1987); direktør for Center for International og Europæisk Økonomisk Ret, Thessaloniki (fra 1997); formand for Græsk Selskab for Europæisk Ret (1992-1994); medlem af det græske Forskningsråd (1993-1995); medlem af det øverste udvalg for udvælgelsen af græske tjenestemænd (1994-1996); medlem af Videnskabeligt Udvalg ved Akademi for Europæisk Ret i Trier (fra 1995); medlem af bestyrelsen for den græske Dommerskole (1995-1996); medlem af Udenrigsministeriets Videnskabelige Udvalg (1997-1998); formand for det græske Økonomisk og Socialt Råd i 1998; dommer ved Domstolen siden den 8. juni 1999; Domstolens præsident siden den 7. oktober 2003.

Francis Geoffrey Jacobs

Født i 1939; Barrister; Queen's Counsel; ansat i sekretariatet i Den Europæiske Menneskerettigheds-kommission; referendar hos generaladvokat J.-P. Warner; professor i fællesskabsret ved University of London; direktør for Centre of European Law ved King's College, London; forfatter af flere værker om fællesskabsret; generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 1988.

Claus Christian Gulmann

Født i 1942; embedsmand i Justitsministeriet; referendar for dommer Max Sørensen; professor i folkeret og fællesskabsret og formand for Det Retsvidenskabelige Fagråd ved Københavns Universitet; advokat; formand for og medlem af voldgiftsretter; medlem af ankenævn; generaladvokat ved Domstolen fra den 7. oktober 1991 til den 6. oktober 1994; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 1994.

David Alexander Ogilvy Edward

Født i 1934; advokat (Skotland); Queen's Counsel (Skotland); sekretær, derefter kurator for Faculty of Advocates; formand for Den Rådgivende Kommission for Advokaterne i Fællesskabet; Salvesen professor i europæiske institutioner og bestyrer for Europa-Instituttet, Edinburghs Universitet; særlig rådgiver for Overhusets EF-udvalg; Honorary Bencher i Gray's Inn, London; dommer ved Retten i Første Instans fra den 25. september 1989 til den 9. marts 1992; dommer ved Domstolen fra den 10. marts 1992 til den 7. januar 2004.

Antonio Mario La Pergola

Født i 1931; professor i statsforfatningsret og almindelig og komparativ offentlig ret ved universiteterne i Padova, Bologna og Rom; medlem af Consiglio Superiore della Magistratura (1976-1978); medlem af og derefter præsident for Corte Costituzionale (1986-1987); minister for europæiske anliggender (1987-1989); medlem af Europa-Parlamentet (1989-1994); dommer ved Domstolen fra den 7. oktober til den 31. december 1994; generaladvokat fra den 1. januar 1995 til den 14. december 1999; dommer ved Domstolen siden den 15. december 1999.

Jean-Pierre Puissochet

Født i 1936; medlem af Frankrigs Conseil d'État; direktør og senere generaldirektør for Rådet for De Europæiske Fællesskabers Juridiske Tjeneste (1968-1973); generaldirektør for Agence nationale pour l'emploi (1973-1975); direktør for den centrale administration i Industriministeriet (1977-1979); direktør for OECD's Direktorat for Juridiske Anliggender (1979-1985); direktør for Det Internationale Institut for Offentlig Administration (1985-1987); juridisk konsulent og direktør for Udenrigsministeriets Direktorat for Juridiske Anliggender (1987-1994); dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 1994.

Philippe Léger

Født i 1938; embedsmand i Justitsministeriet (1966-1970); kabinetssekretær og derefter teknisk rådgiver i kabinettet for ministeren for livskvalitet i 1976; teknisk rådgiver i justitsministerens kabinet (1976-1978); underdirektør i Justitsministeriets Afdeling for Straffesager og Benådninger (1978-1983); medlem af Cour d'appel de Paris (1983-1986); vicekabinetschef i Justitsministeriet (1986); præsident for Tribunal de grande instance de Bobigny (1986-1993); direktør for justitsministerens kabinet og statsadvokat ved Cour d'appel de Paris (1993-1994); assisterende professor ved Université René Descartes (Paris-V) (1988-1993); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 1994.

Peter Jann

Født i 1935; dr.jur. ved Universitæt Wien (1957); udnævnt til dommer med tjeneste i Forbundsjustitsministeriet (1961); pressedommer ved Straf-Bezirksgericht Wien (1963-1966); pressetalsmand ved Forbund sjustitsministeriet (1966-1970), derefter tjeneste i ministeriets internationale afdeling; rådgiver for parlamentets retsudvalg og pressetalsmand i parlamentet (1973-1978); udnævnt til medlem af forfatningsdomstolen (1978); permanent refererende dommer ved denne domstol indtil 1994; dommer ved EF-Domstolen siden den 19. januar 1995.

Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer

Født i 1949; byretsdommer; dommer tilknyttet Consejo General del Poder Judicial (dommerstandens øverste faglige organ); professor; kabinetschef for præsidenten for Consejo General del Poder Judicial; ad hoc-dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol; dommer i Tribunal Supremo fra 1996; generaladvokat ved Domstolen siden den 19. januar 1995.

Romain Schintgen

Født i 1939; administrateur général i det luxembourgske arbejdsministerium; formand for Luxembourgs Økonomiske og Sociale Råd; bestyrelsesmedlem i Société nationale de crédit et d'investissement og i Société européenne des satellites; regeringens repræsentant i Udvalget for Den Europæiske Socialfond, Det Rådgivende Udvalg for Arbejdskraftens Frie Bevægelighed og i Styrelsesrådet for Det Europæiske Institut til Forbedring af Leve- og Arbejdsvilkårene; dommer ved Retten i Første Instans fra den 25. september 1989 til den 11. juli 1996; dommer ved Domstolen siden den 12. juli 1996.

Fidelma O'Kelly Macken

Født i 1945; barrister i Irland (1972); juridisk rådgiver inden for patent- og varemærkeret (1973-79); barrister (1979-1995) og Senior Counsel (1995-1998) i Irland; møderet i England og Wales; dommer i High Court, Irland (1998); lektor i »retssystemer og juridisk metode« og »Averil Deverell«-lektor i erhvervsret ved Trinity College, Dublin; Bencher (bestyrelsesmedlem) af Honorable Society of King's Inns; dommer ved Domstolen fra den 6. oktober 1999 til den 13. oktober 2004.

Ninon Colneric

Født i 1948; universitetsstudier i Tübingen, München et Genève; efter forskningsophold i London dr.jur. ved Universität München; dommer ved Arbeitsgericht Oldenburg; autorisation fra Universität Bremen inden for retsområderne arbejdsret, retssociologi og socialret; midlertidig professor ved det juridiske fakultet på universiteterne i Frankfurt og Bremen; præsident for Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein (1989); ekspert i et projekt under European Expertise Service (EU) vedrørende arbejdsretsreformen i Kirgisistan (1994-1995); æresprofessor i arbejdsret ved Universität Bremen, særligt i europæisk arbejdsret; dommer ved Domstolen siden den 15. juli 2000.

Stig von Bahr

Født i 1939; har arbejdet for Rigsdagens ombudsmand, for den svenske regerings sekretariat og i ministerierne, navnlig som kontorchef i Finansministeriet; udnævnt til dommer ved Kammarrätten i Göteborg i 1981, derefter udnævnt til dommer ved Regeringsrätten i 1985; har deltaget i udarbejdelsen af adskillige officielle rapporter, navnlig om skatte- og regnskabslovgivning; har bl.a. været formand for udvalget for inflationstilpasset indkomstbeskatning, formand for regnskabsudvalget og særlig rapportør i udvalget for regler om beskatning af private selskabsejere; har også været formand for udvalget for regnskabsmæssige standarder og medlem af bestyrelsen for den nationale domstolsstyrelse og for det finansielle tilsynsråd; har offentliggjort adskillige artikler, navnlig på det skatteretlige område; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

Antonio Tizzano

Født i 1940; diverse undervisningsopgaver ved italienske universiteter; juridisk konsulent ved Italiens Faste Repræsentation ved De Europæiske Fællesskaber (1984-1992); advokat med møderet for Kassationsretten og andre overordnede retsinstanser; medlem af den italienske delegation ved internationale forhandlinger og regeringskonferencer, herunder navnlig europæisk fælles akt og traktaten om Den Europæiske Union; har udgivet forskellige publikationer; medlem af en uafhængig gruppe af eksperter, som blev udpeget til at undersøge Europa-Kommissionens finanser (1999); professor i fællesskabsret; direktør for instituttet for international ret og fællesskabsret ved Rom's Universitet; generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

José Narciso da Cunha Rodrigues

Født i 1940; forskellige dommerfunktioner (1964-1977); tildelt forskellige opgaver af regeringen med henblik på gennemførelsen og samordningen af undersøgelser om reformen af domstolssystemet; regeringens repræsentant ved Den Europæiske Menneskerettighedskommission og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (1980-1984); ekspert ved Europarådets styringsudvalg for menneskerettigheder (1980-1985); medlem af udvalget for revision af straffeloven og af lov om strafferetsplejen; Procurador-Geral da República (1984-2000); medlem af overvågningsudvalget for Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF) (1999-2000); dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

Christiaan Willem Anton Timmermans

Født i 1941; referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1966-1969); tjenestemand ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1969-1977); dr.jur. (Leidens Universitet); professor i EF-ret ved Groningens Universitet (1977-1989); assisterende dommer ved appelretten i Arnhem; har udgivet forskellige publikationer; assisterende generaldirektør ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers Juridiske Tjeneste (1989-2000); professor i fællesskabsret ved Amsterdams Universitet; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

Leendert A. Geelhoed

Født i 1942; forskningsmedarbejder på Utrechts Universitet (1970-1971); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1971-1974); ledende konsulent i justitsministeriet (1975-1982); medlem af det rådgivende udvalg for regeringspolitikken (1983-1990); forskellige undervisningsopgaver; direktør i Økonomiministeriet (1990-1997); direktør i Ministeriet for Almindelige Anliggender (1997-2000); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

Christine Stix-Hackl

Født i 1957; dr.jur. (Wiens universitet); studier i EF-ret efter kandidateksamen (Europakollegiet, Brugge); i Østrigs udenrigstjeneste (siden 1982); rådgiver i EF-spørgsmål i Udenrigsministeriets Direktorat for Juridiske Anliggender (1985-1988); EF-Kommissionens Juridiske Tjeneste (1989); chef for »Juridisk tjeneste, Afdelingen for EF-ret« i Udenrigsministeriet (1992-2000, befuldmægtiget minister); deltagelse i forhandlingerne om EØS og Østrigs tiltrædelse af EU; befuldmægtiget for Republikken Østrig i sager for EF-Domstolen fra 1995; Østrigs generalkonsul i Zürich (2000); forskellige undervisningsopgaver og publikationer; generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

Allan Rosas

Født i 1948; retsvidenskabelig kandidat fra Turku Universitet (Finland); underviser i retsvidenskab ved Turku Universitet (1978-1981) og ved Åbo Akademi (Turku/Åbo) (1981-1996); direktør for dettes Institut for Menneskerettigheder (1985-1995); forskellige ledende nationale og internationale universitetsstillinger; medlem af videnskabelige selskaber; samordning af flere nationale og internationale projekter og forskningsprogrammer, navnlig på følgende områder: fællesskabsret, folkeret, menneskerettigheder og grundlæggende rettigheder, forfatningsret og komparativ offentlig ret; den finske regerings repræsentant som medlem af eller konsulent for finske delegationer ved forskellige internationale konferencer og møder; har virket som ekspert i finsk ret navnlig i juridiske udvalg under Finlands regering og parlament, samt ved De Forenede Nationer, Unesco, Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) og Europarådet; siden 1995 ledende juridisk konsulent i Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste med ansvar for forbindelser udadtil; siden marts 2001 vicegeneraldirektør for Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste; dommer ved Domstolen siden den 17. januar 2002.

Rosario Silva de Lapuerta

Født i 1954, cand.jur. (Universidad Complutense de Madrid); statens advokat i Málaga, statens advokat i Transport- og Kommunikationsministeriets Juridiske Afdeling og derefter i Udenrigsministeriets Juridiske Afdeling; chef for Statens Juridiske Tjeneste i relation til sager for EF-Domstolen og vicegeneraldirektør i Statsadvokaturens Afdeling for EF-ret og international ret (Justitsministeriet); medlem af Kommissionens arbejdsgruppe vedrørende EF-domstolssystemets fremtid; chef for den spanske delegation i arbejdsgruppen »Formandskabets venner« med henblik på reformen af EF-domstolssystemet i Nice-traktaten og formand for Rådets ad hoc-udvalg vedrørende »EF-Domstolen«; underviser i EF-ret på Escuela Diplomática; medredaktør af tidsskriftet »Noticias de la Unión Europea«; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Koen Lenaerts

Født i 1954, cand.jur. og dr.jur. (Katholieke Universiteit Leuven), Master of Laws og Master in Public Administration (Harvard University); assistent (1979-1983), derefter professor i EU-ret ved Katholieke Universiteit Leuven; referendar ved Domstolen (1984-1985); lærer ved Europa-Kollegiet, Brugge (1984-1989); advokat i Bruxelles (1986-1989); gæsteprofessor ved Harvard Law School; dommer ved Retten i Første Instans fra den 25. september 1989 til den 6. oktober 2003; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Juliane Kokott

Født i 1957, jurastudier (Bonns Universitet og Genève's Universitet); LL.M. (American University/Washington D.C.), dr.jur. (Heidelbergs Universitet, 1985, Harvard University, 1990); gæsteprofessor ved University of California, Berkeley (1991); professor i tysk og international offentlig ret, folkeret og EF-ret ved Augsburgs Universitet (1992), Heidelbergs Universitet (1993) og Düsseldorfs Universitet (1994); stedfortrædende dommer for den tyske regering i den internationale mæglings- og voldgiftsdomstol under Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE); næstformand i Wissenschaftliche Beirat der Bundesregierung Globale Umweltveränderungen (WBGU, 1996); professor i folkeret, international erhvervsret og EF-ret ved universitetet i St. Gallen (1999), leder af Institut for europæisk og international erhvervsret ved universitetet i St. Gallen (2000), stedfortrædende leder af programmet for specialisering i erhvervsret ved universitetet i St. Gallen (2001); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro

Født i 1967; cand. jur. (Lissabon Universitet, 1990); undervisningsassistent (Instituto Universitário Europeu, 1991); dr.jur. (Det Europæiske Universitetsinstitut i Firenze, 1996); gæsteforfatter (Europakollegiet i Natolin; Institutet Ortega y Gasset i Madrid; Det Portugisiske Katolske Universitet; Institutet for Europæiske Studier i Macao); professor (Universidade Nova de Lisboa, 1997); Fulbright Visiting Research Fellow (Harvard Universitet, 1998); meddirektør for Academy of International Trade Law; medredaktør (Hart Series on European Law and Integration, European Law Journal) og medlem af redaktionsudvalget for flere juridiske tidsskrifter; generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Konrad Hermann Theodor Schiemann

Født i 1937; jurastudier i Cambridge. Barrister (1964-1980); Queens Counsel (1980-1986); dommer ved High Court of England and Wales (1986-1995); Lord Justice of Appeal (1995-2003); siden 1985 senior medlem og i 2003 kasserer i Honourable Society of the Inner Temple; dommer ved Domstolen siden den 8. januar 2004.

Jerzy Makarczyk

Født i 1938; dr.jur. (1966); professor i folkeret (1974); Senior Visiting Fellow ved Oxford University (1985); professor ved International Christian University (ICU) i Tokyo (1988); forfatter af flere værker om folkeret, fællesskabsret og menneskerettigheder; medlem af flere videnskabelige selskaber inden for folkeret, fællesskabsret og menneskerettigheder; delegeret for den polske regering i forhandlingerne om de russiske troppers tilbagetrækning fra polsk territorium; vice-udenrigsminister og senere udenrigsminister (1989-1992); leder af den polske delegation i De Forenede Nationers Generalforsamling; dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (1992-2002); formand for Institut de Droit International (2003); rådgiver for Republikken Polens præsident i udenrigspolitiske og menneskeretlige anliggender (2002-2004); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Pranas Kūris

Født i 1938; juridisk eksamen fra universitetet i Vilnius (1961); juridisk kandidat fra Moskvas Universitet (1965); dr.jur. (med forelæsningsret) ved Moskvas Universitet (1973); stagiaire ved l'Institut des Hautes Études Internationales (direktør: prof. Ch. Rousseau), Université de Paris (1967-1968); fungerende medlem af Litauens Videnskabelige Akademi (1996); æresdoktor ved det juridiske universitet i Litauen (2001); forskellige opgaver inden for undervisning og administration ved universitetet i Vilnius (1961-1990); lektor, adjungeret professor, professor i folkeret, dekan ved det juridiske fakultet, flere regeringsposter inden for Litauens udenrigstjeneste og retsvæsen; justitsminister (1990-1991), dommer (1991), Litauens ambassadør i Belgien, Luxembourg og Nederlandene (1992-1994); dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (før reformen) (juni 1994-oktober 1998); dommer ved Litauens Højesteret og præsident samme sted (december 1994-oktober 1998); dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (siden november 1998); deltager i adskillige internationale konferencer; medlem af Republikken Litauens delegation i forhandlingerne med USSR (1990-1992); forfatter af adskillige publikationer (ca. 200); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Endre Juhász

Født i 1944; juridisk eksamen fra universitetet i Szeged, Ungarn (1967); ungarsk advokateksamen (1970); studier i komparativ ret ved universitetet i Strasbourg, Frankrig (1969, 1970, 1971 og 1972); embedsmand i det juridiske kontor i Ministeriet for Udenrigshandel (1966-1974), direktør for lovgivningsmæssige anliggender (1973-1974); første handelsattaché ved den ungarske ambassade i Bruxelles med ansvar for fællesskabsretlige anliggender (1974-1979); direktør i Ministeriet for Udenrigshandel (1979-1983); første handelsattaché, senere handelsråd, ved den ungarske ambassade i Washington D.C., De Forenede Stater (1983-1989); generaldirektør for Handelsministeriet og Ministeriet for Udenrigshandel (1989-1991); Ungarns chefforhandler i forbindelse med den associeringsaftale, der blev indgået mellem Ungarn, De Europæiske Fællesskaber og medlemsstaterne (1990-1991); generalsekretær for Ministeriet for Internationale Økonomiske Relationer, direktør for Kontoret for Europæiske Anliggender (1992); statssekretær, Ministeriet for Internationale Økonomiske Relationer (1993-1994); statssekretær, Ministeriet for Industri og Handel, leder af Kontoret for Europæiske Anliggender (1994); overordentlig og befuldmægtiget ambassadør, chef for Republikken Ungarns diplomatiske mission ved Den Europæiske Union (januar 1995-maj 2003); chefforhandler i forbindelse med Republikken Ungarns tiltrædelse af Den Europæiske Union (juli 1998-april 2003); minister uden portefølje for koordineringen af spørgsmål vedrørende europæisk integration (siden maj 2003); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

George Arestis

Født i 1945; juridisk eksamen fra universitetet i Athen (1968); MA i Comparative Politics and Government fra University of Kent, Canterbury (1970); advokat på Cypern (1972-1982); udnævnt til District Court Judge (1982); forfremmet til President District Court (1995); Administrative President District Court i Nicosia (1997-2003); dommer ved Cyperns Højesteret (2003); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Anthony Borg Barthet U.O.M.

Født i 1947; dr.jur. ved det kongelige universitet på Malta i 1973; ansat i den maltesiske centraladministration i egenskab af Notary to Government i 1975; rådgiver for Republikken Malta i 1978, førsterådgiver for Republikken Malta i 1979, assisterende Attorney General i 1988 og af Maltas præsident udnævnt til Attorney General i 1989; ekstern lektor i civilret ved universitetet på Malta (1985-1989); medlem af bestyrelsen ved universitetet på Malta (1998-2004); medlem af kommissionen for justitsforvaltningen (1994-2004); medlem af Committee of Governors for Maltas voldgiftsdomstol (1998-2004); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Marko Ilešič

Født i 1947; dr.jur. (universitetet i Ljubljana); specialisering i komparativ ret (universitetet i Strasbourg og universitetet i Coimbra); advokat; dommer ved arbejdsretten i Ljubljana (1975-1986); præsident for idrætsvoldgiftsdomstolen (1978-1986); opmand ved forsikringsselskabet Triglavs voldgiftsafdeling (1990-1998); præsident for børsens voldgiftsdomstol (siden 1995); voldgiftsdommer ved børsens voldgiftsdomstol (siden 1998); voldgiftsdommer ved Jugoslaviens Handelskammer (indtil 1991), og ved Sloveniens Handelskammer (siden 1991); voldgiftsdommer ved Det Internationale Handelskammer i Paris; dommer ved UEFA's appeludvalg (siden 1988) og ved FIFA's appeludvalg (siden 2000); formand for sammenslutningen af slovenske juristforeninger; medlem af International Law Association, af Comité Maritime International og af flere andre selskaber inden for international ret; professor i civilret, handelsret og international privatret; dekan ved det juridiske fakultet på universitetet i Ljubljana; forfatter af adskillige juridiske publikationer; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Jiří Malenovský

Født i 1950; dr.jur. ved Karls-Universitet i Prag (1975); assisterende professor (1974-1990); pro-dekan (1989-1991) og leder for Afdelingen for International og Europæisk Ret (1990-1992) ved Masaryk Universitet i Brno; dommer ved Tjekkoslaviets forfatningsdomstol (1992); ambassadør ved Europarådet (1993-1998); formand for komitéen af delegerede til Europarådet (1995); generaldirektør i Udenrigsministeriet (1998-2000); formand for den tjekkiske og slovakiske afdeling af International Law Association (1999-2001); dommer ved forvaltningsdomstolen (2000-2004); medlem af det lovgivende råd (1998-2000); medlem af den permanente voldgiftsdomstol i Haag (2000); professor i folkeret ved Masaryk Universitet i Brno (2001); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Ján Klučka

Født i 1951; dr.jur. ved universitetet i Bratislava (1974); professor i international ret ved universitetet i Kosice (siden 1975); dommer ved forfatningsdomstolen (1993); medlem af den permanente voldgiftsdomstol i Haag (1994); medlem af Venedigkommissionen (1994); formand for den slovakiske forening for international ret (2002); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Uno Lõhmus

Født i 1952; dr.jur. i 1986; advokat (1977-1998); gæsteforsker i strafferet ved universitetet i Tartu; dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (1994-1998); præsident for Estlands Højesteret (1998-2004); medlem af den juridiske forfatningskommission; rådgiver for straffelovskommissionen; medlem af arbejdsgruppen til udarbejdelse af strafferetsplejeloven; forfatter af flere værker om menneskerettigheder og statsforfatningsret; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Egils Levits

Født i 1955; juridisk og politologisk eksamen fra universitetet i Hamburg; videnskabelig medarbejder ved det juridiske fakultet på universitetet i Kiel; rådgiver for det lettiske parlament i spørgsmål om international ret, statsforfatningsret og lovgivningsreformer; lettisk ambassadør i Tyskland og Schweiz (1992-1993), og i Østrig, Schweiz og Ungarn (1994-1995); vice-statsminister og justitsminister samt fungerende udenrigsminister (1993-1994); rådgiver for den internationale mæglings- og voldgiftsdomstol under Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) (siden 1997); medlem af den permanente voldgiftsdomstol (siden 2001); valgt til dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i 1995 og genvalgt i 1998 og 2001; adskillige publikationer inden for statsforfatningsret, forvaltningsret, lovgivningsreformer og fællesskabsret; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Aindrias Ó Caoimh

Født i 1950; Bachelor i civilret (National University of Ireland, University College Dublin 1971); barrister (King's Inns, 1972); eksamensbevis efter videregående studier i fællesskabsret (University College Dublin, 1977); barrister i Irland (1972-1999); lektor i fællesskabsret (King's Inns, Dublin); Senior Counsel (1994-1999); den irske regerings repræsentant i en række sager for De Europæiske Fællesskabers Domstol, dommer i High Court, Irland (fra 1999); Bencher (bestyrelsesmedlem) af Honorable Society of King's Inns (fra 1999); næstformand for Det Irske Selskab for fællesskabsret; medlem af Foreningen for International Ret (den irske afdeling); søn af Andreas O'Keeffe (Aindrias Ó Caoimh), der var dommer ved Domstolen (1974-1985); dommer ved Domstolen siden den 14. oktober 2004.

Roger Grass

Født i 1948; afgangseksamen fra Institut d'études politiques de Paris og kandidateksamen i politisk videnskab og offentlig ret; statsadvokatfuldmægtig ved Tribunal de grande instance de Versailles; ekspeditionssekretær ved Domstolen; generalsekretær for Anklagemyndigheden ved Cour d'appel de Paris; ansat i den franske justitsministers kabinet; referendar hos Domstolens præsident; justitssekretær ved Domstolen siden den 10. februar 1994.

2. Ændringer i Domstolens sammensætning i 2004

I 2004 har Domstolens sammensætning ændret sig således:

Dommer David Alexander Ogilvy Edward forlod Domstolen den 7. januar. Han blev erstattet som dommer af Konrad Hermann Theodor Schiemann.

Ti nye dommere er tiltrådt den 11. maj som følge af udvidelsen af Den Europæiske Union: Jerzy Makarczyk, Polen, Pranas Kūris, Litauen, Endre Juhász, Ungarn, George Arestis, Cypern, Anthony Borg Barthet, Malta, Marko Ilešič, Slovenien, Jiří Malenovský, Tjekkiet, Ján Klučka, Slovakiet, Uno Lõhmus, Estland, Egils Levits, Letland.

Dommer Fidelma O'Kelly Macken forlod Domstolen den 13. oktober. Hun blev erstattet som dommer af Aindrias Ó Caoimh.

3. Sammensætning efter rangfølge

fra den 1. til den 7. januar 2004

V. Skouris, Domstolens præsident
P. Jann, formand for Første Afdeling
C.W.A. Timmermans, formand for Anden Afdeling
C. Gulmann, formand for Femte Afdeling
A. Tizzano, førstegeneraladvokat
J.N. Cunha Rodrigues, formand for Fjerde Afdeling
A. Rosas, formand for Tredje Afdeling
F.G. Jacobs, generaladvokat
D.A.O. Edward, dommer
A.M. La Pergola, dommer
J.-P. Puissochet, dommer
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, dommer
F. Macken, dommer
N. Colneric, dommer
S. von Bahr, dommer
L.A. Geelhoed, generaladvokat
C. Stix-Hackl, generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, dommer
K. Lenaerts, dommer
J. Kokott, generaladvokat
L.M. Poiares P. Maduro, generaladvokat

R. Grass, justitssekretær

fra den 8. januar til den 12. maj 2004¹

V. Skouris, Domstolens præsident
P. Jann, formand for Første Afdeling
C.W.A. Timmermans, formand for Anden Afdeling
C. Gulmann, formand for Femte Afdeling
A. Tizzano, førstegeneraladvokat
J.N. Cunha Rodrigues, formand for Fjerde Afdeling
A. Rosas, formand for Tredje Afdeling
F.G. Jacobs, generaladvokat
A.M. La Pergola, dommer
J.-P. Puissochet, dommer
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, dommer
F. Macken, dommer
N. Colneric, dommer
S. von Bahr, dommer
L.A. Geelhoed, generaladvokat
C. Stix-Hackl, generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, dommer
K. Lenaerts, dommer
J. Kokott, generaladvokat
L.M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, dommer

R. Grass, justitssekretær

¹ Den 11.5.2004 tiltrådte ti nye dommere. Den nye sammensætning efter rangfølge er først gældende fra den 13.5.2004.

fra den 13. maj til den 6. oktober 2004

V. Skouris, Domstolens præsident
P. Jann, formand for Første Afdeling
C.W.A. Timmermans, formand for Anden Afdeling
A. Rosas, formand for Tredje Afdeling
C. Gulmann, formand for Femte Afdeling
J.-P. Puissochet, formand for Sjette Afdeling
A. Tizzano, førstegeneraladvokat
J.N. Cunha Rodrigues, formand for Fjerde Afdeling
F.G. Jacobs, generaladvokat
A.M. La Pergola, dommer
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, dommer
F. Macken, dommer
N. Colneric, dommer
S. von Bahr, dommer
L.A. Geelhoed, generaladvokat
C. Stix-Hackl, generaladvokat
R. Silva de Lapuerta, dommer
K. Lenaerts, dommer
J. Kokott, generaladvokat
L.M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, dommer
J. Makarczyk, dommer
P. Kūris, dommer
E. Juhász, dommer
G. Arestis, dommer
A. Borg Barthet, dommer
M. Ilešič, dommer
J. Malenovský, dommer
J. Klučka, dommer
U. Löhmus, dommer
E. Levits, dommer

R. Grass, justitssekretær

fra den 7. til den 13. oktober 2004

V. Skouris, Domstolens præsident
P. Jann, formand for Første Afdeling
C.W.A. Timmermans, formand for Anden Afdeling
A. Rosas, formand for Tredje Afdeling
L.A. Geelhoed, førstegeneraladvokat
R. Silva de Lapuerta, formand for Femte Afdeling
K. Lenaerts, formand for Fjerde Afdeling
A. Borg Barthet, formand for Sjette Afdeling
F.G. Jacobs, generaladvokat
C. Gulmann, dommer
A.M. La Pergola, dommer
J.-P. Puissochet, dommer
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, dommer
F. Macken, dommer
N. Colneric, dommer
S. von Bahr, dommer
A. Tizzano, generaladvokat
J.N. Cunha Rodrigues, dommer
C. Stix-Hackl, generaladvokat
J. Kokott, generaladvokat
L.M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, dommer
J. Makarczyk, dommer
P. Küris, dommer
E. Juhász, dommer
G. Arestis, dommer
M. Ilešič, dommer
J. Malenovský, dommer
J. Klučka, dommer
U. Löhmus, dommer
E. Levits, dommer

R. Grass, justitssekretær

fra den 14. oktober til den 31. december 2004

V. Skouris, Domstolens præsident
P. Jann, formand for Første Afdeling
C.W.A. Timmermans, formand for Anden Afdeling
A. Rosas, formand for Tredje Afdeling
L.A. Geelhoed, førstegeneraladvokat
R. Silva de Lapuerta, formand for Femte Afdeling
K. Lenaerts, formand for Fjerde Afdeling
A. Borg Barthet, formand for Sjette Afdeling
F.G. Jacobs, generaladvokat
C. Gulmann, dommer
A.M. La Pergola, dommer
J.-P. Puissochet, dommer
P. Léger, generaladvokat
D. Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat
R. Schintgen, dommer
N. Colneric, dommer
S. von Bahr, dommer
A. Tizzano, generaladvokat
J.N. Cunha Rodrigues, dommer
C. Stix-Hackl, generaladvokat
J. Kokott, generaladvokat
L. M. Poiares P. Maduro, generaladvokat
K. Schiemann, dommer
J. Makarczyk, dommer
P. Kūris, dommer
E. Juhász, dommer
G. Arestis, dommer
M. Ilešič, dommer
J. Malenovský, dommer
J. Klučka, dommer
U. Løhmus, dommer
E. Levits, dommer
A. Ó Caoimh, dommer

R. Grass, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Domstolen

Massimo Pilotti, dommer (1952-1958), præsident 1952-1958
Petrus Josephus Servatius Serrarens, dommer (1952-1958)
Otto Riese, dommer (1952-1963)
Louis Delvaux, dommer (1952-1967)
Jacques Rueff, dommer (1952-1959 og 1960-1962)
Charles Léon Hammes, dommer (1952-1967), præsident 1964-1967
Adrianus Van Kleffens, dommer (1952-1958)
Maurice Lagrange, generaladvokat (1952-1964)
Karl Roemer, generaladvokat (1953-1973)
Rino Rossi, dommer (1958-1964)
Andreas Matthias Donner, dommer (1958-1979), præsident 1958-1964
Nicola Catalano, dommer (1958-1962)
Alberto Trabucchi, dommer (1962-1972), siden generaladvokat (1973-1976)
Robert Lecourt, dommer (1962-1976), præsident 1967-1976
Walter Strauss, dommer (1963-1970)
Riccardo Monaco, dommer (1964-1976)
Joseph Gand, generaladvokat (1964-1970)
Josse J. Mertens de Wilmars, dommer (1967-1984), præsident 1980-1984
Pierre Pescatore, dommer (1967-1985)
Hans Kutscher, dommer (1970-1980), præsident 1976-1980
Alain Louis Dutheillet de Lamothe, generaladvokat (1970-1972)
Henri Mayras, generaladvokat (1972-1981)
Cearbhall O'Dalaigh, dommer (1973-1974)
Max Sørensen, dommer (1973-1979)
Alexander J. Mackenzie Stuart, dommer (1973-1988), præsident 1984-1988
Jean-Pierre Warner, generaladvokat (1973-1981)
Gerhard Reischl, generaladvokat (1973-1981)
Aindrias O'Keeffe, dommer (1975-1985)
Francesco Capotorti, dommer (1976), siden generaladvokat (1976-1982)
Giacinto Bosco, dommer (1976-1988)
Adolphe Touffait, dommer (1976-1982)
Thymen Koopmans, dommer (1979-1990)
Ole Due, dommer (1979-1994), præsident 1988-1994
Ulrich Everling, dommer (1980-1988)
Alexandros Chloros, dommer (1981-1982)
Sir Gordon Slynn, generaladvokat (1981-1988), siden dommer (1988-1992)
Simone Rozès, generaladvokat (1981-1984)
Pieter VerLoren van Themaat, generaladvokat (1981-1986)
Fernand Grévisse, dommer (1981-1982 og 1988-1994)
Kai Bahlmann, dommer (1982-1988)
G. Federico Mancini, generaladvokat (1982-1988), siden dommer (1988-1999)
Yves Galmot, dommer (1982-1988)
Constantinos Kakouris, dommer (1983-1997)
Carl Otto Lenz, generaladvokat (1984-1997)

Marco Darmon, generaladvokat (1984-1994)
René Joliet, dommer (1984-1995)
Thomas Francis O'Higgins, dommer (1985-1991)
Fernand Schockweiler, dommer (1985-1996)
Jean Mischo, generaladvokat (1986-1991 og 1997-2003)
José Carlos De Carvalho Moithinho de Almeida, dommer (1986-2000)
José Luis Da Cruz Vilaça, generaladvokat (1986-1988)
Gil Carlos Rodríguez Iglesias, dommer (1986-2003), præsident 1994-2003
Manuel Díez de Velasco, dommer (1988-1994)
Manfred Zuleeg, dommer (1988-1994)
Walter Van Gerven, generaladvokat (1988-1994)
Giuseppe Tesauro, generaladvokat (1988-1998)
Paul Joan George Kapteyn, dommer (1990-2000)
John L. Murray, dommer (1991-1999)
David Alexander Ogilvy Edward, dommer (1992-2004)
Georges Cosmas, generaladvokat (1994-2000)
Günter Hirsch, dommer (1994-2000)
Michael Bendik Elmer, generaladvokat (1994-1997)
Hans Ragnemalm, dommer (1995-2000)
Leif Sevón, dommer (1995-2002)
Nial Fennelly, generaladvokat (1995-2000)
Melchior Wathelet, dommer (1995-2003)
Krateros Ioannou, dommer (1997-1999)
Siegbert Alber, generaladvokat (1997-2003)
Antonio Saggio, generaladvokat (1998-2000)
Macken Fidelma O'Kelly, dommer (1999-2004)

– Præsidenter

Massimo Pilotti (1952-1958)
Andreas Matthias Donner (1958-1964)
Charles Léon Hammes (1964-1967)
Robert Lecourt (1967-1976)
Hans Kutscher (1976-1980)
Josse J. Mertens de Wilmars (1980-1984)
Stuart Alexander John Mackenzie (1984-1988)
Ole Due (1988-1994)
Gil Carlos Rodríguez Iglesias (1994-2003)

– Justitssekretærer

Albert Van Houtte (1953-1982)
Paul Heim (1982-1988)
Jean-Guy Giraud (1988-1994)

Kapitel II

De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans

A — Arbejdet ved Retten i Første Instans i 2004

ved Rettens præsident, Bo Vesterdorf

De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans har i 2004 gennemgået en vigtig udvikling, som vil gå over i den europæiske retsinstans' historie.

For det første har udvidelsen af Den Europæiske Union med ti nye stater betydet, at ti nye dommere er tiltrådt ved Retten i Første Instans: E. Cremona, O. Czúcz, I. Wyszniowska-Białecka, I. Pelikánová, D. Šváby, V. Vadapalas, K. Jürimäe, I. Labucka og S. S. Papasavvas aflagde ed den 12. maj 2004; V. Trstenjak aflagde ed den 7. juli 2004.

For anden gang i Rettens historie er antallet af dommere, som oprindeligt var på 12, blevet udvidet. Der er således fremover 25 medlemmer af Retten, én fra hver medlemsstat.

Mandaterne for flere medlemmer af Retten, heraf visse nyligt udnævnte, udløb den 31. august 2004. Ved afgørelse af 14. juli 2004 har repræsentanterne for Den Europæiske Unions medlemsstaters regeringer, for perioden fra den 1. september 2004 til den 31. august 2010, genudnævnt følgende medlemmer: B. Vesterdorf, V. Tiili, J. Azizi, M. Jaeger, A.W.H. Meij, M. Vilaras, M.E. Martins de Nazaré Ribeiro, F. Dehousse, O. Czúcz, I. Wyszniowska-Białecka, D. Šváby, K. Jürimäe og S.S. Papasavvas.

Som følge af udvidelsen af Den Europæiske Union er Rettens procesreglement blevet ændret således, at antallet af dommere i den store afdeling er blevet forhøjet fra 11 til 13 (EUT 2004 L 127, s. 108). Bestemmelserne vedrørende processprogene er ligeledes blevet ændret, således at søgsmål siden den 1. maj 2004 kan anlægges på 21 forskellige sprog – 20 officielle sprog og irsk – (EUT 2004 L 132, s. 3).

Rettens organisation og virke er blevet tilpasset for at opfylde de behov, der følger af et større antal dommere. Foreløbig er de nye dommere, for perioden fra den 1. maj til den 31. august 2004 blevet optaget i de fem eksisterende afdelinger bestående af tre dommere. Hver afdeling er således blevet udvidet med to dommere og er dermed blevet en udvidet afdeling. Dernæst har Retten besluttet at bevare denne struktur med fem afdelinger bestående af fem dommere i retsåret 2004/2005. Heraf følger, at hver af de fem afdelinger i dette retsår vil blive sat af tre dommere i to særskilte og forudbestemte afdelinger med afdelingsformanden som formand.

Fire af de fem afdelinger bestående af fem dommere har en formand, som er blevet valgt af de andre dommere i september 2004 for en periode på tre år, nemlig Jaeger, Pirrung, Vilaras og Legal. Valget af afdelingsformænd, som for første gang fandt sted den 10. september 2004 i henhold til artikel 15 i Rettens procesreglement, er en følge af ikrafttrædelsen af den nye protokol vedrørende statuten for Domstolen den 1. februar 2003 (artikel 50).

Formanden for den femte afdeling bestående af fem dommere er Rettens præsident, som blev genvalgt for tre år (dvs. indtil den 31.8.2007) den 8. september 2004. Da Rettens præsident ikke deltager i en afdeling bestående af tre dommere, har denne en dommer som formand, nemlig Cooke.

Dernæst er gennemførelsen af de reformer, som blev gjort mulige ved Nice-traktaten, blevet påbegyndt. Det bestemmes i EF-traktatens artikel 225, som ændret ved Nice-traktaten, der trådte i kraft den 1. februar 2003, at Retten har kompetence til som første instans at træffe afgørelse i alle direkte søgsmål, bortset fra søgsmål, der henvises til en særlig retsinstans, eller søgsmål, der i henhold til statutten er forbeholdt Domstolen.

Rådet har dels ændret protokollen vedrørende statutten for Domstolen, dels besluttet at oprette en »særlig retsinstans«.

For det første vedtog Rådet den 26. april 2004 afgørelse 2004/407/EF, Euratom om ændring af artikel 51 og 54 i protokollen vedrørende statutten for De Europæiske Fællesskabers Domstol (EUT L 132, s. 5, berigtigelse EUT L 194, s. 3). Som følge af den nye fordeling af direkte søgsmål mellem Domstolen og Retten fra den 1. juni 2004 henhører annullations- og passivitetssøgsmål, som medlemsstaterne har anlagt, og som er rettet mod en retsakt udstedt af Kommissionen eller Kommissionens undladelse¹, under Rettens kompetence. Det samme gælder for søgsmål, som er anlagt af medlemsstaterne, og som vedrører:

- Rådets beslutninger vedrørende statsstøtte
- retsakter vedtaget af Rådet i medfør af en rådsforordning om handelspolitiske beskyttelsesforanstaltninger
- Rådets retsakter, hvorved det direkte udøver gennemførelsesbeføjelser
- Den Europæiske Centralbanks retsakter.

På grund af den nye kompetencefordeling med hensyn til direkte søgsmål er sager, som oprindeligt var anlagt ved Domstolen, men hvori den skriftlige forhandling endnu ikke er afsluttet, blevet overført til Retten, hovedsageligt inden for områderne statsstøtte og EUGFL.

For det andet har Rådet for Den Europæiske Union den 2. november 2004 vedtaget afgørelse 2004/752/EF, Euratom om oprettelse af en ret for EU-personalesager (EUT L 333, s. 7). Denne reform, der ligeledes blev gjort mulig ved Nice-traktaten (artikel 220 EF og 225 A EF; artikel 136 CEEA og 140 B CEEA; se også erklæring nr. 16 til Nice-traktaten), var ønsket af Retten på grund af dette sagsområdes særlige karakter og den arbejdsbyrde, som anvendelsen af bestemmelserne i den nye vedtægt for tjenestemænd forventes at medføre. Denne nye særlige retsinstans, som består af syv dommere, skal pådømme sager i forbindelse med udøvelsen af Den Europæiske Unions offentlige tjeneste. Denne kompetence udøves for tiden af Retten. Retsinstansens afgørelser vil kunne appelleres til Retten, men kun for så vidt angår retsspørgsmål, og under særlige omstændigheder atter appelleres til Domstolen på de betingelser, der er fastsat i protokollen vedrørende statutten. Den skulle påbegynde sit arbejde i løbet af 2005.

¹ Med undtagelse af Kommissionens retsakter vedrørende et tættere arbejde inden for EF-traktatens rammer.

Endelig giver statistikkerne vedrørende år 2004 anledning til visse bemærkninger. Det stigende antal nye sager, som har kunnet konstateres gennem en årrække, er nu oppe på 536 (mod 466 i 2003). Denne stigning skyldes delvist, at Retten siden den 1. juni 2004 har haft kompetence til at påkende direkte søgsmål anlagt af medlemsstaterne (jf. forklaringen ovenfor). I denne henseende har Retten modtaget yderligere 48 sager, hvoraf 21 sager er blevet henvist fra Domstolen, og 27 nye sager er blevet indbragt af medlemsstaterne. Antallet af sager vedrørende EF-varemærker forsætter med at stige i absolutte tal (der er blevet anlagt 110 sager, dvs. 10 sager flere end i 2003) og udgør 21% af det samlede antal indbragte sager. Personalesager er, som det har været tilfældet siden 2000, stadig dominerende: Der er blevet anlagt 146 nye sager (27% af det samlede antal indbragte sager).

Antallet af afsluttede sager, 361, er tæt på tallet for 2003 (339), idet det skal præciseres, at 76% af sagerne blev afsagt af afdelinger bestående af tre dommere, 18% af afdelinger bestående af fem dommere og 4% af Retten sat af en enkelt dommer. Det må derfor konstateres, at udvidelsen af antallet af dommere endnu ikke har gjort det muligt at øge antallet af afsluttede sager væsentligt.

Antallet af verserende sager har passeret den kritiske grænse på 1 000 sager og omfatter pr. 31. december 2004 1 174 sager. Dette svarer på nuværende tidspunkt til tre års arbejde for Retten.

For så vidt angår sagsbehandlingstiden er denne steget let i forhold til de seneste tre år: I 2004 var den gennemsnitlige sagsbehandlingstid 22,6 måneder for andre sager end dem, der vedrører særlige områder, såsom immaterialret og personalesager.

Et meget begrænset antal sager er blevet behandlet efter hasteproceduren, og kun to sager, ud af tretten begæringer fremsat i løbet af året, er blevet behandlet efter denne procedure.

Udviklingen i retspraksis vil fremgå af de følgende afsnit i rapporten, som behandler henholdsvis søgsmål vedrørende retsakters lovlighed (I), erstatningssøgsmål (II) og begæringer om foreløbige forholdsregler (III).

I. Søgsmål vedrørende retsakters lovlighed

Vurderingen af en sags realitet forudsætter, at sagen kan antages til realitetsbehandling. Nedenstående gennemgang af sager, hvor der blev rejst spørgsmål om, hvorvidt et annullationssøgsmål kunne antages til realitetsbehandling (B), går således forud for gennemgangen af de sager, hvor der blev rejst væsentlige spørgsmål om anvendelsen af materielle retsregler (C-H). Sidstnævnte gennemgås i relation til det område, de

vedrører. Ikke alle de retsområder, der henhører under Rettens kompetence, er omfattet af nedenstående gennemgang, som således ikke er udtømmende ².

En række processuelle spørgsmål er for første gang gengivet under en særskilt rubrik (A), fordi de præciseringer, som visse af disse afgørelser har medført, fortjener at blive fremhævet.

A. Processuelle spørgsmål

1. Udeblivelsesdomme

Afsigelsen af udeblivelsesdomme forekommer yderst sjældent. Det forudsætter nemlig, at en sagsøgt, som er lovligt indstævnt, ikke svarer på stævningen i de foreskrevne former og inden for de fastsatte frister, og at sagsøgeren fremsætter begæring om, at Retten afsiger dom efter hans påstande.

Det er under iagttagelse af disse bestemmelser, at Retten afsagde dom efter fem bankers påstande, da Kommissionen ikke havde afgivet svarskrift inden for den fastsatte frist. Bankerne var blevet pålagt en bøde for deres deltagelse i en aftale om bankgebyrer for veksling af eurozonesedler. Ved domme af 14. oktober 2004, *Bayerische Hypo- und Vereinsbank mod Kommissionen* (sag T-56/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), *Dresdner Bank mod Kommissionen* (sag T-44/02, ikke trykt i Samling af Afgørelser), *Vereins- und Westbank mod Kommissionen* (sag T-54/02, ikke trykt i Samling af Afgørelser), *Deutsche Verkehrsbank mod Kommissionen* (sag T-60/02, ikke trykt i Samling af Afgørelser) og *Commerzbank mod Kommissionen* (sag T-61/02, ikke trykt i Samling af Afgørelser), annullerede Retten Kommissionens beslutning ³ efter at have fastslået, at sagsøgernes påstande forekom begrundede. Retten fandt, at de af sagsøgerne anførte forhold i stævningen gjorde det muligt at fastslå, at der ikke var ført tilstrækkelig bevis for, at der fandtes en aftale om såvel fastsættelse af priserne for veksling af eurozonevalutaer i overgangsperioden som om reglerne for fakturering af disse priser. Det samlede bødebæleb, som Kommissionen havde pålagt de fem banker i den annullerede beslutning, var på mere end 100 mio. EUR.

Kommissionen har gjort indsigelse mod disse domme, således som der er åbnet mulighed for i de pågældende bestemmelser.

² Nærværende bidrag omfatter navnlig ikke udviklingen med hensyn til toldsager, da der hovedsageligt er tale om særlige tilfælde, hvor tidligere afgørelser følges (jf. dom af 12.2.2004, sag T-282/01, *Aslantrans mod Kommissionen*, af 21.9.2004, sag T-104/02, *Société française de transports Gondrand Frères mod Kommissionen*, og af 14.12.2004, sag T-332/02, *Nordspedizionieri di Danielis Livio & C. m.fl. mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser). Af samme årsager gennemgås ikke afgørelser vedrørende annullation af beslutninger om nedsættelse eller ophævelse af finansiel fællesskabsstøtte, hvad enten den er blevet tildelt i henhold til Den Europæiske Fond for Regionaludvikling (EFRU) (dom af 14.9.2004, sag T-290/02, *Ascontex mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) eller i henhold til Den Europæiske Udviklings- og Garantifond for Landbruget (EUGFL), Udviklingssektionen (dom af 28.1.2004, sag T-180/01, *Euroagri mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser; appelleret (sag C-153/04 P)).

³ Kommissionens beslutning 2003/25/EF af 11.12.2001 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 81 (sag COMP/E-1/37.919 (ex 37.391) – Bankgebyrer for veksling af eurozonevalutaer – Tyskland (EFT 2003 L 15, s. 1)).

2. Rettens behandling af egen drift af et anbringende angående grundlæggende retsprincipper

Fællesskabets retsinstanser kan, og skal, af egen drift behandle et anbringende, der angår grundlæggende retsprincipper. Et sådan anbringende kan derfor påberåbes af parterne på et hvilket som helst trin af sagen, uanset om det vedrører formaliteten vedrørende søgsmålet eller lovligheden af den anfægtede retsakt.

Retten har således af egen drift efterprøvet, om sagen skal afvises, fordi ufravigelige procesforudsætninger ikke er opfyldt, herunder overholdelse af fristen for sagsanlæg (dom af 28.1.2004, forenede sager T-142/01 og T-283/01, *OPTUC mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), anfægteligheden af en retsakt (kendelse af 29.4.2004, sag T-308/02, *SGL Carbon mod Kommissionen*, og af 13.7.2004, sag T-29/03, *Comunidad Autónoma de Andalucía mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), sagsøgers interesse i at opnå annullation af den anfægtede retsakt (dom af 28.9.2004, sag T-310/00, *MCI mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) og søgsmålskompetence (dom af 7.7.2004, forenede sager T-107/01 og T-175/01, *Sacilor-Lormines mod Kommissionen*, og af 1.12. 2004, T-27/02, *Kronofrance mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

Retten har ligeledes som et anbringende, der angår grundlæggende retsprincipper, efterprøvet et anbringende om tilsidesættelse af væsentlige formforskrifter, hvortil hører manglende eller utilstrækkelig begrundelse af den anfægtede retsakt (dom af 8.7. 2004, *Mannesmannröhren-Werke mod Kommissionen*, sag T-44/00, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 126 og 210; appelleret (sag C-411/04 P)). Derimod har Retten antaget, at en tilsidesættelse af retten til kontradiktion efter sin art er en subjektiv ulovlighed og derfor ikke udgør en tilsidesættelse af væsentlige formforskrifter, og spørgsmålet om en sådan tilsidesættelse skal derfor ikke behandles ex officio (dom af 8.7.2004, forenede sager T-67/00, T-68/00, T-71/00 og T-78/00, *JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 425; appelleret (sagerne C-403/04 P og C-405/04 P)).

3. Sagsomkostninger

Når en part taber en sag ved Retten, tilpligtes denne i princippet at bare sine egne omkostninger og betale den anden parts omkostninger. Ifølge Rettens procesreglement er de udgifter, der kan kræves erstattet, begrænset til dels udgifter, som er afholdt med henblik på sagens behandling ved Retten, dels udgifter, som har været nødvendige herfor.

Der gøres ofte indsigelse over størrelsen af de omkostninger, der skal erstattes. Kommissionen fandt således, at de beløb, som advokaterne for selskaberne Airtours og Schneider Electric krævede, efter at Retten havde annulleret beslutningerne om henholdsvis at forbyde, at Airtours overtager selskabet First Choice (dom af 6.6.2002, sag T-342/99, *Airtours mod Kommissionen*, Sml. II, s. 2585), og at Schneider Electric overtager selskabet Legrand (dom af 22.10.2002, sag T-310/01, *Schneider Electric mod Kommissionen*, Sml. II, s. 4071), samt beslutningen om påbud om deling af selskaberne

(dom af 22.10.2002, sag T-77/02, *Schneider Electric mod Kommissionen*, Sml. II, s. 4201), var uforholdsmæssigt store.

I en kendelse af 28. juni 2004, *Airtours mod Kommissionen* (sag T-342/99 DEP, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelse), bemærkede Retten, at det beløb, som Airtours krævede erstattet af Kommissionen, var på mere end 1,7 mio. britiske pund (GBP). Kommissionen havde oprindeligt skønnet Airtours' omkostninger til 130 000 GBP, siden 170 000 GBP.

Med henblik på at fastsætte det beløb, som kan kræves erstattet, fastslog Retten, at det ikke kan udelukkes, når en part beslutter sig for både at lade sig repræsentere af en solicitor og en barrister, at det honorar, som de begge har krav på, kan anses for at være nødvendige udgifter til sagens behandling. Retten var imidlertid af den opfattelse, at det under disse omstændigheder tilkommer Retten at fortage en prøvelse af, i hvilket omfang de pågældende repræsentanternes samlede ydelser var nødvendige for forløbet af den retlige procedure, og at sikre sig, at benyttelsen af de to forskellige former for repræsentanter ikke har medført en unødvendig fordobling af omkostningerne. Dette var delvist tilfældet i den pågældende sag.

Retten fandt ligeledes, at den omstændighed, at de vurderinger, som Kommissionen foretager inden for rammerne af fusionskontrollen, hovedsageligt er af økonomisk karakter, kan berettige, at der søges bistand hos advokater eller økonomiske sagkyndige, der er specialiseret inden for det pågældende område, idet de supplerer sagførernes arbejde, hvilket således giver anledning til omkostninger, der kan godtgøres. Disse omkostninger blev ikke desto mindre af Retten anset for at være for høje.

Endelig udtalte Retten, at, når en sagsøger er momspligtig – hvilket gjorde sig gældende for Airtours' vedkommende – har sagsøgeren ret til at få den moms, der er betalt af de indkøbte varer og tjenesteydelser, tilbagebetalt fra skattemyndighederne. Da denne afgift ikke har karakter af en omkostning for sagsøgeren, kan den pågældende ikke anmode om at få tilbagebetalt den moms, der er betalt af de sagsomkostninger, der kan godtgøres hos Kommissionen.

Henset til disse betragtninger, til sagens betydning i relation til de fællesskabsretlige konkurrenceregler, til de mange komplicerede økonomiske og juridiske spørgsmål, som de sagkyndige rådgivere har måttet tage stilling til, til den økonomiske betydning, som sagen har haft for Airtours, samt til omfanget af det arbejde, som retssagen har påført de juridiske og økonomiske rådgivere, fastsatte Retten de samlede sagsomkostninger, som Airtours skulle have godtgjort, til knap 490 000 GBP.

Ved kendelse af 29. oktober 2004, sag T-310/01 DEP, *Schneider Electric mod Kommissionen*, der endnu ikke trykt i Samlingen af Afgørelser, fastsatte Retten det beløb, som Schneider Electric skulle have tilbagebetalt, idet Kommissionen havde afvist at betale det beløb på 830 000 EUR, som Schneider Electric havde fremsat krav om ved afslutningen af den sag, der førte til annullation af Kommissionens afgørelse om at forbyde fusionen mellem Schneider Electric og Legrand. Beløbet skulle hovedsageligt dække honorarer til sagsøgerens rådgivere samt disses udlæg.

Uanset at Retten anerkendte sagens særdeles komplicerede karakter, de betydelige økonomiske interesser, som sagsøgeren havde i sagens udfald, sagens betydning for fællesskabsretten og den komplekse karakter af de økonomiske og juridiske spørgsmål,

der var rejst under sagen, fandt Retten, at det antal arbejdstimer, som advokaterne havde angivet lå til grund for deres krav, var for højt. Henset til samtlige disse omstændigheder blev de samlede sagsomkostninger nedsat til 420 000 EUR.

På baggrund af samme overvejelser blev sagsomkostningerne vedrørende sagen om foreløbige forholdsregler og vedrørende den sag, der førte til annullation af den afgørelse, hvorved Schneider var blevet pålagt på én gang at overdrage deres aktiver i Legrand, der var vurderet til over 830 000 EUR, fastsat til næsten 427 000 EUR (kendelse af 29.10.2004, sag T-77/02 DEP, *Schneider Electric mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

B. Formaliteten vedrørende søgsmål anlagt i medfør af artikel 230 EF

Artikel 230, stk. 4, EF bestemmer, at »[e]nhver fysisk eller juridisk person kan [...] indbringe klage over beslutninger, der retter sig til ham, samt over beslutninger, som, skønt de er udfærdiget i form af en forordning eller en beslutning rettet til en anden person, dog berører ham umiddelbart og individuelt«.

I artikel 230, stk. 5, EF bestemmes, at et annullationssøgsmål skal indgives inden to måneder, efter at retsakten, alt efter sin art, er offentliggjort eller meddelt klageren eller, i mangel heraf senest to måneder efter, at klageren har fået kendskab til den.

1. Retsakter, der kan gøres til genstand for et søgsmål

Ifølge fast retspraksis foreligger der alene retsakter eller beslutninger, der kan gøres til genstand for et annullationssøgsmål i medfør af artikel 230 EF, når foranstaltningerne har retligt bindende virkninger, som kan berøre sagsøgerens interesser gennem en væsentlig ændring af hans retsstilling.

Som Retten har bemærket i kendelse af 29. april 2004, sag T-308/02, *SGL Carbon mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i samling af afgørelser, er en retsakt, der blot stadfæster en tidligere afgørelse, der er blevet endelig, ikke en anfægtelig retsakt. Dette gælder for en retsakt, der ikke føjer noget nyt til en tidligere afgørelse, og som ikke udstedes efter en fornyet undersøgelse af situationen for adressaten for denne afgørelse. Retten præciserede imidlertid, at man ikke kan tage stilling til, om en retsakt er udtryk for en stadfæstelse eller ej, udelukkende på grundlag af dens indhold set i forhold til indholdet af den tidligere afgørelse, som den stadfæstede. Man skal nemlig også vurdere den nærmere karakter af den anfægtede retsakt i forhold til karakteren af den anmodning, som denne retsakt tager stilling til. Navnlig hvis der ved retsakten tages stilling til en anmodning, hvori det gøres gældende, at der foreligger nye og væsentlige faktiske omstændigheder, og hvorved administrationen anmodes om at foretage en fornyet vurdering af den tidligere situation, kan denne retsakt ikke anses for blot at stadfæste den tidligere afgørelse, for så vidt som der deri tages stilling til disse omstændigheder, og der således føjes noget nyt til den tidligere afgørelse. Retten fandt, at det var med rette, at Kommissionen havde anført, at den skrivelse, som den havde sendt til

sagsøgeren, ikke havde karakter af en beslutning, idet de økonomiske oplysninger, som sagsøgeren havde fremlagt – selv om de var nye – ikke i væsentlig grad kunne ændre sagsøgerens retsstilling, således som den var på tidspunktet for den tidligere beslutning, der var blevet endelig.

Retten fastslog i øvrigt, at når den anfægtede retsakt inden for rammerne af et annullationssøgsmål har en bebyrdende karakter, skal den vurderes på baggrund af den anmodning, som den udgør et svar på. En fællesskabsinstitutions afvisning af at tilbagetrække eller ændre en retsakt kan navnlig i sig selv kun udgøre en retsakt, hvis retmæssighed kan efterprøves i medfør af artikel 230 EF, når den retsakt, som fællesskabsinstitutionen afviser at trække tilbage eller ændre, selv havde kunnet anfægtes i medfør af denne bestemmelse (kendelse af 15.3.2004, sag T-139/02, *Institouto N. Avgerinopoulou m.fl. mod Kommissionen*, og af 13.7.2004, sag T-29/03, *Comunidad Autónoma de Andalucía mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser). I denne forbindelse fandt Retten i ovennævnte kendelse i sagen *Comunidad Autónoma de Andalucía mod Kommissionen*, at en skrivelse fra generaldirektøren for Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF), hvori generaldirektøren havde meddelt sagsøgeren, at det ikke var muligt at undersøge dennes klage over OLAF's endelige rapport efter en ekstern undersøgelse, hvilken rapport var sendt til de kompetente spanske myndigheder i overensstemmelse med artikel 9 i forordning nr. 1073/1999⁴, ikke kan anses for at være en foranstaltning, der har bindende retsvirkninger, som kan berøre sagsøgerens interesser, for at være en anbefaling eller en udtalelse uden bindende retsvirkninger.

2. Fristen for anlæggelse af søgsmål

Selv om Retten i flere afgørelser har haft anledning til at tage stilling til, om søgsmålsfristen er overholdt (dom af 28.1.2004, forenede sager T-142/01 og T-283/01, *OPTUC mod Kommissionen*, og kendelse af 25.5.2004, sag T-264/03, *Schmoldt m.fl. mod Kommissionen*; appelleret (sag C-342/04 P), endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), er det kendelsen af 9. november 2004 i sagen *FNICGV mod Kommissionen* (sag T-252/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), som påkalder sig opmærksomhed.

Retten udtaler i en sag, der var anlagt af Fédération nationale de l'industrie et des commerces en gros des viandes (FNICGV), og hvori der i henhold til artikel 229 EF var nedlagt påstand om ophævelse af den bøde, som sammenslutningen var blevet pålagt af Kommissionen for tilsidesættelse af konkurrencereglerne⁵, at denne artikel i traktaten ikke opregner et »søgsmål med fuld prøvelsesret« som selvstændigt retsmiddel. Bestemmelsen, som fastslår, at »[f]orordninger udstedt af Europa-Parlamentet og Rådet i fællesskab eller af Rådet i henhold til [EF-traktatens] bestemmelser, kan tillægge Domstolen fuld prøvelsesret vedrørende de i disse forordninger omhandlede sanktioner«,

⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1073/1999 af 25.5.1999 om undersøgelser, der foretages af Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF) (EFT L 136, s. 1).

⁵ Kommissionens beslutning 2003/600/EF af 2.4.2003 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 81 (sag COMP/C.38.279/F3 – Fransk oksekød) (EFT L 209, s. 12).

er således ikke nævnt i artikel 225, stk. 1, EF, som affattet ved Nice-traktaten, blandt de retsmidler, der henhører under Rettens kompetence.

Denne fulde prøvelsesret kan kun udøves af Fællesskabets retsinstanser i forbindelse med en prøvelse af EF-institutionernes retsakter, og navnlig i forbindelse med annulationssøgsmål, hvorfor anlæggelsen af et søgsmål med påstand om, at Retten udøver sin fulde prøvelsesret, skal overholde den i artikel 230, stk. 5, EF fastsatte frist, hvilket ikke var tilfældet i det foreliggende tilfælde ⁶.

3. Retlig interesse i søgsmålet

I sagen mellem MCI, tidligere WorldCom, og Kommissionen kunne Retten fastslå, at MCI havde interesse i at opnå annulation af Kommissionens beslutning, hvorved der nedlagdes forbud mod at fusionere med Sprint, selv om beslutningen var blevet vedtaget efter tilbagetrækningen af anmeldelsen.

Retten fastslog i sin dom af 28. september 2004, *MCI mod Kommissionen* (sag T-310/00, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), at sagsøgeren havde interesse i at opnå annulation af en retsakt, hvorved Kommissionen afviste at anse parternes erklæring for en formel tilbagetrækning af anmeldelsen af aftalen, selv om selskabet forgæves forsøgte at forhindre vedtagelsen af beslutningen ved afgivelse af en formel erklæring om, at den anmeldte fusion, som er genstand herfor, var blevet opgivet. Retten tilføjede, at så længe Kommissionens beslutning består, er selskabet retligt forhindret i at fusionere med den anden part i den anmeldte fusion, i hvert fald i den form og på de betingelser, som er angivet i anmeldelsen, såfremt selskabet senere på ny måtte nære ønske herom. Den omstændighed, at sagsøgeren ikke nødvendigvis nærer et ønske herom, eller at selskabet måske ikke fører det ud i livet, er i denne forbindelse en ganske subjektiv omstændighed, som ikke kan tages i betragtning ved vurderingen af, om selskabet har retlig interesse i et søgsmål om annulation af en retsakt, som ubestrideligt har bindende retsvirkninger, som kan berøre sagsøgerens interesser gennem en væsentlig ændring af selskabets retsstilling.

4. Søgsmålskompetence

For så vidt angår betingelserne for, at en sagsøger kan anses for at være umiddelbart berørt af den retsakt, som han påstår annulleret, er det blevet påpeget, at en EF-retsakt vedrører en borger umiddelbart, såfremt den umiddelbart har indvirkning på den pågældendes retsstilling, og såfremt dens gennemførelse ikke overlader noget skøn til adressaterne af denne retsakt, idet gennemførelsen sker rent automatisk og udelukkende i medfør af fællesskabsretsreglerne, uden anvendelse af andre mellemkommende regler. Kendelserne af 15. marts 2004 i sagen *Institouto N. Avgerinopoulou m.fl. mod Kommissionen*, og af 8. juli 2004 i sagen *Regione Siciliana mod Kommissionen* (sag T-341/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser; appelleret (sag C-417/04 P)) afviser på grund af manglende søgsmålsinteresse dels det søgsmål med påstand om annulation

⁶ De andre søgsmål, der er rettet mod den i foregående fodnote nævnte beslutning, verserer stadig ved Retten (*Fédération nationale de la coopération bétail et viande mod Kommissionen*, sag T-217/03, og *FNSEA m.fl. mod Kommissionen*, sag T-245/03).

af en beslutning fra Kommissionen til Den Helleniske Republik om godkendelse af et projekt til et operationelt program som omhandlet i forordningen om strukturfonde⁷, der var anlagt af borgere, der ikke figurerede som endelige modtagere af de påtænkte foranstaltninger, og dels det søgsmål om annullation af en beslutning fra Kommissionen til Den Italienske Republik om indstilling af en finansiel støtte fra Den Europæiske Fond for Regionaludvikling (EFRU) vedrørende projektet om en motorvej mellem Messine og Palermo, der var anlagt af den myndighed, som var ansvarlig for gennemførelsen af projektet, nemlig regionen Sicilien. Retten fastslår i disse to kendelser, at de nationale myndigheder råder over et skøn med hensyn til gennemførelsen af de anfægtede retsakter.

For så vidt angår betingelserne for, at en sagsøger kan anses for individuelt berørt af en retsakt, der ikke retter sig til ham, bemærkes, at den nye fortolkning af bestemmelsen om, at sagsøgerne skal være individuelt berørt, i dom af 3. maj 2002, *Jégo-Quéré mod Kommissionen* (sag T-177/01, Sml. II, s. 2365), nu er endelig forkastet. Efter at Domstolen havde stadfæstet sin fortolkning af begrebet individuelt berørt ved dom af 25. juli 2002, *Unión de Pequeños Agricultores mod Rådet* (sag C-50/00 P, Sml. I, s. 6677; se ligeledes Domstolens dom af 1.4.2004, *Kommissionen mod Jégo-Quéré*, sag C-263/02 P, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, hvorved Rettens førnævnte dom af 3.5.2002 annulleredes), har Retten med henvisning til den formulering, som Domstolen opstillede i sin dom af 15. juli 1963, *Plaumann mod Kommissionen* (sag 25/62, Sml. 1954-1964, s. 411, org.ref.: Rec. s. 197), vurderet begrebet individuelt berørt i de sager, som var blevet anlagt for den. En fysisk eller juridisk person kan således kun anses for individuelt berørt af en retsakt, der ikke retter sig til ham, hvis den rammer ham på grund af visse egenskaber, som er særlige for ham, eller på grund af en faktisk situation, der adskiller ham fra alle andre og derfor individualiserer ham på lignende måde som adressaten.

Når en juridisk person, der anlægger et annullationssøgsmål, er en sammenslutning af virksomheder, har sammenslutningen, når den har deltaget i proceduren, der har ført til vedtagelsen af den anfægtede retsakt, søgsmålskompetence i mindst tre situationer: Når en retsforordning udtrykkeligt indrømmer sammenslutningen en hel række proceduremæssige faciliteter; når sammenslutningen er individualiseret på grund af, at dens egne interesser som sammenslutning er berørt, især fordi dens forhandlerposition blev berørt ved den retsakt, som påstås annulleret; eller når den varetager interesserne for virksomheder, som selv ville have søgsmålskompetence. I kendelser af 10. maj 2004, *Bundesverband der Nahrungsmittel- und Speiseresteeverwertung og Kloh mod Parlamentet og Rådet* (sag T-391/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) og *Schmoldt m.fl. mod Kommissionen*, afviste Retten navnlig at anerkende, at de sagsøgende sammenslutninger havde haft en forhandlerposition, der var klart afgrænset og tæt forbundet med selve genstanden for den anfægtede retsakt.

a) *Beslutninger*

På området for statsstøtte vedrører sagerne hovedsageligt annullation af en beslutning vedtaget uden at iværksætte den formelle undersøgelsesprocedure i henhold til artikel

⁷ Rådets forordning (EF) nr. 1260/1999 af 21.6.1999 om vedtagelse af generelle bestemmelser for strukturfondene (EFT L 161, s. 1).

88, stk. 2, EF, eller en beslutning vedtaget efter afslutning af proceduren. Da disse beslutninger er adresseret til den berørte medlemsstat, skal virksomheden, der ikke er adressat herfor, bevise, at den er direkte og individuelt berørt af denne retsakt.

Når Kommissionen i forbindelse med en foreløbig undersøgelse, men uden at iværksætte den formelle undersøgelsesprocedure, fastslår, at en statsstøtte er i overensstemmelse med fællesmarkedet, skal de interesserede parter efter artikel 88, stk. 2, EF, som nyder garantierne i den formelle undersøgelsesprocedure, når den iværksættes, anses for individuelt berørt af beslutningen, hvori dette fastslås.

I dom af 16. marts 2004, *Danske Busvognmænd mod Kommissionen* (sag T-157/01, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), tillagdes en brancheorganisation, som varetager interesserne for de fleste danske busvirksomheder, status som interesseret part med den begrundelse, at organisationen var klager i forhold til Kommissionen, at dens indlæg havde påvirket forløbet af den administrative procedure, og at i hvert fald nogle af de virksomheder, som er medlemmer af den sagsøgende brancheorganisation, er i konkurrence med det selskab, som har modtaget den omtvistede støtte.

I dom af 1. december 2004, *Kronofrance mod Kommissionen* (sag T-27/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), fastslog Retten, at sagsøgeren, som havde fremsat et anbringende om manglende iværksættelse af den formelle undersøgelsesprocedure, faktisk var en interesseret part i betragtning af, at sagsøgeren som konkurrent fremstillede de samme produkter som den virksomhed, der modtog støtte, og at der faktisk var en overlapning mellem deres markedsføringsområder.

I dom af 13. januar 2004, *Thermenhotel Stoiser Franz m.fl. mod Kommissionen* (sag T-158/99, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), kunne sagsøgerne, der driver hoteller i en ferieby i i delstaten Steiermark (Østrig), anfægte lovligheden af Kommissionens beslutning, hvorved offentlig støtte til bygning af et luksushotel i samme by blev erklæret forenelig med fællesmarkedet. Retten bemærkede, at sagsøgerne konkurrerer direkte med det hotel, der modtager den pågældende støtte, og at den anfægtede beslutning anerkender, at sagsøgerne er konkurrenter.

I disse tre sager blev det fastslået, at de sagsøgende virksomheder som interesserede parter efter artikel 88, stk. 2, EF var individuelt berørt af de beslutninger, hvorved støtten blev erklæret forenelig efter afslutningen af den foreløbige undersøgelse. Med hensyn til omfanget af prøvelsen skal det dog bemærkes, at Retten i en sag undersøgte samtlige annullationsanbringender, der skulle godtgøre, at Kommissionen ulovligt havde afholdt sig fra at iværksætte den formelle undersøgelsesprocedure (dom i sagen *Thermenhotel Stoiser Franz m.fl. mod Kommissionen*), hvorimod den i en anden sag annullerede beslutningen om godkendelse af en støtte efter prøvelse af realiteten (dom i sagen *Danske Busvognmaend mod Kommissionen*).

Når den anfægtede beslutning er blevet vedtaget efter afslutning af den formelle undersøgelsesprocedure i artikel 88, stk. 2, EF, er det ikke tilstrækkeligt, at en virksomhed er en interesseret part for at kunne anses for individuelt berørt på samme måde som beslutningens adressat. Ifølge retspraksis berører en sådan beslutning individuelt de virksomheder, som indgav den klage, der gav anledning til denne procedure, og som har kunnet fremsætte bemærkninger, der har været afgørende for forløbet af undersøgelsen,

såfremt deres stilling på markedet er blevet væsentlig påvirket af den foranstaltning, der er genstand for beslutningen.

Under anvendelse af disse kriterier, som Domstolen opstillede i sin dom af 28. januar 1986, *COFAZ m.fl. mod Kommissionen* (sag 169/84, Sml. s. 391), fastslog Retten, at det østrigske selskab Lenzing var individuelt berørt af Kommissionens beslutning om Kongeriget Spaniens statsstøtte til selskabet Sniace, idet det østrigske selskab, der er konkurrent til det støttemodtagende selskab, dels havde indgivet den klage, som gav anledning til iværksættelsen af proceduren, og havde deltaget aktivt heri, dels havde godtgjort, at selskabets stilling på markedet var blevet væsentligt påvirket af den anfægtede beslutning, ved fremlæggelsen af oplysninger om det relevante markeds egenskaber, nemlig et meget begrænset antal producenter, en livlig konkurrence og en stor overkapacitet (dom af 21.10.2004, sag T-36/99, *Lenzing mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser; appelleret (sag C-525/04 P)).

Retten fastslog derimod ved kendelse af 27. maj 2004, at Deutsche Post og DHL International, to selskaber, som udøver virksomhed på det italienske marked for posttjenester, der er underlagt fri konkurrence, ikke havde været aktive under den administrative procedure, der gik forud for vedtagelsen af beslutningen vedrørende statsstøtte fra Den Italienske Republik til Poste Italiane. Retten undersøgte således, om den ved denne beslutning tilladte foranstaltning ikke desto mindre i væsentligt omfang kunne berøre selskabernes stilling på det pågældende marked, og konkluderede i mangel af en tilstrækkelig godtgørelse af størrelsen af indgrebet i selskabernes stilling på markedet, at dette ikke var tilfældet (kendelse af 27.5.2004, sag T-358/02, *Deutsche Post og DHL mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser; appelleret (sag C-367/04 P)).

b) *Almengyldige retsakter*

Retten undlader ikke at påpege, at selv om artikel 230, stk. 4, EF ikke udtrykkeligt omhandler spørgsmålet om, hvorvidt annulationssøgsmål, der er anlagt af private til prøvelse af almengyldige retsakter, skal realitetsbehandles, kan denne omstændighed ikke i sig selv begrunde, at sådanne søgsmål afvises fra realitetsbehandling.

Retten har ikke desto mindre efter en analyse af spørgsmålet om, hvorvidt private er individuelt berørte af de almengyldige retsakter, hvis lovlighed de anfægter, afvist dette og forkastet søgsmål med påstand om annulation af forordninger (Rettens kendelse af 6.7.2004, sag T-370/02, *Alpenhain-Camembert-Werk m.fl. mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser⁸), af direktiver (kendelse af 6.9.2004, *SNF mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser⁹; appelleret (sag C-482/04 P)) og af almengyldige beslutninger (kendelsen i sagen *Schmoldt m.fl. mod Kommissionen*).

⁸ Med denne kendelse har Retten afvist et søgsmål om annulation af Kommissionens forordning (EF) nr. 1829/2002 af 14.10.2002 om ændring af bilaget til Kommissionens forordning (EF) nr. 1107/96 for så vidt angår betegnelsen »feta« (EFT L 277, s. 10) som beskyttet oprindelsesbetegnelse.

⁹ Med denne kendelse har Retten afvist et søgsmål om annulation af Kommissionens 26. direktiv 2002/34/EF af 15.4.2002 om tilpasning til den tekniske udvikling af bilag II, III og VII til Rådets direktiv 76/768/EØF om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om kosmetiske midler (EFT L 102, s. 19) for så vidt det begrænser anvendelsen af polyacrylamider i kosmetiske produkter.

C. Konkurrenceregler for virksomheder

Sagerne fra 2004 inden for konkurrenceretten vedrørte navnlig spørgsmål vedrørende Kommissionens procedure og bødefastsættelsen. Rettens afgørelser, der er afsagt i sagerne »grafitelektroder«¹⁰ og »sømløse stålrør«¹¹, vil være genstand for den primære gennemgang.

I sagen, der gav anledning til dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen*, blev de otte amerikanske, tyske og japanske selskaber, der indgik en aftale med henblik på at fastsætte priserne på verdensplan og opdele de nationale markeder og regioner i henhold til princippet om »hjemmemarkedsproducenten« inden for sektoren for grafitelektroder, der primært anvendes i stålproduktionen i elektriske lysbueovne af Kommissionen¹², idømt bøder på i alt ca. 220 mio. EUR, hvor de individuelle bøder varierede mellem 10,3 og 80,2 mio. EUR.

Kommissionen havde i »sømløse stålrør«-sagen pålagt otte producenter (fire europæiske selskaber og fire japanske) af visse sømløse stålrør, der anvendes af olie- og gasindustrien, at betale bøder på i alt 99 mio. EUR, idet de havde tilsidesat artikel 81 EF¹³. Ifølge Kommissionen havde selskaberne indgået en aftale, hvorefter den enkelte virksomhed afstod fra at sælge rør med standardgevind og visse typer projektledningsrør på hjemmemarkedet for et andet selskab i aftalen.

De retssager, der er anlagt (af syv selskaber i henholdsvis »grafitelektrode«-sagerne og sagerne om de »sømløse stålrør«), gør det muligt at fastslå og derved konstatere, idet de bekræftede en allerede observeret tendens, nemlig, at selskaberne dømt for overtrædelse af artikel 81 EF, ikke eller i hvert fald sjældent bestrider den retlige vurdering af sagerne og beviset for deres deltagelse i aftalen. Deres anfægtelser vedrørte i det væsentlige fastsættelsen af bødens størrelse, hvorved sagsøgerne gjorde gældende, at der ikke var foretaget en korrekt anvendelse af reglerne vedrørende fastsættelsen af bødenes størrelse, som Kommissionen har pålagt sig selv hvad angår denne vurdering, navnlig retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten (herefter »retningslinjerne«)¹⁴ og Kommissionens meddelelse om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 1996 C 207, s. 4 herefter »samarbejds-meddelelsen«¹⁵). Retten fandt, som det fremgår af den følgende

¹⁰ Rettens dom af 29.4.2004, forenede sager T-236/01, T-239/01, T-244/01 – T-246/01, T-251/01 og T-252/01, *Tokai Carbon Co. Ltd m.fl. mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser (appelleret, forenede sager C-289/04 P, C-301/04 P, C-307/04 P og C-308/04 P).

¹¹ Domme af 8.7.2004, sag T-44/00, *Mannesmannröhren-Werke mod Kommissionen* (appelleret, sag C-411/04 P), sag T-48/00, *Corus UK mod Kommissionen*, sag T-50/00 (appelleret, sag C-407/04 P), *Dalmine mod Kommissionen*, forenede sager T-67/00, T-68/00, T-71/00 og T-78/00 (appelleret, forenede sager C-403/04 P og C-405/04 P), *JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

¹² Kommissionens beslutning 2002/271/EF af 18.7.2001 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 81 og EØS-aftalens artikel 53 – sag COMP/E-1/36.490 – Grafitelektroder (EFT 2002 L 100, s. 1).

¹³ Kommissionens beslutning af 8.12.1999 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 81 – sag IV/E-1/35.860-B – Sømløse stålrør (EFT 2003 L 140, s. 1).

¹⁴ EFT 1998 C 9, s. 3.

¹⁵ Bemærk, at denne meddelelse om samarbejde fra 1996 er blevet erstattet i 2002 af Kommissionens meddelelse om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 2002 C 45, s. 3).

analyse, at Kommissionen alt afhængig af det konkrete tilfælde har et vist skøn, i nogle tilfælde et meget vidt skøn ved anvendelsen af de kriterier, der er opstillet for fastsættelsen af bødens størrelse. Retten sikrer imidlertid omhyggeligt, at de selskaber, der er dømt for at have deltaget i den samme aftale, bliver behandlet i overensstemmelse med ligebehandlingsprincippet.

Det bemærkes ligeledes, at Retten ikke blot kunne udøve sin fulde prøvelsesret med hensyn til at nedsætte bødens størrelse, men ligeledes hæve bødens størrelse. Nedsættelsen af den samlede bøde pålagt af Kommissionen i »grafitelektrode«-sagerne og »sømløse stålrør«-sagerne (nedsat fra 207 200 000 EUR til 152 772 400 EUR i »grafitelektrode«-sagen og fra 90 900 000 EUR til 78 120 000 EUR i »sømløse stålrør«-sagerne) er et resultat, der skal nuanceres yderligere (se nedenfor).

Ingen sag udtalte sig om de vedtagne beslutningers lovlighed i henhold til artikel 82 EF (sagen mellem Microsoft og Kommissionen blev i 2004 kun behandlet af den dommer, der tog stilling til begæringen om foreløbige forholdsregler, jf. nedenfor) og den eneste beslutning vedrørende forordning nr. 4064/89, der fastslog, at Kommissionen manglede kompetence (dom af 28.9.2004, sag T-310/00, *MCI mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), udviklingen vedrørende artikel 81 EF og vedrørende de pålagte sanktioner som følge af overtrædelse af denne bestemmelse, udgør hovedparten af redegørelse i dette kapitel vedrørende konkurrenceretten.

1. Betydningen af retspraksis vedrørende artikel 81 EF

a) De faktiske forhold

I dommen i sagen *Meca-Medina og Majcen mod Kommissionen* (dom af 30.9.2004, sag T-313/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, under appel (sag C-519/04 P)), havde Retten lejlighed til at bringe begrebet udøvelse af økonomisk virksomhed i anvendelse inden for sportsområdet. Retten stadfæstede i sin dom Kommissionens beslutning om at afvise en klage, der var indgivet af to professionelle atleter inden for langdistancesvømning. Disse to atleter, der var blevet udelukket i henhold til et antidopingreglement vedtaget af Den Internationale Olympiske Komité efter en kontrol, hvor de var blevet testet positive for nandrolon, havde over for Kommissionen gjort gældende, at antidopingreglementet vedtaget af Den Internationale Olympiske Komité ikke tog højde for de fællesskabsretlige konkurrenceretlige bestemmelser og bestemmelserne om den frie udveksling af tjenesteydelser.

Retten bemærkede, at Domstolen ifølge fast praksis kun anser sportsudøvelse for at henhøre under fællesskabsretten, for så vidt der er tale om en økonomisk virksomhed i artikel 2 EF's forstand. EF-traktatens bestemmelser om arbejdskraftens frie bevægelighed og den frie udveksling af tjenesteydelser finder anvendelse på de regler, der er gældende inden for sporten, og som omhandler det økonomiske aspekt af sportsudøvelsen. Det gælder navnlig reglerne for betaling af transfergodtgørelser ved en transfer mellem klubber (transferklausul) af en professionel fodboldspiller, der derved begrænser antallet af professionelle spillere fra andre medlemsstater, som klubberne kan stille til kampene. Hvorimod rent sportslige regler, dvs. regler, der udelukkende vedrører sporten, og som sådan ikke har noget med økonomisk virksomhed at gøre, som f.eks. sammensætningen

af landshold eller »Spilleregler«, f.eks. de regler, som fastsætter længden af kampe eller antallet af spillere på banen, falder uden for anvendelsesområdet for fællesskabsbestemmelserne.

Efter at have bemærket, at Domstolen ikke har haft lejlighed til i de nævnte domme vedrørende artikel 39 EF ff. og artikel 49 ff. at udtale sig om, hvorvidt de pågældende sportslige regelsæt er omfattet af traktatens konkurrenceregler, fandt Retten, at de principper, som er udledt i retspraksis vedrørende anvendelsen af fællesskabsbestemmelserne om arbejdskraftens frie bevægelighed og den frie udveksling af tjenesteydelser, ligeledes finder anvendelse hvad angår traktatens konkurrenceregler, og at det modsatte ligeledes er korrekt. Det følger heraf, at et rent sportsligt regelsæt ikke er afhængigt af fællesskabsbestemmelserne vedrørende arbejdskraftens frie bevægelighed eller den frie udveksling af tjenesteydelser eller af konkurrencebestemmelserne.

b) *Processuelle spørgsmål i konkurrencesager*

– **Aktindsigt**

De bestemmelser, hvorefter de selskaber, der er genstand for en undersøgelse på grundlag af artikel 81 EF og artikel 82 EF, bør have aktindsigt i Kommissionens sagsakter, er nu klart anerkendt i fællesskabsretten. De har hjemmel i princippet om processuel ligestilling og er en væsentlig del af udøvelsen af retten til forsvar. Denne bestemmelse har dog ikke desto mindre visse begrænsninger, der skal sikre Kommissionens beslutningsproces og tredjemands interesser.

I dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen* bemærkede Retten for det første, at Kommissionen er forpligtet til, med henblik på at gøre det muligt for de berørte virksomheder at forsvare sig effektivt mod de klagepunkter, der gøres gældende imod dem i meddelelsen af klagepunkter, at give dem aktindsigt i hele undersøgelsesmaterialet med undtagelse af dokumenter vedrørende andre virksomheders forretningshemmeligheder eller andre fortrolige oplysninger og Kommissionens interne dokumenter. Vedrørende disse dokumenter bemærkes, at denne begrænsning med hensyn til adgang er begrundet i hensynet til Kommissionens funktionsdygtighed ved forfølgning af overtrædelser af traktatens konkurrenceregler, og at de interne dokumenter kun må gøres tilgængelige, såfremt sagens ganske særlige omstændigheder kræver det på grundlag af vægtige indicier, som det påhviler den interesserede part at fremlægge både for Retten og under Kommissionens administrative procedure.

– **Anvendelsesområdet for meddelelsen af klagepunkter**

Funktionen af meddelelsen af klagepunkter er klart defineret, den skal gøre det muligt for de berørte at gøre sig bekendt med den adfærd, som Kommissionen har kritiseret dem for, og derved effektivt at kunne forsvare sig. Denne betingelse er overholdt, når den endelige beslutning ikke anklager de berørte for andre overtrædelser end dem, der er omhandlet i meddelelsen af klagepunkter, og kun støtter sig på faktiske omstændigheder, hvorom de berørte har haft mulighed for at udtale sig.

I dommen af 8. juli 2004, *Mannesmannröhren-Werke mod Kommissionen* (sag T-44/00, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, appelleret (sag C-411/04 P)), bemærkede Retten, at retten til kontradiktion ikke er tilsidesat, fordi der foreligger en uoverensstemmelse mellem meddelelsen af klagepunkter og den endelige beslutning, medmindre et klagepunkt, der er lagt til grund i beslutningen, ikke er blevet fremført i meddelelsen på en måde, der er tilstrækkelig til, at adressaterne kunne varetage deres interesser. Sagen er den, at Kommissionen i en meddelelse af klagepunkter blot er forpligtet til at beskrive de fremførte klagepunkter og til at give en klar beskrivelse af de faktiske omstændigheder, som den lægger til grund, samt hvorledes disse kvalificeres, således at modtagerne af meddelelsen effektivt kan varetage deres interesser. Med henblik på dette fandt Retten, at den retlige kvalifikation, der er givet af de faktiske omstændigheder i meddelelsen af klagepunkter, pr. definition kun kan være foreløbig, og at en senere kommissionsbeslutning ikke kan annulleres med den ene begrundelse, at de endelige konklusioner, der er draget af disse faktiske omstændigheder, ikke nøjagtigt svarer til denne midlertidige kvalifikation. Det påhviler således Kommissionen at høre adressaterne for en meddelelse af klagepunkter og i givet fald tage hensyn til de bemærkninger, hvormed de besvarer de fremførte klagepunkter, ved at ændre sin opfattelse for netop hermed at tage hensyn til deres ret til kontradiktion.

– **Følgerne af en udtrykkelig anerkendelse af rigtigheden af de faktiske omstændigheder under den administrative procedure**

Hvis virksomheden, der bliver undersøgt i forbindelse med en overtrædelse af de konkurrenceretlige bestemmelser, ikke udtrykkeligt anerkender rigtigheden af de faktiske omstændigheder, skal Kommissionen bevise disse, og virksomheden kan fortsat under en retssag fremføre alle de argumenter til sit forsvar, den måtte finde hensigtsmæssige. Omvendt kan det fastslås, at dette ikke er tilfældet, når den pågældende virksomhed *udtrykkeligt klart og præcist* har anerkendt de faktiske forhold, når denne udtrykkeligt har indrømmet rigtigheden af de omstændigheder, som Kommissionen i meddelelsen af klagepunkter har bebrejdet den, skal disse faktiske omstændigheder i princippet anses for bevist, idet virksomheden ikke længere er i stand til at bestride dem under sagen for Retten (dom i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen*, præmis 108). Retten har ved at følge disse kriterier fundet, at Kommissionens konklusion, ud fra forskellige elementer, herunder virksomhedens objektive adfærd over for Kommissionen under den administrative procedure og dens overvejende generelt udformede erklæringer om ikke at anfægte faktum, ikke udgjorde en sådan anerkendelse (samme dom, præmis 109).

Retten præciserer derved dens fortolkning fra 2003 i »lysin«-sagen, hvorefter faktiske omstændigheder, som Kommissionen kunne støtte ret på med henblik på at fastslå bødens størrelse, kun kunne gøres gældende over for Retten, hvis sagsøgeren udtrykkeligt anerkender rigtigheden heraf under den administrative procedure (dom af 9.7.2003, sag T-224/00, *Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midland Ingredients mod Kommissionen*, Sml. II, s. 2597 (under appel sag C-397/03 P)), omtalt i Årsrapporten 2003.

– **Manglende anerkendelse af en absolut ret til at nægte at udtale sig**

Spørgsmålet er ofte blevet rejst om, hvorvidt virksomhederne, der er adressater for de beslutninger, der er taget i henhold til artikel 11, stk. 5, i forordning nr. 17¹⁶, har en absolut ret til at nægte at udtale sig i forbindelse med, at de bliver bedt om at fremsende visse oplysninger. Domstolen (dommene af 18.10.1989, sag C-374/87, *Orkem mod Kommissionen*, Sml. s. 3283, og af 15.10.2002, forenede sager C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P – C-252/99 P og C-254/99 P, *Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen*, Sml. I, s. 8375) og Retten (dom af 20.2.2001, sag T-112/98, *Mannesmannröhren-Werke mod Kommissionen*, Sml. II, s. 729) har ifølge fast retspraksis fundet, at anerkendelsen af denne ret til at nægte at udtale sig således ville være mere vidtgående end nødvendigt for at sikre virksomhedernes ret til forsvar og ville udgøre en ubegrundet hindring for Kommissionens opfyldelse af pligten til at påse, at konkurrencereglerne overholdes inden for fællesmarkedet, og at en ret til at nægte at udtale sig kan kun anerkendes, såfremt den omhandlede virksomhed derved tvinges til at afgive tilståelse om at have begået retsstridige handlinger, som det påhviler Kommissionen at føre bevis for. Det følger heraf, at Kommissionen for at sikre, at bestemmelserne i artikel 11 i forordning nr. 17 får fuld gennemslagskraft, har beføjelse til at pålægge virksomheder dels at meddele alle nødvendige oplysninger om de omstændigheder, som virksomhederne kan tænkes at være bekendt med, dels, om nødvendigt, at fremlægge de dokumenter om disse omstændigheder, som virksomhederne er i besiddelse af, selv om de vil kunne anvendes som bevis for, at der er blevet handlet i strid med konkurrencereglerne. Det følger af de samme domme, at Kommissionens oplysningsbeføjelse ikke er i strid med artikel 6, stk. 1 og 2, i konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder.

Sagsøgerne havde imidlertid henvist til dommene fra Den Europæiske Menneskerettigheds Domstol¹⁷ med henblik på at udvikle fællesskabsretten, så den ville støtte deres sag. Retten forkastede imidlertid denne henvisning, idet den i dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen* fremhævede, at Kommissionens oplysningsbeføjelse ikke er i strid med artikel 6, stk. 1 og 2, EMK eller Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis.

Retten understregede, at pligten til at besvare spørgsmål af rent faktisk karakter fra Kommissionen samt til at efterkomme dennes begæringer om at udlevere eksisterende dokumenter under alle omstændigheder ikke kan antages at være i strid med princippet om retten til kontradiktion og til en retfærdig rettergang, som inden for konkurrenceretens område giver en lignende beskyttelse som den, der sikres ved EMK's artikel 6. Der er således intet til hinder for, at adressaten for en begæring om oplysninger senere under den administrative procedure eller under en sag for Fællesskabets retsinstanser godtgør, at de faktiske omstændigheder, der omhandles i den pågældendes besvarelse eller i de fremlagte dokumenter, har en anden betydning end den, Kommissionen har lagt til grund.

¹⁶ Rådets forordning nr. 17 af 6.2.1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i artikel 81 EF og artikel 82 EF, DA. ES serie I kapitel 1959-1962 s. 81.

¹⁷ Funke-dommen af 25.2.1993 (serie A, nr. 256/A, § 44), dommene i sagerne *Saunders mod Det Forenede Kongerige* af 17.12.1996 (*Recueil des arrêts et décisions* 1996-VI, s. 2044) og *J.B. mod Schweiz* af 3.5.2001 (endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

– Rimelig frist

Det må således anses for et almindeligt fællesskabsretligt princip, at Kommissionen handler inden for en rimelig frist, når den træffer afgørelser i forbindelse med administrative procedurer inden for konkurrencepolitikken (Rettens dom af 22.10.1997, forenede sager T-213/95 og T-18/96, *SCK og FNK mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1739).

I dom af 13. januar 2004, sag T-67/01, *JCB Service mod Kommissionen* (endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, under appel sag C-197/04 P), havde Retten lejlighed til at fastslå, at dette princip kun kan anfægte lovligheden af Kommissionens afgørelse under en administrativ procedure, hvis overtrædelsen ligeledes indebærer en tilsidesættelse af de pågældende virksomheders ret til kontradiktion. Det fremgår, at Retten i den foreliggende sag, på trods af, at Kommissionen groft havde tilsidesat sin forpligtelse til at overholde en sådan tidsfrist i forbindelse med en anmodning om fritagelse i henhold til artikel 81, stk. 3, EF, idet den havde afvist en fritagelsesanmodning 27 år efter meddelelsen af aftalen i 1973, finder, at denne tilsidesættelse imidlertid ikke havde en indflydelse på lovligheden af afslaget på anmodningen om fritagelse.

For så vidt angår varigheden på mere end fire år for at behandle en klage, der blev indgivet af en konkurrent til den part i den foreliggende sag, der havde anmeldt aftalerne, finder Retten ikke, at det forekommer urimeligt i betragtning af den komplekse karakter af sagen, som vedrører flere medlemsstater og fem typer af overtrædelser, og i betragtning af, at det var nødvendigt at udfærdige en yderligere meddelelse af klagepunkter.

c) *Bevis for overtrædelse af artikel 81 EF*

Det tilkommer Kommissionen at føre bevis for de omstændigheder, som udgør overtrædelsen af artikel 81 EF, faktisk foreligger (Domstolens dom af 8.7.1999, sag C-49/92, *Kommissionen mod Anic Partecipazioni*, Sml. I, s. 4125, præmis 86). Kommissionen skal bl.a. bevise varigheden af den overtrædelse, som den dømmer. De sagsøgende parter anfægtelser i »sømløse rør«-sagerne bidrog til at få klarlagt visse aspekter vedrørende dels kravet til bevisets styrke, dels bevisbyrden ved Retten, når de af Kommissionen fremførte forhold bestrides af de bødebelagte virksomheder.

I disse sager havde Kommissionen ikke kunne føre bevis for hele perioden for overtrædelsen. For at fastslå overtrædelsens varighed fandt Kommissionen, at selv om Europa-Japan-klubben havde holdt møder siden 1977, måtte begyndelsen af 1990 anses for begyndelsestidspunkt for overtrædelsen med henblik på bødeudmålingen, i betragtning af, at der mellem 1977 og 1990 var indgået aftaler om frivillig eksportbegrænsning mellem Det Europæiske Fællesskab og Japan.

Retten bemærkede, at ingen af parterne havde bestridt Kommissionens valg, nemlig ikke at fastslå, at der forelå en overtrædelse, fordi selvbegrænsningsaftalerne fandtes. Parterne havde derimod indsigelser vedrørende begyndelsestidspunktet for overtrædelsen, og Retten bemærkede, at det angivelige ophør af selvbegrænsningsaftalerne udgør det afgørende kriterium med henblik på at vurdere, hvorvidt den konstaterede

overtrædelse ikke burde fastslås for 1990. Retten bemærkede i den forbindelse, at det i princippet er sagsøgeren, der skal føre bevis for sine påstande. Retten fandt dog, at det påhvilede Kommissionen at føre beviset for ophøret for de internationale selv begrænsningsaftalers ophør på grund af de særlige omstændigheder i den foreliggende sag. Det må herved konstateres, at Kommissionen ikke har fremlagt bevis for, og at Retten fandt, at »det uforklarlige forhold, at Kommissionen ikke er i stand til at fremlægge beviser vedrørende en omstændighed, der berører den direkte, fratager Retten muligheden for at træffe afgørelse med fuldt kendskab til sagen for så vidt angår ophørsdatoen for de nævnte aftaler«.

På grund af Kommissionens manglende bevisførelse og på grundlag af de oplysninger, som de japanske virksomheder fremlagde for Retten, der beviste en forlængelse af de internationale aftaler indtil den 31. december 1990, i det mindste fra japansk side, blev det lagt til grund, at selv begrænsningsaftalerne forblev i kraft igennem året 1990. Den anfægtede beslutning blev delvist annulleret på dette punkt og bødebeløbet nedsat på grund af disse forhold.

De japanske virksomheder havde ligeledes bestridt ophørsdatoen for den bebrejdede overtrædelse. Retten fandt på baggrund af de af Kommissionen fremlagte beviser, at overtrædelsen ikke kunne bevises hvad angår de japanske virksomheder efter den 1. juli 1994, og at overtrædelsens varighed derfor skal nedsættes med seks måneder mere end det før nævnte år. Retten annullerede derfor den anfægtede beslutning, i det omfang den fastholdt, at der forelå en overtrædelse efter den 1. januar 1991 og hvad angår de japanske virksomheder, fra den 30. juni 1994, og de bøder, virksomhederne blev pålagt, blev nedsat på grund af disse forhold (dom af 8.7.2004, forenede sager T-67/00, T-71/00 og T-78/00, *JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af afgørelser, under appel (sagerne C-403/04 P og C-405/04 P)).

d) *Bøder*

I henhold til artikel 15 i forordning nr. 17¹⁸ kan Kommissionen, når den har konstateret en overtrædelse af bestemmelserne i artikel 81 EF eller artikel 82 EF, ved beslutning ikke blot pålægge virksomhederne at ophøre med den konstaterede overtrædelse, men ligeledes pålægge dem bøder. Bødens størrelse kan forhøjes til 10% af omsætningen på verdensplan i regnskabsåret før vedtagelsen af den beslutning, der påpeger overtrædelse for hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen, og der skal ved fastsættelsen af bødens størrelse tages hensyn til både overtrædelsens grovhed og dens varighed.

¹⁸ Artikel 23 i Rådets forordning nr. 1/2003 af 16.12.2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82 (EFT 2003 L 1, s. 1), der erstatter forordning nr. 17, er identisk med artikel 15 i denne forordning.

– Retningslinjerne

Retten henviste først hvad angår retningslinjerne til, at den allerede i de afsagte domme i sagerne »*fjernvarme*«¹⁹, »*Lysin*«²⁰ og »*FETTCSA*«²¹ havde udtalt, at retningslinjerne er bindende for Kommissionen, og at det må fastslås, at Kommissionen ikke kan fravige de regler, som den har pålagt sig selv i retningslinjerne (dommen af 8.7.2004, *Mannesmannröhren-Werke mod Kommissionen*, præmis 212 og 231), medmindre den særligt redegør for de grunde, som i givet fald berettiger til at fravige retningslinjerne på et bestemt punkt (dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen*, præmis 352). Virksomhederne kan derfor gøre en ukorrekt anvendelse af retningslinjerne gældende ved Fællesskabets retsinstanser.

For det andet hvad angår visse mere specielle bestemmelser i retningslinjerne præciserede Retten de nærmere anvendelsesbetingelser for de kriterier, der er fastsat med henblik på at fastslå bødens størrelse, henset til overtrædelses grovhed og varighed.

Overtrædelsens grovhed

I den beslutning, der danner grundlag for »*grafitelektrode-sagen*« vurderede Kommissionen, at det drejede sig om en »særlige alvorlig« overtrædelse med hensyn til de faktiske indvirkninger på grafitelektrodemarkedet i EØS og det berørte geografiske markeds udstrækning. Retten stadfæstede Kommissionens vurdering. Retten fandt i særdeleshed, henset til, at aftalen havde til hensigt at opdele verdensmarkedet, at Kommissionen ikke havde begået en åbenbar fejlfortolkning ved at vælge omsætningen på verdensplan hidrørende fra salg af det pågældende produkt med henblik på at fastslå det oprindelige beløb, idet Kommissionen vurderede, at den med disse omsætningstal kunne tage hensyn til »de overtrædende virksomheders faktiske økonomiske muligheder

¹⁹ Domme af 20.3.2002, sag T-9/99, *HFB m.fl. mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1487 (under appel sag C-202/02 P), sag T-15/99, *Brugg Rohrsysteme mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1613 (under appel sag C-207/02 P), sag T-16/99, *Løgstør Rør mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1633 (under appel sag C-208/02 P), sag T-17/99, *KE KELIT mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1647 (under appel sag C-205/02 P), sag T-21/99, *Dansk Rørindustri mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1681 (under appel sag C-189/02 P), sag T-23/99, *LR af 1998 mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1705 (under appel sag C-206/02 P), sag T-28/99, *Sigma Technologie mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1845, og sag T-31/99, *ABB Asea Brown Boveri mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1881 (under appel sag C-213/02 P). Disse domme er kommenteret i Årsrapporten 2002.

²⁰ Bl.a. dom af 9.7.2003, sag T-224/00, *Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midland Ingredients mod Kommissionen* (under appel, sag C-397/03 P), dommen, der er afsagt i »*lysin*«-sagerne er kommenteret i Årsrapporten 2003.

²¹ Dom af 19.3.2003, sag T-213/00, *CMA CGM m.fl. mod Kommissionen*, Sml. II, s. 913, vedrørende FETTSCA-aftalen; denne dom blev kommenteret i Årsrapporten 2003.

for at påføre andre økonomiske beslutningstagere, herunder forbrugerne, alvorlig skade« i retningslinjernes punkt 1 A, fjerde afsnits forstand ²².

Kommissionen inddelte virksomhederne i tre kategorier ud fra deres verdensomspændende omsætning af det omhandlede produkt med henblik på at tage hensyn til de enkelte virksomheders faktiske økonomiske muligheder for at påføre konkurrenterne alvorlig skade og henset til de betydelige størrelsesforskelle mellem de pågældende virksomheder. Vedrørende dette punkt henviste Retten til, at Kommissionen har ret til at opdele kartelmedlemmerne i forskellige kategorier med henblik på at fastsætte bødernes størrelse. Denne kategorisering kan i princippet ikke forkastes, selv om der herved tages hensyn til størrelsesforskellen mellem virksomhederne inden for samme kategori. Fastlæggelsen af tærsklerne for hver af de definerede grupper skal imidlertid være sammenhængende og objektivt begrundet. I den foreliggende sag har Retten imidlertid fundet, at den differentieringsmetode, der blev anvendt i beslutningen, og som er baseret på en hensyntagen til virksomhedernes omsætning og deres markedsandel, ikke blev anvendt korrekt af Kommissionen med hensyn til virksomhederne *Tokai Carbon* og *The Carbide/Graphite Group*, der er omfattet af en af de tre omhandlede kategorier. Retten bemærkede, at den ved udøvelsen af sin fulde prøvelsesret derfor har fundet, at den anfægtede kategori må opløses, og at Retten selv måtte kategorisere tilfældene. Retten fastsatte derfor bødens grundbeløb for den anfægtede kategori og for virksomhederne i den tredje kategori.

Endelig havde Kommissionen med hensyn til de to virksomheder, der anses for at være de mest vigtige, pålagt en grovhedskoefficient. Med hensyn til dette havde Retten bekræftet, at det i princippet er muligt for Kommissionen at lægge en koefficient på grund af overtrædelses grovhed på grundbeløbet for at sætte bøden til et tilstrækkeligt afskrækkende niveau (Retten af 20.3.2002, sag T-31/99, *ABB Asea Brown Boveri mod kommissionen*, Sml. II, s. 1881, præmis 165-167, under appel (sag C-313/02 P)). Imidlertid blev den koefficient, der blev anvendt med hensyn til virksomheden SDK (2,5) anset for ikke at være uforenelig med proportionalitetsprincippet og ligebehandlingsprincippet, og Retten fastslog under udøvelse af sin fulde prøvelsesret, at SDK's grundbeløb skulle forhøjes med faktor 1,5.

Når Kommissionen frit kan forhøje bødeniveauet ved anvendelse af en koefficient, står det ligeledes Kommissionen frit at nedsætte grundbeløbet, der er en følge af en streng fortolkning af retningslinjerne. I beslutningen, der dannede grundlag for sagerne om de sømløse rør, fastslog Retten, at Kommissionen, på trods af overtrædelsernes meget alvorlige karakter, kunne fastsætte grundbeløbet (på 10 mio. EUR), hvilket svarer til 50% af det minimale beløb, der er nævnt i retningslinjerne for denne kategori af overtrædelse (20 mio. EUR.), for derefter at tage hensyn til, at den konkrete virkning på markedet var begrænset.

Retten fandt i modsætning hertil, at Kommissionen havde undladt at tage den anden overtrædelse begået af de europæiske producenter i betragtning (kontrakterne vedrørende

²² Retningslinjernes punkt 1 A fastsætter, at der »ved vurderingen af overtrædelsens grovhed skal [...] tages hensyn til overtrædelsens art, overtrædelsens konkrete indvirkning på markedet – når den kan måles – og det berørte markeds udstrækning«. Det fastslås ligeledes i dette punkt, at det er muligt »at variere de bødebøbeløb, der fastlægges inden for hver af ovennævnte tre kategorier [af grovhed], for at tage højde for den specifikke vægt og dermed de faktiske konkurrencemæssige konsekvenser af den rolle, som hver enkelt virksomhed har spillet som led i overtrædelsen«.

det engelske marked). Kommissionen har derfor tilsidesat princippet om ligebehandling, idet forskellige situationer bliver behandlet ens. For at afhjælpe denne ulighed mellem de europæiske producenter og de japanske har Retten nedsat de pålagte bøder for hver af de japanske producenter med 10%. Da Kommissionen ikke havde nedlagt påstand herom, forhøjede Retten ikke bøderne, der var pålagt de europæiske producenter.

Varigheden

Ved dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen* har Retten forkastet alle anbringenderne vedrørende grundbeløbet, der blev anvendt i beslutningen som følge af overtrædelsens varighed.

SGL Carbon anfægtede lovligheden af retningslinjerne, idet en overtrædelses varighed deri behandles på samme måde uanset overtrædelsens art. SGL Carbon præciserede, at et kartel pr. definition er varigt, og at det derfor ikke kan straffes hvad angår dets varighed på samme måde som andre overtrædelser. Retten forkastede dette argument, idet den fandt, at visse karteller af en kortere varighed nødvendigvis har mindre skadelige virkning end i tilfældet, hvor kartellerne faktisk fungerer i lang tid.

Skærpende omstændigheder

I dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen* har Retten fastholdt, at Kommissionen kunne forhøje grundbeløbene som følge dels på grund af fortsættelsen af overtrædelsen efter undersøgelserne foretaget af Kommissionen (dommen i sagen *ABB Asea Brown Boveri mod Kommissionen*, præmis 211-213), for det andet rollen som kartelleder (dommen i sagen *Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midlands Ingredients mod Kommissionen*, præmis 239) og for det tredje det forsøg på at hindre opklaringen, der består i, at SGL advarede de andre virksomheder om de forestående kontroller på stedet (Rettens dom af 14.5.1998, sag T-334/94, *Sarrió mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1439, præmis 320).

Formildende omstændigheder

Ingen af de formildende omstændigheder, som Kommissionen tilsyneladende skulle have undladt at tage i betragtning, er blevet taget til følge.

– Meddelelsen om samarbejde

Overordnet set kan et samarbejde, der gør det muligt for Kommissionen at opdage en overtrædelse med færre vanskeligheder og i den forbindelse stoppe denne overtrædelse, tilgodeses med en nedsættelse af bøden. Samarbejdsmeddelelsen af 1996 fastsætter de nærmere betingelser om, hvorledes fordelene af disse bestemmelser kan indrømmes.

Blandt Rettens bemærkninger vedrørende Kommissionens anvendelse af denne meddelelse bemærkes det, at frivillig fremsendelse til Kommissionen af dokumenter og oplysninger, der udgør en indrømmelse af at have deltaget i en overtrædelse af

Fællesskabets konkurrenceretsregler, som svar på en begæring om oplysninger i henhold til artikel nr. 17, bør anses for virksomhedens frivillige samarbejde med Kommissionen, der kan begrunde en bødenedsættelse. Kommissionen havde derfor fejlbedømt betydningen af visse af sagsøgernes samarbejde (dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen*).

Det bemærkes ligeledes, at Retten havde underkendt Kommissionen, idet den på forskellige punkter fejlbedømte betydningen af virksomheden UCAR's samarbejde, der mundtligt meddelte bl.a. navnene på de andre kartelmedlemmer, navnene på flere repræsentanter for disse medlemmer eller kodenavnene, som blev anvendt for at tilsløre deres kontakter.

Selv om samarbejdsmeddelelsen i punkt A, stk. 3, alene fastsætter en nedsættelse af »den bøde, [som de med Kommissionen samarbejdende virksomheder] ellers ville være blevet pålagt«, kræves det ikke, at alle de enkelte oplysninger skal vedrøre en overtrædelse af konkurrenceretten, som i sig selv kan medføre en straf. For at kunne drage fordele af samarbejdsmeddelelsen er det tilstrækkeligt, at den samarbejdsvillige virksomhed ved oplysninger vedrørende sin deltagelse i overtrædelsen udsætter sig for sanktioner, hvorimod vurderingen af de forskellige informationer med henblik på en eventuel bødenedsættelse afhænger af deres anvendelighed for Kommissionen i dens opgave, som er at konstatere en overtrædelse og bringe den til ophør.

Det er herved klart, at den illoyale medarbejder ved Kommissionen kan undergrave institutionens opgave ved ulovligt at støtte kartelmedlemmerne. Denne medarbejder kan således vanskeliggøre den af Kommissionen foretagne undersøgelse betydeligt ved f.eks. at destruere eller ændre ved beviserne, ved at informere kartelmedlemmerne om en forestående kontrolundersøgelse og ved at røbe den af Kommissionen udarbejdede undersøgelsesstrategi. Det følger heraf, at oplysninger om, at der findes en sådan medarbejder, i princippet bør anses for egnede til at lette Kommissionens opgave, som består i at konstatere en overtrædelse og bringe den til ophør. Anvendeligheden af en sådan oplysning er navnlig af betydning, når den leveres i begyndelsen af den undersøgelse om eventuelle konkurrencebegrænsende handlinger, som Kommissionen har indledt.

I dommen af 8. juli 2004, *Mannesmannröhren-Werke mod Kommissionen*, understregede Retten, at virksomheden for at kunne opnå en nedsættelse af bødebeløbet, fordi den ikke bestred de faktiske omstændigheder, i overensstemmelse med punkt D 2 i samarbejdsmeddelelsen udtrykkeligt skal underrette Kommissionen om, at den ikke vil bestride rigtigheden af de faktiske omstændigheder, efter at den har gjort sig bekendt med meddelelsen af klagepunkter. Foreligger en sådan udtrykkelig erklæring ikke, kan en virksomheds blotte passivitet ikke anses for at lette Kommissionens opgave, da det påhviler denne at bevise eksistensen af alle de faktiske omstændigheder i sin endelige beslutning, uden at den med henblik herpå kan henvise til en erklæring fra virksomheden.

– Princippet *ne bis in idem*

Som Retten ligeledes havde lejlighed til at bekræfte (i dommen i sagen *Archer Daniels Midland og Archer Daniels Midlands Ingredients*, præmis 85), gentog Retten i dommen i

sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen*, at princippet *ne bis in idem*, som også er knæsat i artikel 4 i syvende tillægsprotokol til EMK, udgør et grundlæggende princip i fællesskabsretten, som domstolene skal sikre bliver overholdt. På området for Fællesskabets konkurrenceret forbyder dette princip, at en virksomhed domfældes eller atter forfølges af Kommissionen for en konkurrencebegrænsende adfærd, for hvilken den allerede er blevet pålagt en sanktion, eller med hensyn til hvilken den er blevet erklæret ansvarsfri ved en tidligere afgørelse fra Kommissionen, der ikke længere kan anfægtes.

Spørgsmålet melder sig ikke desto mindre om, hvorvidt Kommissionen tilsidesætter dette princip, når den sanktionerer virksomheder på grund af en strafbar adfærd, som de er blevet dømt for af myndigheder i en tredjestat.

På dette punkt har Retten fundet, at princippet om *ne bis in idem* ikke er til hinder for, at der efter retspraksis kan ske kumulation af sanktioner – dels en fællesskabssanktion, dels en national sanktion – såfremt der findes to sideløbende procedurer, der tjener forskellige formål. Princippet *ne bis in idem* kan så meget desto mindre finde anvendelse i den foreliggende sag, idet de af Kommissionen på den ene side og af tredjestaternes myndigheder på den anden side indledte procedurer og pålagte bøder åbenbart ikke forfulgte de samme formål.

Desuden fandt Retten, at Kommissionen ikke er forpligtet til, som følge af en almindeligt billighedshensyn, at tage hensyn til de sanktioner, som myndigheder eller retsinstanter fra tredjestater allerede måtte have pålagt den samme virksomhed for det samme forhold. Betingelserne for at fastslå, at der foreligger en forpligtelse til at tage sanktioner, der er pålagt af en myndighed i en medlemsstat, i betragtning, er ikke opfyldt, når den samme virksomhed allerede er blevet pålagt en sanktion for de samme forhold af tredjestatens myndigheder. Under disse omstændigheder, da det ikke er blevet påstået, at der foreligger en klar konventionsbestemmelse, som fastsætter en forpligtelse for Kommissionen til ved bødefastsættelsen at tage hensyn til sanktioner, som allerede er blevet pålagt virksomheden af myndigheder eller domstole i tredjestater såsom USA og Canada på baggrund af de samme faktiske forhold, kan sagsøgerne ikke med føje påstå, at Kommissionen i den konkrete sag tilsidesatte den påståede forpligtelse.

Principperne, der hermed er fastsat af Retten, bekræfter de principper, der allerede følger af »*lysin*«-sagerne (jf. bl.a. dommen i sagen *Archer Daniels Midlands og Archer Daniels Midlands Ingredients mod Kommissionen*, præmis 85-104).

– Udøvelsen af den fulde prøvelsesret

I henhold til artikel 17 i forordning nr. 17 har Retten fuld prøvelsesret i artikel 229 EF's forstand i sager anlagt til prøvelse af beslutninger, hvor Kommissionen har pålagt en bøde, og den kan som følge heraf annullere, nedsætte eller forhøje en pålagt bøde.

Retten har ved flere lejligheder udøvet sin fulde prøvelsesret med henblik på at nedsætte bøder efter at have konstateret, at visse dele af overtrædelsen ikke tilstrækkeligt er godtgjort (dommen i sagen *ICB Service mod Kommissionen*, præmis 193), eller at Kommissionen havde tilsidesat retningslinjerne eller samarbejdsmeddelelsen (dommen i sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen*).

Det vigtigste at lægge mærke til er udøvelsen af den fulde prøvelsesret til at forhøje bøderne. I sagen *Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen* har Retten for første gang anvendt sin fulde prøvelsesret til at forhøje bødens størrelse, på et mellemstadium i udregningen. Da Virksomheden Nippon ved Retten bestred de faktiske omstændigheder, som den tidligere havde erkendt under den administrative procedure – uden at virksomheden imidlertid udtrykkeligt anerkender rigtigheden af de faktiske omstændigheder – blev bødenedsættelsen, der oprindeligt blev foretaget af Kommissionen, nedsat.

Retten bemærkede i øvrigt, at dens vurdering af en bødes hensigtsmæssighed i denne sammenhæng kunne tage hensyn til yderligere oplysninger, som ikke er nævnt i Kommissionens beslutning.

2. Forordning nr. 4064/89

Den eneste beslutning, der blev truffet inden for området for fusioner i løbet af året 2004, var et annullationssøgsmål angående en kommissionsbeslutning, der forbød en fusion mellem de to amerikanske teleselskaber WorldCom (nu benævnt MCI) og Sprint ²³.

Dom af 28. september 2004, *MCI mod Kommissionen* (sag T-310/00, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), omhandler imidlertid ikke sagens realitet, årsagen til annullationen skyldes Kommissionens manglende kompetence til at vedtage beslutningen.

De anmeldende parter, der ved skrivelse af 10. januar 2000 foretog en fælles anmeldelse af den planlagte fusion i henhold til forordning nr. 4064/89 ²⁴, oplyste den 27. juni, at de trak deres anmeldelse tilbage, og at de ikke længere agtede at gennemføre den påtænkte fusion i den form, som fremgår af anmeldelsen. Den 28. juni 2000 vedtog Kommissionen ikke desto mindre sin beslutning om fusionens forenelighed med fællesmarkedet og EØS-aftalen.

Retten bemærkede, at meddelelsen, som WorldCom og Sprint fremsendte til Kommissionen den 27. juni 2000, principielt ikke indebærer en fuldstændig opgivelse af enhver tanke eller plan om en fusion mellem WorldCom og Sprint, men kun en opgivelse af den påtænkte fusion »i den form, som fremgår af anmeldelsen«, dvs. i den form, der var tiltænkt i den anmeldte fusionsaftale. Pressemeddelelserne, der blev udsendt samme dag i USA af de to virksomheder, bekræfter også, at WorldCom og Sprint på dette tidspunkt stadig nærerede et vist håb om at fusionere deres aktiviteter i en eller anden form. Det var således først i pressemeddelelsen af 13. juli 2000, at de anmeldende parter offentligt meddelte, at de endeligt havde opgivet den påtænkte fusion. Retten bemærkede imidlertid, at det nemlig ikke er tilstrækkeligt, at to virksomheder påtænker at fusionere (eller fortsat påtænker at fusionere), for at der ipso facto opstår (eller fortsat består) en lovformelig fusionsaftale mellem dem, som kan være genstand for en kommissionsbeslutning. Kommissionens kompetence kan ikke støttes alene på parternes subjektive hensigt. Ligesom Kommissionen ikke har

²³ Kommissionens beslutning af 28.6.2000 om en fusions forenelighed med fællesmarkedet og EØS-aftalen (sag COMP/M.1741 – MCI WorldCom/Sprint) (EFT 2003 L 300, s. 1).

²⁴ Rådetsforordning (EØF) nr. 4064/89 af 21.12.1989 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (EFT L 395, s. 1, berigtiget i EFT 1990 L 257, s. 13, og siden ophævet ved Rådets forordning (EF) nr. 139/2004 af 20.1.2004 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (EFT L 24, s. 1).

kompetence til at vedtage en beslutning før indgåelsen af en sådan aftale, ophører dens kompetence, så snart denne aftale ophæves, også selv om de pågældende virksomheder fortsætter deres forhandlinger med henblik på indgåelse af en aftale »i en anden form«. I den foreliggende sag burde Kommissionen derfor have fastslået, at den ikke længere havde kompetence til at vedtage beslutningen.

D. Statsstøtte

1. Begrebet statsstøtte

a) *Forhold, som skal foreligge, for at der er tale om statsstøtte*

Begreberne fordel og de statslige foranstaltningers specifikke karakter er karakteristiske elementer i statsstøttebegrebet i henhold til artikel 87, stk. 1, EF ²⁵. Kommissionen er flere gange blevet kritiseret for ikke at have vurderet de omhandlede kriterier korrekt (dom af 16.3.2004, sag T-157/01, *Danske Busvognmænd mod Kommissionen*, af 16.9.2004, sag T-274/01, *Valmont Nederland mod Kommissionen*, af 21.10.2004, sag T-36/99, *Lenzing mod Kommissionen*, og af 1.12.2004, sag T-27/02, *Kronofrance mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

– Fordel

Statsstøttebegrebet omfatter ikke alene positive ydelser såsom tilskud, lån og deltagelse i selskabskapitalen, men ligeledes de indgreb, der under forskellige former letter de byrder, som normalt belaster en virksomheds budget og derved, uden at være tilskud i ordets egentlige forstand, er af samme art og har tilsvarende virkning.

I dommen i sagen *Lenzing mod Kommissionen* af 21. oktober 2004 fastslog Retten, at når et offentligt organ, som det påhviler at indkassere socialsikringsbidrag, accepterer, at disse bidrag betales for sent, ydes der en virksomhed, som har meget alvorlige økonomiske problemer, en værdifuld økonomisk fordel, der letter de byrder, som følger af en normal anvendelse af de sociale sikringsordninger, men som ikke fuldstændigt kan ophæve de renter og tillæg for forsinket betaling, som virksomheden er pålagt. Ved i den pågældende sag at konkludere, at disse organer havde handlet på samme måde som en hypotetisk privat fordringshaver, der så vidt muligt befinder sig i samme situation i forhold til sin skyldner som disse organer, havde Kommissionen anlagt en åbenbar urigtig vurdering af begrebet privat fordringshaver, og derfor blev den anfægtede beslutning annulleret.

Det var ligeledes med henvisning til kriteriet om den private fordringshaver, at Retten tog stilling til, om Kommissionen med rette kunne bestemme, at den delvise eftergivelse af Technische Glaswerke Ilmenaus gæld over for det offentlige forvaltningsinstitut, der havde til opgave at omstrukturere virksomhederne i den tidligere Tyske Demokratiske

²⁵ Det fremgår af artikel 87, stk. 1, EF, at der ved statsstøtte, som er uforenelig med fællesmarkedet, forstås en fordel, som ydes af staten eller ved hjælp af statsmidler under enhver tænkelig form til visse virksomheder eller visse produkter, og som påvirker samhandelen mellem medlemsstaterne samt fordrejer eller truer med at fordreje konkurrencevilkårene.

Republik (»BvS«), udgjorde en statsstøtte. Den indskrænkede kontrol, Retten har med komplekse økonomiske vurderinger af denne art, førte Retten til at fastslå, at henset til sagens omstændigheder havde Kommissionen ikke begået noget åbenbart fejlskøn ved at antage, at BvS ikke havde handlet som en privat kreditor, der opererer på normale markedsvilkår. Da ingen af de øvrige anbringender blev tiltrådt, blev Kommissionen frifundet (dom af 8.7.2004, sag T-198/01, *Technische Glaswerke Ilmenau mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser; appelleret (sag C-404/04 P)).

I dommen i sagen *Valmont Nederland mod Kommissionen* gentog Retten i øvrigt for første gang den løsning, Domstolen havde anvendt i dom af 24. juli 2003, sag C-280/00, *Altmark Trans og Regierungspräsidium Magdeburg*, Sml. I, s. 7747, hvorefter en statslig foranstaltning til fordel for en virksomhed som compensation for ydelser til opfyldelse af forpligtelser til offentlig tjeneste ikke udgør støtte, forudsat at en række betingelser er opfyldt ²⁶.

I den pågældende sag havde Kommissionen anført, at den finansiering, som en nederlandsk kommune havde ydet et selskab til anlæg af en parkeringsplads, delvist udgjorde statsstøtte, fordi finansieringen modsvarede driftsomkostninger, som selskabet normalt selv skulle have afholdt, og dermed gav det en fordel. Kommissionen fandt imidlertid, at den anden halvdel af finansieringen begunstigede udenforstående virksomheder og ikke gav sagsøgeren nogen fordel.

Retten bemærkede dels, at selskabet var pålagt en forpligtelse, idet selskabet tillod tredjeparter regelmæssigt, vederlagsfrit og til forskellige formål at gøre brug af dets parkeringsplads, i medfør af en aftale, indgået med en kommune i almenhedens interesse såvel som i de omhandlede tredjeparters, og dels, at det fremgik af disse vurderinger, at en del af den finansiering, som var ydet af kommunen til anlæg af parkeringspladsen, faktisk kom Valmont til gode.

Under disse omstændigheder fastslog Retten, at Kommissionen ikke uden videre kunne gå ud fra, at denne del af finansieringen nødvendigvis gav Valmont en fordel, men den burde først have undersøgt, om denne del af finansieringen på grundlag af de foreliggende oplysninger kunne anses for et faktisk vederlag for den forpligtelse, Valmont var blevet pålagt. Kommissionen skulle med dette formål for øje have undersøgt, om de betingelser, som blev opstillet i *Altmark Trans og Regierungspräsidium Magdeburg*-

²⁶ For det første skal den begunstigede virksomhed faktisk være blevet pålagt at opfylde forpligtelser til offentlig tjeneste, og disse forpligtelser skal være klart defineret. For det andet skal de kriterier, der er grundlaget for beregningen af compensationen, være blevet fastlagt på forhånd på en objektiv og gennemsigtig måde, for at undgå, at compensationen indebærer en økonomisk fordel, som kan stille den støttemodtagende virksomhed i en fordelagtig situation i forhold til konkurrerende virksomheder. For det tredje må compensationen ikke overstige, hvad der er nødvendigt for helt eller delvis at dække de udgifter, der er afholdt ved opfyldelsen af forpligtelserne til offentlig tjeneste, idet der skal tages hensyn til de hermed forbundne indtægter og til en rimelig fortjeneste ved opfyldelsen af forpligtelserne. For det fjerde skal størrelsen af den nødvendige compensation, når udvælgelsen af den virksomhed, der skal overdrages en forpligtelse til offentlig tjeneste, i et konkret tilfælde ikke gennemføres inden for rammerne af en procedure for tildeling af offentlige kontrakter, fastlægges på grundlag af en analyse af de omkostninger, som en gennemsnitsvirksomhed, der er veldrevet og tilstrækkeligt udstyret til at kunne opfylde de stillede krav til den offentlige tjeneste, ville have ved at gennemføre forpligtelserne, idet der skal tages hensyn til de hermed forbundne indtægter og til en rimelig fortjeneste ved opfyldelsen af forpligtelserne.

dommen, var opfyldt. Da denne undersøgelse ikke fremgik af beslutningen, blev den annulleret ²⁷.

Endelig annullerede Retten i dommen i sagen *Danske Busvognmænd mod Kommissionen* Kommissionens beslutning, som fastslog, at den støtte, som de danske myndigheder havde ydet bustransportvirksomheden Combust, var forenelig med fallesmaske-det.

Retten har navnlig fastslået, at selskabet ikke havde måttet påtage sig forpligtelser til offentlig tjeneste i den i forordning nr. 1191/69 ²⁸ anvendte forstand. Retten bemærkede, at et selskab som Combust – hvis drifts- og befordringspligt samt pligten til at indkassere de fastsatte takstbeløb ikke var pålagt ensidigt, og som ikke var forpligtet til at opfylde sin transportopgave på urentable vilkår, som var i strid med dets forretningsmæssige interesser, men som derimod påtog sig disse forpligtelser frivilligt efter at have fået kontrakt efter udbud, ifølge hvilket der ikke skulle udbetales nogen statsstøtte, og som det stod selskabet frit for at deltage i i overensstemmelse med dets forretningsmæssige interesser, og som fik vederlag for sine transportydelser i kraft af den pris, som det selv havde foreslået i sine bud, og som blev fastsat i de kontrakter, der blev indgået på grundlag heraf – ikke har måttet påtage sig forpligtelser til offentlig tjeneste i den i artikel 2, stk. 1, i forordning nr. 1191/69 anvendte forstand. Et sådant selskab modtager således ikke kompensation i henhold til denne bestemmelse, som Kommissionen havde anført, men får alene det økonomiske vederlag, der er fastsat i transportkontrakterne.

– Den statslige foranstaltningens specifikke eller selektive karakter

I dommen i sagen *Lenzing mod Kommissionen* fandt Retten, at Kommissionen med rette havde konkluderet, at den foranstaltning, der var ydet selskabet Sniace, var selektiv.

Retten påpegede i denne forbindelse, at ganske almentydige foranstaltninger ikke gribes af artikel 87, stk. 1, EF, men at selv interventioner, som umiddelbart finder anvendelse på samtlige virksomheder, imidlertid kan være af en vis selektiv karakter, hvorfor de kan anses for foranstaltninger bestemt til at begunstige visse virksomheder eller visse produktioner. Dette er bl.a. tilfældet, når de myndigheder, hvis opgave det er at anvende hovedreglen, råder over en skønsmæssig beslutning om hvad angår aktens gennemførelse. Retten fastslog, at de spanske myndigheder, som opkræver socialsikringsbidrag, råder over en vis skønsmæssig beslutning, både til at indgå aftaler om fornyet afdragsvis betaling eller om tilbagebetaling og for at fastsætte visse vilkår i aftalerne, såsom tilbagebetalingstiden, størrelsen af de beløb, der forfalder, og den tilstrækkelige karakter af den sikkerhed, som tilbydes som modstykke til skyldafalterne. Endvidere hører det under disse myndigheders skønsmæssig beslutning at acceptere, at selskabet ikke overholder aftalerne, og at tolerere den manglende betaling af skyldige beløb gennem flere år.

²⁷ Ud over denne begrundelse for annullation af beslutningen af 18.7.2001 blev det i samme dom fastslået, at Kommissionen havde tilsidesat artikel 87, stk. 1, EF ved på grundlag af en sagkyndig erklæring, som savnede beviskraft, at have konkluderet, at prisen for den grund, der var solgt til sagsøgte, var lavere end markedsprisen, hvorfor salget indebar et element af statsstøtte.

²⁸ Rådets forordning (EØF) nr. 1191/69 af 26.6.1969 om medlemsstaternes fremgangsmåde med hensyn til de med begrebet offentlig tjeneste forbundne forpligtelser inden for sektoren for transporter med jernbane, ad landeveje og sejlbare vandveje (EFT L 156, s. 1), som ændret ved Rådets forordning (EØF) nr. 1893/91 af 20.6.1991 (EFT L 169, s. 1).

En statslig foranstaltningens specifikke eller selektive karakter er et af kendetegnene ved begrebet statsstøtte, ikke alene inden for rammerne af EF-traktaten, men også inden for rammerne af EKSF-traktaten, som det blev fastslået i dom af 1. juli 2004, sag T-308/00, *Salzgitter mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, appelleret (sag C-408/04 P) hvori det i denne forbindelse blev bemærket, at den omstændighed, at en skattemæssig foranstaltning, som har hjemmel i en lov, betinges af, at investeringerne lokaliseres i et geografisk begrænset område i en medlemsstat, som det var tilfældet i den pågældende sag, i princippet er tilstrækkeligt til, at den omhandlede foranstaltning må anses for at vedrøre en afgrænset gruppe af virksomheder. Retten understregede, idet den til støtte for sin vurdering – som foretages så sjældent, at den ikke vil blive gengivet – henviste til en dom fra EFTA-Domstolen ²⁹, at det har betydning for, at en foranstaltning kan anses for at udgøre statsstøtte, at de støttemodtagende virksomheder hører til en kategori, som i retlig eller faktisk henseende afgrænses af et kriterium, som er fastlagt ved den omhandlede foranstaltning.

b) *Rammebestemmelser*

På trods af at Kommissionen ved anvendelsen af artikel 87, stk. 3, EF har et vidt skøn ved vurderingen af de økonomiske og sociale faktorer, der kommer i betragtning på fællesskabsplan, er den imidlertid bundet af de rammebestemmelser eller meddelelser, som den vedtager på området for tilsyn med statsstøtte, for så vidt som disse ikke afviger fra traktatens bestemmelser, og de er blevet accepteret af medlemsstaterne. De berørte parter kan således med rette påberåbe sig disse, og Retten vurderer, hvorvidt Kommissionen ved vedtagelsen af beslutningen har overholdt de bestemmelser, den selv har fastlagt.

Retten har således ved flere søgsmål med påstand om, at Kommissionen har begået retlige fejl ved vurderingen af fællesskabsrammebestemmelserne for statsstøtte til miljøbeskyttelse fra 1994 og 2001 (dom af 18.11.2004, sag T-176/01, *Ferriere Nord mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), de multisektorale rammebestemmelser for regionalstøtte til store investeringsprojekter ³⁰ (dommen i sagen *Kronofrance mod Kommissionen*), meddelelsen om Fællesskabets rammebestemmelser for statsstøtte til redning og omstrukturering af kriseramte virksomheder ³¹ (dommen i sagen *Technische Glaswerke Ilmenau mod Kommissionen*) samt henstilling 96/280/EF af 3. april 1996 vedrørende definitionen af små og mellemstore virksomheder ³² og meddelelsen om Fællesskabets rammebestemmelser for statsstøtte til små og mellemstore virksomheder ³³ (dom af 14.10.2004, sag T-137/02, *Pollmeier Malchow mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

²⁹ EFTA-Domstolens dom af 20.5.1999, sag E-6/98, Norge mod EFTA-Tilsynsmyndigheden, EFTA Court Report, s. 74.

³⁰ EFT 1998 C 107, s. 7.

³¹ EFT 1994 C 368, s. 12.

³² Kommissionens henstilling 96/280/EF af 3.4.1996 vedrørende definitionen af små og mellemstore virksomheder (EFT L 107, s. 4).

³³ Kommissionens meddelelse om Fællesskabets rammebestemmelser for statsstøtte til små og mellemstore virksomheder (EFT 1996 C 213, s. 4).

I dommen i sagen *Ferriere Nord mod Kommissionen* fastslog Retten, at Kommissionen kunne erklære, at støtten til fordel for Ferriere Nord var uforenelig med fællesmarkedet, idet investeringen ikke opfyldte kravet om miljømæssig forbedring i henhold til rammebestemmelserne fra 1994 og 2001.

I dommen i sagen *Pollmeier Malchow mod Kommissionen* anerkendte Retten på samme måde Kommissionens vurdering af, at støttemodtageren var en stor virksomhed, som derfor ikke opfyldte kriterierne for definitionen af SMV. Retten bemærkede bl.a., at henset til de omhandlede bestemmelsers almindelige opbygning kunne Kommissionen med rette fastholde, at den pågældende støttemodtager i realiteten ikke var en gruppe, der indtog en stærkere stilling end en SMV.

Henset til angivelserne i rammebestemmelserne for statsstøtte til redning og omstrukturering af kriseramte virksomheder bemærkede Retten i dommen i sagen *Technische Glaswerke Ilmenau mod Kommissionen*, at Kommissionen ikke havde begået et åbenbart urigtigt skøn ved at erklære den omhandlede prisnedsættelse uforenelig med fællesmarkedet i medfør af artikel 87, stk. 3, litra c), EF uden at tage hensyn til den monopolsituation, der ville opstå, hvis sagsøgeren ophørte med at eksistere. Retten understregede således, at denne omstændighed alene kunne berettige, at der var blevet ydet en statsstøtte til redning af kriseramte virksomheder og til fremme af deres omstrukturering, såfremt de generelle betingelser for godkendelse af støtten til redning og omstrukturering, der er fastlagt i rammebestemmelserne, var opfyldt. Retten fastslog imidlertid, at Kommissionen ikke havde begået et åbenbart urigtigt skøn ved at antage, at virksomheden Technische Glaswerke Ilmenau ikke kunne genoprette sin rentabilitet ved hjælp af omstrukturingsplanen, hvorfor Retten forkastede anbringendet.

Derimod annullerede Retten i dommen i sagen *Kronofrance mod Kommissionen* Kommissionens beslutning om ikke at rejse indsigelser mod de tyske myndigheders støtte til selskabet Glunz til opførelse af et integreret center for forarbejdning af træ. Retten bemærkede, at Kommissionen ikke havde fulgt bestemmelserne i de multisektorale rammebestemmelser for regionalstøtte til store investeringsprojekter, for så vidt som den ikke, som det kræves efter disse rammebestemmelser, havde undersøgt, om markedet for de produkter, der var berørt af støtten, var »vigende«. På grund af denne retlige fejl fra Kommissionens side kunne den anmeldte støttes forenelighed ikke vurderes på grundlag af samtlige de gældende kriterier.

c) Tilbagesøgning

Dommen af 14. januar 2004, sag T-109/01, *Fleuren Compost mod Kommissionen* (endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), gav Retten mulighed for at bemærke, at støttemodtagerne principielt ikke kan have nogen berettiget forventning om, at den støtte, de har modtaget, er lovlig, medmindre den er blevet ydet under iagttagelse af den i artikel 88 EF fastlagte procedure, men at det ganske vist ikke er udelukket efter retspraksis, at modtagere af en ulovlig støtte under en tilbagesøgningsprocedure kan modsætte sig tilbagebetalingen under henvisning til ekstraordinære omstændigheder, der har kunnet skabe en berettiget forventning hos dem om, at støtten var lovlig.

Retten fastslog imidlertid, at støttemodtagerne alene kan påberåbe sig sådanne ekstraordinære omstændigheder, der hviler på relevante nationale lovbestemmelser, inden for rammerne af en tilbagesøgningsprocedure ved en national domstol, og det tilkommer udelukkende de nationale retter at afgøre sagen, eventuelt efter at have anmodet Domstolen om en præjudiciel fortolkning. Retten tog således klart stilling til et spørgsmål, der indtil videre alene havde været berørt tøvende (jf. i denne forbindelse Årsrapporten 1999).

Til forskel fra sagsøgeren i den sag, der gav anledning til den dom, der netop er kommenteret, anførte Salzgitter ikke til anfægtelse af tilbagebetalingen af støtte, at Kommissionen havde tilsidesat princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, men at den havde tilsidesat retssikkerhedsprincippet. Retten fandt, at tilsidesættelsen af dette retssikkerhedsprincip i det pågældende tilfælde berettigede en annullation af de bestemmelser i Kommissionens beslutning ³⁴, som pålagde Forbundsrepublikken Tyskland en forpligtelse til at tilbagesøge den støtte, der var ydet virksomhederne i Salzgitter AG.

Retten fastslog således i dommen i sagen *Salzgitter mod Kommissionen* for det første, at muligheden for at påberåbe sig retssikkerhedsprincippet ikke er underlagt de betingelser, der skal være opfyldt, hvis man påberåber sig en berettiget forventning om en statsstøttes lovlighed. Derfor kan en stålvirksomhed, der har opnået en statsstøtte, der ikke er blevet anmeldt til Kommissionen, til anfægtelse af Kommissionens beslutning om tilbagebetaling, påberåbe sig retssikkerhedsprincippet, selv om en støttemodtager ikke, bortset fra i undtagelsestilfælde, kan have nogen berettiget forventning om en støttes lovlighed, hvis denne er ydet under tilsidesættelse af bestemmelserne om forudgående kontrol af statsstøtte.

Retten bemærkede for det andet, at den stålvirksomhed, der havde modtaget en ulovlig statsstøtte, med rette kunne påberåbe sig retssikkerhedsprincippet til anfægtelse af lovligheden af Kommissionens beslutning om tilbagebetaling af støtten i tilfælde, hvor der på det tidspunkt, hvor virksomheden modtog støtten, på grund af Kommissionen herskede usikkerhed og manglende klarhed om retstilstanden vedrørende den omhandlede støttetype, sammen med den omstændighed, at Kommissionen gennem længere tid undlod at reagere på trods af sit kendskab til udbetalingen af støtten, og som derved i strid med sin påpasselighedsforpligtelse skabte en uklar retsstilling, som det påhvilede den at afklare, inden den kunne tage noget skridt til tilbagesøgning af den allerede ydede støtte.

2. Procedurespørgsmål

Spørgsmålet om rækkevidden af de berørte parter rettigheder under den formelle undersøgelsesprocedure vedrørende en statsstøtte er blevet afklaret. Der opstilles en sontring i Rettens praksis mellem de medlemsstater, der yder støtten, og de berørte parter. De første har den fulde ret til kontradiktion, mens de sidstnævnte alene har ret til at fremsætte bemærkninger.

³⁴ Kommissionens beslutning 2000/797/EKSF af 28.6.2000 om Tysklands statsstøtte til Salzgitter AG, Preussag Stahl AG og koncernens datterselskaber inden for jern- og stålindustrien, nu Salzgitter AG – Stahl und Technologie (SAG) (EFT L 323, s. 5).

Inden for rammerne af et af anbringenderne i sagen mod Kommissionen gjorde Ferriere Nord – en virksomhed inden for jern-, maskin- og metalindustrien – gældende, at Kommissionen havde tilsidesat retten til kontradiktion ved at indlede den formelle undersøgelsesprocedure i henhold til fællesskabsrammebestemmelserne fra 1994 om statsstøtte til miljøbeskyttelse. Efter at have rammebestemmelserne³⁵, mens den anfægtede beslutning blev vedtaget på grundlag af rammebestemmelserne fra 2001³⁶ uden at hverken Den Italienske Republik eller virksomheden blev opfordret til at fremsætte deres bemærkninger under hensyntagen til de nye rammebestemmelser. I dommen i sagen *Ferriere Nord mod Kommissionen* præciserede Retten, at dette anbringende ikke skulle behandles som et anbringende vedrørende retten til kontradiktion, hvorpå kun stater kan gøre krav inden for statsstøtteområdet, men som et anbringende vedrørende »interesserede parter« ret til at fremsætte bemærkninger i medfør af artikel 88, stk. 2, EF under den del af undersøgelsesproceduren, som er omfattet af denne bestemmelse. Retten bemærkede videre, at Kommissionen ikke uden at tilsidesætte de interesserede parter processuelle rettigheder havde kunnet basere sin beslutning på de nye principper, som blev indført med rammebestemmelserne fra 2001, uden at give disse parter anledning til at fremsætte deres bemærkninger hertil. Retten fastslog imidlertid, at de principper, som var opstillet i de to rammebestemmelserne, på grundlag af hvilke Kommissionen har erklæret støtten uforenelig med fællesmarkedet, i det væsentlige var identiske, hvoraf Retten udledte, at det var ikke påkrævet at foretage en ny høring af de interesserede parter.

Endvidere har der været rejst et spørgsmål om, hvorvidt en støttemodtagende virksomhed har mere vidtgående rettigheder end den ret til at fremsætte bemærkninger efter procedurens iværksættelse, som tilkommer alle interesserede parter ifølge artikel 88, stk. 2, EF. Den besvarelse, Retten har givet i dommene i sagerne *Fleuren Compost mod Kommissionen* og *Technische Glaswerke Ilmenau mod Kommissionen*, er utvetydig: »Der er ingen bestemmelser i proceduren for kontrol med statsstøtte, der giver støttemodtageren en særlig stilling blandt de berørte.« Retten har bemærket, at proceduren for kontrol med statsstøtte ikke er en procedure, der indledes »mod« støttemodtageren, hvilket ville medføre, at denne sidstnævnte som sådan kunne påberåbe sig en så udstrakt ret som retten til kontradiktion.

Da andre berørte parter end den pågældende medlemsstat ikke havde noget krav på, at Kommissionen fulgte en kontradiktorisk procedure i forhold til dem, forkastede Retten sagsøgernes anbringender, bl.a. det, der var fremført af Technische Glaswerke Ilmenau, hvorefter virksomheden burde have haft adgang til den ikke-fortrolige udgave af akterne i den administrative procedure, og have tilsendt bemærkninger eller svar på Kommissionens spørgsmål fra en af virksomhedens konkurrenter på markedet.

Inden for rammerne af et af de anbringender, som virksomheden fremførte under sagen om annullation af Kommissionens beslutning om at erklære den støtte, som Den Italienske Republik havde ydet til Ferriere Nord, uforenelig med fællesmarkedet, bebrejdede Ferriere Nord Kommissionen, at den havde undladt at anmode selskabet eller Den Italienske Republik om at indsende dokumentation for investeringens miljømæssige formål, og at den herefter i sin beslutning alligevel anførte, at den ikke havde modtaget nogen dokumenter

³⁵ EFT 1994 C 72, s. 3.

³⁶ Fællesskabsrammebestemmelserne for statsstøtte til miljøbeskyttelse (EFT 2001 C 37, s. 3).

desangående. Retten bemærkede i denne forbindelse (dommen i sagen *Ferriere Nord mod Kommissionen*), at princippet om beskyttelse af den berettigede forventning indebærer, at Kommissionen under proceduren for undersøgelse af statsstøtte skal tage hensyn til den berettigede forventning, som de berørte parter vil kunne have på grundlag af det i beslutningen om at indlede den formelle undersøgelsesprocedure angivne, og at Kommissionen følgelig ikke kan basere den endelige beslutning på den omstændighed, at den ikke har modtaget oplysninger, som de interesserede parter på grundlag af denne angivelse ikke har ment, at det var fornødent at fremsende. I det pågældende tilfælde blev anbringendet forkastet, henset til at angivelserne i beslutningen om at indlede proceduren var tilstrækkelig klare og præcise ³⁷.

E. Handelsmæssige beskyttelsesforanstaltninger

Selv om dom af 28. oktober 2004, *Shanghai Teraoka Electronic/Conseil* (sag T-35/01, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), hvorved et søgsmål om annulation af en forordning om indførelse af endelig antidumpingtold på import af visse elektroniske vægte³⁸, skal nævnes, navnlig fordi det er den eneste dom afsagt på området for antidumping, er det dom af 14. december 2004, *Fédération des industries condimentaires de France (FICF) m.fl. mod Kommissionen* (sag T-317/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), opmærksomheden skal henledes på.

Retten har for første gang skulle træffe afgørelse vedrørende lovligheden af en kommissionsbeslutning om afvisning af en klage, som var indgivet i medfør af Rådets forordning om handelsmæssige hindringer³⁹, og præciserede herved betingelserne for, hvornår handelsmæssige hindringer kan berettige Fællesskabets indgreb.

I juni 2001 indgav FICF, som omfatter de største franske producenter af tilberedt sennep, en klage over virkningerne af de foranstaltninger, som Verdenshandelsorganisationens (WTO) Instans til Bilæggelse af Tvister havde givet USA tilladelse til at træffe⁴⁰, og som navnlig bestod i at lægge en tillægstold på 100% på en række produkter fra EF-medlemsstaterne, herunder »tilberedt sennep«.

³⁷ Jf. i samme retning dommen i sagen *Pollmeier Malchow mod Kommissionen*, præmis 76.

³⁸ Rådets forordning (EF) nr. 2605/2000 af 27.11.2000 om indførelse af en endelig antidumpingtold på importen af visse elektroniske vægte med oprindelse i Folkerepublikken Kina, Republikken Korea og Taiwan (EFT L 301, s. 42).

³⁹ Rådets forordning (EF) nr. 3286/94 af 22.12.1994 om fastsættelse af fællesskabsprocedurer på området for den fælles handelspolitik med henblik på at sikre udøvelsen af Fællesskabets rettigheder i henhold til internationale handelsregler, navnlig regler fastlagt i Verdenshandelsorganisationens regi (EFT L 349, s. 71).

⁴⁰ Mellem 1981 og 1996 vedtog Rådet en række direktiver som led i bekæmpelsen af anvendelsen af visse hormonforstyrrende stoffer i foderstoffer med henblik på at beskytte menneskets sundhed. Som følge af en klage indgivet af USA erklærede WTO's appelinstans i januar 1998 disse fællesskabsbestemmelser i strid med WTO's regler. Da fællesskabsbestemmelserne ikke var blevet bragt i overensstemmelse hermed, fik USA i juli 1999 tilladelse til at træffe gengældelsesforanstaltninger, herunder navnlig at lægge en tillægstold på 100% på visse produkter fra EF.

FICF klagede over den selektive karakter af de amerikanske gengældelsesforanstaltninger, der kun blev anvendt over for visse medlemsstater og ikke over for EF i sin helhed. Af klagen fremgik det ligeledes, at den af USA indførte handelshindring medførte negative handelsmæssige virkninger for FICF-medlemmernes eksport af tilberedt sennep, og at det var i Fællesskabets interesse at indlede en procedure i henhold til de internationale handelsregler over for de foranstaltninger, som USA havde truffet.

I medfør af forordningen om handelsmæssige hindringer indledte Kommissionen en undersøgelsesprocedure, som siden blev udvidet til at omfatte tre andre brancheorganisationer for foie gras, roquefort og skalotteløg. Denne procedure blev afsluttet i 2002, idet Kommissionen fandt, at det ikke var nødvendigt med et særligt indgreb for at beskytte Fællesskabets interesser i det omfang, hvor USA's selektive suspension af indrømmelser ikke medførte negative handelsmæssige virkninger i forordningens forstand.

FICF og de andre berørte organisationer anlagde sag ved Retten med påstand om annullation af Kommissionens beslutning om ikke at reagere på de amerikanske gengældelsesforanstaltninger, men Retten stadfæstede denne beslutning.

Retten bemærkede for det første, at der i henhold til forordningen om handelsmæssige hindringer er mindst tre betingelser, der skal være opfyldt samtidigt, for at Fællesskabet i henhold til de internationale handelsregler kan anlægge sag til prøvelse af en handelshindring, som et tredjeland har indført: at der foreligger en handelshindring, at den har negative handelsmæssige virkninger, og at det er nødvendigt at anlægge sag for at beskytte Fællesskabets interesse.

Dernæst fastslog Retten, at Kommissionen havde taget hensyn til samtlige de elementer, der er uløseligt forbundne med begrebet handelshindring. For så vidt angår de negative handelsmæssige virkninger bemærkede Retten, at eksporten af tilberedt sennep i perioden 1996-1998 og i 2000 fra Det Forenede Kongerige til USA målt i værdi og mængde kun var steget meget lidt i forhold til de øvrige medlemsstaters eksport til USA. Selv om det antages, at eksportørerne i andre medlemsstater end Det Forenede Kongerige selv ville få glæde af denne stigning, såfremt de amerikanske gengældelsesforanstaltninger også var rettet mod tilberedt sennep med oprindelse i Det Forenede Kongerige – hvilket sagsøgerne ikke har godtgjort – ville disse eksportører ikke have fået større eksportmuligheder.

Endelig bemærkede Retten, at bedømmelsen af Fællesskabets interesser kræver en afvejning af de forskellige berørte parter interesser og af Fællesskabets almene interesse. Selv om det ikke på grundlag af undersøgelsen kunne udelukkes, at Fællesskabet har en almen og langsigtet interesse i senere at gribe ind, afsluttede Kommissionen proceduren, da Fællesskabet ikke har en særlig interesse i at gribe ind over for en handelsmæssig hindring, som ikke medfører negative handelsmæssige virkninger i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i forordningen om handelsmæssige hindringer. Retten fastslog, at en klager ikke kan tilskynde Fællesskabet til for princippets skyld at gribe ind for at beskytte den almene interesse, medmindre klageren selv har lidt under negative handelsmæssige virkninger i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i forordningen om handelsmæssige hindringer. I modsætning til, hvad de franske producenter hævdede, havde Kommissionen ikke forvekslet Fællesskabets interesser med FICF's. Retten bemærkede desuden, at selv om beslutningen ikke nævner andre interesserede parter end FICF, havde Kommissionen vurderet deres interesser i forbindelse med sin undersøgelse.

F. EF-varemærker

Registreringen af EF-varemærker udgør som følge af den plads, den optager i Rettens arbejde, en vigtig del af denne retsinstans' sager: 110 anlagte sager i 2004 (mod 100 i 2003) og 76 afsluttede sager (47 ved dom og 29 ved kendelse), dvs. en stigning på 29 i forhold til året før.

Ifølge Rådets forordning (EF) nr. 40/94 af 20. december 1993 om EF-varemærker⁴¹, er et EF-varemærke udelukket fra registrering, hvis det mangler fornødent særpræg [artikel 7, stk. 1, litra b)], eller hvis det er beskrivende [artikel 7, stk. 1, litra c)] (absolutte registreringshindringer), eller i tilfælde af, at der rejses indsigelse på grundlag af et ældre varemærke, der er beskyttet i en medlemsstat eller som et EF-varemærke (artikel 8) (relative registreringshindringer)⁴².

1. Absolutte registreringshindringer

Ud af de 14 afsagte domme om lovligheden af afgørelser truffet af appelkamrene vedrørende absolutte registreringshindringer annullerede Retten kun én afgørelse (dom af 24.11.2004, sag T-393/02, *Henkel mod KHIM (en hvid og gennemsigtig flakons form)*) og frifandt Harmoniseringskontoret i alle de andre sager⁴³.

For det første er de af artikel 7, stk. 1, litra b), i forordning nr. 40/94 omfattede varemærker de varemærker, der ikke kan udfylde varemærkets grundlæggende funktion, nemlig at identificere varens eller tjenesteydelsens handelsmæssige oprindelse. Med andre ord har et varemærke fornødent særpræg i denne bestemmelses forstand, når det er egnet til at identificere den vare eller tjenesteydelse, for hvilken der ansøges om registrering, som hidrørende fra en bestemt virksomhed, og dermed til at adskille denne vare fra andre virksomheders.

Retten opretholdt bla. appelkamrenes afgørelser, der afslog at registrere gengivelser af stående poser til drikkevarer for frugtsaft, ordmærket »LOOKS LIKE GRASS... FEELS LIKE GRASS... PLAYS LIKE GRASS« for syntetisk græs og installation af denne vare,

⁴¹ EFT 1994 L 11, s. 1.

⁴² Et varemærke kan i henhold til samme forordnings artikel 51, stk. 1, ligeledes erklæres ugyldigt af Harmoniseringskontoret efter indgivelse af begæring herom. I 2004 har Retten ikke truffet afgørelse om gyldigheden af afgørelser truffet af Harmoniseringskontorets Annulationsafdeling.

⁴³ Dom af 28.1.2004, forenede sager T-146/02 – T-153/02 (under appel sag C-173/04 P), *Deutsche SiSi-Werke mod KHIM (stående pose)*, af 31.3.2004, sag T-216/02, *Fieltdurf mod KHIM (LOOKS LIKE GRASS... FEELS LIKE GRASS... PLAYS LIKE GRASS)*; af 21.4.2004, sag T-127/02, *Concept mod KHIM (ECA)*, af 29.4.2004, sag T-399/02 (under appel sag C-286/04 P), *Eurocermex mod KHIM (en ølflaskes form)*; af 30.6.2004, sag T-281/02, *Norma Lebensmittelfilialbetrieb mod KHIM (Mehr für Ihr Geld)*, af 8.7.2004, sag T-289/02, *Telepharmacy Solutions mod KHIM – (TELEPHARMACY SOLUTIONS)*, af 8.7.2004, sag T-270/02, *MLP Finanzdienstleistungen mod KHIM (bestpartner)*, af 20.7.2004, sag T-311/02, *Lissotschenko og Hentze mod KHIM (LIMO)*, af 14.9.2004, sag T-183/03, *Applied Molecular Evolution mod KHIM (APPLIED MOLECULAR EVOLUTION)*, af 10.11.2004, sag T-402/02, *Storck mod KHIM (en papillotform)*, af 10.11.2004, sag T-396/02, *Storck mod KHIM (et bolsjes form)*, af 23.11.2004, sag T-360/02, *Frischpack mod KHIM (formen på en beholder til ost)*, af 30.11.2004, sag T-173/03, *Geddes mod KHIM (NURSERYROOM)*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

en gennemsigtig langhalset flaske fyldt med en gul væske, hvori der i flaskehalsen var isat en citronskive med grøn skal, for drikkevarer og visse tjenesteydelser, ordmærket »Mehr für Ihr Geld« for materialistartikler og levnedsmidler til almindeligt forbrug, gengivelsen af en indpakning af papir med snoede ender for bolsjer samt en tredimensional form, der gengav et lysebrunt bolsje for sukkervarer, som EF-varemærker på grund af manglende fornødent særpræg.

Derimod annullerede Retten en afgørelse fra appelkammeret, der havde antaget, at et tredimensionalt tegn, der bestod af en hvid og gennemsigtig flakons form, manglede fornødent særpræg for rengøringsmidler. I dommen i sagen *Henkel mod KHIM (en hvid og gennemsigtig flakons form)* fandt Retten nemlig, at det ansøgte tredimensionale varemærke var usædvanligt og egnet til at adskille de omhandlede varer fra varer, der havde en anden handelsmæssig oprindelse.

For det andet bemærkes, at hvad angår de sager, der vedrørte, hvorvidt et varemærke havde fornødent særpræg i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 7, stk. 1, litra c), i forordning nr. 40/94, opretholdt Retten alle appelkamrenes bedømmelser om dette spørgsmål. Retten opretholdt således de afgørelser, der fastslog, at ordmærket TELEPHARMACY SOLUTIONS for udstyr til fjerndistribution af lægemidler, ordmærket LIMO for bestemte lasere, ordmærket APPLIED MOLECULAR EVOLUTION for tjenesteydelserne vedrørende molekylær opbygning af forbindelser og ordmærket NURSERYROOM for varer til små børn ikke var egnet til at opfylde varemærkets funktion som angivelse af oprindelse.

Desuden har Retten for første gang anvendt procesreglements artikel 111 i et søgsmål med påstand om annulation af et appelkammers afgørelse, hvori det blev fastslået, at ordmærket QUICK-GRIP for klemmer (værktøj) var beskrivende, til ved kendelse af frikende Harmoniseringskontoret med den begrundelse, at sagen var åbenbart ugrundet (kendelse af 27.5.2004, sag T-61/03, *Irwin Industrial Tool mod KHIM (QUICK-GRIP)*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

For det tredje fastsætter artikel 7, stk. 1, litra h), i forordning nr. 40/94 en absolut registreringshindring, som Retten i dommen i sagen *Concept mod KHIM (ECA)* efterprøvede, om appelkammeret havde anvendt korrekt⁴⁴. I denne sag opretholdt Retten, at et figurmærke, der var sammensat af en cirkel af ensartede stjerner, af samme størrelse, og med fem takker, hvor en vendte opad, og som på en kvadratisk baggrund omkransede ordbestanddelen »ECA«, alt uden angivelse af farver, og som var søgt registreret for bl.a. indspillede databærere og organisering og udførelse af seminarer, skulles udelukkes fra registrering. Retten fastslog nemlig, at et sådant tegn ud fra et heraldisk synspunkt er en efterligning af EU-logoet i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i Pariser-konventionens artikel 6ter, stk. 1, litra b). Desuden fandt Retten, at appelkammeret med rette havde konkluderet, at registreringen af det ansøgte varemærke hos offentligheden kan vække en forestilling om, at der består en forbindelse mellem det ansøgte varemærke på den ene side og Europarådet, Den Europæiske Union eller Det Europæiske Fællesskab på den anden side.

⁴⁴ Ifølge denne bestemmelse er »varemærker, som skal afslås i medfør af artikel 6ter i Pariser-konventionen, fordi de ikke er godkendt af de kompetente myndigheder«, udelukket fra registrering.

For det fjerde undlader ansøgerne ikke at påberåbe sig artikel 7, stk. 3, i forordning nr. 40/94 for Harmoniseringskontoret for at få godkendt registreringen af et varemærke, da det heri udtrykkeligt bestemmes, at artikel 7, stk. 1, litra b)-d), ikke finder anvendelse, hvis varemærket som følge af den brug, der er gjort deraf, har fået fornødent særpræg for de varer eller tjenesteydelser, for hvilke det søges registreret. Retten anførte i dommen i sagen Eurocermex mod KHIM (en ølflaskes form), sag T-396/02, Storck mod KHIM (et bolsjes form), og sag T-402/02, Storck mod KHIM (en papillotform) betingelserne for, at et sådant fornødent særpræg kan antages at foreligge, både hvad angår form og de krævede beviser. I sidstnævnte dom understregede Retten, at appelkammeret ikke tilsidesætter artikel 74, stk. 1, første punktum, i forordning nr. 40/94, når det ikke foretager en ex officio-prøvelse af alle de faktiske omstændigheder, der kunne gøre det muligt at fastslå, at varemærket har fået fornødent særpræg ved brug i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i denne forordnings artikel 7, stk. 3. Selv om der, for så vidt angår denne bestemmelse, ikke er nogen regel om, at Harmoniseringskontorets undersøgelse (dvs. undersøgerens eller i givet fald appelkammerets) er begrænset til de faktiske omstændigheder, som parterne har påberåbt sig, i modsætning til hvad der er fastsat i bestemmelsen i forordningens artikel 74, stk. 1, in fine, vedrørende relative registreringshindringer, fandt Retten, at når varemærkeansøgeren ikke har gjort gældende, at varemærket har fået fornødent særpræg ved brug, er det praktisk umuligt for Harmoniseringskontoret at lægge til grund, at varemærket har fået et sådant særpræg. I henhold til princippet om, at ingen er forpligtet til at præstere det umulige, er Harmoniseringskontoret kun forpligtet til at prøve de faktiske omstændigheder, hvorunder varemærket kan anses for at have fået fornødent særpræg ved brug i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 7, stk. 3, hvis ansøgeren har påberåbt sig dem.

2. Relative registreringshindringer

Bortset fra de sager, der blev afgjort ved kendelse, bl.a. hvor det var uforholdende at træffe afgørelse som følge af tilbagekaldelse af indsigelsen rejst mod varemærket (kendelse af 9.2.2004, sag T-120/03, *Synopharm mod KHIM – Pentafarma (DERMAZYN)*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), traf Retten afgørelse ved dom i 19 tilfælde. I 14 af de afsagte domme opretholdt Retten appelkamrenes afgørelser ⁴⁵. I de andre annullerede

⁴⁵ Dom af 18.2.2004, sag T-10/03, *Koubi mod KHIM – Flabesa (CONFORFLEX)*, af 3.3.2004, sag T-355/02 (under appel sag C-206/04 P), *Mülhens mod KHIM – Zirh International (ZIRH)*, af 31.3.2004, sag T-20/02, *Interquell mod KHIM – SCA Nutrition (HAPPY DOG)*, af 17.3.2004, forende sager T-183/02 og T-184/02, *El Corte Inglés mod KHIM – González Cabello og Iberia Líneas Aéreas de España (MUNDICOR)*, af 28.4.2004, forenede sager T-124/02 og T-156/02, *Sunrider mod KHIM – Vitakraft-Werke Wührmann og Friesland Brands (VITATASTE og METABALANCE 44)*; af 22.6.2004, sag T-66/03, »Drie Mollen sinds 1818« mod KHIM – *Nabeiro Silveria (Galáxia)*, af 22.6.2004, sag T-185/02 (under appel sag C-361/04 P), *Ruiz-Picasso m.fl. mod KHIM – DaimlerChrysler (PICARO)*, af 30.6.2004, sag T-186/02, *BMI Bertollo mod KHIM – Diesel (DIESELIT)*, af 6.7.2004, sag T-117/02, *Grupo El Prado Cervera mod KHIM – Héritiers Debuschewitz (CHUFAFIT)*, af 8.7.2004, sag T-203/02 (under appel sag C-416/04 P), *Sunrider mod KHIM – Espadafor Caba (VITAFRUIT)*, af 13.7.2004, sag T-115/02, *AVEX mod KHIM – Ahlers (afbildningen »a«)*, af 13.7.2004, sag T-115/03, *Samar mod KHIM – Grotto (GAS STATION)*, af 16.9.2004, sag T-342/02, *Metro-Goldwyn-Mayer Lion mod KHIM – Moser Grupo Media (Moser Grupo Media)*, af 6.10.2004, forenede sager T-117/03 – T-119/03 og T-171/03, *New Look mod KHIM – Naulover (NLSPORT, NLJEANS, NLACTIVE og NLCollection)*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

Retten de anfægtede afgørelser enten af form- eller proceduremæssige grunde ⁴⁶, eller fordi appelkammeret havde tilsidesat artikel 8, stk. 1, litra b), i forordning nr. 40/94 ⁴⁷.

Ifølge den sidstnævnte bestemmelse om indsigelse rejst af indehaveren af et ældre varemærke er det varemærke, der søges registreret, udelukket fra registrering, såfremt der i offentlighedens bevidsthed inden for det område, hvor det ældre mærke er beskyttet, er risiko for forveksling, fordi det yngre mærke er identisk med eller ligner det ældre varemærke, og varerne eller tjenesteydelserne er af samme eller lignende art.

Hvad angår det forhold, at der skal foretages en helhedsvurdering af risikoen for forveksling med hensyn til den relevante kundekreds' opfattelse og under hensyntagen til alle de relevante faktorer i den foreliggende sag, navnlig den indbyrdes afhængighed mellem ligheden mellem varemærkerne og ligheden mellem de varer og tjenesteydelser, der er omfattet af varemærkerne, opretholdt Retten f.eks., at der var en sådan risiko for forveksling mellem ordmærket CONFORFLEX for sengemøbler og de ældre figurvaremærker FLEX, der var registreret i Spanien for varekategorier, der omfattede sengemøbler, og omvendt, at der ikke var en sådan risiko mellem ordmærket PICARO for motorkøretøjer og det ældre EF-varemærke PICASSO for de samme varer eller mellem ordmærket CHUFADIT for forarbejdede nødder og friske nødder og det ældre nationale ordmærke – CHUFI – og det ældre nationale figurmærke – der indeholdt ordet CHUFI – for bl.a. varer, der omfattede dem, der var omhandlet i varemærkeansøgningen.

Desuden bidrager flere domme til at tydeliggøre fremgangsmåden ved behandlingen af en indsigelse, således som den er fastsat i artikel 43, stk. 2 og 3, i forordning nr. 40/94. Nærmere bestemt fastsætter artikel 43, stk. 2, at indehaveren af det ældre EF-varemærke, der har rejst indsigelse, på begæring af ansøgeren skal godtgøre, at der inden for de seneste fem år forud for offentliggørelsen af EF-varemærkeansøgningen er gjort reel brug af det ældre EF-varemærke i Fællesskabet for de varer og tjenesteydelser, for hvilke det er registreret, og som lægges til grund for indsigelsen, eller at der foreligger rimelig grund til, at brug ikke har fundet sted, forudsat at det ældre EF-varemærke på dette tidspunkt har været registreret i mindst fem år. Ifølge samme artikels stk. 3 finder stk. 2 anvendelse på ældre nationale varemærker, dog således at brug i den medlemsstat, hvor det ældre nationale varemærke er beskyttet, træder i stedet for brug i Fællesskabet.

Det fremgår nemlig af retspraksis, at der kun kan kræves bevis for reel brug, hvis der mindst er en frist på fem år mellem datoen for registreringen af det ældre varemærke og datoen for offentliggørelsen af EF-varemærkeansøgningen (dommen i sagen *BMI Bertollo mod KHIM – Diesel (DIESELIT)*), og at beviser for den reelle brug kun skal fremlægges, såfremt ansøgeren »rettidigt har indgivet en udtrykkelig begæring herom til Harmoniseringskontoret« (dommen i sagen *El Corte Inglés mod KHIMI – González Cabello og Iberia Líneas Aéreas de España (MUNDICOR)*). I adskillige afgørelser (dommen i sagen *MFE Marienfelde mod*

⁴⁶ Dom af 30.6.2004, sag T-107/02, *GE Betz mod KHIM – Atofina Chemicals (BIOMATE)*, af 8.7.2004, sag T-334/01, *MFE Marienfelde mod KHIM – Vétoquinol (HIPOVITON)*, af 6.10.2004, sag T-356/02 (under appel sag C-512/04 P), *Vitakraft-Werke Wührmann mod KHIM – Krafft (VITAKRAFT)*, og af 10.11.2004, sag T-164/02, *Kaul mod KHIM – Bayer (ARCOL)*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

⁴⁷ Dom af 30.6.2004, sag T-317/01, *M+M mod KHIM – Mediametrie(M+M EURODATA)*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

KHIM – Vétoquinol (HIPOVITON), Sunrider mod KHIM – Espadafor Caba (VITAFRUIT) og Vitakraft-Werke Wührmann mod KHIM – Krafft (VITAKRAFT)) præciserede Retten ligeledes begrebet reel brug samt omfanget af det bevis, der skal fremlægges af indsigeren, og efterprøvede vurderingen af den reelle brug, som appelkammeret havde foretaget. Hertil bemærkes, at Retten i dommen i sagen *Vitakraft-Werke Wührmann mod KHIM – Krafft (VITAKRAFT)* fandt, at appelkammeret med urette havde konkluderet, at den reelle brug var blevet godtgjort, idet appelkammeret udelukkende havde støttet sit ræsonnement på formodninger, og Retten annullerede derfor den anfægtede afgørelse.

3. Spørgsmål vedrørende form og procedure

Selv om de spørgsmål vedrørende form og procedure, der er blevet behandlet af Retten, har været forholdsvis mange, kræver den begrænsede plads i denne fremstilling, at der kun gennemgås enkelte af dem. Der er således valgt fire emner.

Det første emne vedrører, hvorvidt visse påstande kan antages til realitetsbehandling. Indledningsvis var spørgsmålet, om Harmoniseringskontoret kunne nedlægge en anden påstand end frifindelse i et annulationssøgsmål, når Harmoniseringskontoret var sagsøgt for Retten i henhold til procesreglementet ⁴⁸. Ifølge dommen i sagen *GE Betz mod KHIM – Atofina Chemicals (BIOMATE)* er svaret bekræftende. Retten godkendte nemlig, at Harmoniseringskontoret tilsluttede sig sagsøgerens påstand om annulation af en afgørelse truffet af appelkammeret, eller endog nøjedes med at overlade afgørelsen til Rettens skøn. Idet Retten henviste til princippet om dels kontinuitet mellem appelkammerets, undersøgerens og/eller den kompetente afdelings funktioner, dels om appelkammerens og deres medlemmers funktionelle uafhængighed i udførelsen af deres opgaver, fandt den, at det måtte antages, at hvis Harmoniseringskontoret ikke har den nødvendige søgsmålskompetence til at anlægge sag til prøvelse af en afgørelse truffet af et appelkammer, er det omvendt ikke forpligtet til systematisk at forsvare enhver anfægtet afgørelse, der er truffet af et appelkammer, eller til nødvendigvis at nedlægge påstand om frifindelse i forbindelse med ethvert søgsmål, der er rettet imod en sådan afgørelse ⁴⁹.

Herefter opstod ligeledes spørgsmålet, om en påstand om annulation af såvel den anfægtede afgørelse som af Indsigelsesafdelingens afgørelse kunne antages til realitetsbehandling. Herom fremgår det af dommen i sagen *MFE Marienfelde mod KHIM – Vétoquinol (HIPOVITON)*, at en sådan påstand kan antages til realitetsbehandling, eftersom formålet med denne påstand er, at Retten skal træffe den afgørelse, som appelkammeret ifølge sagsøgeren lovligt kunne have truffet i forbindelse med den klage, der blev indgivet over Harmoniseringskontorets afgørelse. I det omfang appelkammeret kan ophæve den afgørelse, som er truffet af Harmoniseringskontorets afdeling, er en sådan ophævelse ligeledes omfattet af de foranstaltninger, som Retten kan træffe i medfør af dens beføjelse til at omgøre en afgørelse i henhold til artikel 63, stk. 3, i forordning nr. 40/94.

Det andet emne vedrører det forhold, at artikel 73 i forordning nr. 40/94, der bestemmer, at Harmoniseringskontorets afgørelse kun må støttes på grunde, som parterne har haft lejlighed

⁴⁸ Artikel 133, stk. 2, i Rettens procesreglement.

⁴⁹ Vedrørende denne problematik jf. ligeledes Domstolens dom af 12.10.2004, sag C-106/03 P, *Vedial mod KHIM*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser.

til at udtale sig om, ikke skal anses for at være tilsidesat, når oplysninger, der ikke var blevet meddelt, kun tjente til at bekræfte rigtigheden af den konklusion, der var nået efter en argumentation, der var selvstændig i forhold til disse oplysninger (dommen i sagen *Fieldturf mod KHIM (LOOKS LIKE GRASS... FEELS LIKE GRASS... PLAYS LIKE GRASS)*).

Det tredje emne vedrører appelkammerets anvendelse af artikel 74 i forordning nr. 40/94 i sager vedrørende relative registreringshindringer. Rækkevidden af denne bestemmelse – der i en sådan sag bestemmer, at prøvelsen er »[begrænset] til de af parterne fremførte kendsgerninger, beviser og argumenter og de af parterne fremsatte anmodninger« – blev præciseret i dommen i sagen *Ruiz-Picasso m.fl. mod KHIM – DaimlerChrysler (PICARO)* ⁵⁰.

I denne dom henviste Retten til – således som den allerede havde fastslået i dom af 23. september 2003, *Henkel mod KHIM – LHS (UK) (KLEENCARE)* (sag T-308/01, Sml. II, s. 3253) – at når appelkammeret træffer afgørelse vedrørende en klage over en afgørelse, der afslutter en indsigelsessag, kan det i henhold til ovennævnte artikel 74 alene støtte sin afgørelse på de relative registreringshindringer, som den berørte part har anført, og på de omstændigheder og beviser, som denne part har gjort gældende og fremlagt til støtte herfor. Imidlertid præciserede Retten for første gang, at begrænsningen af det faktiske grundlag for den prøvelse, som appelkammeret foretager, ikke udelukker, at appelkammeret ud over de faktiske omstændigheder, der udtrykkeligt er anført af parterne under indsigelsessagen, også tager hensyn til velkendte kendsgerninger, dvs. faktiske omstændigheder, som enhver har kendskab til eller kunne få kendskab til ved almindeligt tilgængelige kilder. Retten forklarede på dette punkt, at formålet med retsreglen i artikel 74, stk. 1 in fine, er at aflaste administrationen for den opgave selv at skulle oplyse de faktiske omstændigheder i inter-partes-procedurer, og at dette formål ikke bringes i fare, når Harmoniseringskontoret tager velkendte kendsgerninger i betragtning.

Endelig vedrører det fjerde emne vigtige præciseringer angående sproglige krav under indsigelsesproceduren, som Retten fremkom med i dommen i sagen *GE Betz mod KHIM – Atofina Chemicals (BIOMATE)*.

4. Funktionel kontinuitet mellem Harmoniseringskontorets instanser

Retspraksis om ex partes-sager ⁵¹, hvorefter der er funktionel kontinuitet mellem undersøgerens og appelkamrenes funktioner, kan ligeledes finde anvendelse på forholdet mellem Harmoniseringskontorets Indsigelsesafdeling, der træffer afgørelse i første instans, og appelkamrene. Idet Retten udtrykkelig støttede sig til den løsning, der

⁵⁰ Jf. dommen i sagen *Samar mod KHIM – Grotto (GAS STATION)* vedrørende realitetsbehandlingen ved Retten af et dokument om relative registreringshindringer, der ikke var blevet fremlagt under sagsbehandlingen ved Harmoniseringskontoret, og som Harmoniseringskontoret som følge heraf ikke var forpligtet til ex officio at tage i betragtning.

⁵¹ Dom af 8.7.2004, sag T-163/98, *Procter & Gamble mod KHIM (BABY-DRY)*, Sml. II, s. 2383, som ikke blev ophævet på dette punkt ved Domstolens dom af 20.9.2001, sag C-383/99 P, *Procter & Gamble mod KHIM (BABY-DRY)*, Sml. I, s. 6251, og Rettens dom af 12.12.2002, sag T-63/01, *Procter & Gamble mod KHIM (formen på sæbe)*, Sml. II, s. 5255.

var valgt i dom af 23. september 2004, *Henkel mod KHIM – LHS (UK) (KLEENCARE)*, (kommenteret i årsrapport 2003), fastlog Retten nemlig i dom af 10. november 2004, *Kaul mod KHIM – Bayer (ARCOL)*, at appelkammeret havde begået en fejl, idet det havde afvist at tage de oplysninger i betragtning, der kunne fastslå graden af det ældre varemærkes særpræg, med den begrundelse, at oplysningerne ikke var blevet fremlagt for Indsigelsesafdelingen. Under hensyntagen til princippet om den funktionelle kontinuitet mellem Harmoniseringskontorets instanser var appelkammeret forpligtet til at støtte sin afgørelse på alle de faktiske og retlige oplysninger, som den berørte part havde fremlagt, dels i sagen for den afdeling, der har truffet afgørelse i første instans, dels – med forbehold af overholdelse af de fastsatte tidsfrister⁵² – i klagesagen. I denne sag burde alle de faktiske omstændigheder, der rettidigt var fremført for appelkammeret, have været taget i betragtning af dette. Den således fastslåede undladelse førte til annullation af appelkammerets afgørelse⁵³.

G. Aktindsigt

Forordning nr. 1049/2001⁵⁴, som er vedtaget i medfør af artikel 255 EF, fastsætter principperne, betingelserne og grænserne for aktindsigt i Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter med henblik på at give borgerne bedre mulighed for at deltage i beslutningsprocessen, sikre forvaltningen en større legitimitet og effektivitet og gøre den mere ansvarlig over for borgerne i et demokratisk system samt bidrage til at styrke principperne om demokrati og respekt for de grundlæggende frihedsrettigheder.

Kommissionens og Rådets afvisning af at give aktindsigt, som ligger til grund for dom af 30. november 2004, *IFAW Internationaler Tierschutz-Fonds mod Kommissionen* (sag T-168/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), og af 23. november 2004, *Turco mod Rådet* (sag T-84/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), gav Retten lejlighed til at præcisere rækkevidden af visse bestemmelser i denne forordning.

Denne forordning bestemmer dels, at institutionen, der anmodes om et dokument fra tredjemand, skal rådføre sig med denne tredjemand for at vurdere, om en af undtagelserne i forordningen finder anvendelse, medmindre det er indlysende, at dokumentet skal eller ikke skal udleveres (artikel 4, stk. 4), dels, at en medlemsstat kan anmode institutionen om ikke at give aktindsigt i et dokument, som hidrører fra denne medlemsstat, uden dens forudgående samtykke (artikel 4, stk. 5).

Da Forbundsrepublikken Tyskland havde modsat sig, at visse dokumenter fra de tyske myndigheder udleveres til den, der havde fremsat begæringen, afviste Kommissionen at

⁵² Dvs. på betingelse af, at artikel 74, stk. 2, i forordning nr. 40/94, der bestemmer, at »Harmoniseringskontoret kan se bort fra kendsgerninger og beviser, som ikke er påberåbt eller fremført rettidigt af de pågældende parter«, er overholdt.

⁵³ Uden dog at tage lige så klar stilling til spørgsmålet, blev der henvist til den funktionelle kontinuitet mellem Harmoniseringskontorets instanser inden for rammerne af andre inter partes-sager, nemlig dom af 30.6.2004, *GE Betz mod KHIM – Atofina Chemicals (BIOMATE)*, og af 8.7.2004, *MFE Marienfelde mod KHIM – Vétoquinol (HIPOVITON)*.

⁵⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1049/2001 af 30.5.2001 om aktindsigt i Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter (EFT L 145, s. 43).

udlevere disse. I en sag om annullation af beslutningen om afvisning stadfæstede Retten denne beslutning ved dom i sagen *IFAW Internationaler Tierschutz-Fonds mod Kommissionen*. Idet det fremhævedes, at medlemsstaterne befinder sig i en anden situation end tredjemænd, bemærkede Retten, at medlemsstaten kan anmode en institution om ikke at give aktindsigt i et dokument, der hidrører fra denne medlemsstat, og institutionen er da forpligtet til ikke at udlevere dokumentet uden medlemsstatens »forudgående samtykke«. Denne forpligtelse til at indhente medlemsstatens forudgående samtykke, som påhviler institutionen, og som klart fremgår af forordningens artikel 4, stk. 5, kunne risikere at miste sin betydning, hvis Kommissionen kunne beslutte at udlevere et dokument på trods af, at den berørte medlemsstat udtrykkeligt havde anmodet om, at det ikke blev udleveret. Retten fandt derfor, at en given anmodning, som en medlemsstat fremsætter i henhold til denne bestemmelse, i modsætning til det af sagsøgeren anførte, støttet af tre medlemsstater, er et pålæg til institutionen om ikke at give aktindsigt i det pågældende dokument.

I sagen *Turco mod Rådet* havde Rådet afvist at meddele sagsøgeren en udtalelse fra Rådets Juridiske Tjeneste vedrørende et forslag til Rådets direktiv om fastsættelse af minimumsstandarder for modtagelse af asylansøgere i medlemsstaterne. Rådet havde i den henseende påberåbt sig artikel 4, stk. 2, i forordning nr. 1049/2001, som bestemmer, at institutionerne afslår at give aktindsigt i et dokument, hvis udbredelse ville være til skade for beskyttelsen af især retslige procedurer og juridisk rådgivning, medmindre der er en mere tungtvejende offentlig interesse i udbredelsen af dokumentet.

Retten gav Rådet, som i denne sag blev støttet af Det Forenede Kongerige og Kommissionen, medhold. Den fastslog, i modsætning til det af sagsøgeren fremførte, at udtrykket »juridisk rådgivning« må forstås således, at hensynet til almene interesser kan være til hinder for at udbrede indholdet af dokumenter, som er udfærdiget af Rådets Juridiske Tjeneste under retslige procedurer, men også i anden forbindelse. Retten præciserede, med henvisning til dom af 7 december 1999, *Interporc mod Kommissionen* (sag T-92/98, Sml. II, s. 3521; se Årsrapport 1999), at juridisk rådgivning, som ydes i forbindelse med retslige procedurer, uden videre er omfattet af undtagelsen om beskyttelse af disse procedurer.

Da undtagelser fra retten til aktindsigt i de dokumenter fra institutionerne, som er omfattet af forordning nr. 1049/2001, skal fortolkes og anvendes strengt, antog Retten, at den omstændighed, at det pågældende dokument har karakter af juridisk rådgivning, ikke i sig selv kan begrunde anvendelsen af den påberåbte undtagelse. Da Rådet imidlertid ikke havde anlagt noget urigtigt skøn ved at antage, at offentliggørelsen af udtalelsen ville kunne rejse tvivl om lovligheden af den pågældende lovgivningsakt, og sagsøgeren ikke havde påberåbt sig tungtvejende offentlige interesser, der kunne berettige udbredelsen af et sådan dokument, frifandt Retten Rådet.

H. Personalesager

De hundredvis af domme i sager anlagt af institutionernes tjenestemænd og øvrige ansatte mod Fællesskabets institutioner vedrører mange forskellige retsstillinger, som der kun i yderst begrænset omfang kan gøres rede for i dette bidrag, som nødvendigvis må være sammenfattende. Det skal derfor alene anføres, at søgsmålene vedrørte lovligheden af:

- afgørelser om ikke at forfremme (dom af 21.1.2004, sag T-97/02, *Mavridis mod Kommissionen*; af 2.3.2004, sag T-197/02, *Caravelis mod Parlamentet*; af 17.3.2004, sag T-175/02, *Lebedef mod Kommissionen*, og sag T-4/03, *Lebedef mod Kommissionen*; af 10.6.2004, sag T-330/03, *Liakoura mod Rådet*, og af 28.9.2004, sag T-216/03, *Tenreiro mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser)
- afgørelser truffet i forbindelse med udnævnelsesprocedurer (dom af 21.1.2004, sag T-328/01, *Robinson mod Parlamentet*; af 2.3. 2004, sag T-234/02, *Michael mod Kommissionen*; af 23.3. 2004, sag T-310/02, *Theodorakis mod Rådet*, og af 31.3. 2004, sag T-10/02, *Girardot mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser). I den forbindelse skal ligeledes nævnes, at dom af 9. november 2004, *Montalto mod Rådet* (sag T-116/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) annullerede Rådets afgørelse af 23. maj 2002 om udnævnelse af en medformand for et appelkammer og præsident for appelafdelingen under Harmoniseringskontoret
- afgørelser om ikke at benytte konferencetolke, som er fyldt 65 år (dom af 10.6.2004, forenede sager T-153/01 og T-323/01, *Alvarez Moreno mod Kommissionen*; appelleret (sag C-373/04 P), sag T-275/01, *Alvarez Moreno mod Parlamentet*, og sag T-276/01, *Garroni mod Parlamentet*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser)
- afgørelser truffet af udvælgelseskomitéer, hvorved kandidaterne nægtedes adgang til prøverne (dom af 20.1.2004, sag T-195/02, *Briganti mod Kommissionen*; af 19.2. 2004, sag T-19/03, *Konstantopoulou mod Domstolen*; af 25.3.2004, sag T-145/02, *Petrich mod Kommissionen*; af 21.10.2004, sag T-49/03, *Schumann mod Kommissionen*; af 26.10. 2004, sag T-207/02, *Falcone mod Kommissionen*, og af 28.10.2004, forenede sager T-219/02 og T-337/02, *Lutz Herrera mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), hvorved der tildelte en karakter lavere end mindstekravet (dom af 9.11.2004, forenede sager T-285/02 og T-395/02, *Vega Rodríguez mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), eller hvorved sagsøgeren nægtedes optagelse på en reserveliste (dom af 28.4.2004, sag T-277/02, *Pascall mod Rådet*, og af 10.11.2004, sag T-165/03, *Vonier mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser)
- afgørelser truffet i forbindelse med disciplinærsager (dom af 16.12.2004, forenede sager T-120/01 og T-300/01, *De Nicola mod EIB*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), eller hvorved der pålagdes disciplinære sanktioner (dom af 16.3.2004, sag T-11/03, *Afari mod Den Europæiske Centralbank*; af 1.4.2004, *N mod Kommissionen*, sag T-198/02, og af 10.6.2004, sag T-307/01, *Eveillard mod Kommissionen*, og *François mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

I andre sager blev der truffet afgørelse vedrørende påstande om erstatning for forsinket udfærdigelse af bedømmelsesrapporten (dom af 6.7.2004, sag T-281/01, *Huygens mod Kommissionen*, og af 30.9.2004, sag T-16/03, *Ferrer de Moncada mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) eller for tjenestemandens erhvervssygdom (dom af 3.3.2004, sag T-48/01, *Vainker og Vainker mod Parlamentet*, og af 14.10.2004, sag T-256/02, *I mod Domstolen*, og sag T-389/02, *Sandini mod Domstolen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser). Nævnes skal tillige dommene af 5. oktober 2004, sag T-45/01, *Sanders m.fl. mod Kommissionen* og sag T-144/02, *Eagle mod Kommissionen* (endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), hvori den sagsøgte institution tilpligtes at betale sagsøgerne erstatning som følge af, at de ikke blev ansat som midlertidigt ansatte ved Fællesskabet i forbindelse med udførelsen af deres arbejde i fællesforetagendet Joint European Torus (JET).

II. Erstatningssøgsmål⁵⁵

Fællesskabets ansvar uden for kontrakt som følge af en ulovlig handling forudsætter opfyldelsen af tre betingelser, nemlig retsstridigheden af den adfærd, som fællesskabsinstitutionerne hævdes at have udvist, eksistensen af den påberåbte skade samt årsagsforbindelsen mellem institutionernes adfærd og denne skade.

Disse tre betingelser for at ifalde ansvar uden for kontrakt blev anset for opfyldt i sagen, der førte til mellemdom af 23. november 2004, *Cantina sociale di Dolianova m.fl. mod Kommissionen* (sag T-166/98, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser). Da en eller flere af disse betingelser ikke var opfyldt i de øvrige erstatningssøgsmål, har Retten afvist alle andre sager anlagt i medfør af artikel 288 EF.

For så vidt angår betingelsen om den retsstridige adfærd, som institutionerne hævdes at have udvist, bemærkedes det i dom af 10. februar 2004, *Afrikanische Frucht-Compagnie og Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert & Co. mod Kommissionen* (forenede sager T-64/01 og T-65/01, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) og af 23. november 2004, *Cantina sociale di Dolianova m.fl. mod Kommissionen*, at der ifølge retspraksis skal føres bevis for en tilstrækkelig kvalificeret overtrædelse af en bestemmelse, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder (Domstolens dom af 4.7.2000, sag C-352/98 P, Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, Sml. I, s. 5291). For så vidt angår kravet om, at overtrædelsen skal være tilstrækkeligt kvalificeret, er det et afgørende kriterium herfor, om den pågældende fællesskabsinstitution åbenbart og groft har overskredet grænserne for sine skønsbeføjelser. Såfremt denne institution har et stærkt begrænset eller intet skøn, kan selve den omstændighed, at der er begået en overtrædelse af fællesskabsretten, være tilstrækkelig til at bevise, at der foreligger en tilstrækkelig kvalificeret krænkelse.

Retten har ved flere lejligheder skullet tage stilling til begrebet »bestemmelse, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder«. Retten fastslog således, at bestemmelserne vedrørende fordeling af kompetencerne mellem Fællesskabets forskellige institutioner ikke har til formål at tillægge borgerne rettigheder med den virkning, at Fællesskabet ikke kan ifalde ansvar uden for kontrakt for Rådets eventuelle ulovlige delegering af kompetencer til Kommissionen (dom i sagen *Afrikanische Frucht-Compagnie og Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert & Co. mod Kommissionen*). Retten fastslog tillige, med henvisning til Domstolens retspraksis, at en tilsidesættelse af begrundelsespligten ikke kan pådrage Fællesskabet ansvar (dom i sagen *Afrikanische Frucht-Compagnie og Internationale Fruchtimport Gesellschaft Weichert & Co. mod Kommissionen*, og dom af 25.5.2004, sag T-154/01, *Distilleria F. Palma mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser).

Retten antog derimod i sin dom *Cantina sociale di Dolianova m.fl. mod Kommissionen*, at princippet om forbud mod ugrundet berigelse og princippet om forbud mod forskelsbehandling har til formål at tillægge borgerne rettigheder. Kommissionens tilsidesættelse af disse principper blev anset for tilstrækkelig kvalificeret, hvilket Retten ikke fandt i de andre sager om erstatning, som den afgjorde i 2004.

⁵⁵ Bortset fra personalesager.

I øvrigt gentog Retten i dom i sagen *Afrikanische Frucht-Compagnie og Internationale Fruchthandels-Gesellschaft Weichert & Co. mod Kommissionen* betingelserne for, at Fællesskabet ifalder ansvar uden for kontrakt som følge af en ulovlig handling, såfremt et sådan anerkendes i fællesskabsretten (se herom Årsrapporterne 2001, 2002 og 2003). Med henvisning til sine tidligere afgørelser fastslog Retten, at et erstatningsansvar forudsætter, at de tre betingelser er opfyldt, nemlig eksistensen af den skade, som hævdes lidt, årsagssammenhæng mellem skaden og den adfærd, Fællesskabets institutioner hævdes at have udvist, samt tabets usædvanlige og særlige karakter, idet det skal præciseres, at et tab er »særligt«, når det rammer en særlig kategori af erhvervsdrivende uforholdsmæssigt hårdt i forhold til andre erhvervsdrivende, og »usædvanligt«, når det overskrider grænserne for, hvilke risici der knytter sig til økonomisk virksomhed inden for det pågældende område, uden at den adfærd, som ligger til grund for den påberåbte skade, er begrundet i en almindelig økonomisk interesse. I dette tilfælde fandt Retten ikke, at der forelå en »kvalificeret« skade.

Endelig er kendelsen af 7. juni 2004, *Segi m.fl. mod Rådet* (sag T-338/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser; appelleret (sag C-355/04 P))⁵⁶ både vigtig og interessant. Sagsøgerne havde anlagt sag med påstand om erstatning for den skade, de havde lidt som følge af, at de var opført på den liste, der var bilagt Rådets fælles holdning 2001/931/FUSP af 27. december 2001 om anvendelse af specifikke foranstaltninger til bekæmpelse af terrorisme⁵⁷, ajourført ved fælles holdning 2002/340 og 2002/462⁵⁸. Den fælles holdning 2001/931/FUSP blev vedtaget med hjemmel i artikel 15 i traktaten om Den Europæiske Union, afsnit V, »Bestemmelse om fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik« (FUSP), og artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Union, afsnit VI, »Bestemmelse om politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager« (almindeligvis benævnt retlige og indre anliggender) (RIA).

Efter at have fastslået, at bestemmelsen⁵⁹ i den fælles holdning, som berører sagsøgerne, ikke indeholder foranstaltninger henhørende under FUSP, og at den eneste relevante hjemmel for de retsakter, der hævdes at ligge til grund for den påberåbte skade, derfor er artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Union, erklærede Retten sig åbenbart inkompetent til at påkende erstatningssøgsmålet, idet de eneste retsmidler i afsnit VI i traktaten om Den Europæiske Union er en præjudiciel forelæggelse, et annulationssøgsmål og en bilæggelse af tvister mellem medlemsstater, og der er således ikke åbnet mulighed for erstatningssøgsmål i afsnit VI. Retten fremhævede, at den omstændighed, at sagsøgerne »formentlig ikke råder over et effektivt retsmiddel«, ikke i sig selv kan begrunde fællesskabskompetence i et retssystem, der hviler på princippet om tildelte kompetencer.

⁵⁶ Se ligeledes kendelse af 7.6.2004, *Gestoras Pro-Amnistia m.fl. mod Rådet* (sag T-333/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser; appelleret (sag C-354/04 P)).

⁵⁷ EFT L 344, s. 93.

⁵⁸ Rådets fælles holdning 2002/340/FUSP og 2002/462/FUSP vedtaget i medfør af artikel 15 og 34 i traktaten om Den Europæiske Union, henholdsvis den 2.5. og den 17.6.2002 (EFT L 116, s. 75, og EFT L 160, s. 32).

⁵⁹ Der var tale om artikel 4, hvorefter medlemsstaterne gennem politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager inden for rammerne af afsnit VI i traktaten om Den Europæiske Union yder hinanden den størst mulige hjælp i forebyggelsen og bekæmpelsen af terrorhandlinger.

For så vidt angår sagsøgernes erstatningssøgsmål, hvori der var nedlagt påstand om, at det fastslås, at Rådet inden for RIA var trængt ind på Fællesskabets kompetenceområde, erklærede Retten sig kompetent, men fastslog, at søgsmålet var åbenbart grundløst, da den relevante hjemmel til vedtagelse af bestemmelsen, som medførte deres tab, faktisk var artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Union.

III. Begæringer om foreløbige forholdsregler

Antallet af begæringer om foreløbige forholdsregler i 2004 er forholdsvis mindre i forhold til det foregående år, da der er blevet fremsat 26 begæringer mod 39 i 2003. I modsætning til, hvad der blev konstateret i 2002, har faldet i antallet af begæringer om foreløbige forholdsregler ikke medført en tilsvarende stigning i antallet af begæringer om anvendelse af hasteproceduren i hovedsagerne, idet der som allerede nævnt kun er blevet indgivet 3 begæringer herom.

Rettens præsident afsagte kendelse i 34 sager om foreløbige forholdsregler. Bortset fra sager, hvori der blev anordnet foreløbige forholdsregler for et begrænset tidsrum (kendelser af 21.1.2004, sag T-217/03 R, *FNCBV mod Kommissionen*, og sag T-245/03 R, *FNSEA m.fl. mod Kommissionen*, og af 12.5.2004, sag T-198/01 R III, *Technische Glaswerke Ilmenau mod Kommissionen*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), og sager, hvori begæringen om udsættelse af gennemførelsen blev imødekommet, er alle begæringer fremsat i 2004 blevet afvist, navnlig begæringen fremsat af den autonome region Azorerne om udsættelse af den nye ordning om fiskeri i farvandene omkring denne øgruppe (kendelse af 8.7.2004, sag T-37/04 R, *Região autónoma dos Açores mod Rådet*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) og begæringen fremsat af selskabet Microsoft.

For så vidt angår sidstnævnte sag fastslog Rettens præsident ved kendelse af 22. december 2004, *Microsoft mod Kommissionen* (sag T-201/04 R, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), at de af Microsoft fremlagte beviser ikke var tilstrækkelige til at godtgøre, at en umiddelbar gennemførelse af de korrektive foranstaltninger, som Kommissionen havde truffet, risikerede at påføre selskabet et alvorligt og uopretteligt tab.

Baggrunden for denne sag er Kommissionens beslutning af 24. marts 2004⁶⁰, hvori det blev konstateret, at Microsoft havde tilsidesat artikel 82 EF, idet selskabet i to særskilte tilfælde har misbrugt en dominerende stilling. Selskabet blev ligeledes pålagt en bøde på 497 mio. EUR.

Den første sanktionerede adfærd vedrørte Microsofts nægtelse af at udlevere visse »oplysninger vedrørende interoperabilitet« og tillade brugen heraf med henblik på udvikling og markedsføring af konkurrerende produkter på markedet for styresystemer til arbejdsgruppeservere i perioden fra oktober 1998 til beslutningens vedtagelse. Som korrektiv foranstaltning pålagde Kommissionen Microsoft at udlevere »specifikationerne« vedrørende kommunikationsprotokollerne klient-server og server-server til enhver

⁶⁰ Kommissionens endelige beslutning K(2004) 900 af 24.3.2004 om en procedure efter artikel 82 EF (COMP/C-3/37.792).

virksomhed, som ønsker at udvikle og markedsføre styresystemer til arbejdsgruppeservere. Specifikationerne beskriver visse karakteristika ved et program og skal ikke forveksles med »kildekoden«, som betegner den kode, der reelt udføres af computeren.

Den anden adfærd, som Kommissionen sanktionerede, var produktbindingen mellem multimedieafspilleren Windows Media Player og Windows-styresystemet. Kommissionen fandt, at denne praksis påvirkede markedet for multimedieafspillere. Som korrektiv foranstaltning pålagde Kommissionen Microsoft at tilbyde salg af en Windows-version uden Windows Media Player. Microsoft beholder dog muligheden for at markedsføre Windows med Windows Media Player.

Den 7. juni 2004 anlagde Microsoft sag ved Retten med påstand om annullation af Kommissionens beslutning (sag T-201/04). Den 25. juni fremsatte Microsoft begæring om udsættelse af gennemførelsen af de korrektive foranstaltninger i beslutningen. Efter fremsættelsen af denne begæring meddelte Kommissionen, at den ikke havde til hensigt at forfølge gennemførelsen af de korrektive foranstaltninger, inden der var blevet truffet afgørelse om begæringen om udsættelse.

Efter at have undersøgt sagens omstændigheder fastslog Rettens præsident i sin kendelse af 22. december 2004, at Microsoft ikke havde ført bevis for, at selskabet risikerede at lide et alvorligt og uopretteligt tab som følge af gennemførelsen af den anfægtede beslutning.

Apropos nægtelsen af at udlevere oplysninger om interoperabiliteten fandt Rettens præsident, at hovedsagen rejste flere principielle spørgsmål vedrørende de omstændigheder, som begrundede Kommissionens konklusion om, at en nægtelse af at udlevere oplysninger udgør et misbrug af en dominerende stilling i strid med artikel 82 EF. Rettens præsident fremhævede, at det tilkommer Retten at afgøre disse spørgsmål, og fastslog, at Microsofts annullationssøgsmål ikke umiddelbart kunne anses for at være uden grundlag, og at betingelsen om *fumus boni juris* (der består i umiddelbart at vurdere, om sagen er begrundet) derfor var opfyldt.

Rettens præsident fastslog imidlertid, at betingelsen vedrørende uopsættelighed ikke var opfyldt, da Microsoft ikke havde ført bevis for, at udbredelsen af oplysninger, som hidtil var blevet holdt hemmelige, kunne medføre et alvorligt og uopretteligt tab. Efter en faktisk undersøgelse af de konkrete følger, som Microsoft hævder, at udbredelsen ville have, konstaterede Rettens præsident, at udbredelsen af en hidtil hemmelig oplysning ikke nødvendigvis indebærer et alvorligt tab, og at der under hensyn til sagens omstændigheder ikke var ført bevis for et sådant tab. Microsoft havde heller ikke ført bevis for, for det første, at konkurrenternes anvendelse af disse oplysninger ville føre til, at oplysningerne ville komme til offentlighedens kendskab, for det andet, at konkurrerende produkter, som fortsat ville være i distributionskanalerne efter en eventuel annullation af den anfægtede beslutning, ville udgøre et alvorligt og uopretteligt tab, for det tredje, at Microsofts konkurrenter kunne »klone« selskabets produkter, for det fjerde, at Microsoft skulle foretage en grundlæggende ændring af sin handelspolitik, og for det femte, at beslutningen ville medføre en irreversibel udvikling på markedet.

For så vidt angår produktbindingen mellem Windows og Windows Media Player antog Rettens præsident, at visse af Microsofts argumenter rejste komplekse spørgsmål, såsom den konkurrencebegrænsende virkning af produktbindingen, der følger af »indirekte virkningerne af netværk«, som det tilkommer Retten at afgøre i hovedsagen. Efter at have fastslået, at betingelsen om fumus boni juris var opfyldt, undersøgte Rettens præsident, om der forelå uopsættelighed med hensyn til at meddele den begærede udsættelse. Rettens præsident analyserede de hævdede tab og fastslog, at Microsoft ikke havde ført konkret bevis for, at selskabet risikerede at lide et alvorligt og uopretteligt tab som følge af en krænkelse af selskabets kommercielle handlefrihed eller dets ry.

Indhold — Arbejdet ved Retten i Første Instans i 2004

	Side
I. Søgsmål vedrørende retsaktens lovlighed	79
A. Processuelle spørgsmål	80
1. Udeblivelsesdomme	80
2. Rettens behandling af egen drift af et anbringende angående grundlæggende retsprincipper.....	81
3. Sagsomkostninger	81
B. Formaliteten vedrørende søgsmål anlagt i medfør af artikel 230 EF	83
1. Retsakter, der kan gøres til genstand for et søgsmål	83
2. Fristen for anlæggelse af søgsmål	83
3. Retlig interesse i søgsmålet	85
4. Søgsmålskompetence	85
a) Beslutninger	86
b) Almengyldige retsakter	88
C. Konkurrenceregler for virksomheder	89
1. Betydningen af retspraksis vedrørende artikel 81 EF.....	90
a) De faktiske forhold	90
b) Processuelle spørgsmål i konkurrencesager	91
– Aktindsigt.....	91
– Anvendelsesområdet for meddelelsen af klagepunkter	91
– Følgerne af en udtrykkelig anerkendelse af rigtigheden af de faktiske omstændigheder under den administrative procedure	92
– Manglende anerkendelse af en absolut ret til at nægte at udtale sig	93
– Rimelig frist	94
c) Bevis for overtrædelse af artikel 81 EF	94

d) Bøder	95
– Retningslinjerne	96
Overtrædelsens grovhed	96
Varigheden	98
Skærpende omstændigheder	98
Formildende omstændigheder	98
– Meddelelsen om samarbejde	98
– Princippet ne bis in idem	99
– Udøvelsen af den fulde prøvelsesret	100
2. Forordning nr. 4064/89	101
D. Statsstøtte	102
1. Begrebet statsstøtte	102
a) Forhold, som skal foreligge, for at der er tale om statsstøtte	102
– Fordel	102
– Den statslige foranstaltningens specifikke eller selektive karakter	104
b) Rammebestemmelser	105
c) Tilbagesøgning	106
2. Procedurespørgsmål	107
E. Handelsmæssige beskyttelsesforanstaltninger	109
F. EF-varemærker	111
1. Absolutte registreringshindringer	111
2. Relative registreringshindringer	113
3. Spørgsmål vedrørende form og procedure	115
4. Funktionel kontinuitet mellem Harmoniseringskontorets instanser	116
G. Aktindsigt	117
H. Personalesager	118
II. Erstatningssøgsmål	120
III. Begæringer om foreløbige forholdsregler	122

B — Retten i Første Instans' sammensætning

(Sammensætning efter rangfølge pr. 10.9.2004)

Første række, fra venstre mod højre:

Dommer V. Tiili; afdelingsformændene J.D. Cooke, M. Vilaras, M. Jaeger; præsident B. Vesterdorf; afdelingsformændene J. Pirrung, H. Legal; dommer R. García-Valdecasas; dommer P. Lindh

Anden række, fra venstre mod højre:

Dommerne O. Czúcz, F. Dehousse, N.J. Forwood, P. Mengozzi, J. Azizi, A.W.H. Meij; M.E. Martins de Nazaré Ribeiro, E. Cremona, I. Wiszniewska-Białecka

Tredje række, fra venstre mod højre:

Justitssekretær H. Jung; dommerne S.S. Papasavvas; K. Jürimäe; D. Šváby; I. Pelikánová; V. Vadapalas; I. Labucka, V. Trstenjak

1. Retten i Første Instans' medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Bo Vesterdorf

Født i 1945; juristlingvist ved EF-Domstolen; fuldmægtig i Justitsministeriet; dommerfuldmægtig; juridisk attaché ved Danmarks Faste Repræsentation ved EF; konstitueret dommer i Østre Landsret; kontorchef i Justitsministeriets Lovafdeling; afdelingschef i Justitsministeriet; lektor; medlem af Styringskomitéen for Menneskerettigheder i Europa-Rådet (CDDH), derefter medlem af CDDH's Bureau; medlem af ad hoc-udvalget vedrørende den juridiske uddannelse ved Det Europæiske Retsakademi i Trier, Tyskland; dommer ved Retten i Første Instans siden den 25. september 1989; præsident for Retten i Første Instans siden den 4. marts 1998.

Rafael García-Valdecasas y Fernández

Født i 1946; Abogado del Estado (i Jaén og Granada); justitssekretær ved Retten for Økonomiske og Administrative Sager i Jaén, derefter i Córdoba; medlem af Advokatsamfundet (Jaén, Granada); chef for Udenrigsministeriets Særlige Juridiske Kontor for EF-spørgsmål; chef for den spanske delegation i den af Rådet nedsatte arbejdsgruppe vedrørende oprettelsen af Retten i Første Instans; dommer ved Retten i Første Instans siden den 25. september 1989.

Virpi Tiili

Født i 1942; juridisk doktorgrad fra Helsingfors universitet; undervisningsassistent i borgerlig ret og handelsret ved Helsingfors universitet; direktør med ansvar for retlige anliggender og handelspolitik ved Finlands centrale handelskammer; generaldirektør for Finlands Konsumentverk (Forbrugerstyrelsen); dommer ved Retten i Første Instans siden den 18. januar 1995.

Pernilla Lindh

Født i 1945; Jur. kand. fra Lunds Universitet; hovrättsassessor ved Svea Hovrätt; jurist og departementsråd ved Udenrigsministeriets handelsafdeling; dommer ved Retten i Første Instans siden den 18. januar 1995.

Josef Azizi

Født i 1948; juridisk doktorgrad samt samfundsfaglig og erhvervsøkonomisk kandidateksamen fra Wiens universitet; forsknings- og undervisningsassistent ved Wirtschaftsuniversität Wien og ved det retsvidenskabelige fakultet ved Wiens universitet; kontorchef og afdelingschef i Forbundskancelliet; medlem af Europarådets styringsudvalg for retligt samarbejde (CDCJ); beskikket rettergangsfuldsmægtig ved Verfassungsgerichtshof (forfatningsdomstolen) i retssager om forfatningsmæssigheden af forbundsstatslovgivning; ansvarlig for koordineringen af østrigsk forbundsrets tilpasning til fællesskabsretten; dommer ved Retten i Første Instans siden den 18. januar 1995.

John D. Cooke

Født i 1944; advokatbestalling i Irland 1966; tillige advokatbestalling i England og Wales, Nordirland og New South Wales; praktiserende advokat 1966-1996; advokatbestalling, Inner Bar Ireland (Senior Counsel) 1980 og New South Wales 1991; formand for Rådet for Advokaterne i Det Europæiske Fællesskab (CCBE) 1985-1986; medlem af Adjunct Law Faculty, University College Dublin; medlem af Chartered Institute of Arbitrators; præsident for Royal Zoological Society of Ireland 1987-1990; medlem af Honorable Society of Kings Inns, Dublin; æresmedlem af Lincoln's Inn, London; dommer ved Retten i Første Instans siden den 10. januar 1996.

Marc Jaeger

Født i 1954; attaché de justice, medhjælper hos procureur général; dommer, vice-président i tribunal d'arrondissement de Luxembourg; tilknyttet Centre universitaire de Luxembourg; referendar ved EF-Domstolen fra 1986; dommer ved Retten i Første Instans siden den 11. juli 1996.

Jörg Pirrung

Født 1940; adjunkt ved Universität Marburg; dr.jur. (Universität Marburg); ansat i Bundesministerium der Justiz, senere chef for Kontoret for International Privatrecht og senest leder af en underafdeling for civilret i samme ministerium; medlem af Unidroits styrende råd (1993-1998); formand for kommissionen til udarbejdelse af konventionen til beskyttelse af børn under Haagerkonferencen for international privatrecht (1996); æresprofessor ved Universität Trier (international privat- og procesret, europæisk ret); siden 2002 medlem af Fachbeirat ved Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht i Hamburg; dommer ved Retten i Første Instans siden den 11. juni 1997.

Paolo Mengozzi

Født i 1938; professor i folkeret og indehaver af Jean Monnet-professoratet i fællesskabsret ved universitetet i Bologna; æresdoktor ved universitetet Carlos III i Madrid; gæsteprofessor ved følgende universiteter: John Hopkins (Bologna Center), St. Johns (New York), Georgetown, Paris-II, Georgia (Athens) og Institut universitaire international (Luxembourg); koordinator af European Business Law Pallas Program på universitetet i Nijmegen; medlem af Europa-Kommissionens Rådgivende Udvalg for Offentlige Aftaler; statssekretær for industri og handel under det italienske formandskab i Rådet; medlem af EF's arbejdsgruppe vedrørende Verdenshandelsorganisationen (WTO) og leder af 1997-konferencen om Verdenshandelsorganisationen på forskningscentret ved Hague Academy of International Law; dommer ved Retten i Første Instans siden den 4. marts 1998.

Arjen W.H. Meij

Født i 1944; dommer ved Nederlandenes Hoge Raad (1996), dommer og vicepræsident ved College van Beroep voor het bedrijfsleven (appellinstans i handelssager) (1986); stedfortrædende medlem af Tariefcommissie (tariferingsnævn) og Commissie bezwaarschriften Wet arob/Awb (socialt ankenævn); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1980); docent i europæisk ret ved Det Juridiske Fakultet på Groningen Universitet og forskningsmedarbejder på University of Michigan Law School; medarbejder i det internationale sekretariat for Kamer van Koophandel en Fabrieken, Amsterdam (1970); dommer ved Retten i Første Instans siden den 17. september 1998.

Mihalis Vilaras

Født i 1950; advokat (1974-1980); udstationeret som national ekspert ved Kommissionens Juridiske Tjeneste, derefter ekspeditionssekretær i GD V (Beskæftigelse, Arbejdsmarkedsrelationer og Sociale Anliggender); fuldmægtig og assessor ved Den Øverste Græske Forvaltningsdomstol og siden 1999 medlem heraf; tilknyttet medlem af Grækenlands Særlige Højesteret; medlem af Grækenlands centrale lovforberedelsesudvalg; direktør for den græske regerings juridiske tjeneste; dommer ved Retten i Første Instans siden den 17. september 1998.

Nicholas James Forwood

Født 1948; BA 1969 og MA 1973 fra Cambridge University (polyteknik og jura); møderet for de engelske domstole i 1970, arbejdede derefter som advokat i London (1971-1979) og i Bruxelles (1979-1999); møderet for de irske domstole i 1981; Queen's Counsel i 1987; bencher (bestyrelsesmedlem) i Middle Temple 1998; repræsenterede Advokatsamfundet i England og Wales i Rådet for Advokaterne i Det Europæiske Fællesskab og var formand for Advokatrådets faste repræsentation ved De Europæiske Fællesskabers Domstol; bestyrelsesmedlem i World Trade Law Association og i European Maritime Law Organization; dommer ved Retten i Første Instans siden den 15. december 1999.

Hubert Legal

Født i 1954; Maître des Requêtes ved Frankrigs Conseil d'Etat siden 1991; École normale supérieure de Saint-Cloud og École nationale d'administration; lektor i engelsk (1979-1985); først Rapporteur, siden Commissaire du Gouvernement ved Conseil d'Etats tvistemålsafdelinger (1988-1993); juridisk konsulent ved Frankrigs faste repræsentation ved De Forenede Nationer i New York (1993-1997); referendar hos dommer Puissochet ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1997-2001); dommer ved Retten i Første Instans siden den 19. september 2001.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro

Født i 1956; studier i Lissabon, Bruxelles og Strasbourg; advogada i Portugal og i Bruxelles; fri forsker ved institut for europæiske studier ved Université libre de Bruxelles; referendar hos den portugisiske dommer ved EF-Domstolen, Moitinho de Almeida (1986-2000); herefter hos præsidenten for Retten i Første Instans, Vesterdorf (2000-2003); dommer ved Retten i Første Instans siden den 1. april 2003.

Franklin Dehousse

Født i 1959; cand.jur. (Lièges Universitet, 1981); sekretær (Den nationale videnskabelige forskningsfond); juridisk rådgiver for Repræsentantkammeret; dr.jur. (Strasbourgs Universitet, 1990); underviser (Lièges Universitet, Strasbourgs Universitet, Europa-Kollegiet, det kongelige belgiske forsvarsakademi, Université Montesquieu-Bordeaux; Michel Servet-kollegiet ved Paris' universiteter, Notre-Dame de la Paix-universitetet i Namur); særlig udsending for Udenrigsministeriet; leder af EF-studierne ved det kongelige belgiske udenrigspolitiske institut; bisidder i Conseil d'Etat; konsulent for Europa-Kommissionen; medlem af Observatoire Internet; chefredaktør for Studia Diplomatica; dommer ved Retten i Første Instans siden den 7. oktober 2003.

Ena Cremona

Født i 1936; kandidateksamen i sprog fra Maltas Kongelige Universitet (1955); dr.jur. ved Maltas Kongelige Universitet (1958); advokat på Malta siden 1959; juridisk rådgiver ved det nationale kvinderåd (1964-1979); medlem af kommissionen for offentlige tjenester (1987-1989); medlem af bestyrelsen for Lombard Bank (Malta) Ltd som repræsentant for staten (1987-1993); medlem af valgkommissionen fra 1993; medlem af bedømmelsesudvalg for afhandlinger indleveret ved det juridiske fakultet på Maltas Kongelige Universitet; medlem af Den Europæiske Kommission mod Racisme og Intolerance (ECRI) (2003-2004); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Ottó Czúcz

Født i 1946; dr.jur. ved Szeged Universitet (1971); fuldmægtig i arbejdsministeriet (1971-1974); kursusansvarlig og professor (1974-1989), dekan for det juridiske fakultet (1989-1990), prorektor (1992-1997) ved universitetet i Szeged; advokat; medlem af præsidiat for den nationale pensionsforsikring; næstformand for Institut européen de la sécurité sociale (1998-2002); medlem af det videnskabelige råd for Association internationale de la sécurité sociale; dommer ved forfatningsdomstolen (1998-2004); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Irena Wiszniewska-Białecka

Født i 1947; cand. jur. ved Warszawa Universitet (1965-1969); forsker ved det retsvidenskabelige institut, undervisningsassistent, associeret professor og professor ved Videnskabernes Akademi (1969-2004); forsker ved Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht, München (1985-1986); advokat (1992-2000); dommer ved den øverste forvaltningsdomstol (2001-2004); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Irena Pelikánová

Født i 1949; dr.jur., undervisningsassistent i økonomisk ret (indtil 1989), derefter dr.phil., professor i erhvervsret (fra 1993) ved det juridiske fakultet ved Karlsuniversitetet i Prag; medlem af det ledende organ for værdipapirkommissionen (1999-2002); advokat; medlem af den tjekkiske regerings lovgivende råd (1998-2004); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Daniel Šváby

Født i 1951; dr. jur. (Bratislava Universitet); dommer ved førsteinstansretten i Bratislava; dommer ved appelretten med civile retssager som ansvarsområde og vicepræsident for appelretten i Bratislava; medlem af afdelingen for civil- og familieret ved justitsministeriets juridiske tjeneste; konstitueret dommer ved højesteret med erhvervsret som ansvarsområde; medlem af Den Europæiske Menneskerettighedskommission (Strasbourg); dommer ved forfatningsdomstolen (2000-2004); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Vilenas Vadapalas

Født i 1954; dr.jur. ved Moskva Universitet; dr. jur. (med forelæsningsret) ved Warszawa Universitet; professor ved Vilnius Universitet: international ret (fra 1981), menneskerettigheder (fra 1991) og fællesskabsret (fra 2000); generaldirektør for regeringens afdeling for europæisk ret; Jean Monet-professor i europæisk ret ved Vilnius Universitet; formand for Litauisk forening for EU-studier; formand for den parlamentariske arbejdsgruppe for den konstitutionelle reform i forbindelse med Litauens tiltrædelse; medlem af Den Internationale Juristkommission (april 2003); tidligere ekspert ved Europarådet i spørgsmål vedrørende den nationale lovgivnings forenelighed med Den Europæiske Menneskerettighedskonvention; dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Küllike Jürimäe

Født i 1962; cand. jur fra Tartu Universitet (1981-1986); assistent, anklagemyndigheden i Tallinn (1986-1991); diplom fra Diplomatskolen i Estland (1991-1992); juridisk rådgiver (1991-1993) og kommitteret i handels- og industrikammeret (1992-1993); dommer ved appelretten i Tallinn (1993-2004); europæisk Master i menneskerettigheder og demokratisering, Padova Universitet og Nottingham Universitet (2002-2003); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Ingrida Labucka

Født i 1963; cand. jur. fra Letlands Universitet (1986); inspektør for Indenrigsministeriet i Kirov-regionen og Riga (1986-1989); dommer ved førsteinstansretten i Riga (1990-1994); advokat (1994-1998 og juli 1999 – maj 2000); justitsminister (november 1998 – juli 1999 og maj 2000 – oktober 2002); medlem af den Internationale Forligs- og Voldgiftsdomstol i Haag (2001-2004); parlamentsmedlem (2002-2004); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Savvas S. Papasavvas

Født i 1969; studier ved Athens Universitet (Ptychion-grad, 1991); ph.d.-studier ved Paris II-universitetet (»Diplôme d'études approfondies« i offentlig ret, 1992) og ved Aix-Marseille III-universitetet (dr.jur., 1995); advokat på Cypem (Nicosia) fra 1993; kursusansvarlig ved Cypens universitet (1997-2002), lektor i forfatningsret fra september 2002; forsker ved European Public Law Centre, Athen (2001-2002); dommer ved Retten i Første Instans siden den 12. maj 2004.

Verica Trstenjak

Født i 1962; dr.jur. fra Ljubljana universitet (1995); professor (siden 1996) i rets- og statsteori (retslære) og privatret; forsker; doktorstudier ved Zürich universitet, ved Wien universitet (Institut für Rechtsvergleichung), ved Max Planck Instituttet for international privatret i Hamburg og ved Vrije Universitet, Amsterdam; gæsteforsker ved Wien universitet, Freiburg universitet (Tyskland) og ved Bucerius Law School i Hamburg; chef for juridisk tjeneste (1994-1996) og statssekretær for ministeren for videnskab og teknologi (1996-2000); generalsekretær for regeringen (2000); medlem af arbejdsgruppen for en europæisk civilret (Study Group on European Civil Code) siden 2003; den slovenske juristsammenslutnings pris »Årets jurist 2003«; dommer ved Retten i Første Instans siden den 7. juli 2004.

Hans Jung

Født i 1944; adjunkt og derefter lektor ved Det Retsvidenskabelige Fakultet (Berlin); advokat (Frankfurt); juristlingvist ved Domstolen; referendar ved EF-Domstolen hos præsident M. Kutscher, derefter hos den tyske dommer ved Domstolen; assisterende justitssekretær ved Domstolen; justitssekretær ved Retten i Første Instans siden den 10. oktober 1989.

2. Ændringer i Retten i Første Instans' sammensætning i 2004

Ti nye dommere er tiltrådt som følge af udvidelsen af Den Europæiske Union. Den 12. maj tiltrådte Ena Cremona, Malta, Ottó Czúcz, Ungarn, Irena Wyszniowska-Białecka, Polen, Irena Pelikánová, Tjekkiet, Daniel Šváby, Slovakiet, Vilenas Vadapalas, Litauen, Küllike Jürimäe, Estland, Ingrida Labucka, Letland, og Savvas S. Papasavvas, Cypern. Den 7. juli tiltrådte Verica Trstenjak, Slovenien.

3. Rettens sammensætning efter rangfølge

fra den 1. januar til den 11. maj 2004

B. Vesterdorf, præsident for Retten
P. Lindh, afdelingsformand
J. Azizi, afdelingsformand
J. Pirrung, afdelingsformand
H. Legal, afdelingsformand
R. García-Valdecasas y Fernández, dommer
V. Tiili, dommer
J.D. Cooke, dommer
M. Jaeger, dommer
P. Mengozzi, dommer
A.W.H. Meij, dommer
M. Vilaras, dommer
N.J. Forwood, dommer
M.E. Martins de Nazaré Ribeiro, dommer
F. Dehousse, dommer

H. Jung, justitssekretær

fra den 12. maj til den 6. juli 2004

B. Vesterdorf, præsident for Retten
 P. Lindh, afdelingsformand
 J. Azizi, afdelingsformand
 J. Pirrung, afdelingsformand
 H. Legal, afdelingsformand
 R. García-Valdecasas y Fernández, dommer
 V. Tiili, dommer
 J.D. Cooke, dommer
 M. Jaeger, dommer
 P. Mengozzi, dommer
 A.W.H. Meij, dommer
 M. Vilaras, dommer
 N.J. Forwood, dommer
 M.E. Martins de Nazaré Ribeiro, dommer
 F. Dehousse, dommer
 E. Cremona, dommer
 O. Czúcz, dommer
 I. Wyszniowska-Bialecka, dommer
 I. Pelikánová, dommer
 D. Šváby, dommer
 V. Vadapalas, dommer
 K. Jürimäe, dommer
 I. Labucka, dommer
 S.S. Papasavvas, dommer

H. Jung, justitssekretær

fra den 7. juli til den 9. september 2004

B. Vesterdorf, præsident for Retten
P. Lindh, afdelingsformand
J. Azizi, afdelingsformand
J. Pirrung, afdelingsformand
H. Legal, afdelingsformand
R. García-Valdecasas y Fernández, dommer
V. Tiili, dommer
J.D. Cooke, dommer
M. Jaeger, dommer
P. Mengozzi, dommer
A. W. H. Meij, dommer
M. Vilaras, dommer
N.J. Forwood, dommer
M.E. Martins de Nazaré Ribeiro, dommer
F. Dehousse, dommer
E. Cremona, dommer
O. Czúcz, dommer
I. Wyszniowska-Bialecka, dommer
I. Pelikánová, dommer
D. Šváby, dommer
V. Vadapalas, dommer
K. Jürimäe, dommer
I. Labucka, dommer
S.S. Papasavvas, dommer
V. Trstenjak, dommer

H. Jung, justitssekretær

fra den 10. september til den 31. december 2004

B. Vesterdorf, præsident for Retten
 M. Jaeger, afdelingsformand
 J. Pirrung, afdelingsformand
 M. Vilaras, afdelingsformand
 H. Legal, afdelingsformand
 J.D. Cooke, afdelingsformand
 R. García-Valdecasas y Fernández, dommer
 V. Tiili, dommer
 P. Lindh, dommer
 J. Azizi, dommer
 P. Mengozzi, dommer
 A.W.H. Meij, dommer
 N.J. Forwood, dommer
 M.E. Martins de Nazaré Ribeiro, dommer
 F. Dehousse, dommer
 E. Cremona, dommer
 O. Czúcz, dommer
 I. Wyszniowska-Bialecka, dommer
 I. Pelikánová, dommer
 D. Šváby, dommer
 V. Vadapalas, dommer
 K. Jürimäe, dommer
 I. Labucka, dommer
 S.S. Papasavvas, dommer
 V. Trstenjak, dommer

 H. Jung, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Retten i Første Instans

José Luis Da Cruz Vilaça (1989-1995), præsident 1989-1995
Donal Patrick Michael Barrington (1989-1996)
Antonio Saggio (1989-1998), præsident 1995-1998
David Alexander Ogilvy Edward (1989-1992)
Heinrich Kirschner (1989-1997)
Christos Yeraris (1989-1992)
Romain Alphonse Schintgen (1989-1996)
Cornelis Paulus Briët (1989-1998)
Jacques Biancarelli (1989-1995)
Koen Lenaerts (1989-2003)
Christopher William Bellamy (1992-1999)
Andreas Kalogeropoulos (1992-1998)
André Potocki (1995-2001)
Rui Manuel Gens de Moura Ramos (1995-2003)

Præsidenter

José Luis Da Cruz Vilaça (1989-1995)
Antonio Saggio (1995-1998)

Kapitel III

Møder og besøg

A — Officielle besøg og arrangementer ved Domstolen og Retten i Første Instans i 2004

12. januar	Delegation af dommere fra Den Russiske Føderation
19. januar	Forbundsrepublikken Tysklands ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Roland Lohkamp
19. januar	Sloveniens justitsminister, Ivan Bizjak
2. februar	Generalsekretær i Luxembourgs Ministerium for Udenrigsanliggender, Udenrigshandel, Samarbejde og Forsvar, ambassadør, H. E. Georges Santer
2. og 3. februar	Præsident for Hoge Raad der Nederlanden, W.E. Haak, og vicepræsident for Hoge Raad, W.J.M. Davids
3. februar	Delegation fra Sejmens Europaudvalg og Senatets Udvalg for udenrigsanliggender og europæiske integration, Republikken Polen
6. februar	Danmarks Faste Repræsentant ved Den Europæiske Union i Bruxelles, Claus Grube
16. februar	Chefen for Den Tjekkiske Republiks mission ved Den Europæiske Union i Bruxelles, ambassadør, H. E. Pavel Telička
19. februar	Det Forenede Kongeriges overordentlige og befuldmægtigede ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Gordon Wetherell
4. marts	Chefen for Den Slovakiske Republiks mission ved Den Europæiske Union i Bruxelles, overordentlig og befuldmægtigede ambassadør, H. E. Miroslav Adamiš
15. marts	Jerzy Makarczyk, Republikken Polen
15. marts	Præsidenten for Vereinigung Europäischer Verwaltungsrichter, Joachim Becker, ledsaget af vicepræsidenterne Francesco Mariuzzo, Pierre Vincent og Erwin Ziermann
17. marts	Tyrkiets Faste Delegerede ved Den Europæiske Union i Bruxelles, overordentlige og befuldmægtigede ambassadør, H. E. Mustafa Oguz Demiralp
18. marts	Østrigs ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Walter Hagg
18. marts	Prof. JUDr. Malenovský, Den Tjekkiske Republik
19. marts	Irena Pelikánová, Den Tjekkiske Republik
22. og 23. marts	Küllike Jürimäe, Republikken Estland

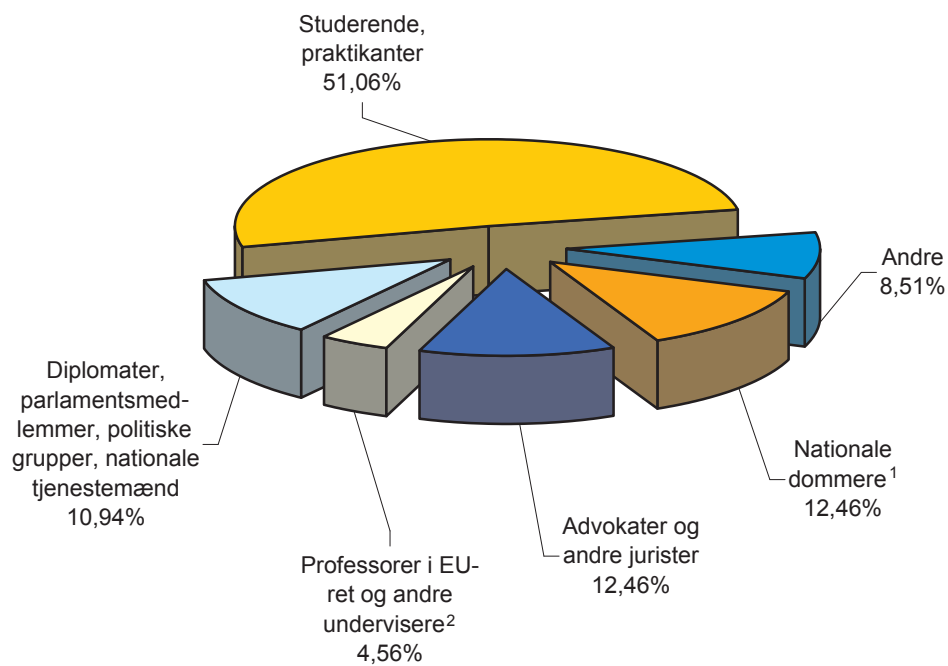
22. marts	Delegation fra Bundesverfassungsgericht (Forbundsrepublikken Tyskland)
24. marts	Sveriges ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Agneta Söderman
25. marts	Ottó Czúcz, Republikken Ungarn
25. marts	Daniel Šváby, Den Slovakiske Republik
26. marts	Savvas S. Papasavvas, Republikken Cypern
29. marts	Vilenas Vadapalas, Republikken Litauen
29. og 30. marts	Delegation af nederlandske dommere »koordinatorer for spørgsmål vedrørende fællesskabsret«
29. og 30. marts	Informationsdag for de fremtidige dommere ved Domstolen
31. marts	Irena Wiszniewska-Białecka, Republikken Polen
1. april	Portugals ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Rui Alfredo de Vasconcelos Félix-Alves
5. april	Kongeriget Spaniens ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Ricardo Zalacain
23. april	Delegation af australske parlamentsmedlemmer
26. april	Miljøforum for dommere fra Østeuropa
26. april	Italiens Faste Repræsentant ved Den Europæiske Union, H. E. Rocco Antonió Cangelosi
26. april	Ena Cremona, Republikken Malta
27. april	Ingrida Labucka, Republikken Letland
25. maj	Verica Trstenjak, Republikken Slovenien
8. juni	Forbundsrepublikken Tysklands justitsminister, Brigitte Zypries
15. juni	Rumæniens udenrigsminister, Mircea Geóana, minister for europæiske integration, Alexandru Farcas, chefen for Rumæniens mission ved Den Europæiske Union i Bruxelles, ambassadør, H. E. Lazar Comanescu, Rumæniens ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, ambassadør, H. E. Tudorel Postolache
17. juni	Delegation af jurister med speciale inden for social- og arbejdsret fra Republikken Litauen
8. juli	Kongeriget Spaniens ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Julio Núñez Montesinos
15. juli	Grækenlands Faste Repræsentant ved Den Europæiske Union, H. E. Vassilis Kaskarelis

2. september	Australiens overordentlige og befuldmægtigede ambassadør ved Den Europæiske Union, H. E. Peter Charles Grey
13. og 14. september	Delegation fra Verfassungsgericht, Østrig
16. september	Rumæniens ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Tudorel Postolache
21. september	Justitsombudsmand, Mats Melin, Sverige
23. september	Præsidenten for Wirtschaftskammern Österreichs og for Sammenslutningen af europæiske handels- og industrikamre (Eurochambers), Cristoph Leidl, ledsaget af ambassadør, H. E. Walter Hagg
23. september	Medlem af »Tribunal Permanente de Revisión, Tribunal Arbitral del MERCOSUR«, Wilfrido Fernandez de Brix
28. september	Præsidenten for Ungarns højesteret, Zoltán Lomnici
28. september	Sloveniens minister for europæiske anliggender, Milan M. Cvikl
5. oktober	Konsulent William N. Wamalwa (COMESA)
7. oktober	Den Tjekkiske Republiks udenrigsminister, Pavel Svoboda
13. oktober	Delegation fra Den Europæiske Komité for Sociale Rettigheder
14. oktober	Delegation fra Chinese Trademark Review and Adjudication Board, Beijing
18. oktober	Grækenlands landbrugsminister, Evangelos Basiakos
18. oktober	Nederlandenes ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. G.J. Storm
18. og 22. oktober	Delegation fra Domstolen for Den Vestafrikanske Økonomiske og Monetære Union (UEMOA)
25. oktober	Ungarns justitsminister, József Petrétei
25. oktober	Åbning af udstillingen »Anne Frank – en nutidig historie« under tilstedeværelse af Nederlandenes justitsminister, P.H. Donner
27. oktober	Rumæniens ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Tudorel Postolache
9. november	Delegation fra Den Tjekkiske Republiks Senat
11. november	Delegation fra Litauens højesteret
15. og 19. november	Delegation fra Domstolen for Den Vestafrikanske Økonomiske og Monetære Union (UEMOA)
22. november	Den Europæiske Tilsynsførende for Databeskyttelse, Peter Hustinx

2. december	Republikken Cyperns Faste Repræsentant ved Den Europæiske Union, ambassadør, H. E. Nicholas Emiliou
2. december	Japans ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H. E. Mitsuaki Kojima
17. december	Chefen for Indiens mission ved De Europæiske Fællesskaber, ambassadør, H. E. Rajendra Madhukar Abhyankar.

B — Studiebesøg ved Domstolen og Retten i Første Instans i 2004

Opdeling i grupper ¹

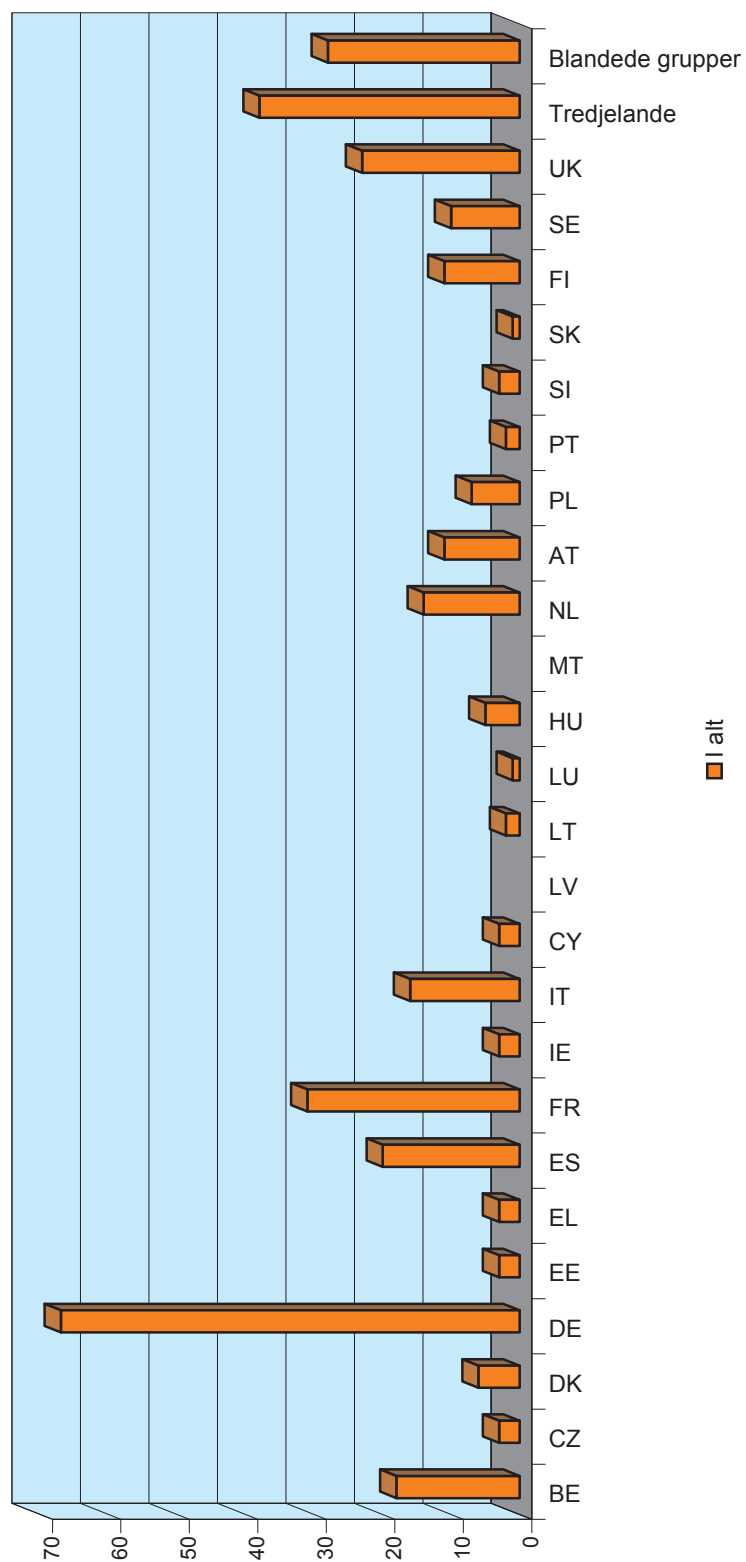

	Nationale dommere ¹	Advokater og andre jurister	Professorer i EU-ret og andre undervisere ²	Diplomater, parlamentsmedlemmer, politiske grupper, nationale tjenestemænd	Studerende, praktikanter	Andre	I alt
Antal grupper	41	41	15	36	168	28	329

¹ For medlemsstaterne, som tiltrådte Den Europæiske Union den 1.5., er samtlige besøg i 2004 taget i betragtning.

² Omfatter ikke professorer, der ledsager grupper af studerende.

Studiebesøg ved Domstolen og Retten i Første Instans i 2004
Fordeling mellem medlemsstater ¹

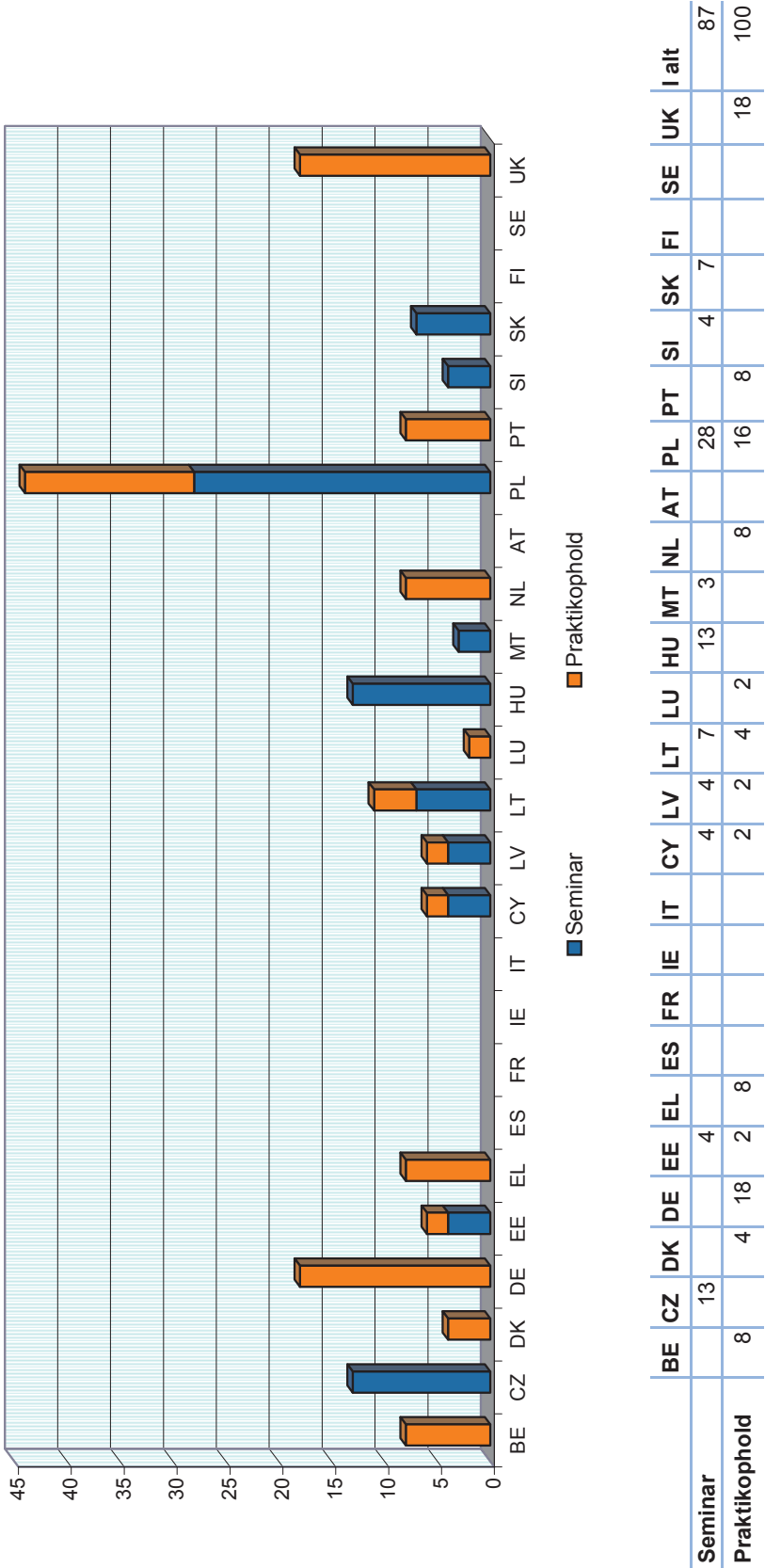
Antal besøgende							Antal grupper	
	Nationale dommere	Advokater og andre jurister	Professorer i EU-ret og andre undervisere ²	Diplomater, parlamentsmedlemmer, politiske grupper, nationale tjenestemænd	Studerende, praktikanter	Andre	I alt	I alt
BE	78		3	15	358	74	528	18
CZ		6		8		15	29	3
DK	12			14	68	34	128	6
DE	232	207	115	143	934	403	2034	67
EE		1	1	4			6	3
EL	38		1				39	3
ES	76	28	34	68	242	32	480	20
FR	120	119		46	660	50	995	31
IE		8			73		81	3
IT	5	17	6		403		431	16
CY		4		3	2		9	3
LV								
LT			6			12	18	2
LU			30				30	1
HU	62		4	5		4	75	5
MT								
NL	41	10		79	298		428	14
AT	15	18	13	77	213		336	11
PL	36			61	83		180	7
PT			2		15		17	2
SI	7		2		31		40	3
SK					38		38	1
FI		38		42	95	12	187	11
SE	114	18		28	32		192	10
UK	40	28			482	25	575	23
Tredjelande	112	31	33	43	567	24	810	38
Blandede grupper		172	17	58	647	89	983	28
I alt	988	705	267	694	5 241	774	8 669	329

¹ For medlemsstaterne, som tiltrådte Den Europæiske Union den 1.5., er samtlige besøg i 2004 taget i betragtning.

² Omfatter ikke professorer, der ledsager grupper af studerende.

Studiebesøg ved Domstolen og Retten i Første Instans i 2004

Nationale dommere

C — Højtidelige retsmøder i 2004

7. januar	Højtideligt retsmøde i anledning af David A.O. Edwards' fratræden som dommer ved Domstolen og Sir Konrad Hermann Theodor Schiemanns tiltræden som dommer ved Domstolen
30. april	Højtideligt retsmøde i anledning af Stavros Dimas' tiltræden som medlem af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber
11. maj	Højtideligt retsmøde i anledning af de nye medlemmer af Domstolens tiltræden som følge af udvidelsen af Den Europæiske Union
12. maj	Højtideligt retsmøde i anledning af de nye medlemmer af Retten i Første Instans' tiltræden som følge af udvidelsen af Den Europæiske Union
7. juni	Højtideligt retsmøde i anledning af de nye medlemmer af Revisionsrettens tiltræden som følge af udvidelsen af Den Europæiske Union
28. juni	Højtideligt retsmøde i anledning af Jacques Barrot og de nye medlemmer af Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers tiltræden som følge af udvidelsen af Den Europæiske Union
7. juli	Højtideligt retsmøde i anledning af Verica Trstenjaks tiltræden som dommer ved Retten i Første Instans
13. oktober	Højtideligt retsmøde i anledning af Fidelma Mackens fratræden som dommer ved Domstolen og Aindrias Ó Caoimhs tiltræden som dommer ved Domstolen
10. december	Højtideligt retsmøde i anledning af Kikis Kazamias' tiltræden som medlem af Revisionsretten for De Europæiske Fællesskaber

D — Besøg og deltagelse i officielle arrangementer i 2004**Domstolen**

15. januar	Præsidenten deltager i Nytårsaudiencen i Palais grand-ducal i Luxembourg
22. januar	Præsidenten deltager i det højtidelige retsmøde i Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg
23. januar	Præsidenten deltager i Athen i en reception afholdt af præsidenten for Den Helleniske Republik for medlemmer af den græske dommerstand
26. januar	Præsidenten modtager en æresbevisning af præsidenten for Den Helleniske Republik ved en ceremoni i Athen
27. januar	Præsidenten deltager i Komotini i en ceremoni, hvorunder Luxembourgs premierminister udnævnes til doktor » <i>honoris causa</i> «, i forbindelse med temadagen »Udkast til en international traktat for en europæisk forfatning«, afholdt af afdelingen for internationale studier ved Thrakiens Universitet Demokrit
2. og 3. april	Præsidenten deltager i det officielle besøg i Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg aflagt af en delegation fra Domstolen
17. maj	Præsidenten deltager i det højtidelige retsmøde i Athen i anledning af 50-året for det græske Statsråd
2. til 5. juni	Præsidenten deltager i FIDE's kongres i Dublin
14. juni	Præsidenten deltager i »Abschlussfeier der Schule des deutschen Rechts« i Krakov
17. juni	Præsidenten deltager i Schengen i Foreningen af Europæiske Advokaters kongres
19. til 21. juni	Præsidenten deltager i Budapest i en kongres afholdt af fonden »Budapest Forum für Europa«
17. til 19. juli	Præsidenten deltager i Oxford i »Constitutional Courts Summit 2004«, afholdt af Dräger foundation og Dedman School of Law, Southern Methodist University
22. til 25. juli	Præsidenten deltager i Kolympari i Societas Juris Publici Europaei's første kongres med temaet »Den nye Europæiske Union« med det græske parlament som protektor
20. september	Præsidenten deltager i Helsinki i et seminar afholdt af Republiken Finlands udenrigsministerium

30. september	Præsidenten deltager i Bled i en international konference med temaet »The Position of Constitutional Rights following Integration into the European Union«, afholdt af Republikken Sloveniens forfatningsdomstol
21. oktober	Præsidenten deltager i arrangementer afholdt i Luxembourg af EFTA i anledning af 10-året for EFTA-Domstolen
28. og 29. oktober	Præsidenten deltager i Rom i en ceremoni for underskrivelsen af traktaten om en forfatning for Europa
1. november	Præsidenten deltager i Basel i et møde med præsidenterne og justitssekretærene for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, den tyske Bundesverfassungsgericht og den østrigske Verfassungsgericht
3. november	Præsidenten deltager i Komotini i en ceremoni, hvorunder han udnævnes til doktor » <i>honoris causa</i> «
11. til 14. november	Præsidenten deltager efter invitation fra premierminister Adrian Nastase i et officielt besøg i Rumænien
15. november	Præsidenten deltager i Bruxelles i »Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union«, afholdt af CCBE
2. og 3. december	Præsidenten deltager i Brno i et kollokvium med temaet »Das Vorabentscheidungsverfahren und die nationalen Gerichte«, afholdt af Den Tjekkiske Republiks forfatningsdomstol

Retten i Første Instans

13. februar	Rettens præsident deltager i møder i Justitsministeriet og Udenrigsministeriet i Danmark
15. april	Rettens præsident deltager i møder i Justitsministeriet og Udenrigsministeriet i Danmark
23. april	Rettens præsident deltager i en international konference vedrørende Rådets forordning nr. 1/2003 og decentral anvendelse af den europæiske konkurrenceret, afholdt af Ordre néerlandais du Barreau de Bruxelles
29. april	Rettens præsident deltager i Bruxelles i en konference, »State Aid Forum«, afholdt af The European State Aid Law Institute
7. maj	Rettens præsident deltager i en konference om konkurrence, afholdt af Storhertugdømmet Luxembourgs Økonomiministerium
2. til 5. juni	Rettens præsident deltager i FIDE's kongres i Dublin
14. og 15. juni	Rettens præsident deltager i Haag i det 19. Kollokvium afholdt af Association des Conseils d'État et des Juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne

1. og 2. juli	Rettens præsident deltager i Köln i en rundbordssamtale om den fremtidige varemærkerets rolle og funktion under »4 th FORUM Conference on Cross Border Litigation«, afholdt af FORUM, Institut für Management
10. september	Rettens præsident deltager i mindehøjtidelighederne i anledning af 60-året for befrielsen af Storhertugdømmet Luxembourg
7. og 8. oktober	Rettens præsident deltager i New York i en rundbordssamtale om rettigheder, privilegier og etik i konkurrencesager under den årlige konference afholdt af Fordham Corporate Law Institute
20. og 21. oktober	Rettens præsident deltager i arrangementer afholdt i Luxembourg af EFTA i anledning af 10-året for EFTA-Domstolen
28. og 29. oktober	Rettens præsident deltager i Rom i en ceremoni for underskrivelsen af traktaten om en forfatning for Europa
15. november	Rettens præsident deltager i Bruxelles i »Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union«, afholdt af CCBE
19. november	Rettens præsident deltager i et seminar afholdt af Københavns Universitet
23. november	Rettens præsident deltager i København i en konference om europæisk konkurrenceret, afholdt af Handelshøjskolen i København
6. december	Rettens præsident deltager i London i »3rd Annual Merger Conference«, afholdt af British Institute of International and Comparative Law
29. december	Rettens præsident deltager i møder i Justitsministeriet og Udenrigsministeriet i Danmark

Kapitel IV

Statistik over retssagerne

A — Statistik over retssagerne ved Domstolen

Samlet oversigt for Domstolen

1. Afsluttede, indbragte, verserende sager (2000-2004)

Afsluttede sager

2. Sagstyper (2000-2004)
3. Domme, kendelser, udtalelser (2004)
4. Domstolens sammensætning (2004)
5. Sagernes genstand (2004)
6. Afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler: sagernes udfald (2004)
7. Traktatbrudssøgsmål: sagernes udfald (2004)
8. Sagsbehandlingstid (2000-2004)

Indbragte sager

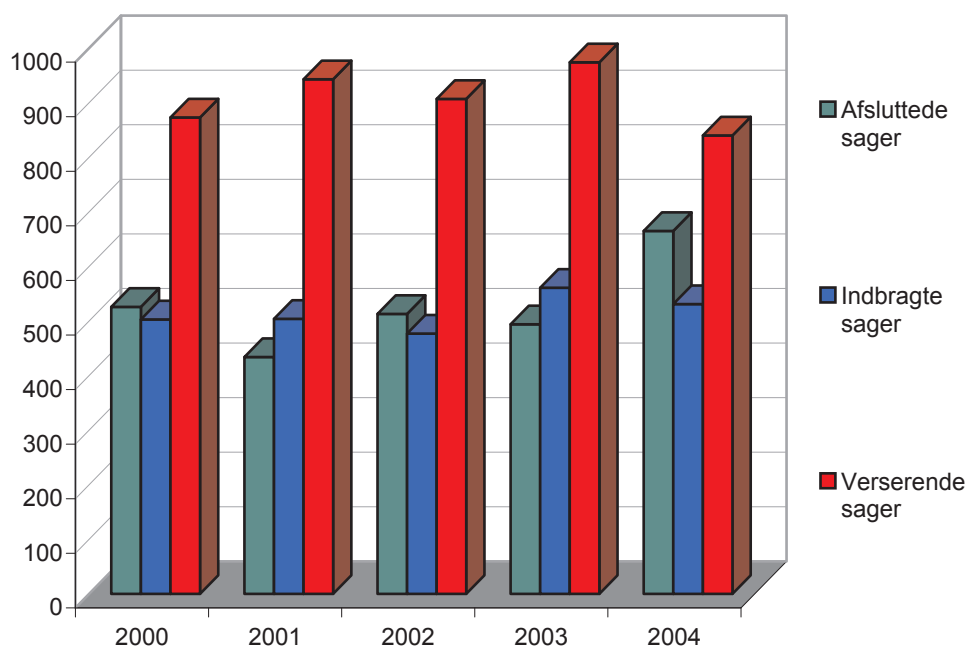
9. Sagstyper (2000-2004)
10. Indbragte sager – direkte søgsmål – sagstyper (2004)
11. Indbragte sager – sagernes genstand (2004)
12. Traktatbrudssøgsmål (2000-2004)

Verserende sager pr. 31. december

13. Sagstyper (2000-2004)
14. Domstolens sammensætning (2004)

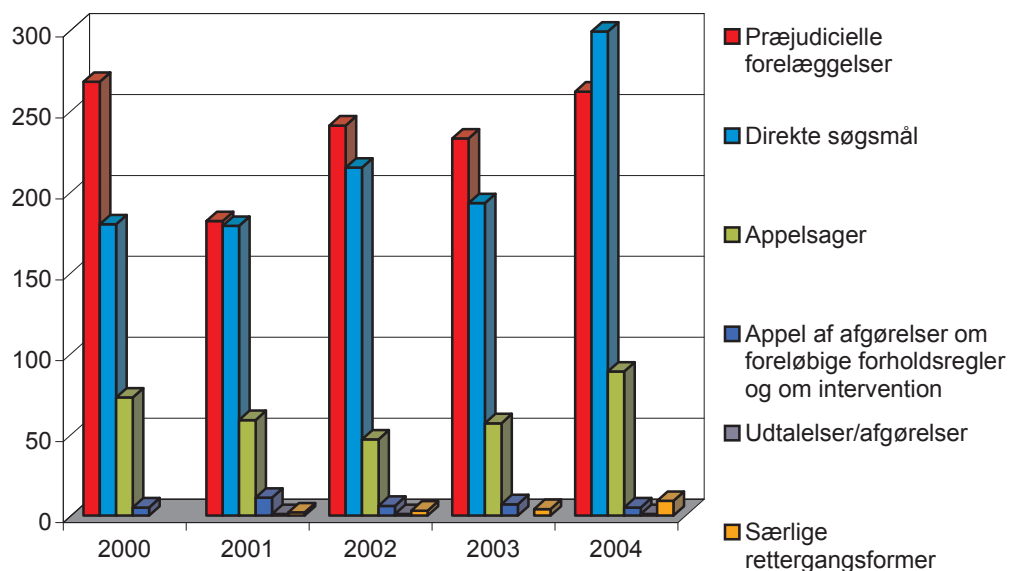
Den almindelige udvikling (1952-2004)

15. Indbragte sager og domme
16. Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. år)
17. Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. retsinstans)
18. Indbragte traktatbrudssøgsmål

Samlet oversigt for Domstolen**1. Afsluttede, indbragte, verserende sager (2000-2004)¹**

	2000	2001	2002	2003	2004
Afsluttede sager	526	434	513	494	665
Indbragte sager	503	504	477	561	531
Verserende sager	873	943	907	974	840

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

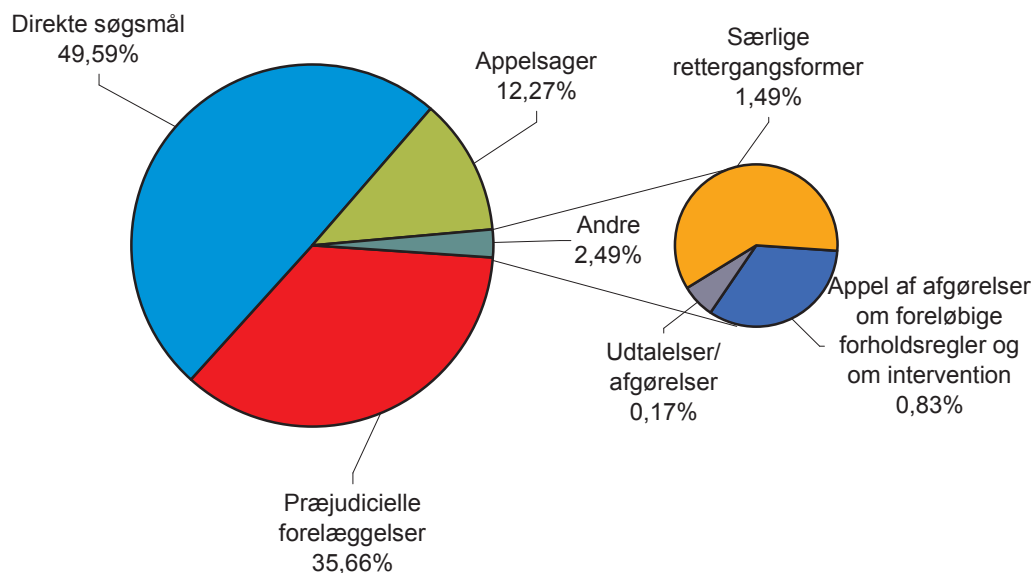
Afsluttede sager**2. Sagstyper (2000-2004)^{1 2}**

	2000	2001	2002	2003	2004
Præjudicielle forelæggelser	268	182	241	233	262
Direkte søgsmål	180	179	215	193	299
Appelsager	73	59	47	57	89
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler og om intervention	5	11	6	7	5
Udtalelser/afgørelser		1	1		1
Særlige rettergangsformer		2	3	4	9
I alt	526	434	513	494	665

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² »Særlige rettergangsformer« omfatter: fastsættelse af sagsomkostninger (procesreglementets artikel 74), fri proces (procesreglementets artikel 76), begæring om genoptagelse af en dom (procesreglementets artikel 94), tredjemandssindsigelser (procesreglementets artikel 97), fortolkning af en dom (procesreglementets artikel 102), ekstraordinær genoptagelse (procesreglementets artikel 98), berigtigelse af en dom (procesreglementets artikel 66), begæring om udlæg eller arrest (protokollen vedrørende privilegier og immuniteter) og sager om immunitetsspørgsmål (protokollen vedrørende privilegier og immuniteter).

3. Afsluttede sager – Domme, kendelser, udtalelser (2004)¹

	Domme	Kendelser med karakter af afgørelse ²	Kendelser om foreløbige forholdsregler ³	Andre kendelser ⁴	Udtalelser	I alt
Præjudicielle forelæggelser	160	30		25		215
Direkte søgsmål	182	1	1	115		299
Appelsager	33	34	1	6		74
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler og om intervention			5			5
Udtalelser/afgørelser				1		1
Særlige rettergangsformer		7		2		9
I alt	375	72	7	149	0	603

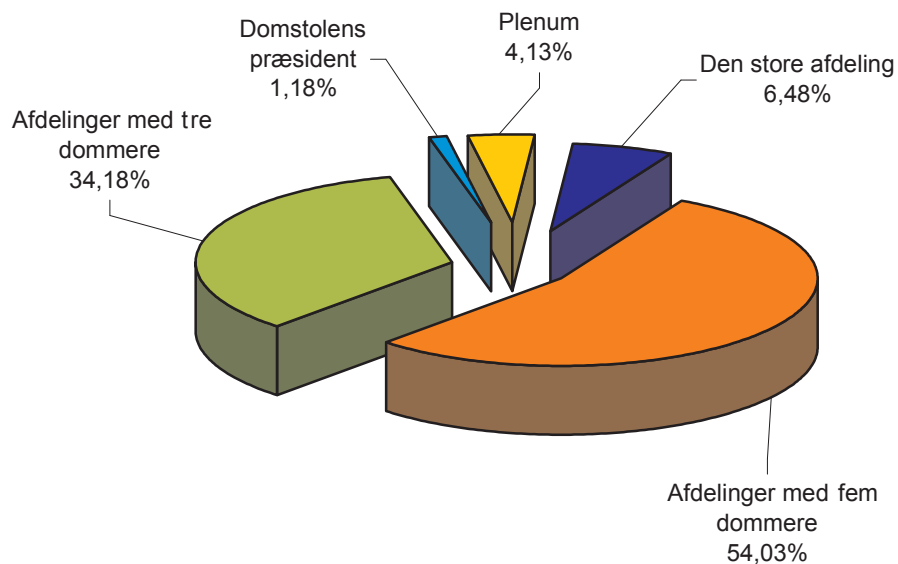
¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

² Kendelser med karakter af afgørelse om afslutning af en sag (afvisning, åbenbart afvisningsgrundlag ...).

³ Kendelser afsagt i sager vedrørende begæringer i medfør af EF-traktatens artikel 185 eller 186 (nu artikel 242 EF og 243 EF) eller EF-traktatens artikel 187 (nu artikel 244 EF) eller i medfør af de tilsvarende bestemmelser i EA- eller KS-traktaten eller i sager angående appel af en kendelse om foreløbige forholdsregler eller intervention.

⁴ Kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig eller henvisning til Retten.

4. Afsluttede sager – Domstolens sammensætning (2004)¹

	Domme/ udtalelser	Kendelser ²	I alt
Plenum	21		21
Den store afdeling	32	1	33
Afdelinger med fem dommere	257	18	275
Afdelinger med tre dommere	113	61	174
Domstolens præsident		6	6
I alt	423	86	509

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kendelser, hvorved en sag afsluttes (andre end kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller om hjemvisning til Retten).

5. Afsluttede sager – sagernes genstand (2004)¹

	Domme/ udtalelser	Kendelser ²	I alt
Bruxelles-konventionen	7		7
Energi	1		1
Etableringsfrihed	11	3	14
Fælles toldtarif	3	1	4
Fiskale bestemmelser	26	2	28
Fiskeripolitik	5	1	6
Forbindelserne udadtil	6	3	9
Fri bevægelighed for personer	15	2	17
Fri udveksling af tjenesteydelser	13	10	23
Frie kapitalbevægelser	4		4
Frie varebevægelser	17		17
Grundlæggende fællesskabsretlige principper	3	1	4
Industripolitik	11		11
Intellectuel ejendomsret	15	5	20
Konkurrence	22	7	29
Landbrug	52	8	60
Miljø og forbrugerbeskyttelse	60	7	67
Nye staters tiltrædelse		2	2
Økonomisk og monetær politik	2		2
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed		2	2
Oversøiske landes og territoriers associering		1	1
Regler for institutionerne	9	4	13
Regler for virksomhederne	14	2	16
Social sikring af vandrende arbejdstagere	6		6
Socialpolitik	41	3	44
Statsstøtte	17	4	21
Tilnærmelse af lovgivningerne	31	2	33
Toldunion	12		12
Transport	11		11
Unionsborgerskab	1		1
EF-traktaten	415	70	485
KS-traktaten	1		1
EA-traktaten	2		2
Privilegier og immuniteter		1	1
Procedure		8	8
Tjenestemandsvedtægten	5	7	12
Diverse	5	16	21
I ALT	423	86	509

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

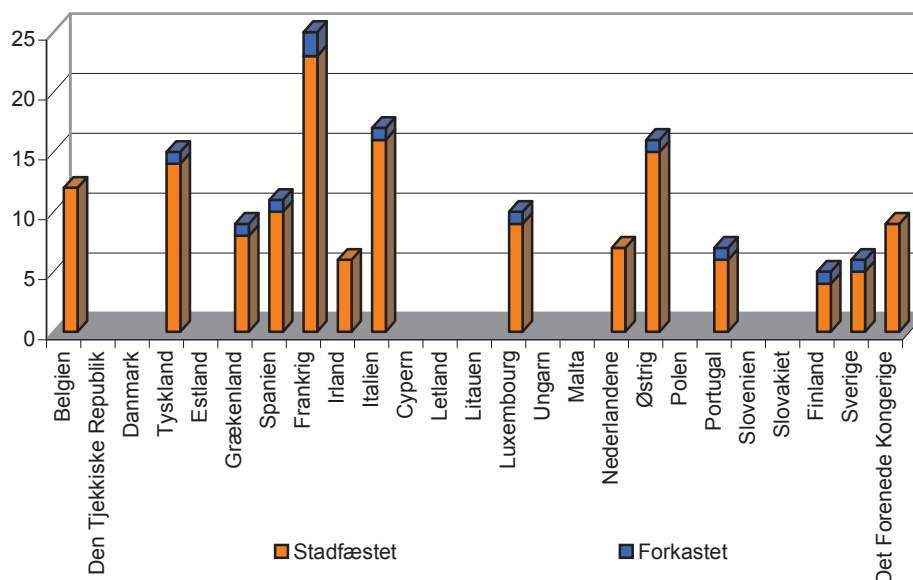
² Kendelser, hvorved en sag afsluttes (andre end kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforuden, eller om hjemvisning til Retten).

6. Afsluttede sager – afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler: sagernes udfald (2004)¹

			Sagernes udfald	
	Antal sager om foreløbige forholdsregler	Antal appelsager angående afgørelser om foreløbige forholdsregler og om intervention	Forkastet/stadfæstelse af den anfægtede afgørelse	Taget til følge/annullation af den anfægtede afgørelse
Konkurrence		1		1
Miljø og forbrugerbeskyttelse		2	2	
Nye staters tiltrædelse	1	1	2	
Tilnærmelse af lovgivningerne		1	1	
Transport	1			1
EF-traktaten i alt	2	5	5	2
EA-traktaten				
Diverse				
I ALT	2	5	5	2

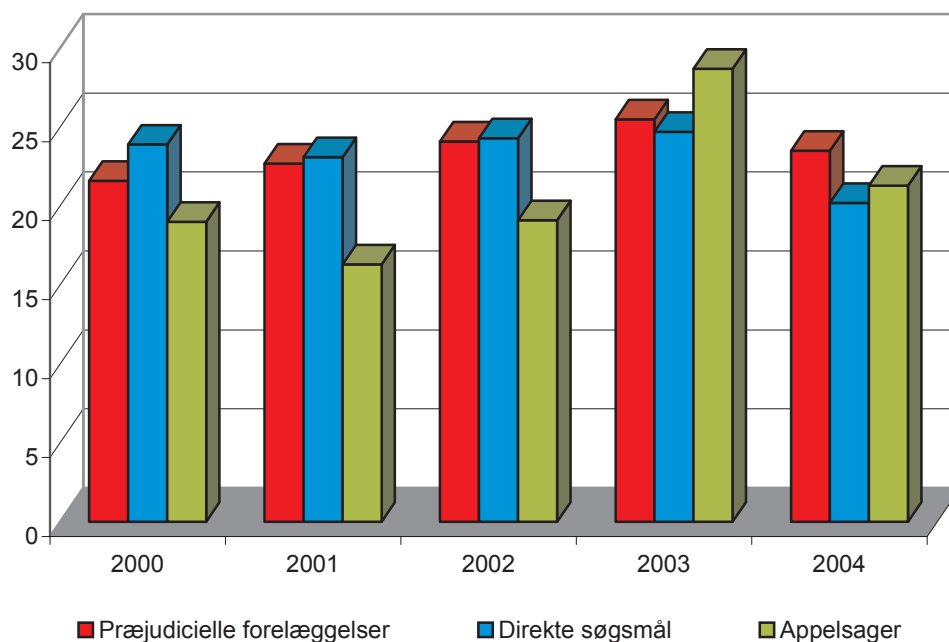
¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

7. Afsluttede sager – traktatbrudssøgsmål: sagernes udfald (2004)¹

	Stadfæstet	Forkastet	I alt
Belgien	12		12
Den Tjekkiske Republik			
Danmark			
Tyskland	14	1	15
Estland			
Grækenland	8	1	9
Spanien	10	1	11
Frankrig	23	2	25
Irland	6		6
Italien	16	1	17
Cypern			
Letland			
Litauen			
Luxembourg	9	1	10
Ungarn			
Malta			
Nederlandene	7		7
Østrig	15	1	16
Polen			
Portugal	6	1	7
Slovenien			
Slovakiet			
Finland	4	1	5
Sverige	5	1	6
Det Forenede Kongerige	9		9
I alt	144	11	155

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

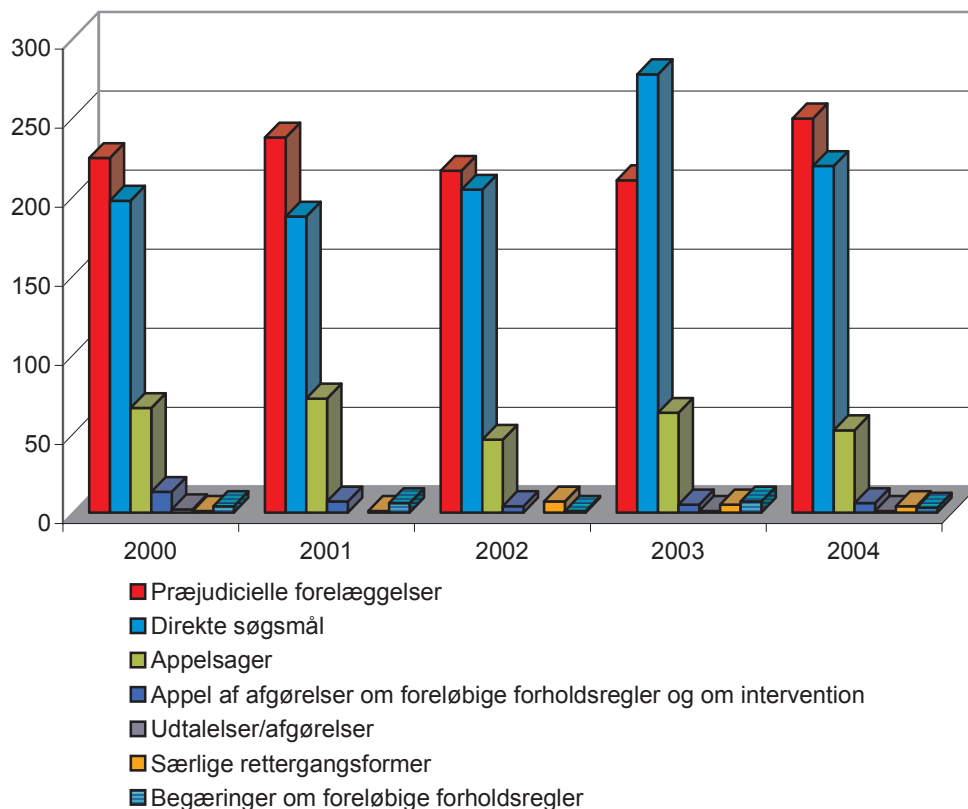
8. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid (2000-2004)¹(domme og kendelser med karakter af afgørelse)²

	2000	2001	2002	2003	2004
Præjudicielle forelæggelser	21,6	22,7	24,1	25,5	23,5
Direkte søgsmål	23,9	23,1	24,3	24,7	20,2
Appelsager	19	16,3	19,1	28,7	21,3

¹ Undtaget fra beregningen af sagsbehandlingstiden er sager, hvori der er afsagt en mellemafgørelse, truffet en foranstaltning til sagens oplysning, afgivet udtalelse eller afsagt afgørelse, sager, der indebærer en særlig rettergangsform (dvs. fastsættelse af sagsomkostninger, fri proces, begæring om genoptagelse af en dom, tredjemandsindsigelse, fortolkning af en dom, ekstraordinær genoptagelse, berigtigelse af en dom, begæring om udlæg eller arrest og sager om immunitetsspørgsmål), samt sager, der afsluttes ved en kendelse om slettelse, om, at det er ufornuddent at træffe afgørelse i sagen, om hjemvisning eller henvisning til Retten, begæringer om foreløbige forholdsregler samt appelsager om begæringer om foreløbige forholdsregler eller om intervention.

Sagsbehandlingstiden udtrykkes i måneder og tiendedele af en måned.

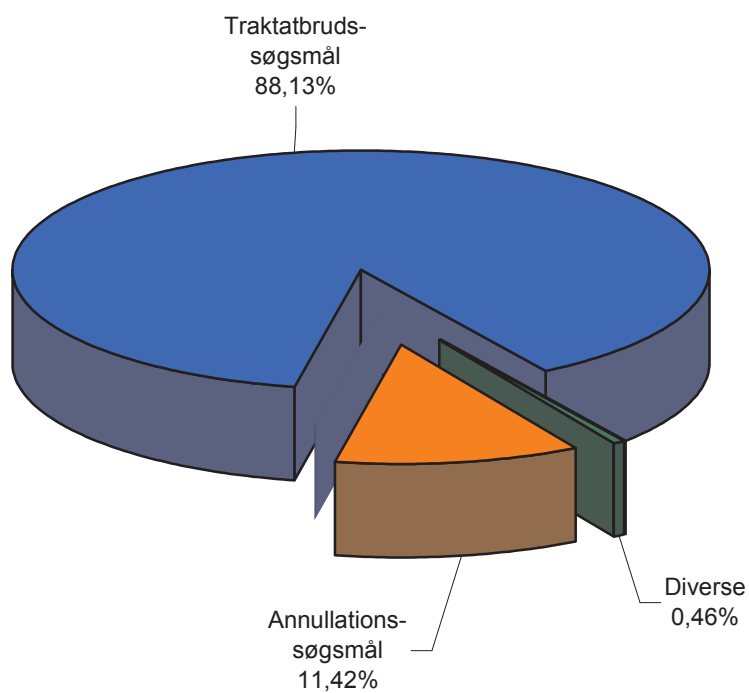
² Omfatter kendelser med karakter af afgørelse, bortset fra kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er ufornuddent, eller om hjemvisning til Retten.

Indbragte sager**9. Sagstyper (2000-2004)¹**

	2000	2001	2002	2003	2004
Præjudicielle forelæggelser	224	237	216	210	249
Direkte søgsmål	197	187	204	277	219
Appelsager	66	72	46	63	52
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler	13	7	4	5	6
Udtalelser/afgørelser	2			1	1
Særlige rettergangsformer	1	1	7	5	4
I alt	503	504	477	561	531
Begæringer om foreløbige forholdsregler	4	6	1	7	3

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

10. Indbragte sager – direkte søgsmål – sagstyper (2004)¹

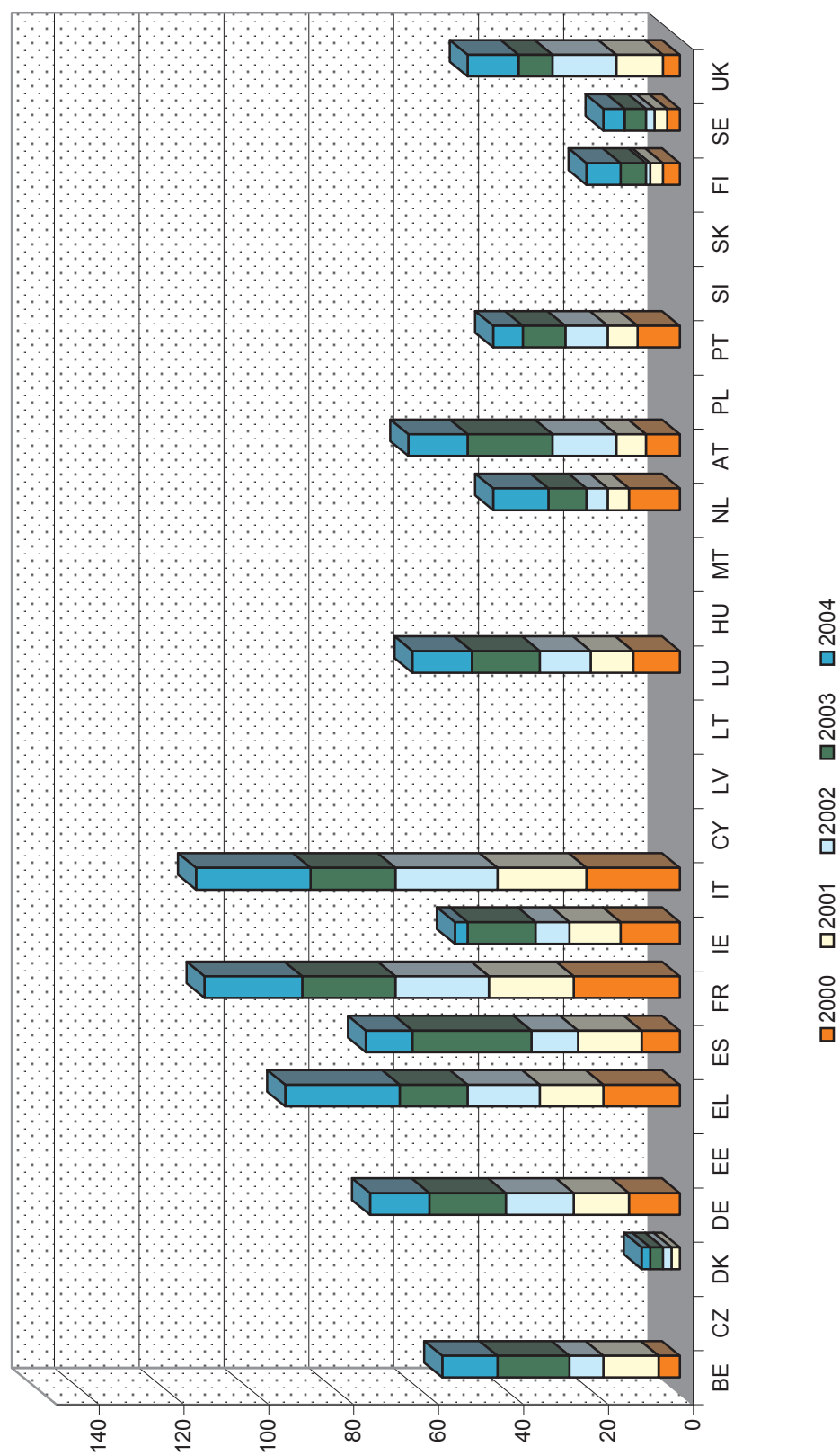
Annullations-søgsmål	25
Passivitetssøgsmål	
Erstatningssøgsmål	
Traktatbrudssøgsmål	193
Voldgiftsklausuler	
Diverse	1
I alt	219

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

11. Indbragte sager ¹ – sagernes genstand (2004) ²

	Direkte søgsmål	Præjudicielle forelæggelser	Appelsager	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler	I alt	Særlige rettergangsformer
Bruxelles-konventionen		3			3	
Energi	2				2	
Etableringsfrihed	5	11			16	
Fælles toldtarif		6	1		7	
Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik			2		2	
Fællesskabernes egne indtægter	2	2			4	
Fiskale bestemmelser	3	37			40	
Fiskeripolitik	7	1			8	
Forbindelserne udadtil	1	6	1		8	1
Fri bevægelighed for personer	11	12			23	
Fri udveksling af tjenesteydelser	12	15	1		28	
Frie kapitalbevægelser	1	8			9	
Frie varebevægelser	2	10			12	
Grundlæggende fællesskabsretlige principper		2			2	
Handelspolitik		1			1	
Industripolitik	11	1			12	
Intellektuel ejendomsret		1	7		8	
Konkurrence	5	9	18	1	33	
Landbrug	22	27	1		50	
Miljø og forbrugerbeskyttelse	40	6		2	48	
Nye staters tiltrædelse	2		1	1	4	
Økonomisk og monetær politik	1				1	
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	7	5			12	
Privilegier og immuniteter	1	1			2	
Regionalpolitik	2		1		3	
Regler for institutionerne	7		6	1	14	
Regler for virksomhederne	12	13			25	
Social sikring af vandrende arbejdstagere		5			5	
Socialpolitik	17	18			35	
Statsstøtte	2	19	3		24	
Tilnærmelse af lovgivningerne	26	12	2	1	41	
Toldunion		6			6	
Transport	17	4			21	
Unionsborgerskab		4			4	
EF-traktaten	218	245	44	6	513	1
EU-traktaten		2			2	
KS-traktaten			1		1	
EA-traktaten	1	2			3	
Privilegier og immuniteter						1
Procedure			2		2	3
Tjenestemandsvedtægten			5		5	
Diverse			7		7	4
I ALT	219	249	52	6	526	5

¹ Ekskl. begæringer om foreløbige forholdsregler.² Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

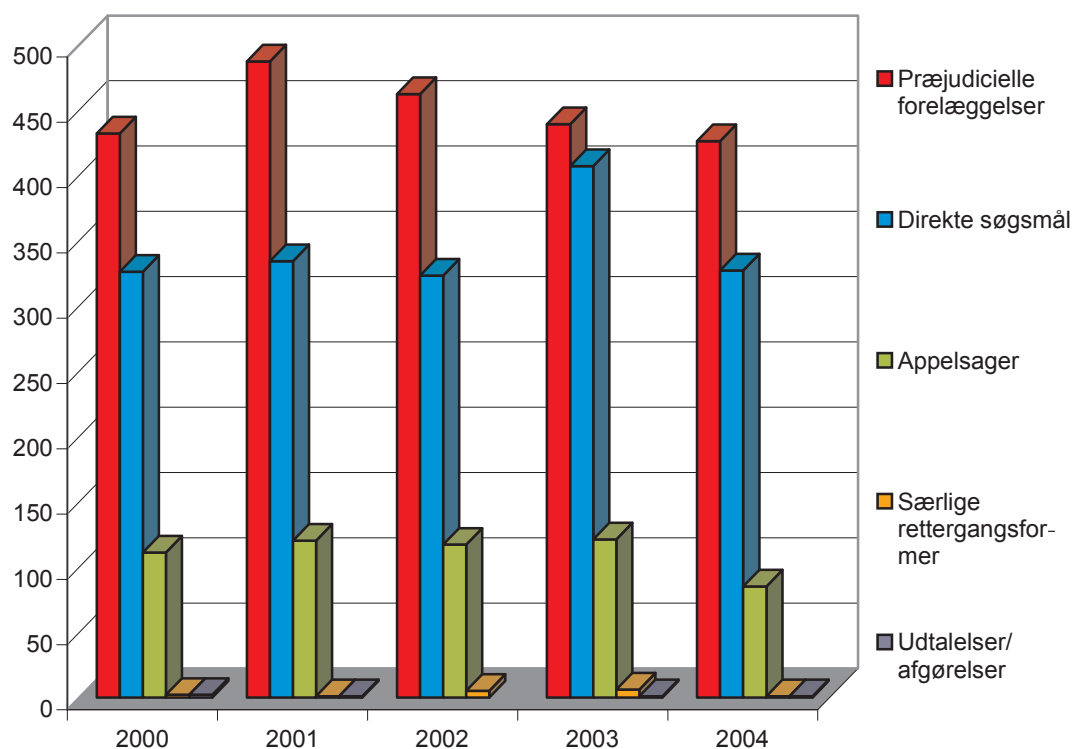
12. Indbragte sager – traktatbrudssøgsmål (2000-2004) ¹

	BE	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK	TOTAL ²
2000	5			12		18	9	25	14	22				11			12	8		10			4	3	4	157
2001	13		2	13		15	15	20	12	21				10			5	7		7			3	3	11	157
2002	8		2	16		17	11	22	8	24				12			5	15		10			1	2	15	168
2003	17		3	18		16	28	22	16	20				16			9	20		10			6	5	8	214
2004	13		2	14		27	11	23	3	27				14			13	14		7			8	5	12	193

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

- EF-traktatens artikel 169, 170, 171 og 225 (nu artikel 226 EF, 227 EF, 228 EF og 298 EF), artikel 141 EA, 142 EA og 143 EA og artikel 88 KS.

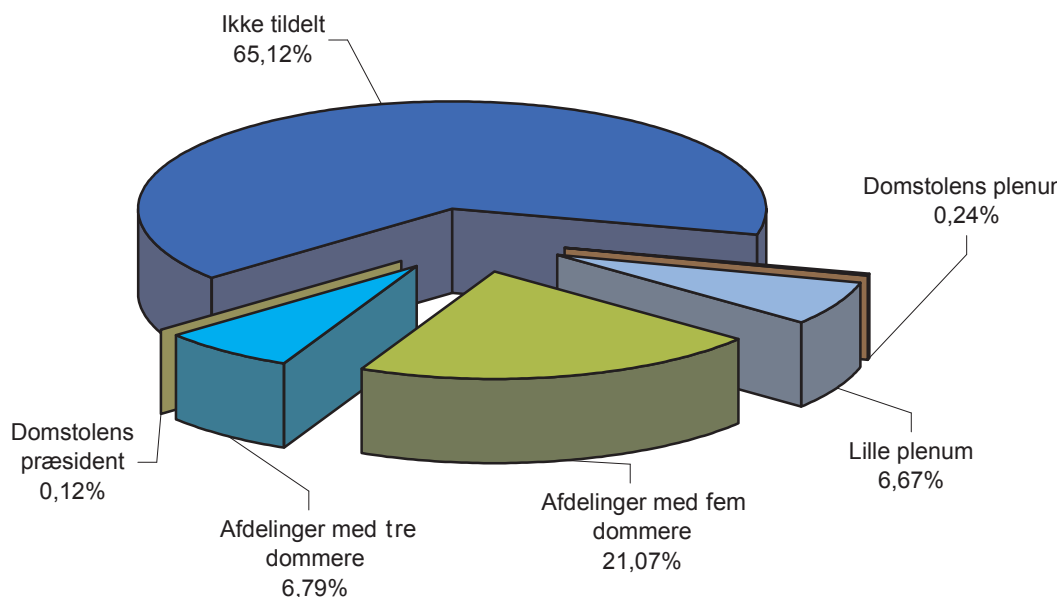
² I de omhandlede år er inkluderet en sag baseret på EF-traktatens artikel 170 (nu artikel 227 EF).

*Verserende sager pr. 31. december***13. Sagstyper (2000-2004)¹**

	2000	2001	2002	2003	2004
Præjudicielle forelæggelser	432	487	462	439	426
Direkte søgsmål	326	334	323	407	327
Appelsager	111	120	117	121	85
Særlige rettergangsformer	2	1	5	6	1
Udtalelser/ afgørelser	2	1		1	1
I alt	873	943	907	974	840

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

14. Verserende sager pr. 31. december – Domstolens sammensætning (2004)¹

	Direkte søgsmål	Præjudicielle forelæggelser	Appelsager	Andre rettergangs- former	I alt
Ikke tildelt	236	256	55		547
Domstolens plenum	1			1	2
Lille plenum	10	34	12		56
Afdelinger med fem dommere	49	113	14	1	177
Afdelinger med tre dommere	31	23	3		57
Domstolens præsident			1		1
I alt	327	426	85	2	840

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

Den almindelige udvikling (1952-2004)**15. Indbragte sager og domme**

År	Indbragte sager ¹						Domme
	Direkte søgsmål ³	Præjudicielle forelæggelser	Appelsager	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler og om intervention	I alt	Begæringer om foreløbige forholdsregler ²	
1953	4				4		
1954	10				10		2
1955	9				9	2	4
1956	11				11	2	6
1957	19				19	2	4
1958	43				43		10
1959	47				47	5	13
1960	23				23	2	18
1961	25	1			26	1	11
1962	30	5			35	2	20
1963	99	6			105	7	17
1964	49	6			55	4	31
1965	55	7			62	4	52
1966	30	1			31	2	24
1967	14	23			37		24
1968	24	9			33	1	27
1969	60	17			77	2	30
1970	47	32			79		64
1971	59	37			96	1	60
1972	42	40			82	2	61
1973	131	61			192	6	80
1974	63	39			102	8	63
1975	62	69			131	5	78
1976	52	75			127	6	88
1977	74	84			158	6	100
1978	147	123			270	7	97
1979	1 218	106			1 324	6	138
1980	180	99			279	14	132
1981	214	108			322	17	128
1982	217	129			346	16	185
1983	199	98			297	11	151
1984	183	129			312	17	165
1985	294	139			433	23	211
1986	238	91			329	23	174
1987	251	144			395	21	208
1988	193	179			372	17	238
1989	244	139			383	19	188
1990 ⁴	221	141	15	1	378	12	193
1991	142	186	13	1	342	9	204
1992	253	162	24	1	440	5	210

1993	265	204	17		486	13	203
1994	128	203	12	1	344	4	188
1995	109	251	46	2	408	3	172
1996	132	256	25	3	416	4	193
1997	169	239	30	5	443	1	242
1998	147	264	66	4	481	2	254
1999	214	255	68	4	541	4	235
2000	199	224	66	13	502	4	273
2001	187	237	72	7	503	6	244
2002	204	216	46	4	470	1	269
2003	278	210	63	5	556	7	308
2004	220	249	52	6	527	3	375
I alt	7 528	5 293	615	57	13 493	339	6 465

¹ Bruttototal, ekskl. særlige rettergangsformer.

² Nettototal.

³ Inkl. udtalelser.

⁴ Siden 1990 indbringes personalesager for Retten i Første Instans.

16. Den almindelige udvikling (1952-2004) –Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. år) ¹

	BE	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK	Benelux ²	I alt
1961																	1										1
1962																	5										5
1963														1			5										6
1964										2							4										6
1965								2									1										7
1966				4													1										1
1967	5			11				3						1			3										23
1968	1			4				1		1							2										9
1969	4			11				1						1													17
1970	4			21				2		2							3										32
1971	1			18				6		5				1			6										37
1972	5			20				1		4							10										40
1973	8			37				4		5				1			6										61
1974	5			15				6		5							7								1		39
1975	7		1	26				15		14				1			4								1		69
1976	11			28				8	1	12							14								1		75
1977	16		1	30				14	2	7							9								5		84
1978	7		3	46				12	1	11							38								5		123
1979	13		1	33				18	2	19				1			11								8		106
1980	14		2	24				14	3	19							17								6		99
1981	12		1	41				17		11				4			17								5		108
1982	10		1	36				39		18							21								4		129
1983	9		4	36				15	2	7							19								6		98
1984	13		2	38				34	1	10							22								9		129
1985	13			40				45	2	11				6			14								8		139
1986	13		4	18		2	1	19	4	5				1			16								8		91
1987	15		5	32		17	1	36	2	5				3			19								9		144
1988	30		4	34			1	38		28				2			26								16		179

	BE	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK	Benelux ²	I alt
1989	13		2	47	2	2	2	28	1	10				1			18			1					14		139
1990	17		5	34	2	6	21	4	25					4			9			2					12		141
1991	19		2	54	3	5	29	2	36					2			17			3					14		186
1992	16		3	62	1	5	15	22						1			18			1					18		162
1993	22		7	57	5	7	22	1	24					1			43			3					12		204
1994	19		4	44		13	36	2	46					1			13			1					24		203
1995	14		8	51	10	10	43	3	58					2			19	2		5				6	20		251
1996	30		4	66	4	6	24		70					2			10	6		6			3	4	21		256
1997	19		7	46	2	9	10	1	50					3			24	35		2			6	7	18		239
1998	12		7	49	5	55	16	3	39					2			21	16		7			2	6	24		264
1999	13		3	49	3	4	17	2	43					4			23	56		7			4	5	22		255
2000	15		3	47	3	5	12	2	50								12	31		8			5	4	26	1	224
2001	10		5	53	4	4	15	1	40					2			14	57		4			3	4	21		237
2002	18		8	59	7	3	8		37					4			12	31		3			7	5	14		216
2003	18		3	43	4	8	9	2	45					4			28	15		1			4	4	22		210
2004	24		4	50	18	8	21	1	48					1	2		28	12		1			4	5	22		249
I alt	495		104	1 414	92	153	676	45	844					57	2		610	261		55			38	50	396	1	5 293

¹ EF-traktatens artikel 177 (nu artikel 234 EF), artikel 41 KS, artikel 150 EA og protokollen af 1971.

² Sag C-265/00, Campina Melkunie.

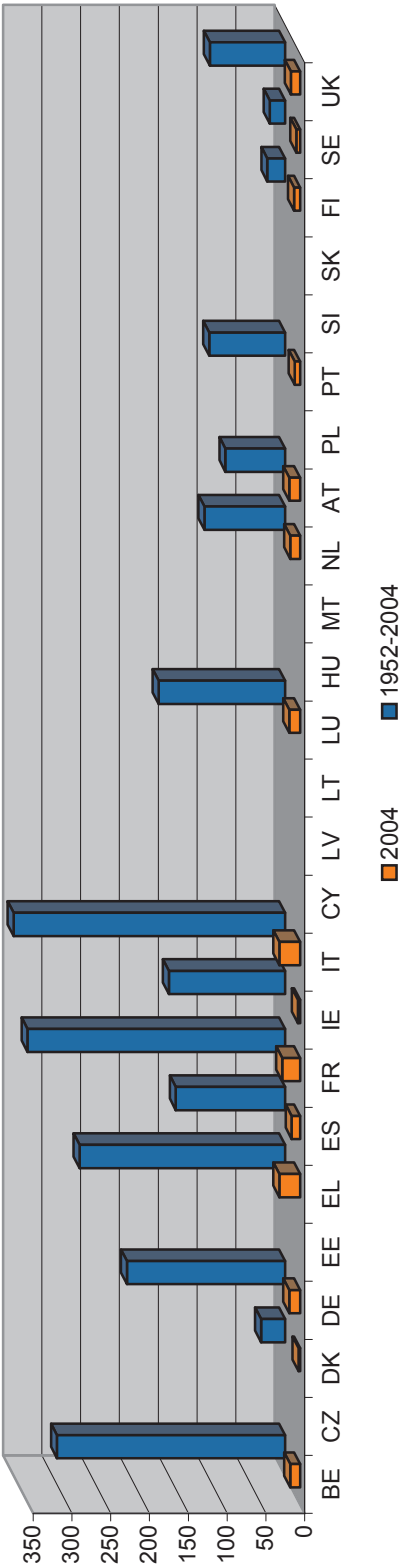
17. Den almindelige udvikling (1952-2004) –**Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. retsinstans)**

			I alt
Belgien	Cour de cassation	61	495
	Cour d'arbitrage	2	
	Conseil d'État	35	
	Øvrige retsinstanser	397	
Den Tjekkiske Republik	Nejvyššího soudu		
	Nejvyšší správní soud		
	Ústavní soud		
	Øvrige retsinstanser		
Danmark	Højesteret	19	104
	Øvrige retsinstanser	85	
Tyskland	Bundesgerichtshof	89	1 414
	Bundesverwaltungsgericht	65	
	Bundesfinanzhof	219	
	Bundesarbeitsgericht	16	
	Bundessozialgericht	69	
	Staatsgerichtshof des Landes Hessen	1	
	Øvrige retsinstanser	955	
Estland	Riigikohus		
	Øvrige retsinstanser		
Grækenland	Άρειος Πάγος	4	92
	Συμβούλιο της Επικρατείας	21	
	Øvrige retsinstanser	67	
Spanien	Tribunal Supremo	12	153
	Audiencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Øvrige retsinstanser	133	
Frankrig	Cour de cassation	70	676
	Conseil d'État	28	
	Øvrige retsinstanser	578	
Irland	Supreme Court	14	45
	High Court	15	
	Øvrige retsinstanser	16	
Italien	Corte suprema di Cassazione	82	844
	Consiglio di Stato	48	
	Øvrige retsinstanser	714	
Cypern	Ανώτατο Δικαστήριο		
	Øvrige retsinstanser		
Letland	Augstākā tiesa		
	Satversmes tiesa		
	Øvrige retsinstanser		
Litauen	Konstitucinis Teismas		
	Lietuvos Aukščiausiasis		
	Vyriausiasis administracinis Teismas		
	Øvrige retsinstanser		
Luxembourg	Cour supérieure de justice	10	57
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	5	
	Øvrige retsinstanser	29	
Ungarn	Legfelsőbb Bíróság		2
	Øvrige retsinstanser	2	
Malta	Constitutional Court		
	Court of Appeal		
	Øvrige retsinstanser		
Nederlandene	Raad van State	45	610
	Hoge Raad der Nederlanden	131	
	Centrale Raad van Beroep	42	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	118	
	Tariefcommissie	34	
	Øvrige retsinstanser	240	

Østrig	Verfassungsgerichtshof	4	
	Oberster Gerichtshof	53	
	Bundesvergabeamt	23	
	Verwaltungsgerichtshof	42	
	Vergabekontrollsenat	3	
	Øvrige retsinstanser	136	261
Polen	Sąd Najwyższy		
	Naczelny Sąd Administracyjny		
	Trybunał Konstytucyjny		
	Øvrige retsinstanser		
Portugal	Supremo Tribunal Administrativo	31	
	Øvrige retsinstanser	24	55
Slovenien	Vrhovno sodišče		
	Ustavno sodišče		
	Øvrige retsinstanser		
Slovakiet	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd		
	Øvrige retsinstanser		
Finland	Korkein hallinto-oikeus	12	
	Korkein oikeus	7	
	Øvrige retsinstanser	19	38
Sverige	Högsta Domstolen	5	
	Marknadsdomstolen	3	
	Regeringsrätten	15	
	Øvrige retsinstanser	27	50
Det Forenede Kongerige	House of Lords	31	
	Court of Appeal	31	
	Øvrige retsinstanser	334	396
Benelux	Cour de justice/Gerechtshof ¹	1	1
I alt			5 293

¹ Sag C-265/00, *Campina Melkunie*.

18. Den almindelige udvikling (1952-2004) –
Indbragte traktatbrudssøgsmål¹

	BE	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK	I alt
2004	13		2	14		27	11	23	3	27				14			13	14		7			8	5	12	193
1952-2004	294		31	204		265	141	332	150	498				163			104	77		98			23	20	97	2 497

I det antal sager, der er anlagt mod Spanien, findes en sag, der har hjemmel i EF-traktatens artikel 170 (nu artikel 227 EF), og som er anlagt af Belgien.

I det antal sager, der er anlagt mod Frankrig, findes en sag, der har hjemmel i EF-traktatens artikel 170 (nu artikel 227 EF), og som er anlagt af Irland.

I det antal sager, der er anlagt mod Det Forenede Kongerige, findes tre sager, der har hjemmel i EF-traktatens artikel 170 (nu artikel 227 EF), en anlagt af Frankrig og to af Spanien.

¹ EF-traktatens artikel 169, 170, 171 og 225 (nu artikel 226 EF, 227 EF, 228 EF og 298 EF), artikel 141 EA, 142 EA og 143 EA og artikel 88 KS.

B — Statistik over retssagerne ved Retten i Første Instans

Samlet oversigt for Retten i Første Instans

1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (1996-2004)

Indbragte sager

2. Sagstyper (2000-2004)
3. Søgsmålstyper (2000-2004)
4. Sagernes genstand (2000-2004)

Afsluttede sager

5. Sagstyper (2000-2004)
6. Sagernes genstand (2004)
7. Rettens sammensætning (2004)
8. Sagsbehandlingstid i måneder (2000-2004)

Verserende sager pr. 31. december hvert år

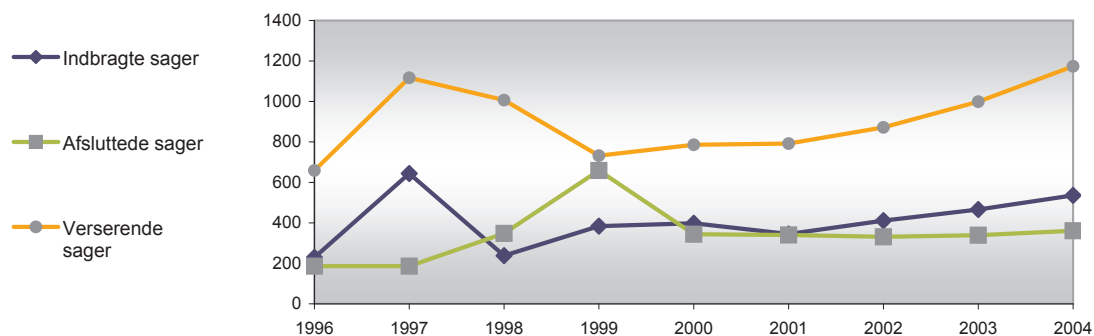
9. Sagstyper (2000-2004)
10. Sagernes genstand (2000-2004)

Diverse

11. Afgørelser om foreløbige forholdsregler: sagernes udfald (2004)
12. Rettens afgørelser, som er blevet appelleret
13. Appelsagernes udfald
14. Samlet udvikling (1989-2004) – indbragte, afsluttede, verserende sager

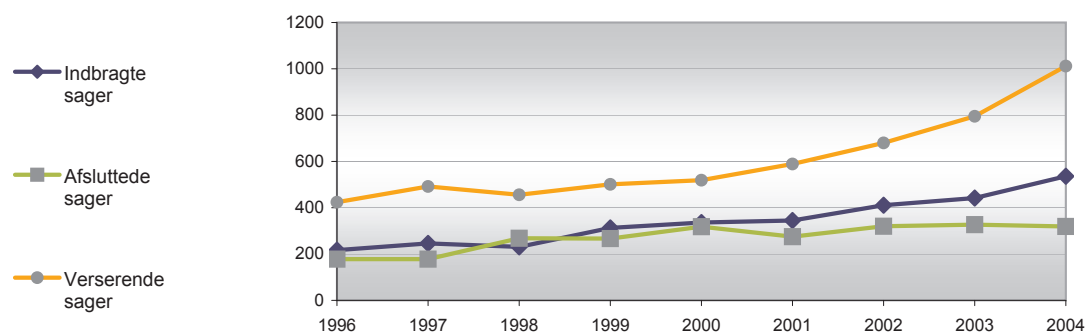
Samlet oversigt for Retten i Første Instans**1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (1996-2004)**

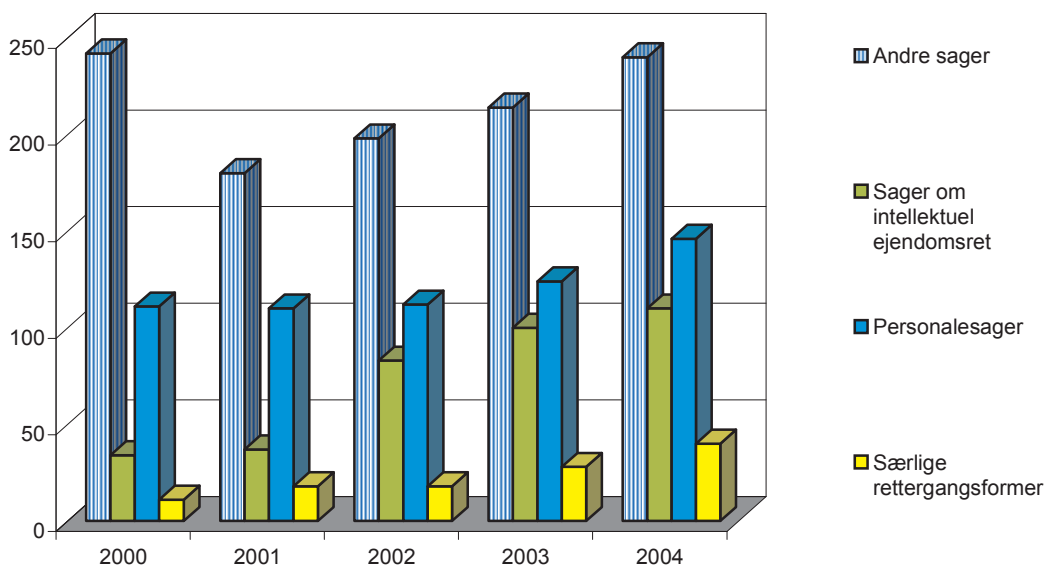
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Indbragte sager	229	644	238	384	398	345	411	466	536
Afsluttede sager	186	186	348	659	344	340	331	339	361
Verserende sager	659	1 117	1 007	732	786	792	872	999	1 174

I tabellen ovenfor omfatter tallene oplysningerne vedrørende visse lignende eller konnekse sager om mælkekvoter, toldklarere, statsstøtte til tankstationer i Nederlandene, statsstøtte til regionen Venedig, omstrukturering af fiskerisektoren og personalesager. Ved at udelukke denne række af sager opnås følgende tal:

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Indbragte sager	217	246	231	313	336	345	411	442	536
Afsluttede sager	178	178	268	267	318	275	320	327	319
Verserende sager	424	492	456	501	519	589	680	795	1 012

Indbragte sager**2. Sagstyper (2000-2004)^{1 2}**

	2000	2001	2002	2003	2004
Andre sager	242	180	198	214	240
Sager om intellektuel ejendomsret	34	37	83	100	110
Personalesager	111	110	112	124	146
Særlige rettergangsformer	11	18	18	28	40
I alt	398	345	411	466	536

2000: Tallene omfatter 3 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene og 59 sager vedrørende statsstøtte til regionen Venedig.

2003: Tallene omfatter 24 sager vedrørende omstrukturering af fiskerisektoren.

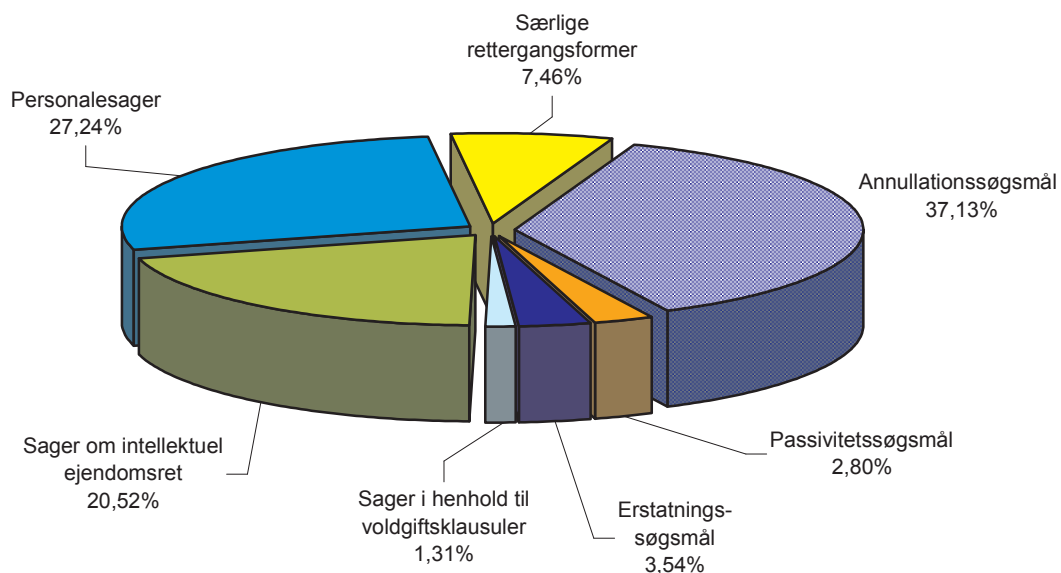
2004: Antallet af andre sager omfatter 48 sager anlagt af medlemsstaterne som følge af de nye kompetencer, der blev tillagt Retten den 1. juni 2004, og ændringen af artikel 51 i statuten for Domstolen.

¹ I denne og de følgende tabeller angiver »andre sager« alle sager, ekskl. sager anlagt af tjenestemænd ved De Europæiske Fællesskaber og sager vedrørende intellektuel ejendomsret.

² »Særlige rettergangsformer« omfatter (i denne og de følgende tabeller): begæring om genoptagelse af en dom (EF-statutens artikel 41, artikel 122 i Rettens procesreglement), tredjemandsindsigelser (EF-statutens artikel 42, artikel 123 i Rettens procesreglement), ekstraordinær genoptagelse (EF-statutens artikel 44, artikel 125 i Rettens procesreglement), fortolkning af en dom (EF-statutens artikel 43, artikel 129 i Rettens procesreglement), fastsættelse af sagsomkostninger (artikel 92 i Rettens procesreglement), fri proces (artikel 94 i Rettens procesreglement), berigtigelse af en dom (artikel 84 i Rettens procesreglement).

3. Indbragte sager – Søgsmålstyper (2000-2004)

Fordeling i 2004

	2000	2001	2002	2003	2004
Annullationsøgsmål	220	134	171	174	199
Passivitetssøgsmål	6	17	12	13	15
Erstatningssøgsmål	17	21	13	24	19
Sager i henhold til voldgiftsklausuler		8	2	3	7
Sager om intellektuel ejendomsret	34	37	83	100	110
Personalesager	110	110	112	124	146
Særlige rettergangsformer	11	18	18	28	40
I alt	398	345	411	466	536

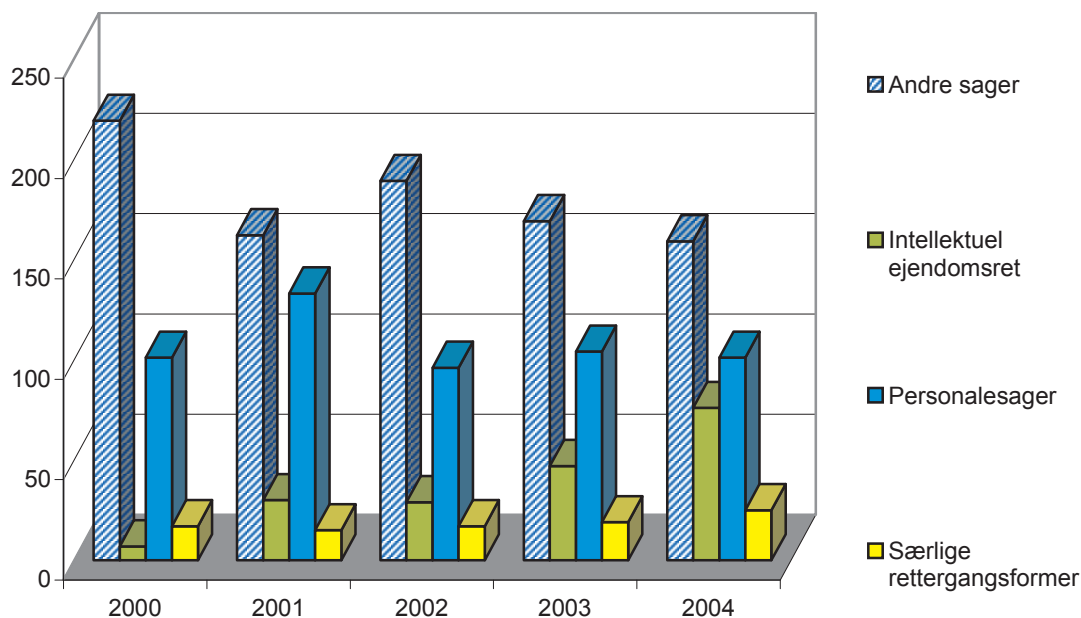
2000: Tallene omfatter 3 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene og 59 sager vedrørende statsstøtte til regionen Venedig.

2003: Tallene omfatter 24 sager vedrørende omstrukturering af fiskerisektoren.

4. Indbragte sager – sagernes genstand (2000-2004)¹

	2000	2001	2002	2003	2004
Energi		2		2	
Etableringsfrihed		1			1
Fælles toldtarif		2	1		1
Fiskeripolitik	1	3	6	25	3
Forbindelserne udadtil	8	14	8	10	3
Forskning, information, uddannelse og statistik	1	3	1	3	6
Fri bevægelighed for personer	8	3	2	7	1
Frie varebevægelser	17	1			1
Handelspolitik	8	4	5	6	12
Intellectuel ejendomsret	34	37	83	101	110
Konkurrence	36	39	61	43	36
Kultur	2	1			
Landbrug	23	17	9	11	25
Miljø og forbrugerbeskyttelse	14	2	8	13	30
Nye staters tiltrædelse				1	1
Oversøiske landes og territoriers associering	6	6		1	
Regionalpolitik		1	6	7	10
Regler for institutionerne	29	12	18	26	33
Regler for virksomhederne	4	6	3	3	6
Retlige og indre anliggender		1	1		
Skatteret			1	5	
Socialpolitik	7	1	3	2	5
Statsstøtte	80	42	51	25	46
Tilnærmelse af lovgivningerne		2	1	4	1
Tjenestemandsvedtægten		1			
Toldunion		2	5	5	11
Transport		2	1	1	3
Udenrigs- og sikkerhedspolitik		6	3	2	4
Unionsborgerskab	2				
Voldgiftsbestemmelse		2	1		
EF-traktaten i alt	280	213	278	303	349
Jern- og stålindustrien		2		1	
Konkurrence			1	10	
Statsstøtte	1	2	1		
KS-traktaten i alt	1	4	2	11	
Atomenergi			1		1
EA-traktaten i alt			1		1
Tjenestemandsvedtægten	106	110	112	124	146
I ALT	387	327	393	438	496

¹ I denne tabel er særlige rettergangsformer ikke medregnet.

Afsluttede sager**5. Sagstyper (2000-2004)**

	2000	2001	2002	2003	2004
Andre sager	219	162	189	169	159
Intellektuel ejendomsret	7	30	29	47	76
Personalesager	101	133	96	104	101
Særlige rettergangsformer	17	15	17	19	25
I alt	344	340	331	339	361

2000: Tallene omfatter 8 mælkekvotesager, 13 sager anlagt af toldklarerere og 5 sager vedrørende indplaceringen af tjenestemænd.

2001: Tallene omfatter 14 mælkekvotesager og 51 sager vedrørende ændring af indplaceringen af tjenestemænd.

2002: Tallene omfatter 7 mælkekvotesager og 3 sager vedrørende ændring af indplaceringen af tjenestemænd.

2003: Tallene omfatter 4 mælkekvotesager og 8 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene.

2004: Tallene omfatter 4 mælkekvotesager og 38 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene.

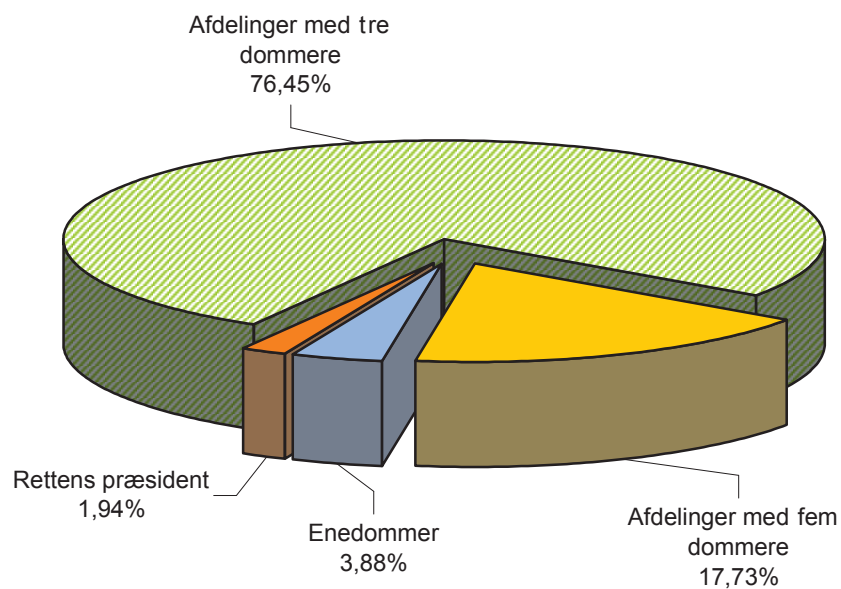
Antallet af andre sager omfatter 1 sag anlagt af medlemsstaterne som følge af de nye kompetencer, der blev tillagt Retten den 1. juni 2004, og ændringen af artikel 51 i statuten for Domstolen.

6. Afsluttede sager – sagernes genstand (2004)¹

	Domme	Kendelser	I alt
Fiskeripolitik	3	3	6
Forbindelserne udadtil	4	3	7
Fri bevægelighed for personer		2	2
Frie varebevægelser	1		1
Handelspolitik	1		1
Intellectuel ejendomsret	47	29	76
Konkurrence	22	4	26
Landbrug	4	11	15
Miljø og forbrugerbeskyttelse	1	3	4
Regionalpolitik	1	3	4
Regler for institutionerne	3	13	16
Regler for virksomhederne		2	2
Skatteret		1	1
Socialpolitik		4	4
Statsstøtte	11	43	54
Tilnærmelse af lovgivningerne		3	3
Toldunion	3		3
Transport		1	1
Udenrigs- og sikkerhedspolitik		2	2
Voldgiftsbestemmelse	2		2
EF-traktaten i alt	103	127	230
Jern- og stålindustrien	3		3
Statsstøtte	1	1	2
KS-traktaten i alt	4	1	5
Tjenestemandsvedtægten	65	36	101
I ALT	172	164	336

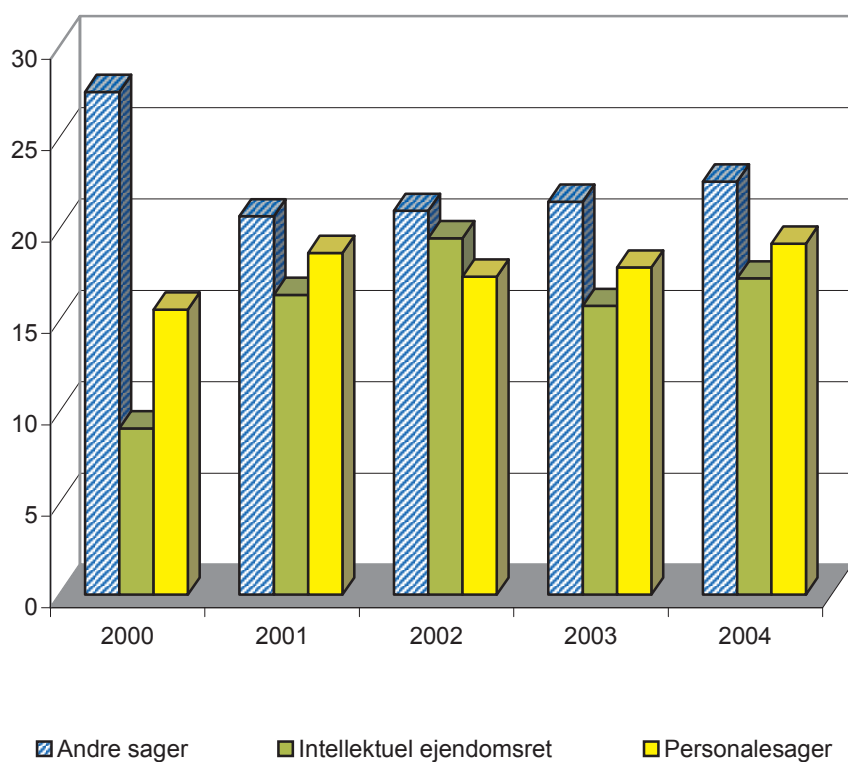
¹ I denne tabel er særlige rettergangsformer ikke medregnet.

7. Afsluttede sager – Rettens sammensætning (2004)

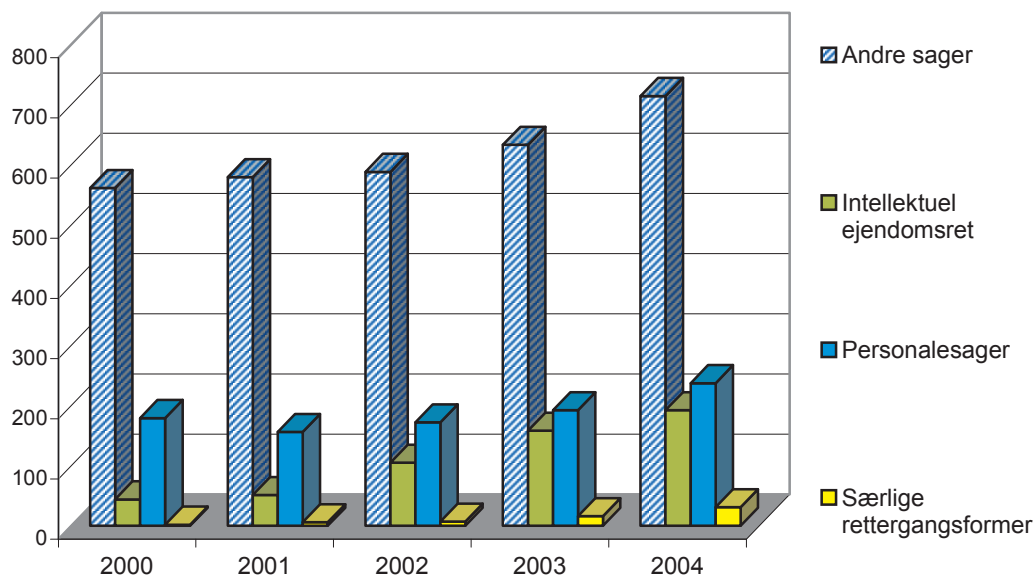

	Domme og kendelser
Afdelinger med tre dommere	276
Afdelinger med fem dommere	64
Enedommer	14
Rettens præsident	7
I alt	361

8. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid i måneder (2000-2004) (domme og kendelser)

	2000	2001	2002	2003	2004
Andre sager	27,5	20,7	21	21,5	22,6
Intellectuel ejendomsret	9,1	16,4	19,5	15,8	17,3
Personalesager	15,6	18,7	17,4	17,9	19,2

Verderende sager pr. 31. december hvert år**9. Sagstyper (2000-2004)**

	2000	2001	2002	2003	2004
Andre sager	561	579	588	633	714
Intellektuel ejendomsret	44	51	105	158	192
Personalesager	179	156	172	192	237
Særlige rettergangsformer	2	6	7	16	31
I alt	786	792	872	999	1 174

2000: Tallene omfatter 80 mælkekvotesager, 74 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene, 59 sager vedrørende statsstøtte til regionen Venedig og 54 sager vedrørende ændring af indplaceringen af tjenestemænd.

2001: Tallene omfatter 67 mælkekvotesager, 73 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene, 59 sager vedrørende statsstøtte til regionen Venedig og 3 sager vedrørende ændring af indplaceringen af tjenestemænd.

2002: Tallene omfatter 60 mælkekvotesager, 73 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene og 59 sager vedrørende statsstøtte til regionen Venedig.

2003: Tallene omfatter 56 mælkekvotesager, 65 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene, 59 sager vedrørende statsstøtte til regionen Venedig og 24 sager vedrørende omstrukturering af fiskerisektoren.

2004: Tallene omfatter 52 mælkekvotesager, 27 sager vedrørende statsstøtte til tankstationer i Nederlandene, 59 sager vedrørende statsstøtte til regionen Venedig og 24 sager vedrørende omstrukturering af fiskerisektoren.

Antallet af andre sager omfatter 47 sager anlagt af medlemsstaterne som følge af de nye kompetencer, der blev tillagt Retten den 1. juni 2004, og ændringen af artikel 51 i statuten for Domstolen.

10. Verserende sager pr. 31. december hvert år – sagernes genstand (2000-2004)¹

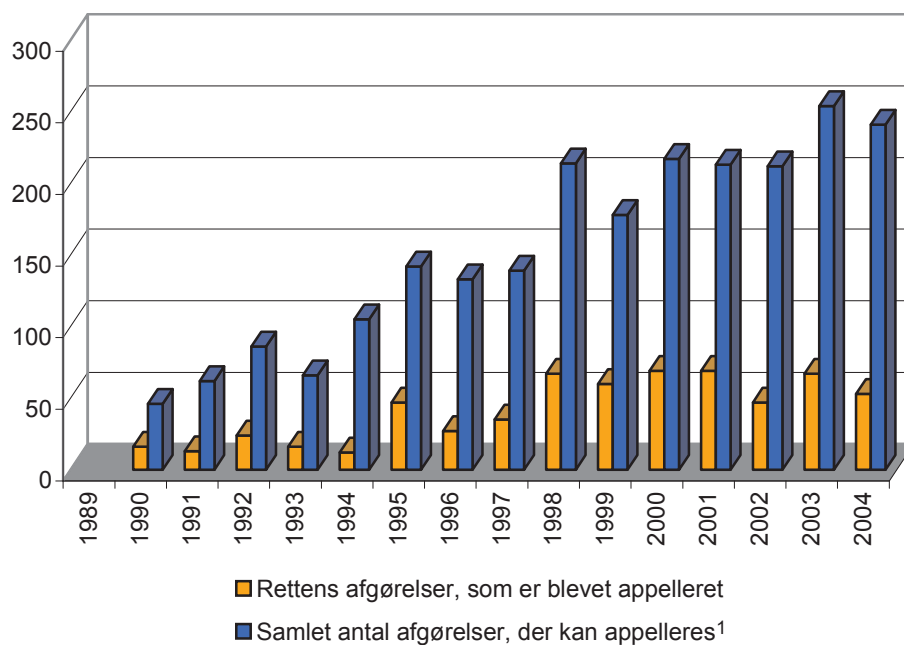
	2000	2001	2002	2003	2004
Energi		2	2	4	4
Etableringsfrihed	5	2			1
Fælles toldtarif	3	2	3		1
Fiskeripolitik	8	7	8	31	28
Forbindelserne udadtil	9	21	23	22	18
Forskning, information, uddannelse og statistik	1	4	3	2	8
Fri bevægelighed for personer		1	3	2	1
Frie varebevægelser	2	3	1	1	1
Handelspolitik	16	15	14	14	25
Intellectuel ejendomsret	44	51	105	159	193
Konkurrence	79	96	114	119	129
Kultur	2	3	1		
Landbrug	144	114	95	85	95
Miljø og forbrugerbeskyttelse	15	17	13	17	44
Nye staters tiltrædelse					1
Oversøiske landes og territoriers associering	11	15	9	6	6
Regionalpolitik		1	6	13	19
Regler for institutionerne	27	20	27	32	49
Regler for virksomhederne	4	6	5	6	10
Retlige og indre anliggender		1	1		
Skatteret			1	1	
Socialpolitik	4	3	4	5	6
Statsstøtte	176	207	227	226	218
Tilnærmelse af lovgivningerne		2	1	4	1
Tjenestemandsvedtægten	2	2	1		
Toldunion	33	20	7	10	18
Transport	1	3	2	1	3
Udenrigs- og sikkerhedspolitik	3	3	9	11	13
Unionsborgerskab	1				
Voldgiftsbestemmelse		2	3	2	
EF-traktaten i alt	590	623	686	769	892
Jern- og stålindustrien	1	2	2	3	
Konkurrence	6		1	11	11
Statsstøtte	7	6	3	3	1
KS-traktaten i alt	14	8	6	17	12
Atomenergi					1
Regler for institutionerne	1			1	1
EA-traktaten i alt	0			0	2
Tjenestemandsvedtægten	179	155	171	192	237
I ALT	784	786	863	978	1 143

¹ I denne tabel er særlige rettergangsformer ikke medregnet.

Diverse**11. Afgørelser om foreløbige forholdsregler – sagernes udfald (2004)**

	Indbragte sager om foreløbige forholdsregler	Afsluttede sager om foreløbige forholdsregler	Sagernes udfald ¹	
			Forkastet	Taget til følge
Statsstøtte	4	4	1	1
Fiskeripolitik	1	1	1	
Konkurrence	1	7	2	2
Miljø og forbrugerbeskyttelse	5	6	6	
Regler for institutionerne	2	2	1	
Regler for virksomhederne	5	3	3	
Skatteret			1	
EF-traktaten i alt	18	24	14	3
Tjenestemandsvedtægten	8	10	7	
I ALT	26	34	21	3

¹ Sager angående foreløbige forholdsregler, som er blevet slettet, eller hvori det var uforholdende at træffe afgørelse, er ikke medregnet i tabellen.

12. Diverse – Rettens afgørelser, som er blevet appelleret (1989-2004)

	Rettens afgørelser, som er blevet appelleret	Samlet antal afgørelser, der kan appelleres ¹
1989		
1990	16	46
1991	13	62
1992	24	86
1993	16	66
1994	12	105
1995	47	142
1996	27	133
1997	35	139
1998	67	214
1999	60	178
2000	69	217
2001	69	213
2002	47	212
2003	67	254
2004	53	241

¹ Det samlede antal afgørelser, der kan appelleres – domme, kendelser om afvisning, om foreløbige forholdsregler, om at stillingtagen til sagen er ufornuftig og afvisning af intervention – hvor fristen for appel er udløbet, eller hvor der er iværksat appel.

13. Diverse – appelsagernes udfald

(domme og kendelser)

	Forkastet	Hel eller delvis ophævelse uden hjemvisning	Hel eller delvis ophævelse med hjemvisning	Støttelse/afgørelse i sagen ufornøden	Total
Et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	1				1
Fiskeripolitik	2				2
Forbindelserne udadtil	2				2
Fri udveksling af tjenesteydelser	3				3
Intellectuel ejendomsret	19	1		2	22
Konkurrence	5	8		1	14
Landbrug	8				8
Miljø og forbrugerbeskyttelse	3				3
Nye staters tiltrædelse	2				2
Oversøiske landes og territoriers associering	1				1
Regler for institutionerne	6	4		1	11
Regler for virksomhederne				1	1
Retspleje	2				2
Socialpolitik	2				2
Statsstøtte	7			1	8
Tilnærmelse af lovgivningerne	1				1
Tjenestemandsvedtægten	9	1	1		11
Total	73	14	1	6	94

14. Diverse – samlet udvikling (1989-2004) –indbragte, afsluttede, verserende sager ¹

	Indbragte sager	Afsluttede sager	Verserende sager pr. 31. december
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1 117
1998	238	348	1 008
1999	384	659	732
2000	398	344	786
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1 174
I alt	5 355	4 182	

Idet identiske eller konnekse sager er udelukket (jf. »1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (1995-2004)«), opnås følgende tal:

	Indbragte sager	Afsluttede sager	Verserende sager
1993	201	106	266
1994	236	128	374
1995	221	210	385
1996	217	178	424
1997	246	178	492
1998	231	268	455
1999	313	267	501
2000	336	318	519
2001	345	275	589
2002	411	320	680
2003	442	327	795
2004	536	319	1 012
Total	3 735	2 894	

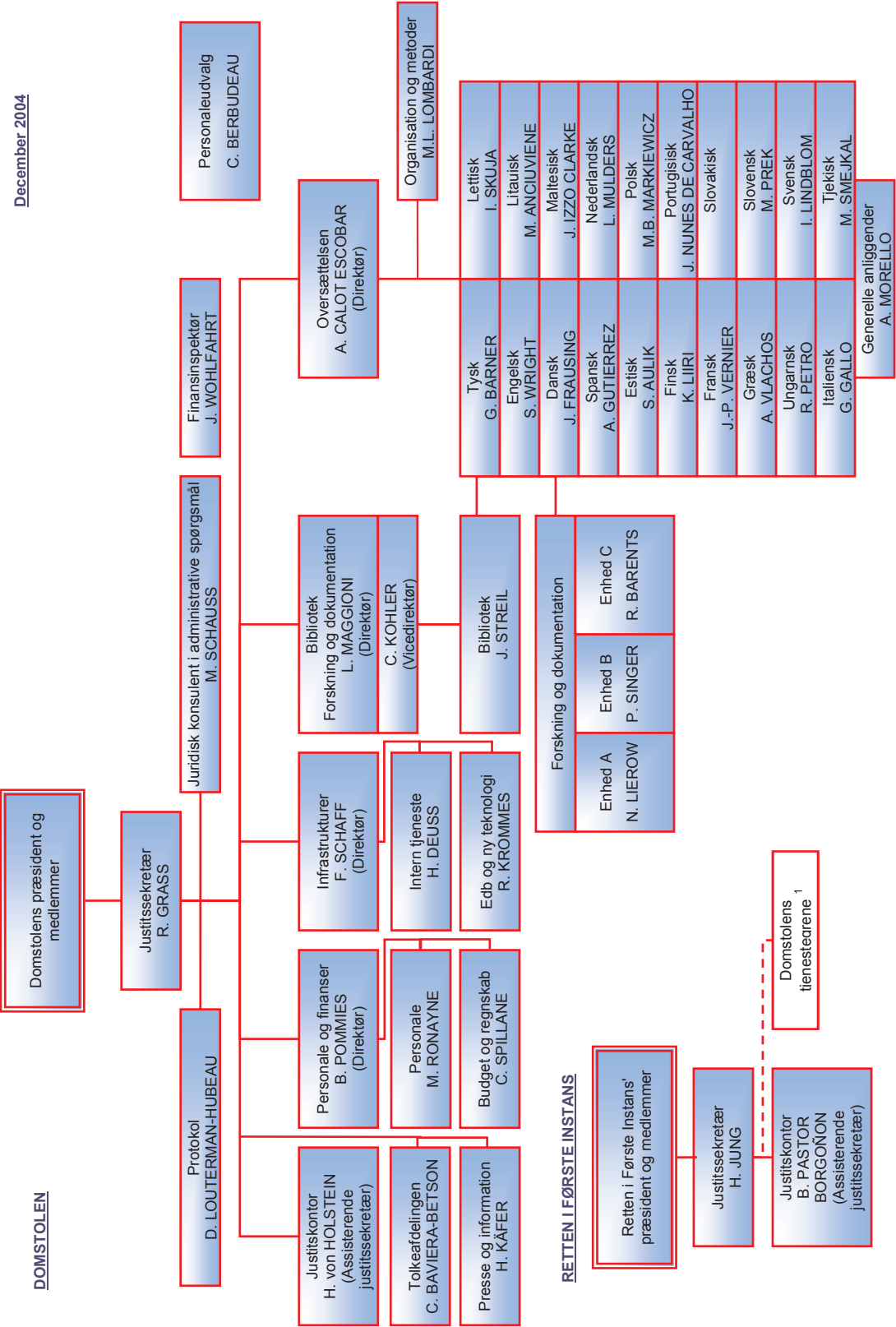
¹ 1989: 153 verserende sager, der er overført fra Domstolen.

1993: 451 verserende sager, der er overført fra Domstolen.

1994: 14 verserende sager, der er overført fra Domstolen.

2004: 22 verserende sager, der er overført fra Domstolen.

Organisationsplan

¹ I medfør af artikel 52 i protokol vedrørende statuten for Domstolen skal »tjenestemænd og øvrige ansatte ved Domstolen [...] kunne gøre tjeneste ved Retten med henblik på udøvelsen af dennes virksomhed«.

Domstolens adresse og øvrige data

Domstolens adresse og øvrige data er følgende:

De Europæiske Fællesskabers Domstol

Postadresse: L-2925 Luxembourg

Telefon: (00352) 4303-1

Justitskontorets telex: 2510 CURIA LU

Telegramadresse: CURIA

Domstolens telefax: (00352) 4303-2600

Presse- og Informationsafdelingens telefax: (00352) 4303-2500

Den Interne Tjenestes telefax — Publikationsafdelingen: (00352) 4303-2650

Domstolen på internettet: www.curia.eu.int

De Europæiske Fællesskabers Domstol

**Årsrapport 2004 – Oversigt over arbejdet ved De Europæiske Fællesskabers Domstol
og Retten i Første Instans**

Luxembourg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer

2005 — 209 s. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-829-0745-7

